

Światowit Supplement series P: Prehistory and Middle Age, Volume XXI

Andrzej Szela

*Kuczbork-Osada. Nekropola
z pogranicza starożytnych światów*

Warszawa 2018

Pamięci mojej mamy

Publikację dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Warszawa 2018

Andrzej Szela

*Kuczbork-Osada. A cemetery
on the borderland between ancient worlds*

Institute of Archaeology
Warsaw University 2018

Andrzej Szela

*Kuczbork-Osada. Nekropola
z pogranicza starożytnych światów*

Warszawa 2018

Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
Światowit Supplement series P: Prehistory and Middle Age Volume XXI

Redakcja serii / Editor of the Series
dr hab. Jerzy Żelazowski

Redakcja tomu / Editor of the Volume
Andrzej Szela, Agata Chilińska-Früboes

Konsultacja naukowa tomu / Consulting on the subject of the publication
prof. dr hab. Wojciech Nowakowski

Recenzenci tomu / Peer-reviewed by:
prof. dr hab. Andrzej Kokowski, prof. dr hab. Magdalena Mączyńska

Tłumaczenie / Translation
Kinga Brzezińska

Rysunki / Drawings
Bartłomiej Karch

Skład i łamanie / Layout
Andrzej Szela

Projekt okładki / Cover design
Andrzej Szela

Fotografia na okładce / Cover photo
Zespół zabytków ze stanowiska w Kuczborku-Osadle
Artefact assamblage from the site in Kuczbork-Osada
Fot. / Photo Miron Bogacki

ISBN 978-83-61376-98-9

© autorzy
© Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
PL 00-927 Warszawa

Druk i oprawa
Janusz Bieszczad
ul. Moszczenicka 2
03-660 Warszawa

Spis treści	
Contents	
Od autora	8
From the Author	
Historia poszukiwań archeologicznych w rejonie Kuczborka-Osady	9
History of archaeological research in the area of Kuczbork-Osada	
Katalog	17
Catalogue	
Analiza zabytków wydzielonych	43
Analysis of artefacts	
Elementy stroju	43
Clothes fittings	
Narzędzia	52
Tools	
Ceramika	57
Pottery	
Ceramika kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego	57
Przeworsk culture pottery from the pre-Roman periode	
Naczynia kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich	58
Przeworsk culture pottery from the Roman periode	
Ceramika kultury wielbarskiej	63
Wielbark culture pottery	
Charakterystyka obiektów i obrządku pogrzebowego	66
Description of features and funerary rites	
Groby kultury przeworskiej	66
Przeworsk culture graves	
Groby kultury wielbarskiej	69
Wielbark culture graves	
Pozostałe obiekty z okresu wpływów rzymskich	71
Other features from the Roman period	
Obiekty z okresu wczesnego średniowiecza	72
Early Medieval features	
Obiekty nowożytne	72
Modern features	
Jamy i dołki postłupowe o nieustalonej funkcji i chronologii	75
Pits and postholes of undetermined function and chronology	
Chronologia stanowiska	75
Chronology of the site	
Podsumowanie	79
Conclusion	
Bibliografia	83
Bibliography	
Aneks I Analiza antropologiczna	87
Annex I Anthropological analysis	
Aneks II Analiza archeozoologiczna	91
Annex II Analysis of animal skeletal remains	
Tablice	98
Plates	
CD	
Catalogue – English version	

Od autora

Mam przyjemność oddać do Państwa rąk kolejną książkę dotyczącą Pogranicza. Jej tytuł nawiązuje do dwóch poprzednich pozycji wydawanych jako suplementy Światowita: Pogranicze trzech światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych (W. Nowakowski, A. Szela 2006) oraz Pogranicze trzech światów – Mazowsze u schyłku starożytności (A. Jarzec, W. Nowakowski, A. Szela 2016). Pozycje te zbierały opracowania różnych autorów, którzy pochyłili się przede wszystkim nad nieopracowanymi materiałami wykopaliskowymi pozyskanymi przed wielu laty. Nie zabrakło wśród nich także artykułów o historii archeologii tej części Mazowsza, a także częściowych opracowań wyników najnowszych badań. Niniejsza publikacja jest kolejnym krokiem w przybliżaniu wiedzy o tym ciągle słabo rozpoznanym zakątku Mazowsza. Prezentuje bowiem wyniki badań wykopaliskowych pochodzących z silnie zniszczonego stanowiska nr 7 z miejscowości Kuczbork-Osada, pow. żuromiński, badanego wykopaliskowo w latach 2006–2008. Mimo niemal całkowitego zniszczenia, nekropola ta dostarcza niezwykle ważnych materiałów zmieniających naszą wiedzę o tej do niedawna zapomnianej części Mazowsza, w której wielu widziało jedynie pustkę osadniczą oddzielającą starożytne światy. Mam również nadzieję, że jest to pierwsza z wielu planowanych monografii stanowisk z północnego Mazowsza, które zmienią znany nam obraz przemian kulturowych i trwałości osadnictwa w tej części Polski.

Z wyrazami szacunku Andrzej Szela

From the Author

I am pleased to present you with another book on the Borderland. Its title references two previous publications issued as Światowit, Supplement Series: Pogranicze trzech światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych (The Borderland of Three Worlds. The contacts between the Przeworsk, Wielbark and Bogaczewo cultures in the light of the material from archaeological research and exploration; W. Nowakowski, A. Szela 2006), and Pogranicze trzech światów – Mazowsze u schyłku starożytności (The Borderland of Three Worlds – Masovia at the Late Antiquity; A. Jarzec, W. Nowakowski, A. Szela 2016). They consist of papers by various authors, who primarily examined unpublished archaeological material excavated many years ago, as well as articles about the history of archaeology in this part of Masovia, and partial studies of the latest research results. This publication is the next step in expanding the knowledge about this still poorly recognised part of Masovia. It presents the results of the archaeological excavations at the heavily damaged site no 7 in Kuczbork-Osada, Żuromin County, conducted in the years 2006-2008. Despite its almost complete destruction, the cemetery provides extremely important material that changes our knowledge about this previously forgotten part of Masovia, which many used to see only as a settlement void separating ancient worlds. I also hope that this is the first of many planned monographs of archaeological sites in northern Masovia, which will change the image of cultural transformations and settlement continuity in this part of Poland as we know it.

Sincerely, Andrzej Szela

Historia poszukiwań archeologicznych w rejonie Kuczborka-Osady²

Najstarszą wzmiankę o stanowisku archeologicznym z okolic Kuczborka-Osady, możemy znaleźć już w dokumencie z 8 lutego 1775 roku wydanym przez biskupa płockiego Michała Jerzego Poniatowskiego, opisującym aktywa poszczególnych parafii płockich, do których zaliczała się również parafia kuczborska. W opisie trzeciego pola, należącego do dóbr plebańskich czytamy: „*Druga rola przy przecach chłopskich i dlatego nazywa się Wezgłówna. Poczyna się od miejskiego pola, idzie aż do granicy Zielińskiej, szeroka zagonów dwadzieścia, do siewu staj siedmnaście reszta zarosła. Do tejże roli przeców dwa, między przecami chłopskimi po jednym staju. Jeden przy Żalach Pogańskich, alias przy mogiłach kamiennych pogańskich szeroki ozimków trzydzieści z jedną stroną Jakuba Gaika, z drugą Grzegorza Kowalewskiego*” (M. Grzybowski 1984, s. 214). Powyższy opis dotyczy niezlokalizowanego dotąd stanowiska archeologicznego, związanego zapewne z kulturą przeworską. W okresie wpływów rzymskich ludność tej kultury wznosiła różnego rodzaju konstrukcje kamienne na swoich nekropolach na północnym Mazowszu (J. Okulicz 1965/2006), co jest zgodne z użytym określeniem „mogiły kamienne”.

Kolejna informacja o materiałach archeologicznych z Kuczborka-Osady pochodzi z wydanej w 1934 roku książki pt. „Z dziejów Mławskiego Mazowsza”. Na zamieszczonej w niej mapie zaznaczony został Kuczbork, z informacją, iż w miejscowości tej znajduje się cmentarzysko rzędowe (J. Ostaszewski 1934, s. 556, ryc. 3). Informacje o jednym lub dwóch cmentarzyskach rzędowych pojawiają się również w sprawozdaniach R. Jakimowicza (1929, s. 278) oraz w pracy L. Rauhuta (1971, s. 533, 650 – poz. 58). W roku 1958 ekipa Polskiego Atlasu Archeologicznego, Instytutu Historii Kultury Materialnej Państwowej Akademii Nauk podczas wizytacji położonego w odległości 4 kilometrów od Kuczborka-Osady grodziska w Nidzgorze, pow. żuromiński odkryła cmentarzysko kultury łżyckiej (W. Szymański

History of archaeological research in the area of Kuczbork-Osada²

The oldest mention about an archaeological site near Kuczbork-Osada, Żuromin County, may be found in a document dated 8 February 1775 and issued by Michał Jerzy Poniatowski, bishop of Płock, describing the assets of individual parishes of Płock, including the parish of Kuczbork-Osada. In the description of third field, belonging to rectory goods, we read: “(...) one, thirty autumn-sown patches wide, near the Pagan Charnel, that is to say pagan stone graves, with one side to Jakub Gaik, and another to Grzegorz Kowalewski” (M. Grzybowski 1984, p. 214). This description pertains to an as-of-yet unlocated archaeological site associated probably with the Przeworsk culture. In the Roman period, the people of the Przeworsk culture erected various stone structures at their necropoles in Northern Masovia (J. Okulicz 1965/2006) which would correspond with ‘stone graves’ mentioned in the cited text. The next piece of information about archeological material from Kuczbork-Osada comes from a book published in 1934 and titled “Z dziejów Mławskiego Mazowsza” (The History of Mława, Masovia). Kuczbork-Osada was marked on a map included in this publication together with a note that a row grave burial site is located there (J. Ostaszewski: 1934, p. 556, fig. 3). Information about one or two row cemeteries also appears in the reports of R. Jakimowicz (1929, p.278) and L. Rauhut (1971, pp. 533, 650 – position 58). In 1958, the Polish Archaeological Atlas team from the Institute of History of Material Culture of Polish Academy of Sciences during its visit to the stronghold in Nidzgora, Żuromin County, situated 4 kilometres from Kuczbork-Osada, discovered a Lusatian culture burial site near Kuczbork-Osada (W. Szymański 1958). In 1966, Łucja Okulicz explored several test pits at the stronghold site (Ł. and J. Okulicz: 1970, p. 26, footnote 27; Ł. Okulicz: 1973, pp. 209–211), and an area excavation took place there in 1971–72 under the supervision of Professor Jerzy Gąssowski. It was probably during the 1966 research that a denar found near Kuczbork-Osada – in Zielona, Żuromin County

2 Niniejsze opracowanie możliwe było dzięki dofinansowaniu publikacji w ramach programu Ochrona zabytków archeologicznych ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury. Umowa nr 3205/18/FPK/NID z dnia 21.06.2018.

2 This study was possible owing to a grant awarded under the Archaeological Monuments Protection program by the Ministry of Culture and National Heritage from the funds of the Culture Promotion Fund. Agreement no 3205/18/FPK/NID of 21.06.2018.

Ryc. 1 . Lokalizacja cmentarzyska w Kuczborku-Osady, pow. Żuromin.

Fig. 1. Location of the cemetery in Kuczbork-Osada, Żuromin County.

1958). W roku 1966 na grodzisku tym prowadzone były przez Łucję Okulicz badania sondażowe (Ł. i J. Okuliczowie 1970, s. 26, przyp. 27; Ł. Okulicz 1973, s. 209–211), a w latach 1971–72 badania szerokopłaszczyznowe pod kierunkiem prof. Jerzego Gąssowskiego. Zapewne podczas badań w roku 1966 do rąk Jerzego Okulicza trafił denar znaleziony w pobliżu Kuczborka – w Zielonej, pow. żuromiński, przekazany później do twórego wówczas Muzeum w Mławie, pow. *loco* (A. Szela, w druku/a). Jest to jedyny zabytek z okresu wpływów rzymskich znany z najbliższej okolicy Kuczborka. Następne odkrycia przypadają dopiero na schyłek dwudziestego wieku. W roku 1998 w obrębie kwadratu AZP 39–57 przeprowadzono badania powierzchniowe, podczas których odkryto cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich i oznaczono jako stanowisko 7 (ryc.1). Było ono już wówczas silnie zniszczone, o czym świadczy wpis dokonany na karcie ewidencyjnej AZP: „(...) stanowisko w stanie szczątkowym, zniszczone przez zwirownię.” oraz dodatkowa uwaga: „(...) wskazane szybkie działania ratownicze dla rozpoznania jeszcze ocalałych resztek cmentarzyska.” Stanowisko wydатовane zostało na podstawie 18 fragmentów ceramiki na późny okres lateński. Niestety, na kolejne odkrycia trzeba było poczekać aż do roku 2005, kiedy to leśniczy z Mostowa, pow. żuromiński – pan Niezgarski – zawiadomił wójta Kuczborka-Osady – Tadeusza Burakowskiego – o znalezieniu fragmentów naczyń i drobnych kości w obrębie miejscowej zwirowni. Sprawa została najpierw przekazana do Urzędu Ochrony

– found its way into the hands of Jerzy Okulicz and was later given to the Museum in Mława, Mława County (A. Szela, in print/a) that was being founded at that time. This is the only known artefact from the Roman period found in the nearest vicinity of Kuczbork-Osada. Next discoveries only took place at the turn of the 20th century. In the year 1998, a cemetery from the Roman period was found during a field survey of square 39-57 AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski, Archeological Map of Poland). I was marked as site 7. The site had already been significantly destroyed at that time as evidenced by the note in the AZP filing card: (...) *partially preserved site damaged by the gravel pit.*; and an additional comment: (...) *urgent rescue operation is recommended to explore the still extant remains of the cemetery.* The site has been dated to the late La Tène period based on 18 pottery sherds. Unfortunately, next discoveries had to wait until 2005 when a forester from Mostowo, Żuromin County, named Niezgarski notified Tadeusz Burakowski, village head of Kuczbork-Osada, about his discovery of pottery fragments and tiny bones in the area of the local gravel pit. The matter was first passed on to the Warsaw Heritage Monuments Protection Office, Ciechanów Division, and later to the then Archeological Heritage Protection Centre in Warsaw. Mrs. Agata Byszewska visited the site on its behalf for an on-site inspection, during which burnt human bones were found scattered on the surface of the ground (fig. 2). Additionally, a significantly damaged grave was found in the landslide of the gravel pit which was identified by the

Ryc. 2. Przepalone kości rozrzucone na powierzchni ziemi widoczne w trakcie wizji lokalnej przeprowadzonej na stanowisku. Fot. A. Byszewska.

Fig. 2. Burnt bones scattered on the surface of the ground as documented during the on-site inspection. Photo by A. Byszewska.

Ryc. 3. Widok na stanowisko w Kuczborku-Osadle w trakcie przeprowadzania wizji lokalnej w roku 2005. Fot. A. Byszewska.

Fig. 3. View of the archaeological site in Kuczbork-Osada at the time of the on-site inspection in 2005.

Photo by A. Byszewska.

Zabytków w Warszawie, Delegatura w Ciechanowie, a następnie do ówczesnego Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego w Warszawie. Z jego ramienia na stanowisko przyjechała Pani Agata Byszewska i przeprowadziła wizję lokalną, podczas której znaleziono porzucane na powierzchni gruntu przepalone kości ludzkie (Ryc. 2) oraz odkryto w obrywie żwirowni silnie zniszczony grób, określony przez autora niniejszej książki jako zespół kultury przeworskiej z I wieku naszej ery (Ryc. 3–5). W następnym roku (2006)

Ryc. 4. Widok na stanowisko w Kuczborku-Osadle w trakcie przeprowadzania wizji lokalnej w roku 2005. Fot. A. Byszewska.

Fig. 4. View of the archaeological site in Kuczbork-Osada at the time of the on-site inspection in 2005.

Photo by A. Byszewska.

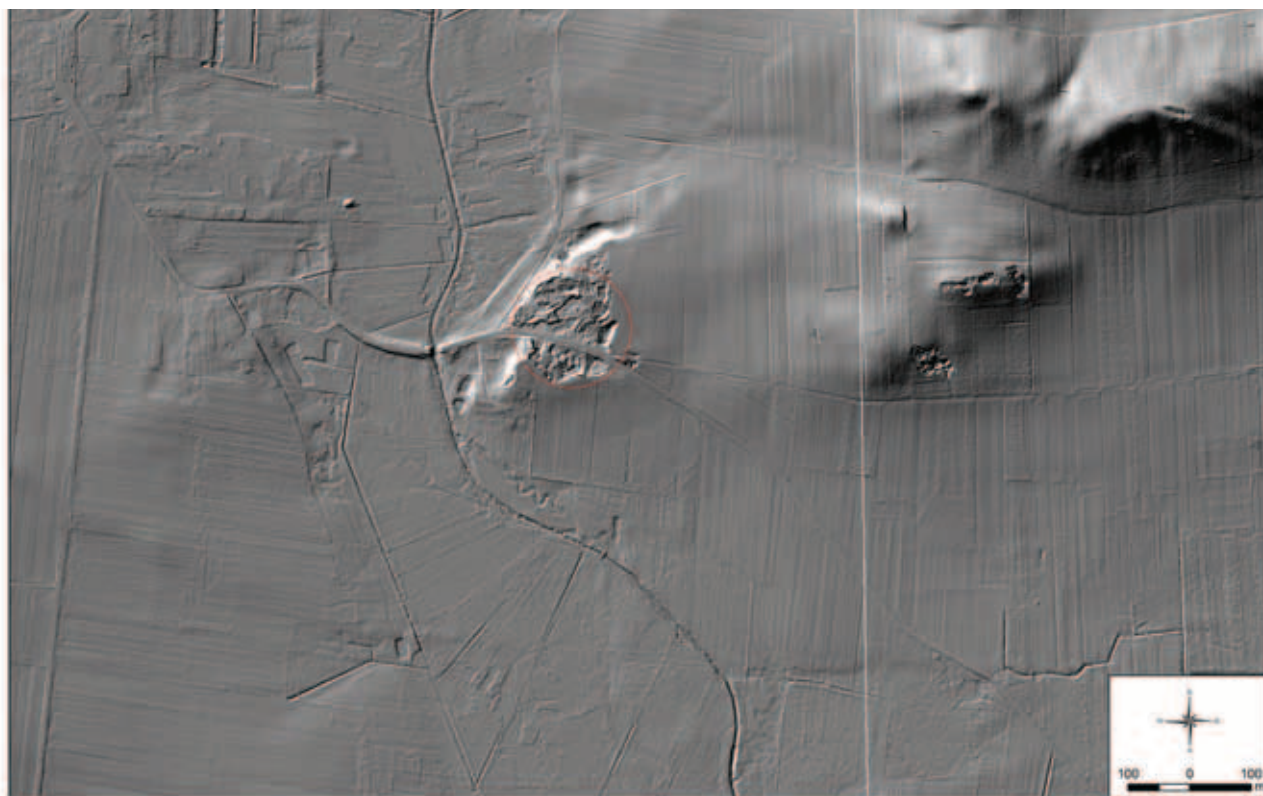

Ryc. 5. Dokumentacja grobu „A” w trakcie wizji lokalnej z roku 2005. Fot. A. Byszewska.

Fig. 5. Grave “A” as documented during the on-site inspection in 2005. Photo by A. Byszewska

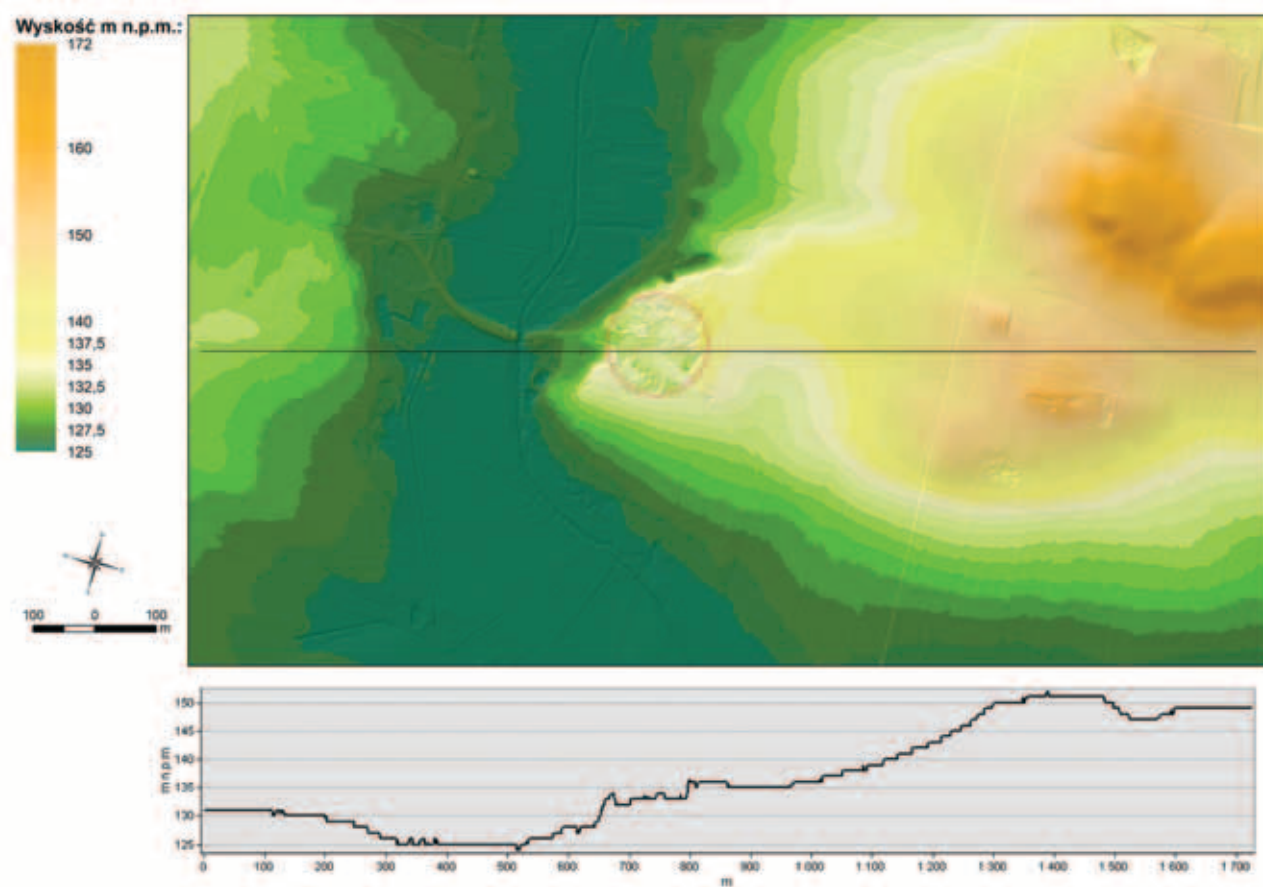
author of this publication as a Przeworsk culture assemblage from the first century AD (figs. 3–5). The following year (2006), rescue excavation was started at the site conducted by the Institute of Archaeology of the University of Warsaw, under the supervision of Andrzej Szela.

Unfortunately, the site had already been mostly destroyed at the start of the excavation. While many different factors contributed to this destruction, it was the location of the site that played the most important part. It was located on a high ground situated in the direct vicinity of a tiny,

Ryc. 6. Numeryczny model terenu z zaznaczonym zasięgiem stanowiska. Przygotowała Iwona Leszczyńska.

Fig. 6. Digital Terrain Model with the area of the site indicated. Created by Iwona Leszczyńska.

Ryc. 7. Wizualizacja 3D numerycznego modelu terenu. Przygotowała Iwona Leszczyńska.

Fig. 7. 3D Visualization of Digital Terrain with the area of the site indicated. Created by Iwona Leszczyńska.

Ryc. 8. Droga przecinająca stanowisko w Kuczborku-Osadle. Fot. A. Szela

Fig. 8. Road transecting the archaeological site in Kuczbork-Osada. Photo by A. Szela.

Ryc. 9. Skarpy powstałe po wybieraniu piasku w obrębie stanowiska w Kuczborku-Osadle. Fot. A. Szela

Fig. 9. Banks created by sand extraction in the area of the archaeological site in Kuczbork-Osada. Photo by A. Szela.

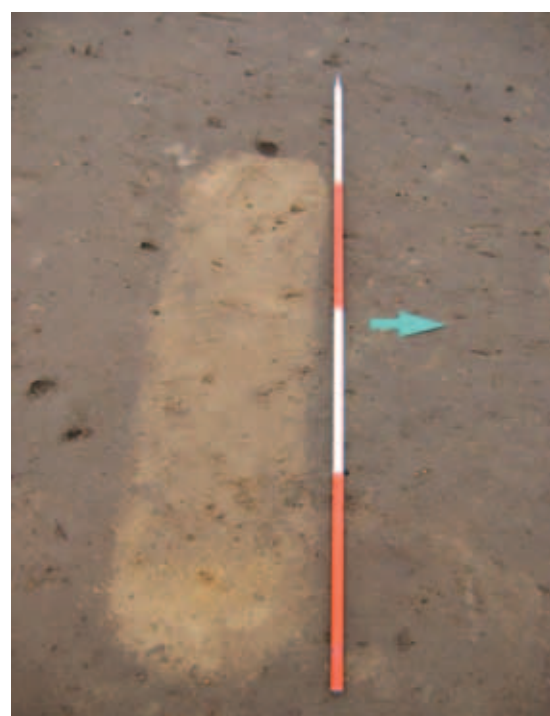
na stanowisku rozpoczęto badania ratownicze, prowadzone przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem Andrzeja Szeli.

Niestety, w chwili rozpoczęcia badań wykopaliskowych stanowisko zachowane było już tylko szczątkowo. Na taki stan rzeczy wpływ miało wiele czynników, przede wszystkim jego lokalizacja. Umiejscowione ono było na wysokim wzniesieniu, na południowy-wschód od wsi Kuczbork-Osada. Wzniesienie to położone było w bezpośrednim sąsiedztwie małej, niespełna dwudziestodwukilometrowej rzeczki – Przy-

Ryc. 10. Doły powstałe po wybieraniu piasku w obrębie stanowiska w Kuczborku-Osadle. Fot. A. Szela

Fig. 10. Pits created by sand extraction in the area of the archaeological site in Kuczbork-Osada. Photo by A. Szela.

Ryc. 11. Przykład jamy/grobu szkieletowego niszczącego groby starożytne. Fot. A. Szela

Fig. 11. Example of a pit/inhumation grave disturbing ancient burials. Photo by A. Szela.

less than 22-kilometres-long creek - Przylepnica, right-bank tributary of Mławka River, and to the south-east of Kuczbork-Osada (figs. 6–7). Unfortunately, a road, once to Mława and now – after draining the area to the east of Kuczbork-Osada and building the main road through there – only to the village of Nidzgora, had been constructed across the high ground. Due to the construction of the road, first hard-surfaced and later also

lepnicy, będącej prawym dopływem Mławki (Ryc. 6–7). Niestety, przez wniesienie poprowadzona została droga wiodąca niegdyś do Mławy, a obecnie, po osuszeniu obszarów położonych na wschód od Kuczborka-Osady i poprowadzeniu przez nie głównej drogi, jedynie do wsi Nidzgora. Budowa drogi, najpierw utwardzonej, później asfaltowej, wymusiła niwelację części wzniesienia, powodując powstanie wysokich skarp (Ryc. 8–10). Stworzyło to wręcz idealne miejsca do pozyskiwania piasku i żwiru, a tym samym doprowadziło do dewastacji ulokowanego na wzgórzu stanowiska archeologicznego. Do momentu rozpoczęcia badań wykopaliskowych niemal cały obszar wzniesienia został praktycznie zniwelowany i pozostało po nim jedynie kilka cypli i wysepek. Na krawędzi jednego z owych cypli w 2005 roku odkryto opisany wyżej pierwszy grób, który w niniejszej publikacji określono jako obiekt „A”. Prace archeologiczne na stanowisku polegały głównie na badaniu powierzchni wspomnianych cypli i wysepek, których wielkość i kształt warunkowały zakładanie wykopów.

W trakcie badań okazało się, że zniszczenia spowodowane przez wybieranie piasku nie są jedynymi, jakie dotknęły obiekty archeologiczne. W kilku wykopach zarejestrowano bowiem liczne jamy, kształtem zbliżone do prostokątów z zaokrąglonymi narożnikami, najczęściej o wymiarach ok. 200×80 cm (Ryc. 11). Ich kształt i wielkość odpowiadały rozmiarom grobów szkieletowych kultury wielbarskiej, jednak ich układ względem stron świata, a także względem siebie, a przede wszystkim brak wyposażenia, nie pozwalają na uznanie ich za pochówki tej kultury. Obiekty te, za wyjątkiem pozostałości po zniszczonych grobach kultury przeworskiej oraz nielicznymi fragmentami kości zwierzęcych, nie zawierały innego wyposażenia. Niekiedy inwentarz zniszczonych grobów przeworskich świadomie deponowano w zwartych skupiskach w bocznych ścianach późniejszych jam lub tuż pod ich spągiem.

Pomimo silnego zniszczenia stanowiska, w roku 2006 udało się przebadać powierzchnię 6 arów i zadokumentować pięćdziesiąt cztery obiekty archeologiczne. Badania finansowane były ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej MKiDN), Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (dalej IA UW), Urzędu Gminy Kuczbork-Osada oraz Sto-

asphalted, the high ground had to be leveled leaving several steep banks in the process (figs. 8–10). This created a perfect place for sand and gravel extraction and eventually led to the devastation of the archaeological site located there. Up until the start of the excavation, almost the entire area of the high ground had been flattened and all that remains are several islets and promontories. At the edge of one of these promontories, a grave described above and referred to in this publication as “A” was discovered in 2005. Initially, archaeological works at the site were mostly limited to exploring the surface of the above-mentioned islets and promontories with excavated areas determined by their size and shape.

It arose that the damage due to the sand extraction had not been the only one affecting archaeological features when numerous rectangular pits with rounded corners and measuring ca. 200×80 cm were found in several excavated areas (fig. 11). Their shape and size corresponded with inhumation graves of the Wielbark culture, however, their positioning with relation to the cardinal directions as well as to each other, and especially combined with the lack of any grave goods precludes their Wielbark culture provenance. Apart from individual animal bones, no goods were found in these features. In several cases, these pits disturbed Przeworsk culture graves as evidenced by the presence of pottery from the Roman period and burnt bones in their fill. At times, the goods from the destroyed Przeworsk culture graves were purposefully deposited in clusters gathered in the side walls or under the bottom surface of the succeeding pits.

Despite the damage to the site, an area covering 6 ares was excavated in 2006 and 54 archaeological features were documented. The research was financed by the Ministry of Culture and National Heritage (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, MKiDN), the Institute of Archeology of the University of Warsaw (IA UW), the Communal Office in Kuczbork-Osada and the Scientific Association of Polish Archaeologists, Warsaw Division. Unfortunately, new big mining pits were registered at the site in 2007 – a result of sand extraction - which destroyed further archaeological features. Short intervention works took place at that time, during which four new features were discovered. The constant devastation of the site forced the plans for the next

warzyszenia Naukowego Archeologów Polskich oddział Warszawa. Niestety, w roku 2007 na stanowisku zarejestrowano nowe, bardzo duże wkoppy, będące śladem dalszego pozyskiwania piasku. Zniszczyły one kolejne obiekty archeologiczne. Podjęto wówczas krótkie prace interwencyjne, podczas których odkryto cztery obiekty. Ciągłe niszczenie stanowiska skłoniło do zaplanowania kolejnego sezonu badawczego. W roku 2008 prace na cmentarzysku objęły powierzchnię 6 arów. Zadokumentowano wówczas trzydzieści pięć obiektów archeologicznych. Sezon ten ponownie finansowany był z priorytetu 4 MKiDN, przy wsparciu Urzędu Gminy w Kuczborku-Osadle oraz IAUW.

W wyniku przeprowadzonych trzyletnich prac badawczych na stanowisku przebadano powierzchnię 15 arów oraz zadokumentowano 93 obiekty archeologiczne związane z działalnością ludności kultury przeworskiej, wielbarskiej a także osadnictwem średniowiecznym i nowożytnym (Ryc. 12).

excavation season. In 2008, the excavation of the cemetery covered the area of 6 ares. Thirty five archaeological features were documented. The season was once again financed from priority 4 of MKiDN, with the support from the Communal Office in Kuczbork-Osada and IAUW.

As a result of the three-year research at the site, the area of 15 ares was excavated and 93 archaeological features, associated with the activities of the people of the Przeworsk culture, Wielbark culture as well as with medieval and modern settlement, were documented (fig. 12).

Katalog²

Obiekt A (Tabl. I)

Funkcja: grób popielnicowy.

Opis: Grób odkryty w obrywie zwirowni; w profilu obiekt kształtu trapezowego³; wypełnisko barwy brunatno-czarnej; w centralnej części jamy grobowej znajdowało się duże naczynie wazowate barwy czarnej (nr 1), przykryte od góry misą (nr 3). Za popielnicą znajdowała się miniaturowa miseczka (nr 4) oraz kolejne naczynie misowate (nr 2), oba leżące na boku.

Wyposażenie: 1) Około sześćdziesięciu fragmentów silnie zniszczonego i rozwarstwowanego, trójdzielnego naczynia wazowatego – popielnicy⁴; naczynie miało wysoką szyjkę i baniasty brzusek umieszczony na $\frac{2}{3}$ wysokości. Na największej wydętości brzuśca znajduje się ornament meandrowy wypełniony nakłuwaniem; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; powierzchnia gładka; średnica: wylewu około 22 cm, brzuśca około 32 cm; typ A.1. 2) Zachowane fragmentarycznie, częściowo przepalone, trójdzielne naczynie wazowate z szyjką podkreśloną liniami rytymi; barwa ceglasto-brunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 17 cm, brzuśca 18,5 cm, dna 8,5 cm; typ A.1. 3) Silnie przepalone naczynie wazowate (?) o formie zbliżonej do naczynia nr 2; barwa ceglasto-brunatna; domieszka drobnoziarnista; typ B.3. 4) Silnie przepalony kubek; barwa brunatno-popielata; domieszka średnioziarnista; średnica: wylewu 8 cm, brzuśca 8 cm, dna 4 cm; typ D.2. 5) Około pięćdziesięciu drobnych fragmentów niecharakterystycznej, silnie przepalanej ceramiki. 6) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B₁.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: liczne fragmenty mocno przepalonych kości

ludzkich barwy jasnożółtej; wśród kości znajdowały się między innymi: fragmenty sklepienia czaszki (częściowo zobliterowane szwy, kości potylicy z mocnymi kresami karbowymi), kości długie (mocne urzeźbienie kości, np. łokciowej i piszczelowej; ale kość udowa z niezbyt mocno zaznaczoną kresą chropawą), fragmenty kręgów (niskie trzony), niewiele istoty gąbczastej.

Określenie antropologiczne:

Mężczyzna? Wiek *maturus*

Obiekt 1 (Tabl. II)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 65×45 cm i barwie brunatnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 32 cm i barwie brunatnej w części stropowej oraz brunatno-żółtej w części środkowej i spągowej.

Wyposażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 2 (Tabl. II)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 25 cm i barwie czarnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 14 cm i barwie czarnej.

Wyposażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 3 (Tabl. II)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 20×15 cm i barwie czarnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 10 cm i barwie czarnej.

Wyposażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 4 (Tabl. III)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 35 cm i barwie ciemnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu półkolistego, o miąższości 14 cm i barwie ciemnobrunatnej.

Wyposażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

2 Określenia typologiczne zabytków oparto na następujących klasyfikacjach: zapinki – O. Almgren (1923); sprzączki – R. Madyda-Legutko (1987); paciorki – M. Tempelmann-Mączyńska (1985); grzebień – S. Thomas (1960); gliniane guzki typu *Bernašivka* – B. Niezabitowska-Wiśniewska (2015); ceramika kultury przeworskiej – T. Liana (1970), T. Dąbrowska (1997), W. Ziemińska-Odojowa (1999); ceramika kultury wielbarskiej – R. Wołągiewicz (1993).

3 W trakcie zabezpieczania obiektu wykonano wyłącznie dokumentację fotograficzną, na podstawie której sporządzono opis obiektu.

4 O ile nie podano inaczej, wymienione w katalogu naczynia pełniły funkcje przystawek.

Obiekt 5 (Tabl. II)

Funkcja: palenisko.

Opis: W planie obiekt kształtu nerkowatego, o wymiarach około 65×60 cm i czarnej barwie; w stropie widoczne liczne przepalone kamienie, między którymi znajdowały się fragmenty ceramiki; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości około 15 cm i ciemnobrunatnej barwie.

Wypośażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie naczynie dwustożkowe z wychylonym wylewem; brzusiec chropowacony, wylew i część przydena gładzone; grupa XIVB; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 13 cm, brzuśca 13,5 cm, dna 6 cm, wys. 9,7 cm. 2) Zachowane fragmentarycznie naczynie dwustożkowe z wychylonym wylewem; grupa XIVA; barwa popielata i brunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 15,5 cm, brzuśca 16 cm, dna 8 cm, wys. 8,8 cm.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: młodszy okres rzymski.

Obiekt 6 (Tabl. III)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 70 cm i barwie ciemnobrunatnej oraz brunatno-czarnej, otoczony pasem popielatej gliny; w profilu obiekt kształtu trapezowatego, o miąższości 32 cm, barwie brunatno-czarnej w środkowej części stropu oraz ciemnobrunatnej w pozostałych częściach; od stropu po środek wypełniska widoczny pas popielatej gliny.

Wypośażenie: 1) Sześć drobnych, niecharakterystycznych fragmentów ceramiki wczesnośredniowiecznej; barwa ceglasta, brunatna i czarna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: okres wczesnego średniowiecza.

Obiekt 7 (Tabl. III)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 40 cm i barwie ciemnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu lejkowatego, o miąższości 30 cm i barwie ciemnobrunatnej.

Wypośażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 8 (Tabl. III)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, lekko rozciągnięty w części zachodniej, o średnicy około 35 cm i barwie ciemnobrunatnej; w profilu obiekt w kształcie głębokiej niecki, o miąższości 27 cm i ciemnobrunatnej barwie; w centralnej części wypełniska tkwił duży kamień.

Wypośażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 9 (Tabl. III)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 65 cm i barwie ciemnobrunatnej oraz brunatno-czarnej na obrzeżach; od strony północnej, otoczony pasem popielatej gliny; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 28 cm; wypełnisko wielowarstwowe – w stropie barwy ciemnobrunatnej i brunatno-czarnej, niżej brunatnej, w spągu ciemnobrunatnej; w środkowej części wypełniska warstwy brunatną i ciemnobrunatną rozdzielał wąski pas brunatno-czarnej ziemi.

Wypośażenie: 1) Fragment górnej części trójdzielnego naczynia kultury przeworskiej z wychyloną szyjką; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobno- i średnioziarnista; typ A.1. 2) Jeden fragment niecharakterystycznej ceramiki kultury przeworskiej; powierzchnia chropowacona; barwa jasnobrunatna; domieszka drobno- i średnioziarnista.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: B₁ (?).

Obiekt 10A (Tabl. IV)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 180×80 cm i barwie jasnobrunatnej; w północno-zachodniej części stropu znajdował się kamień. Od strony wschodniej obiekt wkopany był w obiekt 10B. W profilu obiekt o prostokątnym kształcie z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 90 cm; w części stropowej wypełnisko barwy jasnobrunatnej, w części spągowej brunatno-żółtej; poniżej spągu znajdowała się warstwa czerwonego żwiru.

Wypośażenie: 1) Jeden niecharakterystyczny fragment grubościennego naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 2) Jeden niecha-

rakterystyczny fragment naczynia; barwa jasno-brunatna; domieszka średnioziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 10B (Tabl. IV)

Funkcja: grób (?).

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach około 30×24 cm i brunatno-czarnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 4 cm i brunatno-czarnej barwie; w wypełnisku znajdowały się węgle drzewne.

Wypozażenie: 1) Nieliczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilka niedużych fragmentów średnio przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółto-szarej; były to niewielkie trzony kości długich.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *infans*.

Obiekt 10C (Tabl. IV)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach około 110×100 cm i barwie brunatnej; w profilu obiekt kształtu nieregularnego, o miąższości 22 cm i brunatnej barwie; od strony zachodniej obiekt częściowo zniszczony przez obiekt 10A.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 11 (Tabl. V)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 180×58 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt o prostokątnym kształcie z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 60 cm i jasnobrunatnej barwie; poniżej spągu znajdowała się warstwa czerwonego żwiru.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 12 (Tabl. VI)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu wydłużonego

owalu, o wymiarach 200×70 cm i barwie jasnobrunatnej, z brunatnymi przemyciami na obrzeżach od strony północnej i południowej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości około 70 cm i barwie jasnobrunatnej z brunatnym pasem w środkowej części wypełniska.

Wypozażenie: 1) Dwa fragmenty grubościenniej, niecharakterystycznej ceramiki kultury przeworskiej; powierzchnia chropowata; barwa jasnobrunatno-ceglasta z zewnątrz i ciemnobrunatna od wewnątrz; domieszka średnioziarnista. 2) Dwa drobne fragmenty cienkościenniej ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista. 3) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Analiza archeozoologiczna:

Bydło: mały osobnik; jeden fragment czaszki – kłykiec potyliczny.

Obiekt 13 (Tabl. VIII)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 190×65 cm i barwie jasnobrunatnej; od strony wschodniej obiekt naruszał sąsiadujący z nim obiekt 14 – grób ciepłopalny kultury przeworskiej. W profilu obiekt w kształcie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 70 cm i barwie jasnobrunatnej; w środkowej części wypełniska widoczne pasy żółtej i czarnej ziemi – jest to zapewne wynik częściowego zniszczenia grobu ciepłopalnego przez wkop nowożytny.

Wypozażenie:⁵ 1) Dwadzieścia pięć fragmentów silnie przepalonych naczyń kultury przeworskiej; na największej wydętości brzuśca ornament ukośnych linii rytych, zgrupowanych po trzy, tworzących formę trójkątów; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista. 2) Jeden fragment wylewu, barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista. 3) Trzy przydenne fragmenty naczyń o czarnych, lśniących powierzchniach; domieszka drobnoziarnista. 4) Jeden fragment naczyń o chropowatej powierzchni; barwa jasnobrunatna; domieszka średnioziarnista. 5) Kości zwierzęce.

⁵ Materiał ceramiczny pochodzi zapewne ze zniszczonego grobu kultury przeworskiej nr 14.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilka niedużych fragmentów, średnio przepalonych trzonów kości długich; barwa jasnożółto-szara.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus-maturus*.

Analiza archeozoologiczna:

Bydło: jeden fragment kości piszczelowej – brak śladów przepalenia; powierzchnia zewnętrzna częściowo zniszczona, prawdopodobnie w wyniku ogryzania przez psy.

Nieokreślone: jeden fragment kości, przepalony na biało.

Obiekt 14 (Tabl. VIII)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 60×50 cm i barwie czarnej oraz brunatno-czarnej na obrzeżach od strony wschodniej; w stropie obiekt naruszony przez sąsiadujący z nim obiekt 13; w profilu obiekt w kształcie płytkiej niecki, o miąższości 12 cm i barwie czarnej oraz brunatno-czarnej na obrzeżach; w części stropowej wypełniska znajdowało się skupisko przepalonych kości, a w części spągowej umieszczone były liczne fragmenty potłuczonej ceramiki, w tym miniaturowe naczynko.

Wypośażenie: 1) Około dziewięćdziesięciu fragmentów silnie przepalanej ceramiki (pumeksu) pochodzących od trójdzielnego naczynia; w miejscu największej wydętości brzuśca ornament ukośnych, potrójnych linii rytch, zgrupowanych po trzy, tworzących formę trójkątów; powyżej nich pozioma linia ryta; druga linia ryta w miejscu przejścia szyjki w wylew; barwa ceglasto-brunatna; domieszka drobnoziarnista; typ A.2. 2) Zachowane fragmentarycznie, dwudzielne, dobrze wypalone naczynie o lśniącej powierzchni i wklęsłym dnie; w miejscu największej wydętości brzuśca ornament dołków; wylew lekko podkreślony; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 11,5 cm, brzuśca 10 cm, dna 5 cm, wys.; typ E.1.2. 3) Miniaturowe naczynie trójdzielne; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 7 cm, brzuśca 7 cm, dna 3,5 cm; typ A.3. 4) Zachowane fragmentarycznie, silnie przepalone naczynie jednodzielne; wylew podkreślony linią rytą; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; typ B.1. 5) Żelazna sprzączka; typ A14; długość 8 cm. 6) Krzesak kwarcytowy; długość 8,6 cm, największa szerokość 5,6 cm. 7) Żelazne krzesiwo iglicowe typu skandynawskiego; długość 8 cm. 8) Żelazny nóż z wydzielonym trzpieniem; dłu-

gość 13 cm. 9) Żelazne skorodowane okucie szkatułki. 10) Przepalone kości ludzkie. 11) Przepalone kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B_{1b}.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: wiele średnio przepalonych kości ludzkich barwy żółtoszarej; fragmenty całego szkieletu; mocne urzeźbienie widoczne na kościach kończyn górnych; krawędź górna oczodołu bardzo delikatna i cienka; dwie kości potyliczne o różnym urzeźbieniu, dwie kości szczęki i mniej lub bardziej zaznaczone przyczepy mięśniowe świadczą o tym, że szczątki należały do dwóch osobników.

Określenie antropologiczne:

Mężczyzna; wiek *adultus/maturus*.

Płeć nieokreślona; wiek *adultus-maturus*.

Analiza archeozoologiczna:

Owca-koza: jeden fragment miednicy, przepalony na biało.

Nieokreślone: trzy fragmenty kości, przepalone na biało.

Obiekt 15 (Tabl. IX)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 190×60 cm i barwie jasnobrunatnej w części północno-zachodniej oraz brunatnej i żółtej w części południowo-wschodniej; w profilu obiekt w kształcie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 65 cm; wypełnisko barwy jasnobrunatnej, w stropie od strony południowo-wschodniej barwy żółtej, otoczonej brunatną warstwą; poniżej spągu znajdowała się warstwa żółtej ziemi i czerwonego żwiru.

Wypośażenie: 1) Dwa niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobno- i średnioziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 16 (Tabl. V)

Funkcja: palenisko.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 180×130 cm i ciemnobrunatnej barwie; w środkowej części stropu, od północy widoczna soczewka pomarańczowej gliny, otoczona warstwą czarnej ziemi; w profilu obiekt o kształcie zbliżonym do nieregularnego lejka, o miąższości 80 cm; wypełnisko barwy ciemnobrunatnej; w środkowej części stropu znajdował się niewielki pokład pomarańczowej gliny, obok którego widoczna była warstwa pomarańczowego i czarnego piasku.

Wyposażenie: 1) Jeden fragment wylewu wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 2) Cztery drobne fragmenty naczynia o czarnych, lśniących powierzchniach; domieszka drobnoziarnista. 3) Dwa drobne fragmenty ceramiki barwy ceglastej; powierzchnia szorstka; domieszka średnioziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: okres wczesnego średniowiecza.

Obiekt 17 (Tabl. X–XI)

Funkcja: grób zawierający dwa pochówki – ciało palne jamowe i popielnicowe.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego o średnicy około 65 cm i brunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu półkolistego, o miąższości 40 cm i barwie brunatnej w części stropowej oraz czarnej ze spalenizną w części centralnej i spągowej; w miejscu przejścia jednej warstwy w drugą znajdowały się cztery starannie ustawione naczynia; piąte naczynie – miniaturowa miseczka – znajdowała się w warstwie spalenizny; w wypełnisku odkryto nieznaczne fragmenty przepalonych kości; ich większe skupisko umieszczone było w spągu jamy.

Wyposażenie: 1) Zachowane w całości naczynie misowate; na największej wydętości brzuśca ornament ukośnie biegnących linii rytych zgrupowanych po trzy, tworzących kształt trójkątów, ograniczony z obu stron poziomymi liniami rytymi; trzecia linia ryta umieszczona w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista, średnica: wylewu 18 cm, brzuśca 19 cm, dna 11,5 cm, wys. 11 cm; grupa VIB. 2) Częściowo przepalone naczynie misowate z silnie wychylonym wylewem; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobno- i średnioziarnista; średnica: wylewu 18,5 cm, brzuśca 18 cm, dna 7 cm, wys. 8,8 cm; grupa VIB. 3) Naczynie wazowate z dwoma symetrycznie umieszczonymi uchami – popielnica; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobno- i średnioziarnista; średnica: wylewu 13 cm, brzuśca 16,5 cm, dna 8 cm, wys. 14 cm; grupa II. 4) Dzbaneł o ostrym załomie brzuśca, zaopatrzony w duże ucho; w górnej części brzuśca ornament ukośnie biegnących linii rytych, zgrupowanych po trzy, tworzących formę trójkątów, ograniczony z obu stron poziomymi liniami rytymi; trzecia linia ryta umieszczona w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę; barwa popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 10,3 cm, brzuśca 15,6 cm, dna 5,5 cm, wys. 12,6 cm; grupa IXA.

5) Częściowo przepalona, miniaturowa miseczka; nieco powyżej największej wydętości brzuśca ornament poziomych linii rytych, powyżej linia dołków; barwa popielata i jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 8,5 cm, brzuśca 9,5 cm, dna 4,5 cm; grupa XVIII A. 6) Drobne fragmenty nóżki i kabłąka zapinki wykonanej ze stopu miedzi; długość 1–1,5 cm. 7) Zachowana fragmentarycznie, dwudzielna sprzączka ze stopu miedzi; wymiary 3,1×3,4 cm. 8) Zachowana fragmentarycznie, dwudzielna sprzączka ze stopu miedzi; wymiary 1,4×2,7 cm. 9) Fragmenty trójwarstwowego rógowego/kościanego(?) grzebienia z nitami ze stopu miedzi. 10) Żelazny, fragmentarycznie zachowany wisior wiaderkowaty; średnica 1,6 cm, wys. 0,8 cm. 11) Cylindryczny pręślik gliniany; średnica 3,5 cm. 12–13) Dwa dwustożkowate pręśliki gliniane; średnica 3,7 i 4,2 cm. 14) Częściowo stopiony, szklany paciorek barwy czarnej, ozdobiony białą falistą nitką; wymiary: 1,9 cm×1,6 cm; typ TM263a. 15) Paciorek z białego szkła ozdobiony motywem kwiatu w kolorach czerwono-żółtym; średnica 1,4 cm; typ TM362. 16) Silnie pokruszone fragmenty szklanego paciorka „mozaikowego” barwy niebieskiej, czerwonej, żółtej i białej. 17) Silnie pokruszone fragmenty paciorków szklanych barwy niebieskiej, żółtej, czerwonej i czarnej. 18) Fragmenty silnie skorodowanych drutów żelaznych – ośki zapinki (?); zachowana długość 2 cm. 19) Fragmenty stopionego przedmiotu ze stopu miedzi. 20) Przepalone kości ludzkie. 21) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: C_{1b}.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: dość duże fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy żółto-szarej; wydobyto kilkadziesiąt fragmentów kości pochodzących ze wszystkich odcinków szkieletu; mimo dużej ilości fragmentów brak fragmentów z cechami dystynktywnymi; można jedynie stwierdzić, że szczątki należały do osobnika dorosłego (*adultus-maturus*).

Naczynie nr 1 – popielnica: kilkadziesiąt fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy żółto-szarej; podobnie, jak w wypełnisku, były to kości długie oraz kości czaszki; szczątki należały do osobnika dorosłego (morfologicznie odpowiadają szczątkom z wypełniska) oraz dziecka (*infans*). Naczynie nr 2: w naczyniu znajdowało się niewiele fragmentów; były to przede wszystkim kości dziecka (*infans*): czaszka, kość ramienna i kręgi.

Naczynie nr 3: kilka niedużych fragmentów średnio przepalonych kości ludzkich barwy żółto-szarej; były to trzony kości długich.

Naczynie nr 4: kilka niedużych fragmentów średnio prze-

palonych kości ludzkich barwy żółto-szarej; były to trzony kości długich.

Ze względu na przemieszanie fragmentów kości różnych osobników w poszczególnych naczyniach można przypuszczać, że kości trafiły do naczyń przypadkowo i nie rozdzielano pochówków.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *maturus*

Płeć nieznana; wiek *infans*.

Analiza archeozoologiczna:

Wypełnisko:

Ptak?: trzy fragmenty kości długiej, dwa przepalone na biało, jeden na szaro.

Bydło: jeden fragment czaszki, przepalony na biało.

Naczynie nr 3:

Mały ssak: dwa fragmenty kości, przepalone na biało.

Obiekt 18 (Tabl. XII)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt zbliżony do owalnego, o wymiarach 190×90 cm, barwie jasnobrunatnej w części środkowej i wschodniej oraz brunatno-żółtej w części zachodniej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 64 cm; we wschodniej części stropu wypełnisko barwy jasnobrunatnej, w części centralnej – brunatno-żółtej, w spągu – brunatnej; poniżej spągu znajdowała się warstwa czerwonego żwiru i popielatej gliny.

Wypozażenie: 1) Pięć niecharakterystycznych fragmentów grubościennego naczynia kultury przeworskiej, o chropowatej powierzchni; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Jeden drobny, niecharakterystyczny fragment ceramiki; powierzchnia gładka; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista. 3) Jeden drobny fragment ceramiki; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 19A (Tabl. XIII–XIV)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej – grób 19B, na co wskazuje materiał zabytkowy tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do owalnego, o wymiarach 250×110 cm i barwie jasnobrunatnej oraz brunatnej na obrzeżach od strony północnej; w części wschodniej i zachodniej strop naruszał obiekty 19B i 19C; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 80 cm; barwa jasnobrunatna, z brunatnymi i żółtymi pasami

ziemi; dookoła obiektu oraz poniżej spągu znajdowała się warstwa czerwonego żwiru.

Wypozażenie⁶: 1) Dziewięć nieprzepalonych oraz dwadzieścia przepalonych fragmentów naczynia; barwa ceglasta i jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Zachowane fragmentarycznie, silnie przepalone, miniaturowe naczynie; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista. 3) Jeden fragment wylewu; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista. 4) Jeden fragment wylewu; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 5) Trzy fragmenty naczynia zdobionego ornamentem meandrowym; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 6) Częściowo przepalona zapinka wykonana ze stopu miedzi; typ A.45; zachowana długość 4 cm. 7) Przepalone kości ludzkie. 8) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Strop obiektu: pięć niedużych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej.

Wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; były to przede wszystkim trzony kości długich; brak fragmentów z cechami dystyngtywnymi. Spąg obiektu: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; były to przede wszystkim trzony kości długich; brak fragmentów z cechami dystyngtywnymi. Na podstawie wielkości i morfologii można stwierdzić, że szczątki należały do osobnika dorosłego.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus–maturus*.

Analiza archeozoologiczna:

Spąg obiektu: owca-koza: jeden fragment kości puszczelowej; brak śladów przepalenia.

Obiekt 19B (Tabl. XIII–XIV)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Obiekt silnie uszkodzony przez naruszający go obiekt 19A; pierwotnie prawdopodobnie kształtu owalnego, o wymiarach 32×50 cm; wypełnisko barwy czarnej; w profilu obiekt kształtu niekowatego, o miąższości 25 cm i barwie czarnej; w wypełnisku znajdowały się drobne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Wypozażenie: 1) Dwadzieścia sześć fragmentów ceramiki, barwa ceglasto-popielata; domieszka drobno- i średnioziarnista; powierzchnia szorstka. 2) Dwa niecharakterystyczne fragmenty ceramiki; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 3) Przepalone kości ludzkie.

⁶ Wypozażenie pochodzi najprawdopodobniej ze zniszczonego grobu kultury przeworskiej – z obiektu 19B.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: B_{1a}⁷.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: średnio przepalone kości ludzkie, barwy szarej; dość duże fragmenty wszystkich odcinków szkieletu; budowa kośćca średnia.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus*–*maturus*.

Obiekt 19C (Tabl. XIII–XIV)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Opis: Obiekt silnie uszkodzony przez sąsiadujący z nim obiekt 19A; pierwotnie prawdopodobnie kształtu kolistego, o średnicy około 50 cm i barwie brunatnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 15 cm i barwie brunatnej w części stropowej oraz czarnej w pozostałej części; w wypełnisku drobne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Wypożenie: 1) Siedem drobnych fragmentów przepalonej ceramiki; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista. 2) Drobne, przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkadziesiąt silnie rozdrobnionych, przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; szczątki całego szkieletu; wielkość kości oraz delikatna budowa szkieletu świadczą o tym, że szczątki należały do dziecka; ponadto zachowały się trzy zęby mleczne.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *infans* I.

Obiekt 20 (Tabl. XV)

Funkcja: grób popielnicowy.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 45 cm i barwie brunatno-czarnej w części centralnej oraz brunatnej na obrzeżach; w profilu obiekt kształtu głębokiej, wąskiej niecki, o miąższości 25 cm i barwie czarnej oraz brunatnej na obrzeżach; w części spągowej obiektu znajdowało się naczynie nr 3 wypełnione kośćmi, przykryte od góry dwoma nałożonymi na siebie naczyniami – nr 1 i 2.

Wypożenie: 1) Wtórnie przepalone naczynie misowate, z lekko zaznaczonym wylewem; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 16 cm, brzuśca 14 cm, dna 7,5 cm, wys. 9,5 cm; grupa VIA. 2) Wtórnie przepalone, częściowo zdeformowane naczynie misowate z silnie wychylonym wylewem – popiel-

nica; na największej wydętości brzuśca widoczne jedno stożkowate pseudo-uszko; barwa ceglasto-popielato-brunatna; domieszka średnioziarnista; średnica: wylewu około 16 cm, brzuśca, 14 cm, dna 8,5 cm, wys. 9 cm; grupa VIA. 3) Wtórnie przepalone, zdeformowane naczynie misowate z lekko zaznaczonym wylewem; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 20 cm, brzuśca około 19 cm, dna 10 cm, wys. około 9 cm; grupa VIA. 4) Fragmenty zapinki wykonanej ze stopu miedzi; grupa A.VI (?). 5) Cztery gliniane guzki typu Bernašivka, z głębokimi, pionowymi bruzdami; średnica 1,3–1,5 cm. 6) Trzy fragmenty kościanego/rogowego (?) grzebienia trójwarstwowego; typ I. 7–8) Dwa dwustożkowate przęśliki gliniane; średnica 3,2 i 3,7 cm; wysokość drugiego wynosiła 2,8 cm. 9) Przepalone kości ludzkie. 10) Przepalone kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: B₂/C₁ (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: rozdrobnione, przepalone kości ludzkie, barwy żółto-szarej; wśród szczątków znajdowały się fragmenty sklepienia czaszki o delikatnej budowie (z niezobliterowanymi szwami) oraz trzony kości długich (budowa gracylna). Naczynie nr 2: kilkadziesiąt fragmentów niezbyt mocno rozdrobnionych, przepalonych kości ludzkich barwy żółtoszarej; przede wszystkim fragmenty czaszki (kaloty), jak również fragmenty trzonu kości udowej z dość delikatnie zaznaczoną kresą chropawą.

Naczynie nr 3 – popielnica: rozdrobnione, przepalone kości ludzkie, barwy żółto-szarej; szczątki całego szkieletu; na podstawie budowy, jak również krawędzi górnej oczodołu oraz wielkości wyrostka sutkowatego można stwierdzić, że szczątki należały do osobnika płci żeńskiej w wieku *adultus*. Udało się zmierzyć średnicę główki kości udowej – 30 mm. Wszystkie szczątki w poszczególnych częściach obiektu należały do tego samego osobnika.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *adultus*; wzrost bardzo niski (poniżej 145 cm).

Analiza archeozoologiczna:

Naczynie nr 3 – popielnica: owca-koza: trzy fragmenty kości udowej, przepalone na biało.

Obiekt 21 (Tabl. XVI)

Funkcja: grób zawierający trzy pochówki – dwa ciałopalne popielnicowe oraz jeden jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o wymiarach około 65×50 cm i barwie ciemnobrunatnej; w profilu obiekt w kształcie głębokiej niecki, o miąższości 25 cm i barwie czarnej w części centralnej oraz ciemnobrunatnej na obrzeżach; w części spągowej obiektu znajdowała się popielnica – naczynie nr 1. Od strony wschodniej

⁷ Datowanie na podstawie zapinki A.45 znalezionej w zasypisku obiektu 19A, które zniszczyło obiekt 19B.

przylegały do niej dwie miniaturowe przystawki – naczynia nr 2 i 3.

Wypozażenie: 1) Bardzo dobrze zachowana, trójdzielna misa z jednym przewężonym uchem – popielnica; w górnej części brzuśca ornament ukośnych potrójnych linii rytych, biegnących pomiędzy pasmem podwójnych linii poziomych; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 20,5 cm, brzuśca 22 cm, dna 9,5 cm, wys. 13 cm; grupa VIB. 2) Miniaturowe, trójdzielne naczynie wazowate z dwoma symetrycznie rozmieszczonymi uchami; na dnie, od strony wewnętrznej naczynia, widoczne ślady pociągnięć patyczka; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 9 cm, brzuśca 11 cm, dna 5,5 cm, wys. 11,4 cm; grupa XVIIA. 3) Miniaturowe naczynie z lekko wychylonym wylewem; barwa beżowo-brunatna; domieszka drobno- i średnioziarnista; średnica: wylewu 9 cm, brzuśca 8 cm, dna 3,5 cm, wys. 6,1 cm; grupa XVIII A. 4) Zapinka wykonana ze stopu miedzi, z podwiniętą nóżką i z bardzo wysoką, górną cięciwą; długość 4 cm, szerokość 0,9 cm; typ A.158. 5) Jednodzielna sprzączka ze stopu miedzi; rama cienka, owalna, o okrągłym przekroju; wymiary 2,7×4,6 cm; zbliżona do grupy D. 6) Fragment kościanego/rogowego (?) grzebienia trójwarstwowego; typ I. 7) Przepalone kości ludzkie. 8) Przepalone kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: B₂/C₁ (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: rozdrobnione, przepalone kości ludzkie, barwy szaro-białej; szczątki całego szkieletu; urzeźbienie, szczególnie kończyn, bardzo mocne (kresa chropawa, kresy karkowe, kresa skroniowa itd.); szczątki należą do jednego osobnika płci męskiej; brak fragmentów, które precyzowałyby wiek.

Naczynie nr 1 – popielnica: rozdrobnione, przepalone kości ludzkie, barwy szaro-białej; szczątki należą do innego osobnika niż kości z wypełniska; reprezentowany cały szkielet, jednak o odmiennej budowie niż kości z wypełniska: czaszka delikatna, na fragmentach sklepienia czaszki widoczne początki obliteracji szwu strzałkowego; dużo istoty gąbczastej; przyczepy mięśniowe ledwo zarysowane; szczątki należały prawdopodobnie do osobnika płci żeńskiej.

Naczynie nr 2: niewiele silnie rozdrobnionych, przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; bardzo drobny szkielet (trzony i łuki kręgów, wszystkie kości długie, żebra, kości sklepienia czaszki); osobnik bardzo młody – wczesny *infans I*. Naczynie nr 3: kilkanaście fragmentów silnie rozdrobnionych, przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; trudno ocenić czy są to szczątki kolejnej osoby, czy też należą do którejś z wyżej opisanych: drobne fragmenty kręgów, kości długich i sklepienia czaszki osoby dorosłej.

W obiekcie znajdowały się szczątki należące do co naj-

mniej trzech osobników różnej płci i wieku, które złożone zostały w różnych częściach obiektu. Szczątki znajdujące się w naczyniu nr 3 (osobnik dorosły) mogły należeć zarówno do szczątków z wypełniska (mężczyzna), jak i z naczynia nr 1 (kobieta?). Nie można również wykluczyć, że szczątki z naczynia nr 3 pochodziły od czwartego osobnika.

Określenie antropologiczne:

Mężczyzna; wiek *adultus-maturus*.

Kobieta (?); wiek *adultus/maturus*.

Płeć nieznana; wiek *infans I*.

Płeć nieokreślona. Wiek – *adultus-maturus*.

Analiza archeozoologiczna:

Wypełnisko: owca-koza: jeden fragment kręgu szyjnego, przepalony na białło.

Obiekt 22 (Tabl. XVII)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do kolistego, o wymiarach 50×45 cm i barwie brunatno-czarnej; w profilu obiekt w kształcie głębokiej, wąskiej niecki, o miąższości 48 cm i brunatno-czarnej barwie; w spągu obiektu znajdowało się miniaturowe naczynie nr 1. W spągowej części obiektu, od strony SW, odkryto skupisko przepalonych kości. Wśród nich znaleziono zapinki, paciorki oraz fragmenty grzebienia.

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie, częściowo przepalone i zdeformowane naczynie jednodzielne; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 8 cm, dna 5,5 cm, zachowana wys. 6,3 cm; grupa XVIII A. 2–3) Dwie zapinki ze stopu miedzi; zachowane wymiary: długość 3,7 cm, szerokość 2,7 cm oraz długość 4,2 cm, szerokość 2,5 cm; podmiana 41 X2, wariantu Rzyszczewo wg J. Schustera. 4) Kabłąk zapinki ze stopu miedzi; długość 3,3 cm; seria A.V.8. 5) Fragmenty igieł od zapinek nr 2–4, wykonane ze stopu miedzi. 6) Odłamana pochewka zapinki ze stopu miedzi – nr 2–4 (?). 7) Fragmenty kościanego/rogowego (?) grzebienia trójwarstwowego; typ I. 8) Paciorek z belemnitu (?); średnica 0,7 cm. 9) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: B₂/C₁.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: słabo rozdrobnione, przepalone kości ludzkie, barwy jasnożółtej; wśród fragmentów charakterystycznych można wymienić: trzon kości udowej (delikatnie zarysowana kresa chropawa), kość czołową (cienka krawędź oczodołu, kresa skroniowa niewidoczna), kość skroniową (mały wyrostek sutkowaty, lekko wydłużony), kość szczękową (z prognatyzmem zębodołowym); wszystkie te cechy świadczą, że szczątki pochodzą od osobnika płci żeńskiej; brak śladów obliteracji szwów czaszkowych; uwagę zwraca duża ilość istoty gąbczastej.

Naczynie: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich, różnej wielkości, barwy jasnożółtej; dominują fragmenty kości długich.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *adultus*.

Obiekt 23 (Tabl. XII)

Funkcja: palenisko (?).

Opis: W planie obiekt o nieregularnym zarysie, o wymiarach 250×100 cm, barwie brunatnej oraz brunatno-czarnej w częściach wschodniej i zachodniej; w części północno-zachodniej, w warstwie czarnego piasku, skupisko przepalonych kamieni; w profilu obiekt kształtu głębokiej niecki, o miąższości 60 cm, barwie brunatnej oraz brunatno-czarnej w częściach wschodniej i zachodniej; w spągu wypełniska znajdowały się ułożone luźno, liczne przepalone kamienie różnych rozmiarów.

Wypożenie: 1) Pięć drobnych, niecharakterystycznych fragmentów ceramiki kultury wielbarskiej; barwa brunatna i czarna; domieszka drobno- i średnioziarnista.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska (?).

Datowanie: młodszy okres rzymski (?).

Obiekt 24 (Tabl. XVIII)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 35 cm i brunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu głębokiej, wąskiej niecki, o miąższości 45 cm i barwie brunatnej w części stropowej oraz czarnej w pozostałych częściach wypełniska; w spągu obiektu, od strony południowej, umieszczono miniaturowe naczynie, ustawione na wylewie. Obok znajdowało się skupisko przepalonych kości ludzkich oraz zwierzęcych.

Wypożenie: 1) Miniaturowa misa z lekko zaznaczonym wylewem; barwa brunatno-beżowa; domieszka średnioziarnista; średnica: wylewu 10,5 cm, brzośca 11 cm, dna 5,5 cm, wys. 8,8 cm; grupa XVIIIIC. 2) Zapinka ze stopu miedzi; kabłąk zdobiony podwójnymi bruzdami; długość 4,5 cm, szerokość 3,1 cm, wysokość pochewki 2 cm; podobna 41 X2 według J. Schustera. 3) Silnie stopiony przedmiot ze stopu miedzi – prawdopodobnie analogiczna zapinka; zachowana długość 3,6 cm. 4) Główna rogowej szpili, bogato dekorowana dwoma pasami ukośnych linii rytych, rozdzielonych poziomym, wąskim pasem gładkiej powierzchni; zachowana długość 1,1 cm.

5) Fragment żelaznego łańcuszka/kolczugi; średnica ogniw 0,7 cm. 6) Fajansowy paciorek melonowaty barwy seledynowej; średnica 1,9 cm; typ TM171. 7) Silnie stopiony paciorek szklany barwy seledynowej; zdobiony białymi falistymi nitkami; średnica 2,5 cm. 8) Fragment grzebienia kościatego; powierzchnia ornamentowana delikatną, falistą linią rytą; typ II (?). 9) Uszkodzony przęślik gliniany, średnica 4,1 cm. 10) Silnie stopione paciorki szklane. 11) Przepalone kości ludzkie. 12) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: B₂/C₁.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: rozdrobnione, przepalone fragmenty kości ludzkich barwy żółto-szarej, pochodzące ze wszystkich części szkieletu; na żebrach zaobserwowano ślady stopionego szkła – paciorków. Delikatność budowy kośćca (np. niewidoczna kresa chropawa), jednolita powierzchnia stawowa kości łokciowej, brak śladów obliteracji szwów oraz ilość istoty gąbczastej wskazują na osobnika płci żeńskiej w wieku *adultus*.

Naczynie: kilkanaście drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; przede wszystkim są to kości długie. Szczątki należą do osobnika dorosłego.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *adultus*.

Analiza archeozoologiczna:

Owca-koza: jeden fragment kości promieniowej, przepalony na białło.

Nieokreślone: cztery fragmenty kości, przepalone na białło.

Obiekt 25 (Tabl. XIX)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 190×90 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 70 cm i barwie jasnobrunatnej, miejscami popielatej; w środkowej części wypełniska widoczny pas brunatnej ziemi; poniżej spągu warstwa pomarańczowej gliny.

Wypożenie: 1) Dwanaście przepalonych fragmentów ceramiki kultury przeworskiej; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista. 2) Dwa niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; barwa czarna; powierzchnia lśniąca; domieszka drobnoziarnista. 3) Dwa fragmenty żelaznego okucia szkatułki. 4) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilka drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy żółto-szarej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek nieznany.

Obiekt 26 (Tabl. XX)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt kształtu wydłużonego owalu, o wymiarach 50–80×400 cm, wyraźnie szerszy w częściach środkowej i północnej; wypełnisko barwy jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 65 i 40 cm, wyraźnie płytszy w części południowej; wypełnisko barwy jasnobrunatnej, z pasami brunatnej ziemi w środkowej części wypełniska; najprawdopodobniej obiekt tworzyły dwa nachodzące na siebie, równoczesne obiekty, o granicach niemożliwych do uchwycenia w trakcie badań.

Wypozażenie: 1) Trzy niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnodziarnista. 2) Jeden niecharakterystyczny fragment ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnodziarnista. 3) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Analiza archeozoologiczna:

Wypełnisko: owca-koza: jeden fragment żebra.

Obiekt 27 (Tabl. XXI)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt kształtu wydłużonego owalu, o wymiarach 180×50 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 60 cm i barwie jasnobrunatnej; poniżej obiektu znajdowała się warstwa gliny.

Wypozażenie: 1) Osiem fragmentów niecharakterystycznej ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna i czarna; domieszka drobnodziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 28 (Tabl. XXII)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 180×50 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 50 cm i barwie jasnobrunatnej, z pasem nieregularnie biegnącej warstwy czarnej ziemi, pochodzącej zapewne z innego obiektu – zniszczonego

grobu ciepłopalnego; poniżej obiektu znajdowała się warstwa pomarańczowej gliny.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 29 (Tabl. XXII)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 180×60 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 55 cm i jasnobrunatnej barwie.

Wypozażenie: 1) Cztery drobne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; barwa czarna i ciemnobrunatna; domieszka drobnodziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 30A (Tabl. XXIII–XXIV)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 190×100 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu trapezowatego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 90 cm i barwie jasnobrunatnej, z pasem warstwy brunatnej biegnącej przez środek wypełniska.

Wypozażenie: patrz obiekty 30B–C⁸.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Obiekt 30A: spąg: trzy fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek nieznany.

Obiekt 30B (Tabl. XXIII–XXIV)

Funkcja: zniszczony grób popielnicowy.

Opis: Duże skupisko ceramiki stołowej kultury przeworskiej zdeponowane w zachodniej części obiektu 30A, na głębokości 44 cm poniżej stropu; wśród ceramiki znajdowały się również fragmenty przepalonych kości.

Wypozażenie: 1) Silnie zniszczone naczynie zbliżone do odwrotnie gruszkowatego, o starannie

⁸ Materiał z obiektów 30A, 30B i 30C łączył się ze sobą dlatego też został on opisany wspólnie w obiekcie 30B – pierwotnym grobie.

wygładzonej powierzchni – popielnica; powierzchnia zewnętrzna wylewu niezachowana, górna i wewnętrzna facetowana; górna część brzuśca zdobiona rozbudowanym ornamentem geometrycznym w postaci zakreskowanych trójkątów, poniżej poziomy ornament jodełkowy; zachowany ślad po trzech położonych blisko siebie uchach; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 15 cm, brzuśca około 28 cm, dna 10,5 cm, wys. 25 cm. 2) Silnie zniszczone naczynie wazowate o wygładzonej powierzchni, z ostrym załomem brzuśca; górna część brzuśca zdobiona rytym ornamentem trójkątów; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: brzuśca 14,5 cm, dna 9,5 cm. 3) Dwudzielne naczynie misowate; w miejscu przejścia brzuśca w wylew linia ryta; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 17 cm, brzuśca 18,5 cm, dna 6 cm, wys. 9 cm; typ B.1. 4) Zachowane fragmentarycznie naczynie misowate; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 8 cm. 5) Fragment wylewu misy; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 6) Fragment wylewu; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 7) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₂ (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej – trzony kości długich i sklepienia czaszki (na kości czołowej lekko zaznaczony łuk brwiowy; brak innych cech dystynktywnych).

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek nieznany.

Obiekt 30C (Tabl. XXIII–XXIV)

Funkcja: zniszczona część grobu ciałopalnego kultury przeworskiej

Opis: Skupisko ceramiki stołowej kultury przeworskiej zdeponowane w południowej części obiektu 30A; pozostałości zniszczonego grobu tej kultury – obiektu 30B.

Wypozażenie: ceramika z obiektu 30C łączy się z fragmentami ceramiki z obiektu 30B, dlatego też materiał z obydwu skupisk został opisany łącznie – patrz obiekt 30B.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₂ (?).

Obiekt 31 (Tabl. XXV)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 170×120 cm i barwie brunatnej

oraz czarnej w partii zachodniej; w profilu obiekt kształtu nieregularnej niecki, o miąższości około 40 cm i barwie czarnej, z brunatnymi przemyciami w części stropowej; w części wschodniej obiektu znajdował się duży kamień. W całym wypełnisku wystąpiły liczne fragmenty bardzo drobnych, niemożliwych do wyeksplorowania przepalonych kości ludzkich.

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie, silnie przepalone, trójdzielne naczynie wazowate; barwa popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica wylewu około 24 cm; grupa VIC. 2) Zachowanie fragmentarycznie, silnie przepalone naczynie misowate z lekko wychylonym wylewem podkreślonym linią rytą; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 19 cm, brzuśca 18,6 cm; grupa XaA. 2) Zachowane fragmentarycznie, silnie przepalone naczynie misowate; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 16,7 cm, brzuśca 18,5 cm, dna 6 cm; grupa XaA. 3) Około stu silnie przepalonych, drobnych fragmentów ceramiki (pumeksu) pochodzących z opisanych wyżej naczyń. 4) Zapinkazestopumiedzi, z pełną pochewką, zdobiona podwójnymi pierścieniami z nacinanego drutu; powierzchnia silnie utleniona; seria A.VI.2; długość 5,4 cm, szerokość 3 cm. 5) Fragment kościanego/rogowego (?) grzebienia trójwarstwowego; typ I. 6) Przepalone kości ludzkie. 7) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: C_{1b}–C₂.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy czarno-szarej; są to trzony kości długich.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek nieznany.

Analiza archeozoologiczna:

Bydło: jeden fragment żuchwy; jeden fragment kości promieniowej przepalony na biało.

Nieokreślone: jeden fragment kości, przepalony na biało.

Obiekt 32 (Tabl. XXVI)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 200×80 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 80 cm i barwie jasnobrunatnej w części stropowej oraz brunatno-żółtej i popielatej w części spągowej; poniżej spągu wystąpiła warstwa brunatnej gliny.

Wypozażenie: 1) Dwa niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna i popielata; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 33 (Tabl. XXVII)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 195×100 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 70 cm i jasnobrunatnej barwie; w spągu wystąpiła warstwa brunatnej gliny, przemieszanej z jasnobrunatnym piaskiem; poniżej obiektu znajdowała się warstwa żwiru.

Wypozażenie: 1) Cztery drobne, niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 34 (Tabl. XXVIII)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do owalnego, o wymiarach 180×90 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 70 cm i jasnobrunatnej barwie, z pasem brunatnej ziemi w części spągowej; poniżej obiektu znajdowała się warstwa czerwonego żwiru.

Wypozażenie: 1) Jeden niecharakterystyczny fragment ceramiki kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna z zewnątrz i ciemnobrunatna od środka; domieszka średnio- i gruboziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 35 (Tabl. XXIX)

Funkcja: jama/grób niszcący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do prostokątnego, o wymiarach 200×60 cm i jasnobrunatnej barwie w częściach północnej, wschodniej i południowo-zachodniej; w pozostałej

części stropu znajdowała się warstwa brunatnej gliny; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 70 cm i jasnobrunatnej barwie.

Wypozażenie: 1) Trzy fragmenty grubościennego naczynia wazowatego; powierzchnia brzuśca chropowata, część przydena i wylew gładzone; barwa jasnobrunatna z zewnątrz i czarna od wewnątrz; domieszka drobnoziarnista; typ D.1. 2) Dwadzieścia pięć drobnych fragmentów małego naczynia wazowatego o wygładzanych powierzchniach, zdobionego ornamentem zakreskowanych trójkątów; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; typ B.4. 3) Fragment dna małego naczynia; barwa ceglasto-brunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica 5 cm. 4) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście dość dużych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; trzony kości długich (kończyn górnych) oraz fragmenty sklepienia czaszki należące do osobnika dorosłego, brak jednak fragmentów o cechach dystynktywnych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus*–*maturus*.

Obiekt 36 (Tabl. XXX–XXXI)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący obiekt kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 250×90 cm i barwie jasnobrunatnej; w północnej części strop obiektu nachodził na obiekt 37; w miejscu styku duży kamień; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości około 80 cm i barwie jasnobrunatnej; w południowej części spągu zalegała pomarańczowa glina.

Wypozażenie: 1) Dwadzieścia trzy drobne fragmenty naczynia; barwa czarna; powierzchnia lśniąca; na brzuścu widoczny ryty ornament jodełkowy oraz ukośne i poziome linie ryte; domieszka drobnoziarnista. 2) Pięć fragmentów naczynia wazowatego; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista; typ B.1. 3) Fragment partii przydennej miniaturowego naczynia; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 3,5 cm. 4) Jeden fragment brzuśca grubościennego naczynia; barwa brunatna; domieszka drobno- i średnioziarnista. 5) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza archeozoologiczna:

Owca-koza: dwa fragmenty żeber, przepalone na biał.

Koń: dwa fragmenty członu palcowego środkowego z kończyny piersiowej i sześć fragmentów odprysków kostnych z tego członu; dł. 83 mm, szerokość końca bliższego 52 mm, szerokość końca dalszego 38 mm, szerokość trzonu 33 mm; powierzchnia zewnętrzna zniszczona, szczególnie przy nasadzie bliższej – być może kość ogryziona przez psy, dodatkowo widoczny ślad cięcia – zestrugania; cienkie warstwy istoty zbitą przy krawędzi końca bliższego od strony dogłowej.

Obiekt 37 (Tabl. XXX–XXXI)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 120×60 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości około 65 cm i barwie jasnobrunatnej; poniżej spągu wystąpiła warstwa gliny.

Wypozażenie: 1) Pięć niecharakterystycznych fragmentów ceramiki kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 38A (Tabl. XXXII)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, nieco rozszerzonego w części północnej, o wymiarach 230×95 cm i barwie ciemnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu głębokiej niecki, o miąższości około 80 cm i barwie ciemnobrunatnej.

Wypozażenie: 1) Przepalone kości ludzkie. 2) Nieprzepalone i przepalone kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Analiza antropologiczna⁹:

Strop obiektu 38A: strop: kilka fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; trzony kości długich.

Płeć nieznana; wiek niezany.

Wypełnisko obiektu 38A: wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty trzonów kości długich; brak cech dystynktywnych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *nieokreślony*.

Analiza archeozoologiczna:

Obiekt 38: strop: bydło: jeden fragment kości piszczelowej – koniec dalszy; brak śladów przepalenia; najprawdopodobniej kość rąbana w poprzek końca dalszego.

Obiekt 38a: wypełnisko:

Koń: jeden fragment członu palcowego I; brak śladów przepalenia.

Nieokreślone: jeden fragment kości przepalony na biał.

Obiekt 38B–C (Tabl. XXXII)

Funkcja: zniszczony grób ciałopalny.

Opis: W częściach północno-zachodniej oraz północno-wschodniej obiektu 38A wystąpiły dwa skupiska łączące się ze sobą ceramiki kultury przeworskiej oraz fragmenty przepalonych kości – wydzielone jako obiekt 38B–C.

Wypozażenie: 1) Siedemdziesiąt fragmentów grubościennego naczynia wazowatego; górna część gładzona, dolna chropowata przez obmazywanie; barwa jasnobrunatna z zewnątrz i czarna od wewnątrz; domieszka drobnoziarnista; średnica wylewu około 29 cm; typ D.1. 2) Dwudzielna misa o lśniącej powierzchni; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 18 cm, brzuśca 17,5 cm, dna 6 cm, wys. 7,2 cm; typ B.2. 3) Pięć fragmentów naczynia wazowatego o gładkich powierzchniach; zachowany fragmentarycznie ryty ornament zakreskowanych trójkątów; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista. 4) Dwadzieścia dwa fragmenty dwudzielnej misy z wychylonym wylewem; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 15 cm, brzuśca 15 cm, dna 6 cm, wys. 9,4 cm; typ B.2. 5) Fragment wyraźnie pogrubionego wylewu naczynia; barwa brunatno-popielata; domieszka drobnoziarnista. 6) Dziewięćdziesiąt drobnych fragmentów naczynia o czarnych, lśniących powierzchniach i drobnoziarnistej domieszce; na kilku fragmentach widoczne ukośne linie ryte – być może zakreskowane trójkąty. 7) Przepalone kości ludzkie. 8) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko obiektu 38B: wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; trzony kości długich i fragmenty sklepienia czaszki.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus–maturus*.

Analiza archeozoologiczna:

Wypełnisko obiektu 38B: wypełnisko: nieokreślone: jeden fragment kości przepalony na biał.

⁹ Kości najprawdopodobniej pochodzą ze zniszczonego grobu kultury przeworskiej oznaczonego jako obiekt 30B–C.

Obiekt 39 (Tabl. XXXIII)

Funkcja: zniszczony grób ciałałpalny (?).

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy 30 cm i barwie ciemnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu nieregularnej niecki, o miąższości 15 cm i barwie ciemnobrunatnej; prawdopodobnie jest to pozostałość po niemal całkowicie zniszczonym grobie przeworskim, z zachowaną jedynie częścią spągową.

Wypozażenie: 1) Cztery fragmenty silnie przepalanej ceramiki kultury przeworskiej; barwa popielata; domieszka drobno- i średnioziarnista.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Obiekt 40 (Tabl. XXXIII)

Funkcja: jama (?).

Opis: Wypozażenie odkryto w czystym piasku i nie zaobserwowano zarysu obiektu. W obiekcie złożono fragmenty dwóch skrzyżowanych ze sobą kości zwierzęcych oraz fragmenty ceramiki.

Wypozażenie: 1) Dwadzieścia cztery fragmenty wczesnośredniowiecznego naczynia z wychylnym wylewem; w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę listwa plastyczna z ukośnymi nacięciami; brzusiec i szyjka zdobione ornamentem poziomych żłobków; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragment wylewu grubościennego naczynia starożytnego; barwa brunatna z zewnątrz i ciemnobrunatna od wewnątrz; domieszka drobnoziarnista. 3) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: okres wczesnego średniowiecza.

Analiza archeozoologiczna:

Wypełnisko: kość: dwa fragmenty kości promieniowej prawej (długość maksymalna 328 mm, długość boczna 320 mm, szerokość końca dalszego 71 mm, szerokość trzonu 37 mm); jeden fragment kości łokciowej prawej – komplet z promieniową; jedna kość śródręczna, z przyrośniętą kością rysikową lewą (długość maksymalna 216 mm, długość boczna 21 mm, szerokość końca bliższego 47 mm, szerokość końca dalszego 47 mm, szerokość trzonu 30 mm).

Obiekt 41 (Tabl. XXXIV)

Funkcja: grób ciałałpalny jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 50×42 cm i barwie brunatno-czarnej; w stropie widoczne liczne fragmenty ceramiki; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 7 cm i barwie czarnej; obiekt silnie zniszczony – zachowana jedynie część spągowa.

Wypozażenie: 1) Fragmenty górnej części silnie przepalonego naczynia misowatego; w miej-

scu przejścia brzuśca w szyjkę słabo widoczna bruzda; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista; grupa VIB 2) Fragmenty silnie przepalonego naczynia wazowatego (?); na największej wydętości brzuśca wypukły guzek; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 14 cm, brzuśca 17,3 cm, dna 7,5 cm, wys. 14 cm; grupa XaA. 3) Około sześćdziesięciu fragmentów silnie przepalanej ceramiki (pumeksu). 4) Trzy drobne fragmenty dwudzielnej sprzączki ze stopu miedzi. 5) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: młodszy okres rzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy szarej; trzony kości długich należące do osobnika dorosłego; brak fragmentów identyfikowalnych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus–maturus*.

Obiekt 42 (Tabl. XXXIV)

Funkcja: grób ciałałpalny, jamowy.

Opis: W planie obiekt zbliżony do kolistego, o wymiarach 45×40 cm i barwie brunatno-czarnej oraz brunatnej w części centralnej; w profilu obiekt w kształcie półkolistej niecki, o miąższości 20 cm i barwie brunatno-czarnej oraz brunatnej w części centralnej.

Wypozażenie: 1) Fragmenty trójdzielnego naczynia wazowatego; miejsca przejścia brzuśca w szyjkę i szyjki w wylew delikatnie zaznaczone liniami rytymi; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica wylewu około 20 cm; typ A.1. 2) Około pięćdziesięciu fragmentów silnie przepalanej ceramiki (pumeksu). 3) Trzy fragmenty silnie stopionego przedmiotu ze stopu miedzi, prawdopodobnie zapinki. 4) Fragmenty drucika ze stopu miedzi, zawiniętego w kółko – fragmenty pierścionka/zawieszki (?). 5) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: B₁.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy szarej; trzony kości długich; brak fragmentów identyfikowalnych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus–maturus*.

Obiekt 43 (Tabl. XXXV)

Funkcja: grób ciałałpalny jamowy.

Opis: W planie obiekt zbliżony do kształtu kolistego, o średnicy 45×40 cm i barwie brunatno-

-czarnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 28 cm i barwie brunatno-czarnej.

Wyposażenie: 1) Częściowo przepalone, jednoodzielne naczynie o kulistej formie, z małym, owalnym wylewem; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; wylew owalny, o wymiarach 3×3,5 cm, średnica brzuśca 9 cm, wysokość 5,5–7 cm; grupa XII B. 2) Pięć niecharakterystycznych fragmentów ceramiki, w tym jeden przepalony; barwa ceglasta i brunatna; domieszka drobno- i średnioziarnista. 3) Około sześćdziesiąt fragmentów kościanego/rogowego (?) grzebienia trójwarstwowego; powierzchnia zdobiona potrójnymi, gęsto rozmieszczonymi, koncentrycznymi okręgami; typ I.2. 4) Mały kamień (otoczak) pełniący zapewne funkcję przykrywkę do naczynia nr 1; wymiary 3,8×3 cm. 5) Przepalone kości ludzkie. 6) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.

Datowanie: młodszy okres rzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: duże fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; szczątki pochodzący ze wszystkich odcinków szkieletu; duża ilość istoty gąbczastej, niezobliterowane szwy czaszkowe, delikatne urzeźbienie kośćca, ostra górna krawędź oczodołu, mały wyrostek sutkowaty i prognatizm żębodołowy świadczą o tym, że mamy do czynienia ze szczątkami kobiety w wieku *adultus*; ze względu na duże fragmenty kości, udało się zmierzyć główkę kości udowej – 41 mm oraz główkę kości ramiennej – 42 mm.

Naczynie: kilkanaście bardzo drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; brak fragmentów charakterystycznych.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *adultus*; wzrost wysoki (około 165 cm).

Płeć nieokreślona; wiek *infans*

Analiza archeozoologiczna:

Nieokreślone: dwa fragmenty kości, przepalone na biało.

Ptaka (?): jeden fragment kości, przepalony na biało.

Bydło: jeden fragment kości piszczelowej, przepalony na biało.

Owca: jeden fragment kości promieniowej, przepalony na biało.

Mały przeżuwacz: jeden fragment kości piszczelowej.

Obiekt 44 (Tabl. XXXVI)

Funkcja: grób popielnicowy zawierający dwa pochówki.

Opis: W planie obiekt zbliżony do kołatego, o średnicy 80 cm i ciemnobrunatnej barwie; w profilu obiekt o nieckowatym kształcie, o miąższości 28 cm i ciemnobrunatnej barwie; w wypełnisku obiektu znajdowała się duża popielnica (nr 1), przykryta miseczką – pełniącą również funkcję popielnicy (nr 2), obstawiona

kolejnymi naczyniami – kubkiem (nr 4) oraz silnie przepalonymi misami (nr 3, 5).

Wyposażenie: 1) Duże, trójdzielne naczynie wazowate – popielnica – formą zbliżone do odwrotnie gruszkowatego, z największą wydętością brzuśca w $\frac{3}{4}$ wysokości i z wysoką szyjką; w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę listwa plastyczna zdobiona rytymi poziomymi nacięciami; powierzchnia gładka, lśniąca; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 18 cm, brzuśca około 30 cm, dna 14 cm, wys. 26 cm; typ A.4. 2) Misa o gładkiej, wyświecanej powierzchni; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 17,5 cm, brzuśca 20 cm, dna 8 cm, wys. 8 cm; typ B.3. 3) Zachowane fragmentarycznie, częściowo przepalone, dwudzielne naczynie misowate; barwa ceglasto-brunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 19 cm, brzuśca 19 cm, dna 8,5 cm, wys. 10 cm; typ B.2. 4) Częściowo przepalony kubek; barwa ceglasto-brunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 10 cm, brzuśca 10,5 cm, dna 5,5 cm, wys. 8,7 cm; typ D.3.1. 5) Silnie przepalone naczynie misowate; na największej wydętości brzuśca ornament ukośnie biegnących linii rytých, zgrupowanych od czterech do sześciu, tworzących wzór trójkątów wypełnionych kłutymi punktami, ograniczonych z obu stron poziomymi liniami rytymi; kolejne dwie poziome linie znajdują się na szyjce naczynia; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; typ A.1. 6) Około pięćdziesięciu fragmentów silnie przepalonej ceramiki (pumeksu). 7) Mały, żelazny nożyk sierpikowaty z rękojeścią zawiniętą w uszko; długość ostrza 7,5 cm, długość rękojeści 2 cm. 8) Szydło żelazne z zachowaną rógową okładziną; długość 14,6 cm. 9) Długa żelazna igła; długość 11,3 cm. 10) Dwustożkowaty przęślik gliniany; średnica 3, 9 cm. 11) Przepalone kości ludzkie. 12) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B_{1a}.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkadziesiąt drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich; fragmenty kości długich; brak fragmentów charakterystycznych.

Kubek: kilka bardzo drobnych fragmentów kości ludzkich; kości długie; wydaje się, że fragmenty trafiły do naczynia przypadkowo.

Naczynie nr 1 – popielnica: duże fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; w naczyniu znajdowały się fragmenty całego szkieletu; na kości ciemieniowej zachowa-

ły się ślady stopionego przedmiotu ze stopu miedzi; znaleziono parę części skalistych kości skroniowej; lekko zarysowana kresa skroniowa na kości czołowej, ponadto ostra krawędź oczodołu, początek obliteracji szwu strzałkowego (wewnętrznie), lekko zaznaczona kresa chropawa na kości udowej.

Naczynie nr 2 – misa: kilkadziesiąt fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; w naczyniu znajdowały się szczątki innego osobnika niż w naczyniu nr 1, o czym świadczą znalezione części skaliste kości skroniowej oraz fragmenty kości łokciowej o innej morfologii niż w naczyniu nr 1; niewielka ilość fragmentów nie pozwoliła na sprecyzowanie płci i wieku pochowanej osoby.

Określenie antropologiczne:

Wypełnisko: płeć nieznana; wiek nieznan

naczynie nr 1: kobieta; wiek *adultus/maturus*.

naczynie nr 2: płeć nieznana; wiek *adultus-maturus*.

Analiza archeozoologiczna:

Ptak (?): jeden fragment kości, przepalony na biało.

Obiekt 45 (Tabl. XXXVII)

Funkcja: zniszczony grób ciałałpalny.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach 30×40 cm i ciemnobrunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 10 cm i ciemnobrunatnej barwie; obiekt silnie zniszczony – zachowana jedynie część spągowa.

Wypozażenie: 1) Dziewiętnaście drobnych fragmentów silnie zniszczonego i rozwarstwowanego naczynia wazowatego; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna około 11 cm. 2) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; należące do osobnika dorosłego; brak fragmentów charakterystycznych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus-maturus*.

Obiekt 46 (Tabl. XXXVIII)

Funkcja: grób ciałałpalny jamowy.

Opis: W planie obiekt o nieregularnym kształcie, o wymiarach 140×85 cm i barwie brunatno-czarnej, miejscami czarnej; w profilu widoczne dwie, zlewające się w części stropowej, jamy o nieregularnym kształcie; wypełnisko barwy brunatno-czarnej w części stropowej i czarnej w spągowej, o miąższości 40–45 cm; w profilu obiekt rozdzielał się na dwie osobne jamy, określone jako obiekt 46A – od strony N oraz 46B od strony S; przy obiekcie 46A – od strony wschodniej – wystąpiło skupisko ceramiki z przepalonymi kośćmi – oznaczone jako obiekt 46C. Analogiczne skupisko odkryto na wchód od obiektu 46B i wydzielono jako obiekt 46D.

Wypozażenie¹⁰: 1) Zachowana fragmentarycznie, trójdzielna misa o gładkich, lśniących powierzchniach; szyjka oddzielona od brzuśca delikatnie zaznaczoną dookólną linią rytą, druga linia ryta w miejscu przejścia szyjki w wylew; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 18,5 cm, brzuśca 19,5 cm, dna 6 cm, wys. 9,4 cm; typ A.1. 2) Zachowana fragmentarycznie, jednodzielna misa o lekko zachylonym do wewnątrz wylewie; barwa ceglata; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 17 cm, brzuśca 17 cm dna 6 cm, wys. 9 cm; typ D.2. 3) Zachowana fragmentarycznie, jednodzielna misa z cylindrycznym wylewem; barwa ceglato-brunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 18 cm, brzuśca 18 cm, dna 8 cm, wys. 8,4 cm; typ D.2. 4) Zachowana fragmentarycznie, częściowo przepalona, dwudzielna misa; w miejscu przejścia brzuśca w wylew dookólna linia ryta; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 17 cm, brzuśca 17,5 cm, dna 6 cm, wys. 8 cm; typ B.2. 5) Zachowana fragmentarycznie misa; fragment dna zdobiony ornamentem meandrowym; barwa ceglata; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 15 cm, brzuśca 15 cm, dna 6 cm, wys. około 7 cm; typ B.2. 6) Zachowane fragmentarycznie naczynie misowate; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; typ B.1. 7) Fragment brzuśca naczynia zdobionego rytym ornamentem geometrycznym, z pasmem nakłuc w środku; barwa brunatno-czarna; domieszka drobnoziarnista. 8) Dwa fragmenty wylewu naczynia o lśniących powierzchniach; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 9) Dwa paciorki z belemitu (?); wysokość 1,4 cm, średnica 0,7 cm i 0,4 cm. 10) Przepalone kości ludzkie. 11) Kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: B₁.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko obiektu 46a: wypełnisko: kilkanaście drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy szarej; są to kości długie; brak fragmentów charakterystycznych. Płeć nieokreślona; wiek *iuvēnis*.

Wypełnisko obiektu 46b: wypełnisko: kilkanaście drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy szarej; są to kości długie; brak fragmentów charakterystycznych; słabe urzeźbienie; znaleziono zęby stałe. Płeć nieokreślona; wiek *iuvēnis*.

Wypełnisko obiektu 46c: wypełnisko: kilkanaście drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy żółtej;

¹⁰ Materiał ceramiczny z poszczególnych skupisk łączył się między sobą tworząc wspólne naczynia.

są to fragmenty trzonów kości długich; brak fragmentów charakterystycznych.

Płeć nieokreślona; wiek *infans*.

Wypełnisko obiektu 46d: wypełnisko: kilka drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy szarej.

Płeć nieokreślona; wiek *iuvēnis*.

Wydaje się, że w obiekcie 46 znajdowały się szczątki dwóch osobników – jednego w wieku *iuvēnis* oraz drugiego w wieku *infans*.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *iuvēnis*.

Płeć nieznana; wiek *infans*.

Analiza archeozoologiczna:

Nieokreślone: jeden fragment kości, przepalony na biało.

Ptaka: jeden fragment kości, przepalony na biało.

Obiekt 47 (Tabl. XXXIX)

Funkcja: grób ciałałpalny.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 110×70 cm i barwie brunatno-czarnej oraz czarnej w części zachodniej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości około 14 cm i barwie czarnej w części zachodniej oraz brunatno-czarnej w części wschodniej; górna część obiektu została zniszczona wskutek wybierania piasku; fragmenty ceramiki i przepalone kości znajdowane były w dużym promieniu od obiektu, wewnątrz dużego wkopu, który go zniszczył.

Wyposażenie: 1) Dziesięć drobnych, niecharakterystycznych fragmentów grubościennego naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 2) Około stu pięćdziesięciu fragmentów silnie przepalonych ceramiki (pumeksu). 3) Żelazna sprężynka szkatułki; długość 10,7 cm. 4) U-kształtne okucie szkatułki (?) wykonane ze stopu miedzi. 5) Trzy żelazne nity, najprawdopodobniej od okucia zamka; długość 2,5 cm, 1,6 cm i 1,5 cm. 6) Fragment sprężynki zapinki ze stopu miedzi; zachowana długość 1,6 cm. 7) Fragment stopionego przedmiotu ze stopu miedzi. 8) Fragment stopionego szkła. 9) Przepalone kości ludzkie. 10) Przepalone kości zwierzęce.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Strop: nieliczne fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy żółto-szarej; szczątki pochodzą ze wszystkich odcinków szkieletu; wśród fragmentów znalazły się sklepienie czaszki (bardzo grube), kość skroniowa (dość mały wyrostek sutkowaty i część skalista) oraz kości długie.

Wypełnisko: dość duże fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy żółto-szarej; w wypełnisku znajdowała się część skalista kości skroniowej, stanowiąca parę dla znalezionej w stropie (odkryto również drugi wyrostek sutkowaty); na fragmentach sklepienia czaszki brak śladów obliteracji – fakt ten, jak również dość duża ilość istoty gąbczastej, świadczą, że

szczątki należały do osobnika w wieku *adultus*.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus*.

Analiza archeozoologiczna:

Strop: owca-koza: jeden fragment kości udowej młodego osobnika – poniżej 3,5 roku – przepalony na biało.

Obiekt 48 (Tabl. XXXV)

Funkcja: jama (?).

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, o średnicy 72 cm i barwie brunatno-czarnej w części centralnej oraz jasnobrunatnej na obrzeżach; w profilu obiekt kształtu nieregularnej niecki, o miąższości 20 cm i barwie brunatno-czarnej w środkowej części stropu oraz brunatnej w pozostałej części wypełniska.

Wyposażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 49 (Tabl. XXXIX)

Funkcja: grób ciałałpalny.

Opis: W planie zarys obiektu niewidoczny – jego granice wyznaczało skupisko kamieni o średnicy około 70 cm; w profilu kształt jamy nieuchwytny – jej zarys wyznaczał układ kamieni, w obrębie którego znajdowało się skupisko ceramiki o miąższości 15 cm.

Wyposażenie: 1) Jeden fragment przepalonego naczynia wazowatego z wychylonym wylewem; największa wydętość brzuśca zdobiona rozbudowanym, rytym ornamentem meandrowym, wypełnionym kreskowaniem; barwa popielata; domieszka drobnoziarnista; typ A.2. 2) Dziesięć fragmentów (w tym fragment dna) silnie zniszczonego, słabo wypalonego naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 10 cm. 3) Około dwudziestu pięciu fragmentów dwudzielnej misy z wychylonym wylewem; barwa ceglano-jasnobieżowa; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 15 cm, brzuśca około 16 cm, dna 7 cm, wys. 12,3 cm; typ B.5. 4) Fragment dna naczynia; barwa czarna; powierzchnia lśniąca; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 9,5 cm. 5) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście średniej wielkości fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty sklepienia czaszki oraz trzonów kości długich należących do osobnika dorosłego; brak fragmentów z cechami dystyngtywnymi.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieznana; wiek *adultus*–*maturus*.

Obiekt 50 (Tabl. XL)**Funkcja:** grób popielnicowy.

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do nerkowatego, o wymiarach 180×130, barwie brunatnej oraz ciemnobrunatnej w części zachodniej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 22 cm i barwie brunatnej oraz ciemnobrunatnej w części spągowej; we wschodniej części profilu znajdowało się skupisko ceramiki, w skład której wchodziła popielnica (nr 1) oraz przylegające do niej od strony południowej trzy naczynia (nr 2–4); wewnątrz popielnicy znajdowało się duże skupisko przepalonych kości oraz zabytki wydzielone (nr 7–11).

Wypozażenie: 1) Silnie zniszczone, rozwarstwione, zachowane fragmentarycznie naczynie wazowate – popielnica; barwa czarna; domieszka droбноziarnista¹¹. 2) Silnie zniszczona misa o wyświecanych powierzchniach, z wydzieloną szyjką, zaznaczoną dwoma delikatnymi, poziomymi liniami rytymi, umieszczonymi w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę i szyjki w wylew; barwa czarna; domieszka droбноziarnista; średnica: wylewu 20 cm, brzuśca 20 cm, dna 9 cm, wys. 14 cm; typ A.1. 3) Zachowane fragmentarycznie, miniaturowe naczynie o wyświecanej powierzchni, z wydzieloną szyjką, podkreślona delikatną linią rytą; barwa czarna; domieszka droбноziarnista; średnica: wylewu 8,5 cm, brzuśca 10 cm, dna 4,5 cm, wys. 8,5 cm; typ A.3. 4) Górna część miniaturowego naczynia o wyświecanej powierzchni; wydzielona szyjka podkreślona listwą plastyczną zdobioną motywem jodełki, biegnącą pomiędzy dookołnymi liniami rytymi; barwa czarna; domieszka droбноziarnista; średnica: wylewu 8 cm, brzuśca 9 cm; typ A.3. 5) Około stu fragmentów silnie przepalanej ceramiki (pumeksu). 6) Zapinka wykonana ze stopu miedzi; typ A.67 i 67a2 wg Demetza; długość 5,7 cm. 7) Żelazna sprzączka do pasa z kolcem przedłużonym w skuwkę; kolec zdobiony trzema pionowymi żłobkami; typ C3; długość kolca i skuwki 8,3 cm, średnica ramy 3,9 cm. 8) Żelazne krzesiwo iglicowe z końcem zawiniętym w uszko; długość 4,4 cm. 9) Zachowany fragmentarycznie krzesak kamienny; długość 5,7 cm, szerokość 5,7 cm. 10) Długa żelazna igła; długość 16,8 cm. 11) Dwa fragmenty żelaznego ukształtowanego okucia – fragment okucia szkatułki (?). 12) Przepalone kości ludzkie. 13) Przepalone kości zwierzęce.

¹¹ Naczynie znajdowało się w stanie silnego rozdrobnienia i rozwarstwienia, co uniemożliwiło jego wydobywanie w sposób umożliwiający konserwację i rekonstrukcję.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.**Datowanie:** B_{1a}.**Analiza antropologiczna:**

Wypełnisko: przepalone kości ludzkie barwy żółto-szarej; fragmenty pochodziły ze wszystkich odcinków szkieletu. Wśród nich znalazły się: fragmenty szczęki (zobliterowane zębodoły dwóch prawych zębów przedtrzonowych), fragmenty sklepienia czaszki (częściowo zobliterowane szwy strzałkowy i wieńcowy), kości długie (bardzo mocne urzębienie kości), kość czołowa (obła i gruba krawędź oczodołu), kość jarzmowa (gruba i mocna) i kość skroniowa (duży, wydłużony wyrostek sutkowaty).

Określenie antropologiczne:Mężczyzna; wiek *maturus*.**Analiza archeozoologiczna:**

Owca-koza: jedna kość skokowa, przepalona na biało; długość 22 mm, szerokość 14 mm.

Obiekt 51 (Tabl. XLI)**Funkcja:** jama.

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, o średnicy 75 cm i ciemnobrunatnej barwie; w profilu obiekt w kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 43 cm i ciemnobrunatnej barwie.

Wypozażenie: 1) Jeden fragment wylewu wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa brunatna; domieszka droбноziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).**Datowanie:** okres wczesnego średniowiecza.**Obiekt 52** (Tabl. XLI)**Funkcja:** palenisko.

Opis: W planie obiekt o nieregularnym kształcie, uszkodzony w części północno-wschodniej, o wymiarach 116×87 cm, barwie czarnej, a w części południowo-zachodniej brunatnej; w profilu obiekt o nieckowatym kształcie, o miąższości 18 cm i czarnej barwie; w części środkowej obiekt został silnie uszkodzony przez głęboką orkę. W całym wypełnisku występowały liczne, przepalone, średniej wielkości kamienie, między którymi znajdowały się fragmenty naczynia (nr 1).

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie, miniaturowe naczynie dwustożkowe z wychylnym wylewem i zaznaczonym dnem; barwa jasnobrunatna; domieszka droбноziarnista; średnica: wylewu 9,5 cm, brzuśca 10 cm, dna 6,5 cm, wys. 9 cm; typ XVII B.

Przynależność kulturowa: kultura wielbarska.**Datowanie:** młodszy okres rzymski.

Obiekt 53 (Tabl. XLI)

Funkcja: jama.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 35×50 cm i barwie brunatnej w części południowej oraz jasnobrunatnej w części północnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 16 cm i barwie brunatnej w części południowej oraz jasnobrunatnej w części północnej.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 54 (Tabl. XLII)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiał ceramiczny tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 234×66 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt w kształcie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 70 cm i jasnobrunatnej barwie; w wypełnisku znajdowało się kilka niewielkich kamieni.

Wypozażenie: 1) Jeden fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna i ceglasta; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragmenty przepalonych kości ludzkich pochodzące prawdopodobnie ze zniszczonego grobu ciałopalnego.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: trzy drobne fragmenty przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty kości długich i sklepienia czaszki należące do osobnika dorosłego; brak fragmentów charakterystycznych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus*.

Obiekt 55 (Tabl. XLII)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt w kształcie wydłużonego owalu, o wymiarach 176×80 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt o kształcie zbliżonym do trapezowego, o miąższości 62 cm i jasnobrunatnej barwie, a we wschodniej części wypełniska jasnobrunatno-ciemnobrunatnej.

Wypozażenie: 1) Drobne niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność.

Obiekt 56 (Tabl. XLIII)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący grób kultury przeworskiej(?), na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt w kształcie wydłużonego owalu, o wymiarach 220×106 cm i barwie jasnobrunatnej; w profilu obiekt w kształcie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 60 cm i barwie jasnobrunatnej; w centralnej części obiektu widoczny pas przemieszanej, ciemnobrunatnej ziemi; poniżej spągu wystąpiła warstwa gliny.

Wypozażenie: 1) Drobne niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej. 2) Jeden fragment przepalonej kości ludzkiej.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: jeden fragment (1 cm długości) przepalonej kości ludzkiej barwy biało-jasnożółtej; trzon kości długiej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek nieokreślony.

Obiekt 57 (Tabl. XLIII)

Funkcja: zniszczony grób ciałopalny.

Opis: W planie zarys obiektu niewidoczny; obiekt stanowiło skupisko ceramiki pochodzącej, zapewne, ze zniszczonego grobu ciałopalnego, powstałe najpewniej przez przeciągnięcie materiału przez gryzonia, o czym świadczy nora.

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie naczynie jajowate; górna część gładzona, pozostała chropowata; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; typ D.1.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: B₂.

Obiekt 58 (Tabl. XLIV)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt w kształcie wydłużonego owalu, o wymiarach 198×120 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt o kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 76 cm i jasnobrunatnej barwie.

Wypozażenie: 1) Fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski (?) i nowożytność.

Obiekt 59 (Tabl. XLV)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący grób kultury przeworskiej(?), na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 202×108 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt o kształcie zbliżonym do trapezowatego, o miąższości 70 cm i barwie jasnobrunatnej oraz ciemnobrunatnej w części spągowej.

Wypozażenie: 1) Fragment dolnej części brzuśca dwustożkowatego naczynia kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Jeden fragment przepalanej kości ludzkiej.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski (?) i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko obiektu: jeden fragment (1 cm długości) przepalanej kości ludzkiej barwy jasnożółtej; trzon kości długiej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus–maturus*.

Obiekt 60 (Tabl. XLVI)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący grób kultury przeworskiej(?), na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt w kształcie w przybliżeniu prostokątnym, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 220×74 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 68 cm i barwie jasnobrunatnej; poniżej spągu znajdowała się warstwa przemieszanej, brunatno-żółtej ziemi, z licznymi fragmentami ceramiki oraz przepalonymi kośćmi ludzkimi, wydzielona jako obiekt 60A; poniżej spągu obiektu 60 i na wschód od obiektu 60A znajdowała się warstwa pomarańczowej gliny.

Wypozażenie: 1) Fragment wylewu naczynia trójdzielnego; szyjka oddzielona od brzuśca dookólną linią rytą; druga linia ryta w miejscu przejścia szyjki w wylew; poniżej linii rytych widoczny pas zdobienia ukośnymi liniami rytymi; barwa czarna; powierzchnia gładzona; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: trzynaście drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty trzonów

kości długich; brak cech charakterystycznych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus–maturus*.

Obiekt 60A (Tabl. XLVI–XLVII)

Funkcja: zniszczony grób ciałopalny.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 160×80 cm i brunatno-żółtej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 36 cm; wypełnisko stanowiła przemieszana, brunatno-żółta ziemia, w której znajdowały się liczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej (nr 1–8), fragmenty przepalonych kości ludzkich (nr 11) oraz zabytki metalowe (nr 9, 10). Obiekt umiejscowiony był bezpośrednio pod obiektem 60.

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie naczynie, zbliżone do odwrotnie gruszkowatego, z wysoką szyjką i facetowanym wylewem; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 22 cm, brzuśca około 31,5 cm, dna 17,2 cm, wys. 31 cm. 2) Fragment wychylonego wylewu dwustożkowej misy, zaznaczonego delikatną linią rytą; barwa czarna; powierzchnia gładzona; domieszka drobnoziarnista. 3) Zachowana fragmentarycznie misa z wychylonym wylewem, podkreślonym delikatną linią rytą; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 19,7 cm, brzuśca 19 cm, dna 6 cm, wys. 9,5 cm; typ B.1. 4) Przydenna część naczynia; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 9 cm. 5) Fragment wylewu naczynia trójdzielnego z wysoką szyjką, ostrym załomem brzuśca i facetowanym wylewem; miejsca przejścia brzuśca w szyjkę i szyjki w wylew zaznaczone dookólnymi liniami rytymi; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; typ A.1. 6) Fragment wylewu barwa jasnobrunatnej. 7) Fragment przepalonego wylewu naczynia barwy czarnej. 8) Przydenny fragmenty silnie przepalonego naczynia kultury przeworskiej. 9) Trzy żelazne nity z dużymi główkami o średnicy 2,3–2,4 cm oraz długości trzony 2,1–2,2 cm; służące najprawdopodobniej do mocowania umba lub imacza. 10) Jeden żelazny nit z małą główką; długość trzpienia 1,5 cm, średnica główki 0,9 cm, najprawdopodobniej spinający okładziny noża. 11) Liczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₂.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: około stu czterdziestu drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty

trzonów kości długich i sklepienia czaszki; podobne morfologicznie do fragmentów z obiektu 60; stopień skostnienia (brak obliteracji szwów), dość delikatna czaszka, delikatne urzeźbienie kośćca świadczą o tym, że prawdopodobnie są to szczątki osobnika płci żeńskiej w wieku *adultus*.

Określenie antropologiczne:

Kobieta (?); wiek *adultus*.

Obiekt 61 (Tabl. XLV)

Funkcja: zniszczony grób ciałałpalny (?).

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, o średnicy około 40 cm i żółtej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 18 cm i żółtej barwie.

Wypozażenie: 1) Drobnny fragment wylewu naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: kilkanaście dość drobnych (do 2 cm długości) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; mocno zaznaczone kresy karkowe na kości potylicznej, gruba i obła górna krawędź oczodołu, ogólnie silnie urzeźbienie kości długich (np. mocno zaznaczona kresa chropa) świadczą o tym, że szczątki należały do osobnika płci męskiej w wieku *adultus*.

Określenie antropologiczne:

Mężczyzna (?); wiek *adultus*.

Obiekt 62 (Tabl. XLVIII)

Funkcja: jama.

Opis: Obiekt położony w pobliżu stoku wzniesienia, silnie naruszony przez jego erozję; w planie obiekt o kolistym kształcie, średnicy około 36 cm i brunatno-czarnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o nieregularnym zarysie, miąższości 14 cm i brunatno-czarnej barwie; w stropie obiektu znajdowały się fragmenty ceramiki.

Wypozażenie: 1) Fragmenty wylewu i ornamentowanego brzuśca wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa ciemnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: okres wczesnego średniowiecza.

Obiekt 63 (Tabl. XLVIII)

Funkcja: grób popielnicowy.

Opis: Obiekt położony w pobliżu stoku wzniesienia, silnie naruszony przez erozję; w planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy około 31 cm i brunatnej barwie w części centralnej oraz czarnej na obrzeżach; w profilu obiekt o nieckowatym kształcie, o miąższości 13 cm i barwie bru-

natnej w części wschodniej oraz czarnej w części zachodniej; w wypełnisku znajdowały się fragmenty silnie zniszczonego naczynia – najprawdopodobniej popielnicy (nr 1).

Wypozażenie: 1) Przydenna część naczynia – popielnicy; barwa czarna; powierzchnia gładzona; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 10 cm. 2) Przydenna część naczynia; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 6 cm. 3) Przydenna część naczynia; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna około 11 cm. 4–5) Dwa dwustozkowe przeszliki gliniane, średnica: 3,6 cm i 4,3 cm. 6) Mały fragment stopionego przedmiotu ze stopu miedzi. 7) Przepalone kości ludzkie.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: wiele dość drobnych (do 2 cm długości) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej i szarej; fragmenty pochodzą z każdego odcinka szkieletu; delikatny zarys przyczepów mięśniowych i zobliterowany szew strzałkowy świadczą o tym, że są to szczątki osobnika płci żeńskiej w wieku *maturus*.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *maturus*.

Obiekt 64 (Tabl. XLVIII)

Funkcja: jama/grób (?) niszczący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 138×60 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 28 cm i jasnobrunatnej barwie.

Wypozażenie: 1) Fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: trzynaście bardzo drobnych (do 1 cm długości) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty sklepienia czaszki i trzonów kości długich.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus*–*maturus*.

Obiekt 65A (Tabl. XLIX)

Funkcja: grób ciałałpalny jamowy.

Opis: W planie obiekt kształtu owalnego, o wymiarach około 80×60 cm, barwie brunat-

nej oraz brunatno-czarnej w części zachodniej; w profilu obiekt kształtu głębokiej niecki, o miąższości 30 cm, barwie brunatnej oraz brunatno-czarnej w części stropowej od strony zachodniej; w stropie obiekt nachodził na słabo czytelny w planie obiekt 65B.

Wypozażenie: 1) Fragment stopionej sprężynki zapinki ze stopu miedzi; zachowana długość 2,5 cm. 2) Liczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B_{1a} (?).

Analiza antropologiczna¹²:

Wypełnisko: trzysta bardzo drobnych fragmentów (w tym kilkanaście 3–5 cm długości) przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty pochodzą z każdego odcinka szkieletu; początek obliteracji szwu strzałkowego i średnia budowa kośćca wskazują, że są to szczątki osoby dorosłej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus/maturus*.

Obiekt 65B (Tabl. XLIX)

Funkcja: grób ciałopalny jamowy.

Opis: W planie zarys obiektu niemal nieczytelny, najpewniej pierwotnie kolisty, o średnicy około 60 cm, z rozciągnięciem w kierunku wschodnim; barwa jasnobrunatna; w profilu obiekt kształtu głębokiej niecki, o miąższości 34 cm; w części stropowej wypełnisko barwy jasnobrunatnej, w części spągowej brunatno-czarnej; w części stropowej obiekt łączył się z obiektem 65A. Analiza antropologiczna wskazuje, że obiekty 65A i 65B są najprawdopodobniej częścią jednego grobu ciałopalnego, wykopanego w dwóch nieckowatych jamach, przy czym w obiekcie 65A wystąpiło wyraźne skupisko przepalonych kości ludzkich, podczas gdy w obiekcie 65B znajdowało się skupisko potłuczonej ceramiki.

Wypozażenie: 1) Zachowana fragmentarycznie, dwustożkowa misa z załomem brzuśca w ⅔ wysokości i z facetowanym wylewem typu B; barwa czarna; powierzchnia wyświecana; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 22,5 cm, brzuśca 23 cm, dna 9 cm, wys. 14 cm; typ B.2. 2) Zachowana fragmentarycznie, stożkowata misa z ostro facetowanym wylewem typu B; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 21 cm, brzuśca 20,7 cm, dna 8 cm, wys. 13 cm; typ B.1. 3) Zachowana fragmentarycznie, przysadzista misa z pogrubionym

wylewem; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 21 cm, brzuśca 20,3 cm, dna 8,5 cm, wys. 9 cm; typ B.2.

4) Zachowane fragmentarycznie, trójdzielne naczynie wazowate; nieco powyżej największej wydętości brzuśca linia ryta, druga linia w miejscu przejścia szyjki w wylew; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 17 cm, brzuśca 18,3 cm, dna 8 cm, wys. 10,5 cm; typ A.1. 5) Liczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B_{1a} ¹³ (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: około stu dość drobnych (do 2 cm długości) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty pochodzą z każdego odcinka szkieletu; delikatny zarys przyczepów mięśniowych i cienka, delikatna górna krawędź oczodołu świadczą, że są to szczątki osobnika płci żeńskiej, w wieku *adultus/maturus*.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *adultus/maturus*.

Obiekt 66 (Tabl. L)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach około 100×76 cm i barwie brunatno-czarnej, miejscami czarnej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o nieregularnym zarysie, o miąższości około 18 cm i barwie brunatno-czarnej oraz miejscami czarnej w części stropowej; obiekt położony na krawędzi wzniesienia i prawdopodobnie silnie zniszczony przez erozję.

Wypozażenie: 1) Fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 3) Nieliczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: siedem drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty trzonów kości długich; brak fragmentów charakterystycznych; na podstawie wielkości kości można stwierdzić, że szczątki należały do osobnika dorosłego.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus–maturus*.

¹² Na podstawie analizy antropologicznej można przypuszczać, że szczątki kostne z obiektów 65A i 65B należały do jednego osobnika.

¹³ Przedrzymską metrykę obiektu sugeruje facetowanie wylewu typu B wg T. Dąbrowskiej (1988, s. 15; 2008 s. 63–65).

Obiekt 67 (Tabl. LI)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 170×82 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 62 cm i barwie jasnobrunatnej; na obrzeżach, od strony wschodniej obiekt naruszał strop obiektu nr 72.

Wypozażenie: 1) Fragment kubka zaopatrzonego w ucho; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 2) Nieliczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: dziesięć drobnych fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty trzonów kości długich i sklepienia czaszki (zobliterowane szwy czaszkowe); budowa średnia; brak innych cech charakterystycznych.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus/maturus*.

Obiekt 68 (Tabl. LIII)

Funkcja: jama/grób (?) niszcący grób kultury przeworskiej, na co wskazuje obecność przepalonych kości ludzkich i materiału ceramicznego tej kultury w wypełnisku.

Opis: W planie obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego, z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 184×94 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt w kształcie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 62 cm i barwie jasnobrunatnej oraz brunatnej w części spągowej; poniżej spągu wystąpiła warstwa twardej, pomarańczowej gliny.

Wypozażenie: 1) Przydenna część naczynia; barwa czarna; powierzchnia lśniąca; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 6 cm. 2) Zachowane fragmentarycznie, częściowo przepalone naczynie; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica dna 6 cm. 3) Jeden fragment przepalanej kości ludzkiej.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska i (?).

Datowanie: okres wczesnorzymski i nowożytność (?).

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: jeden fragment (1 cm długości) przepalanej kości ludzkiej barwy jasnożółtej; trzon kości długiej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek nieokreślony.

Obiekt 69 (Tabl. LIV)

Funkcja: jama/grób.

Opis: W planie obiekt o prostokątnym kształcie, o wymiarach 226×120 cm i jasnobrunatnej barwie; w profilu obiekt o kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o miąższości 80 cm; zasypisko wielowarstwowe – w części stropowej jasnobrunatne, w części środkowej żółte i brunatno-żółte, w spągu brunatno-żółte i ciemnobrunatne; poniżej obiektu wystąpiła warstwa pomarańczowej gliny.

Wypozażenie: 1) Fragment wylewu naczynia kultury przeworskiej; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 70 (Tabl. L)

Funkcja: (?) – skupisko kamieni.

Opis: Obiekt tworzyło skupisko kamieni średniej i małej wielkości, wśród nich znaleziono fragmenty ceramiki kultury przeworskiej, w tym silnie przepalonej.

Wypozażenie: 1) Niecharakterystyczne fragmenty ceramiki kultury przeworskiej, w tym silnie przepalone.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Obiekt 71 (Tabl. LV)

Funkcja: dołek postłupowy (?).

Opis: W planie obiekt kształtu kolistego, o średnicy 15 cm i barwie brunatno-czarnej; strop obiektu silnie uszkodzony; w profilu obiekt kształtu płytkiej niecki, o miąższości 6 cm i barwie brunatno-czarnej.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 72 (Tabl. LII)

Funkcja: zniszczony grób popielnicowy (?).

Opis: Obiekt silnie zniszczony przez obiekt 67 oraz przez erozję wzniesienia, na krawędzi którego był położony; w planie zarys słabo czytelny – w przybliżeniu kolisty, o średnicy około 70 cm; w profilu obiekt słabo czytelny, o rozmytym zarysie i miąższości około 25 cm; wypełnisko barwy brunatnej; w jamie odkryto liczny, rozproszony materiał ceramiczny.

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie naczynie – popielnica (?), zbliżone do odwrot-

nie gruszkowatego, z baniastym brzuścem oraz z wysoką szyjką, oddzieloną od brzuśca listwą plastyczną; górna część brzuśca zdobiona bardzo rozbudowanym, rytym ornamentem meandrowym, wypełnionym kreskowaniem; wylew i dno niezachowane; barwa czarna; powierzchnia lśniąca; domieszka drobnoziarnista; średnica brzuśca 31,5 cm; typ A.4. 2) Zachowana fragmentarycznie misa z łagodnie załamany brzuścem; barwa ceglasto-popielata; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 19 cm, brzuśca 18,5 cm, dna 6 cm, wys. 11 cm; typ B.2. 3) Zachowane fragmentarycznie, zbliżone do dwustożkowatego, naczynie wazowate z mocno zaokrąglonym brzuścem; górna część brzuśca zdobiona rytym ornamentem geometrycznym, wypełnionym ukośnymi nacięciami; średnica: wylewu 20,3 cm, brzuśca 25 cm, dna 10 cm, wys. 19 cm; typ B.4. 4) Zachowane fragmentarycznie, miniaturowe naczynie z mocno podcięty brzuścem i z lekko wychyloną częścią górną; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 9,3 cm, brzuśca 8,3 cm, dna około 5 cm, wys. 6,2 cm; typ B.8. 5) Zachowany fragmentarycznie, beczułkowaty kubek; barwa jasnobezo-wo-ceglasta; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu około 12 cm, brzuśca 13,5 cm, dna 8 cm, wys. 9,5 cm; typ D.2. 6) Fragment zdobionego liniami rytymi brzuśca, barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista. 7) Fragment wylewu; barwa brunatna. 8) Fragment dna; barwa brunatnej; średnica 8 cm. 9) Żelazny pręt; zachowana długość 1,8 cm. 11) Liczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B_{1a}.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: wiele różnej wielkości (niektóre do 8 cm, choć większość drobnych) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty pochodzą z każdego odcinka szkieletu; delikatna budowa kości; na podstawie stopnia skostnienia (początek obliteracji szwów czaszkowych) można stwierdzić, że są to szczątki osobnika w wieku *adultus*; zmierzono średnicę główki kości promieniowej (18 mm) – jej wielkość wskazuje na wysoki wzrost zmarłej, w okolicach (160–164 cm). Na kręgach wystąpiły osteofity.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *adultus*; wzrost wysoki (160–164 cm).

Obiekt 73 (Tabl. LVI–LVII)

Funkcja: silnie zniszczony grób popielnicowy.

Opis: Obiekt silnie zniszczony przez naturalną erozję osuwającego się zbocza i naruszony przez nachodzący na niego od strony wschodniej

obiekt 74; w planie obiekt o kształcie zbliżonym do kołistego, o średnicy 80 cm i barwie brunatnej, a w części centralnej jasnobrunatnej; w profilu obiekt kształtu półkolistego, o miąższości 44 cm i barwie brunatnej oraz jasnobrunatnej w części stropowej; poniżej spągu znajdowała się warstwa pomarańczowej gliny.

Wyposażenie: 1) Silnie zniszczone naczynie zbliżone do odwrotnie gruszkowatego – popielnica (?); w górnej części brzuśca listwa plastyczna zdobiona rytym ornamentem jodełkowym; powierzchnia czarna, gładzona; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 22 cm, dna 16 cm, wys. około 30 cm; typ A.4. 2) Zachowane fragmentarycznie, dwustożkowe naczynie misowate z silnie zaznaczonym brzuścem w $\frac{2}{3}$ wysokości; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 20 cm, brzuśca 20 cm, dna 6 cm, wys. około 10 cm; typ B.1. 3) Mocno przepalone naczynie wazowate z baniastym brzuścem i z wysoką szyjką; na największej wydętości brzuśca ornament dużych, rytých trójkątów, wypełnionych nacinanymi kreskami; w miejscu przejścia brzuśca w szyjkę rytym ornamentem jodełkowym, ograniczony z obu stron dookołnymi liniami rytymi; kolejna, słabo zaznaczona linia ryta, w miejscu przejścia szyjki w wylew; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista; typ A.2. 4) Silnie przepalone naczynie misowate (?) zdobione ornamentem meandrowym; barwa jasnobrunatna i popielata; domieszka drobnoziarnista. 5) Liczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: A₃–B_{1a}.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: około czterystu różnej wielkości (głównie drobnych, do 3 cm długości) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółtej; fragmenty sklepienia czaszki i trzonów kości długich; delikatny rys przyczepów mięśniowych na kościach długich, średnio zaznaczona kresa chropawa na kości udowej oraz cienka i delikatna górna krawędź oczodołu świadczą, że są to szczątki jednego osobnika płci żeńskiej, w wieku *iuvēnis*. Pośród wyżej wymienionych kości znajdowało się kilkanaście fragmentów bardziej delikatnych i mniejszych – szczątki te należały do dziecka.

Określenie antropologiczne:

Kobieta; wiek *iuvēnis*.

Płeć nieokreślona; wiek *infans*.

Obiekt 74 (Tabl. LVI)

Funkcja: jama/grób (?).

Opis: W planie obiekt w kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, o wymiarach 114×70 cm i barwie jasnobrunatnej; w pro-

filu obiekt kształtu głębokiej niecki, o miąższości 32 cm; poniżej spągu znajdowała się warstwa twardej gliny.

Wypozażenie: 1) Fragment brzuśca dużego naczynia (najprawdopodobniej naczynia nr 3 z obiektu 73) zdobiony listwą plastyczną z rytym ornamentem jodełkowym; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: nowożytność (?).

Obiekt 75 (Tabl. LV)

Funkcja: grób ciałopalny.

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do owalnego, o wymiarach 50×35 cm i barwie brunatno-czarnej w części centralnej oraz brunatnej na obrzeżach; w profilu obiekt w kształcie nieregularnej niecki, o miąższości około 10 cm i barwie brunatno-czarnej w części stropowej oraz brunatnej w pozostałej.

Wypozażenie: 1) Zachowane fragmentarycznie, trójdzielne naczynie wazowate z silnie wydętym brzuścem i wychylonym wylewem; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista; średnica: wylewu 18,5 cm, brzuśca 18,5 cm, dna 8 cm, wys. 11 cm; typ A.1. w analizie typ A.1. 2) Fragment wylewu; barwa szara; domieszka drobnoziarnista. 3) Nieliczne fragmenty przepalonych kości ludzkich.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: B₁.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: siedem drobnych (do 1 cm długości) fragmentów przepalonych kości ludzkich barwy jasnożółto-szarej; fragmenty kości długich oraz fragment zęba stałego.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus*–*maturus*.

Obiekt 76 (Tabl. LV)

Funkcja: zniszczony grób (?).

Opis: W planie zarys obiektu nieczytelny, jego granice wyznaczały rozmieszczone luźno fragmenty starożytnej ceramiki z kilku naczyń, poprzerastane korzeniami; obiekt nie zawierał kości.

Wypozażenie: 1) Fragment wylewu naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 2) Fragment górnej części naczynia; brzusiec zdobiony rytym ornamentem jodełkowym; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista. 3) Fragment górnej części miniaturowego naczynia kultury przeworskiej z wysoko umieszczonym, ostrym załomem brzuśca; barwa

jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

4) Fragment wylewu dwustożkowatej misy; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista. 5) Dno naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista; średnica 12 cm. 6) Fragment dna naczynia; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski (?).

Obiekt 77 (Tabl. L)

Funkcja: jama (?).

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, o średnicy 75 cm i barwie brunatnej oraz czarnej w części środkowej; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 20 cm i barwie brunatnej oraz czarnej w części stropowej.

Wypozażenie: brak

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 78 (Tabl. LVIII)

Funkcja: jama (?).

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, o średnicy 90 cm i brunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 10 cm i brunatnej barwie.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 79 (Tabl. L)

Funkcja: jama (?).

Opis: W planie obiekt o kolistym kształcie, o średnicy 70 cm i brunatnej barwie; w profilu obiekt w kształcie nieregularnej niecki, o miąższości 10 cm i brunatnej barwie.

Wypozażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 80 (Tabl. LVIII)

Funkcja: palenisko.

Opis: W planie obiekt o nieregularnym kształcie, o wymiarach 150×90 cm i barwie brunatnej w części centralnej oraz czarnej na obrzeżach; poniżej stropu wystąpiło skupisko przepalonych kamieni i fragmentów ceramiki; w profilu obiekt o kształcie nieckowatym, o miąższości 25 cm i barwie brunatnej w części centralnej oraz czarnej na obrzeżach.

Wypozażenie: 1) Zachowany fragmentarycznie kubek z wyraźnie zaznaczonym dnem; średni-

ca: wylewu około 18 cm, brzuśca 20 cm, dna 10,5 cm, wys.; typ D.2. 2) Fragmenty przepalanej kości ludzkiej.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: jeden fragment (2 cm długości) przepalanej kości ludzkiej barwy jasnożółtej; fragment trzonu kości długiej.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek *adultus–maturus*.

Obiekt 81 (Tabl. LIX)

Funkcja: jama (?).

Opis: W planie obiekt o owalnym kształcie, o wymiarach 120×90 cm i barwie brunatnej oraz czarnej w części centralnej; w profilu obiekt o kształcie lejkowatym, o miąższości 44 cm, barwie brunatnej oraz czarnej w części stropowej.

Wyposażenie: 1) Fragment wylewu naczynia o delikatnie chropowatej powierzchni; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Obiekt 82 (Tabl. LVIII)

Funkcja: jama (?).

Opis: W planie obiekt kształtem zbliżony do kołistego, o wymiarach 110×100 cm i brunatnej barwie; w profilu obiekt kształtu nieckowatego, o miąższości 23 cm i brunatnej barwie.

Wyposażenie: brak.

Przynależność kulturowa: (?).

Datowanie: (?).

Obiekt 83 (Tabl. LIX)

Funkcja: grób ciałopalny (?).

Opis: Obiekt silnie zniszczony przez nowożytny wkop; pierwotnie prawdopodobnie o owalnym kształcie; zachowana część stropowa o wymiarach 35×50 cm i czarnej barwie; w profilu obiekt o nieregularnym kształcie, zbliżonym do nieckowatego, o miąższości 20 cm i czarnej barwie.

Wyposażenie: 1) Fragment górnej części dużego naczynia kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; powierzchnia silnie chropowata; domieszka średnio- i gruboziarnista. 2) Fragment brzuśca naczynia kultury przeworskiej; barwa czarna; powierzchnia gładka; domieszka drobnoziarnista. 3) Jeden fragment przepalanej kości ludzkiej.

Przynależność kulturowa: kultura przeworska.

Datowanie: okres wczesnorzymski.

Analiza antropologiczna:

Wypełnisko: jeden fragment (1 cm długości) przepalanej kości ludzkiej barwy szarej; fragment sklepienia czaszki.

Określenie antropologiczne:

Płeć nieokreślona; wiek nieokreślony.

Materiał luźny:

1) Fragment wylewu naczynia misowatego kultury przeworskiej; wylew podkreślony linią rytą; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista.

2) Fragment ucha starożytnego naczynia; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

3) Fragment wylewu kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna z zewnątrz, czarna od wewnątrz; domieszka średnioziarnista.

4) Fragment wylewu kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

5) Fragment dna naczynia kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista.

6) Fragment chropowatego wylewu kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka średnioziarnista.

7) Fragment wylewu kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista.

8) Fragment wylewu kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna z wewnątrz, czarna od wewnątrz; domieszka średnioziarnista.

9) Fragment wylewu kultury przeworskiej; barwa brunatna; domieszka drobnoziarnista.

10) Fragment wylewu kultury przeworskiej; barwa jasnobrunatna; domieszka drobnoziarnista.

11) Fragment pokrywki wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa brunatno-czarna; domieszka drobnoziarnista.

12) Fragment ucha wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa siwa; domieszka drobnoziarnista.

13) Fragment dna wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista.

14) Fragment wylewu wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa czarna; domieszka drobnoziarnista.

15) Fragment wylewu wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa siwa; domieszka drobnoziarnista.

16) Fragment wylewu wczesnośredniowiecznego naczynia; barwa ceglasta; domieszka drobnoziarnista.

17) Gliniany, dwustożkowy przęślik; średnica 2,2 cm.

18) Gliniany, dwustożkowy przęślik; średnica 2,5 cm.

Analiza zabytków wydzielonych

Elementy stroju

Zapinki

Grupa II

Na nekropoli w Kuczborku-Osady zostały znalezione trzy zapinki typu A.41. Pierwsza pochodzi z grobu 24 (Tabl. XVIII/24:2). Zapinkę tę zaliczyć można do pododmiany 41 X2 według typologii Jana Schustera (2006, s. 108, ryc. 10). Zabytek ten ma nietypowo ukształtowaną dolną część kabłąka, która odbiega od tradycyjnej dla egzemplarzy II grupy formy. Kształt kabłąka zdecydowanie bardziej przypomina zapinki 8 serii, V grupy, zwłaszcza fibule typu A.128. Podobnie wykonaną dolną część kabłąka mają również dwie zapinki typu A.41 ze Zgliczyna-Pobodzego, pow. żuromiński (A. Szela, w druku/b). Podobieństwo fibuli z Kuczborka-Osady i okazów ze Zgliczyna-Pobodzego może świadczyć o ich pochodzeniu z jednego, zapewne miejscowego warsztatu. Zapinka z Kuczborka-Osady ma bardzo wysoką pochewkę, której długość wynosi aż 2 cm (przy długości kabłąka wynoszącej 4,5 cm), co nie jest zjawiskiem powszechnym wśród egzemplarzy typu A.41. Również ten fakt przemawia za jej miejscową produkcją.

Interesujące są także dwie inne zapinki typu A.41, odkryte w Kuczborku-Osady. Obie pochodzą z grobu 22 (Tabl. XVII/22:2.3). Fibule te nie posiadają charakterystycznych dla egzemplarzy II grupy kapturków, lecz ich sprężynki zamaskowane są ozdobnymi płytkami. Takie formy zapinek kapturkowych należą do znalezisk rzadkich i określane są w literaturze jako wariant *Rzyszczewo* pododmiany 41 X2, (J. Schuster 2006, s. 108–109, ryc. 8). Analogiczne egzemplarze pochodzą z Rzyszczewa, pow. sławieński (J. Schuster 2006, s. 108, ryc. 8), Luboszyce, pow. krośnieński (G. Domański 1982, tabl. 32:u) oraz z Łubiany, pow. kościerski (M. Mączyńska 2009, s. 348 – poz. 69, tabl. 7/F:22, 105/F:22).

Zapinki typu A.41 datować należy na początek młodszego okresu wpływów rzymskich, czyli na fazy B_2/C_1 i B_2/C_1-C_{1a} , choć sporadycznie występują także wcześniej – w zespołach datowanych na schyłek fazy B_2 (J. Schuster 2006, s. 101). Egzemplarze z Kuczborka-Osady datowane są na fazę B_2/C_1 .

Analysis of artefacts

Clothes fittings

Brooches

Group II

Three brooches type A.41 were found at the cemetery in Kuczbork-Osada. First one was recovered from grave 24 (pl. XVIII/24:2). This brooch can be identified as subtype 41 X2 in the typology by Jan Schuster (2006, p.108, fig. 10). It has a uniquely shaped bottom part of the bow which differs from the traditional examples of group II. The shape of the bow is decidedly more typical of brooches of series 8, group V, and of fibulae type A.128 in particular. A similar design of the bottom part of the bow can also be found in two brooches type A.41 from Zgliczyn Pobodzy, Żuromin County (A. Szela, in print/b). The similarity between the brooch from Kuczbork-Osada and the specimens from Zgliczyn Pobodzy may indicate the same origin, possibly from a local workshop. The brooch from Kuczbork-Osada has a very long pin-catch measuring 2 cm (the length of the bow is 4.5 cm) which is not typical of brooches type A.41. This also supports the idea of local provenance.

The other two fibulae type A.41 uncovered in Kuczbork-Osada are also interesting. Both were found in grave 22 (pl. XVII/22:2.3). These fibulae do not have spring housings which are characteristic of other group II exemplars but their springs are covered with decorative plates. Such forms of fibulae with covered springs are very rare finds and are described in subject matter literature as subtype 41 X2, variant *Rzyszczewo* (J. Schuster 2006, pp. 108–109, fig. 8). Parallel specimens were found in Rzyszczewo, Sławno County (J. Schuster 2006, p. 108, fig. 8), Luboszyce, Krosno County (G. Domański 1982, fig. 32:u) and in Łubiana, Kościerzyna County (M. Mączyńska 2009, p. 348 – position 69, figs. 7/F:22, 105/F:22).

Brooches type A.41 should be dated to the beginning of the late Roman period, i.e., phases B_2/C_1 and B_2/C_1-C_{1a} , however, they can sporadically be encountered earlier, e.g., in assemblages dating to the end of the phase B_2 (J. Schuster 2006, p. 101). The fibulae from Kuczbork-Osada are dated to the phase B_2/C_1 .

Grupa III

Grupę tę reprezentuje tylko jedna fibula, należąca do serii głównej zapinek oczkowatych. Jest to egzemplarz typu A.45 (Tabl. XIV/19A:6), znaleziony w obiekcie nowożytnym 19A, który zapewne zniszczył grób kultury przeworskiej (obiekt 19B). Pozostałościami po nim, prócz zapinki, było kilkanaście fragmentów naczynia kultury przeworskiej oraz przepalone kości.

Zapinki typu A.45 napływały na tereny Polski w początkach fazy B₁ z Kotliny Czeskiej, zajętej wówczas przez Markomanów, wraz z tzw. czeską falą importów rzymskich. (R. Wołągiewicz 1970, s. 218; 1981, s. 166). Obszar występowania omawianych fibul obejmuje całe środkowoeuropejskie *Barbaricum*, z wyraźną koncentracją nad dolną Łabą i na terenach markomańskich. Fibule te spotykane są także na Bornholmie, Gotlandii i Olandii (J. Kunow 1998, s. 106–110, ryc. 6; M. Mączyńska 2009, s. 23–25). Na terenie Polski ich występowanie ogranicza się do obszarów zajmowanych przez ludność kultury wielbarskiej (M. Tuszyńska 1999, s. 369–378) oraz do zachodniej strefy kultury przeworskiej. Jedynie sporadycznie zabytki te pojawiają się we wschodniej strefie kultury przeworskiej – fragmenty omawianych zapinek wystąpiły w grobach 18 i 218 na stanowisku w Modle, pow. mławski (J. Andrzejowski 2009, tabl. 3.4 grób 18.1; tabl. 3.106 grób 218.1), w Nadkolu, pow. węgrowski (J. Andrzejowski 1998, s. 19, 29, 30, 54, tabl. XI/15:6; XVII/22:4) oraz na cmentarzysku w Drążgowie, pow. rycki (P. Łuczkiewicz 2010, s. 347). Egzemplarz nieokreślonej odmiany (być może typu A.45) zapinki oczkowatej serii głównej, znany jest także z grobu 25 z cmentarzyska w Dłutowie, pow. działdowski (W. Ziemińska-Odojowa 1999a, s. 405, 406, ryc. 13/25:7).

Niezwykle ciekawą kwestią jest fakt, że na nekropoli w Kuczborku-Osady nie znaleziono ani jednej zapinki oczkowatej serii pruskiej. Fibule te należą do najbardziej popularnych zapinek na cmentarzyskach wschodniej strefy kultury przeworskiej (J. Andrzejowski, A. Cieśliński 2007, s. 283, ryc. 4). Dla przykładu na cmentarzysku w Brudnicach, pow. żuromiński znaleziono ponad czterdzieści zapinek tego typu (A. Szela 2016, s. 170, ryc. 2, 3). Taki stan rzeczy może oczywiście być rezultatem szczątkowego zachowania kuczborskiej nekropoli.

Group III

This group is represented by a single eye fibula of main series type A.45 (pl. XIV/19A:6), found in a modern feature 19A which had probably destroyed a Przeworsk culture grave (feature 19B). The other remnants of the original grave consisted of over a dozen sherds of Przeworsk culture pottery and burnt bones.

Brooches type A.45 came to Poland at the beginning of the phase B₁ from the Bohemian Basin, which was inhabited by the Marcomanni at the time, as part of the so-called bohemian wave of Roman imports (R. Wołągiewicz 1970, p. 218; 1981, p. 166). The area where such fibulae can be found encompasses the entire central European *Barbaricum* with visibly higher concentration in the territory near the lower Elbe and in the Marcomannic lands. They can also be encountered on Bornholm, Gotland and Oland (J. Kunow 1998, pp. 106–110, fig. 6; M. Mączyńska 2009, pp. 23–25). Their presence in Poland is limited to the areas occupied by the Wielbark culture people (M. Tuszyńska 1999, pp. 369–378) and to the western zone of influence of the Przeworsk culture. They only sporadically appear in the eastern zone of Przeworsk culture influence; fragments of such fibulae were found in graves 18 and 218 at the archaeological site in Modła, Mława County (J. Andrzejowski 2009, pl. 3.4 grave 18.1; pl. 3.106 grave 218.1), in Nadkole, Węgrów County (J. Andrzejowski 1998, pp. 19, 29, 30, 54, pl. XI/15:6; XVII/22:4), and at the cemetery in Drążgów, Ryki County (P. Łuczkiewicz 2010, p. 347). An example of an eye fibula of main series and unidentified type (perhaps type A.45) is also known from grave 25 at the cemetery in Dłutowo, Działdowo County (W. Ziemińska-Odojowa 1999a, pp. 405, 406, pl. 13/25:7).

It is very interesting that not a single eye fibula of Prussian series has been found at the cemetery in Kuczbork-Osada. These are the most common brooches found at cemeteries in the eastern zone of the Przeworsk culture (J. Andrzejowski, A. Cieśliński 2007, p. 283, fig. 4). For example, over forty brooches of this type were discovered at the cemetery in Brudnice, Żuromin County (A. Szela 2016, p. 170, pl. 2, 3). This may, of course, be the result of the poor state of preservation of the cemetery in Kuczbork-Osada.

Grupa IV, seria 1

Do 1 serii, IV grupy zaliczono zapinkę z obiektu 50 (Tabl. XL/50:6). Jest to fibula typu A.67, odpowiadająca typowi a2 według klasyfikacji Stefana Demetza (1999, s. 133). Zapinki typu A.67 nie należą do częstych znalezisk na prawobrzeżnym Mazowszu. Najbliższe analogie pochodzą z grobów 20 i 23 z Modły (J. Andrzejowski 2009, s. 54, tabl. 3.6/20:1; tabl. 3.7/23:1). Dwie kolejne fibule wystąpiły w grobie 4/91 na nekropoli w Stupsku, pow. mławski (A. Grzymkowski 1996, s. 174). Zapinkę typu A.67 odkryto także w grobie 24/5 na nekropoli w Dłutowie (W. Ziemińska-Odojowa 1999a, s. 405, 406, ryc. 12/24:5). Kolejne egzemplarze znaleziono w grobie 179 w Niedanowie, pow. nidzicki (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, s. 37–38, tabl. XLIX/179:1.2) oraz w grobach 15b, 37 i 241 w Kamieńczuku, pow. wyszkowski (T. Dąbrowska 1997, s. 14, 18, 53, 82, tabl. IX/15b:9, XX/37:1, CXX/241:1).

Zapinki A.67 są wyznacznikami fazy B_{1a}, choć egzemplarze późniejsze przeżywają się jeszcze w fazie B_{1b} (T. Liana 1970, s. 441, 454; 1976, s. 140). Egzemplarz ten odpowiada typowi a2 wg S. Demetza, datowanemu na dwa pierwsze dziesięciolecia naszej ery (S. Demetz 1999, s. 133).

Grupa V, seria 8

Do 8 serii, V grupy zaliczono fibulę z grobu 22 (Tabl. XVII/22:4). Jest ona zbliżona do formy 3b wg Henryka Machajewskiego (1998). Znajduje ona analogie zarówno na terenie kultury wielbarskiej, jak i przeworskiej. Według H. Machajewskiego opisane zapinki pojawiają się w fazie B_{2b} i występują do fazy B₂/C₁. Charakterystyczne są dla Pomorza, Meklemburgii oraz północnego Mazowsza (H. Machajewski 1998, s. 192). Egzemplarze znajdujące na Mazowszu, wbrew wcześniejszym ustaleniom, należy jednak datować dopiero na fazę B₂/C₁ i można je wiązać wyłącznie z kulturą wielbarską (J. Andrzejowski 2009, s. 270–271).

Grupa VI

Do grupy tej należy zaliczyć przynajmniej dwie zapinki. Pierwsza z nich znaleziona została w grobie 21 (Tabl. XVI/21:4) Jest to wykonana z cien-

Group IV, series 1

A brooch from feature 50 was identified as group IV of series 1 (pl. XL/50:6). It's a fibula type A.67 corresponding to type a2 in the typology by Stefan Demetz (1999, p. 133). Fibulae type A.67 are not common finds in Masovian region on the right bank of the Vistula. The nearest analogues were found in graves 20 and 23 in Modła (J. Andrzejowski 2009, p. 54, pl. 3.6/20:1; pl. 3.7/23:1). Two more fibulae were recovered from grave 4/91 at the cemetery in Stupsk, Mława County (A. Grzymkowski 1996, p. 174). A fibula type A.67 was also discovered in grave 24/5 at the cemetery in Dłutowo (W. Ziemińska-Odojowa 1999a, pp. 405, 406, pl. 12/24:5). Other specimens were found in grave 179 in Niedanowo, Nidzica County (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, pp. 37–38, pl. XLIX/179:1.2) and in graves 15b, 37 and 241 in Kamieńczuk, Wyszków County (T. Dąbrowska 1997, pp. 14, 18, 53, 82, pl. IX/15b:9, XX/37:1, CXX/241:1).

Fibulae type A.67 are chronological markers for the phase B_{1a}, however, some specimens are also encountered in the phase B_{1b} (T. Liana 1970, pp. 441, 454; 1976, p. 140). The brooch from Kuczbork-Osada is relatively small in size, measuring only 5 cm in length, which may indicate its later chronology, probably in the phase B_{1b}. It corresponds to type a2 after S. Demetz dating to the first two decades AD (S. Demetz 1999, p. 133).

Group V, series 8

One brooch from grave 22 was identified as group V of series 8 (pl. XVII/22:4). It bears resemblance to form 3b after Henryk Machajewski (1998) It finds analogies in the areas of both the Wielbark and the Przeworsk cultures. According to H. Machajewski, these fibulae appeared from the phase B_{2b} to B₂/C₁ and are typical of the areas of Pomerania, Mecklenburg and Northern Masovia (H. Machajewski 1998, p. 192). Contrary to earlier findings, the examples from Masovia should be dated to the phase B₂/C₁ and attributed to the Wielbark culture only (J. Andrzejowski 2009, pp. 270–271).

Group VI

At least two brooches can be included in this group. First one was found in grave 21 (pl. XVI/21:4). It is a fibula type A.158 with an external spring-chord,

kiego pręta ze stopu miedzi, częściowo uszkodzona w dolnej części fibula z górną cięciwą, należąca do typu A.158. Cięciwa zapinki wykonana została w nietypowy sposób. Ma ona kształt wysoko wyciągniętego w górę uszka. Górna cięciwa charakterystyczna jest dla fibul kultury przeworskiej, podczas gdy na terytorium kultury wielbarskiej występują egzemplarze z dolną cięciwą (K. Godłowski 1977, s. 26). W przypadku zapinki z Kuczborka-Osady na jej wielbarską przynależność jednoznacznie wskazuje materiał ceramiczny z nią współwystępujący. Omawianej fibuli towarzyszyły bowiem trzy naczynia kultury wielbarskiej. Interesujące jest, że w grobie odkryto także nieznajdującą bezpośrednich odpowiedników, owalną sprzączkę, zbliżoną do typu H13, lecz ze znacznie cieńszą ramą. Sprzączka ta została wykonana z podobnego pręta, co omawiana zapinka. Fibule typu A.158 są formami długotrwałymi. Pojawiają się już w fazie B₂/C₁ i trwają aż do fazy D (K. Godłowski 1977, s. 26).

Kolejna zapinka VI grupy pochodzi z obiektu 31 (Tabl. XXV/31:4). Jest to fibula ze stopu miedzi zdobiona podwójnymi pierścieniami z nacinanego drutu, które umieszczono w czterech miejscach kabłąka i na końcach sprężyny. Ornamentyka ta zbliża ją do typu A.167 oraz do typu A.167b1 według J. Andrzejewskiego i A. Żórawskiej (2002, s. 43). W przeciwieństwie jednak do zapinek typu A.167, zabytek z Kuczborka-Osady posiada pełną pochewkę, co nakazuje zaliczenie go do 2 serii, VI grupy. Tym samym nie znajduje ona wiernej analogii. Fibule z rozbudowanymi pierścieniami z nacinanego drutu są znaleziskami stosunkowo rzadkimi na terenie Mazowsza – jeden taki egzemplarz znany jest z nekropoli w Jartyporach, pow. węgrowski, obiekt 107 (J. Andrzejewski, A. Żórawska 2002, s. 43). Terenem powszechnego występowania omawianych zapinek są ziemie bałtyjskie, gdzie występują one przez cały młodszy okres wpływów rzymskich (por. W. Nowakowski 1996, s. 57; 1998, s. 53, P. Szymański 2001, s. 185). Fibule typu A.167 pojawiają się już w fazie B₂/C₁–C_{1a} i stają się powszechne w fazie C_{1b}–C₂, ze zdecydowaną przewagą w młodszej fazie okresu późnorzymskiego (K. Godłowski 1974, s. 39, ryc. II:5; R. Wołągiewicz 1974, s. 151; J. Okulicz-Kozaryn 1992, s. 143).

Niewielkie fragmenty zapinki należącej zapewne do 2 serii, VI grupy pochodzą również z obiektu 17 (Tabl. XI/17:6, 18). Zapewne także w obiekcie 20 odkryto fragmenty zapinki VI grupy (Tabl. XV/20:4).

made out of a thin rod of copper alloy. Its lower part is partially damaged. The chord was constructed in an atypical manner. It was stretched strongly upwards in a shape of a small ring. External chords are characteristic of Przeworsk culture fibulae, while internal chords can be found in specimens from the territory of the Wielbark culture (K. Godłowski 1977, p. 26). In the case of the fibula from Kuczbork-Osada, its Wielbark provenance is unequivocally indicated by the accompanying ceramic material consisting of three vessels attributed to the Wielbark culture. What is interesting is that an oval buckle similar to type H13 but with a thinner frame and no direct parallels was also found in the same grave. The buckle was made out of a similar rod as the fibula in question. Fibulae type A.158 are long-lived forms. They first appear in the phase B₂/C₁ and persist until the phase D (K. Godłowski 1977, p. 26).

Another fibula of group VI was discovered in feature 31 (pl. XXV/31:4). It's made of copper alloy and adorned with double rings of incised wire placed in four places on the bow and at the two ends of the spring. This decoration bears close resemblance to type A.167 and type A.167b1 after J. Andrzejewski and A. Żórawska (2002, p. 43). In contrast to fibulae A.167, the specimen from Kuczbork-Osada has a full pin-catch which means it should be classified as series 2, group VI. It has no close parallels. Fibulae with robust rings of incised wire are found very rarely in Masovia; one known specimen was recovered from the cemetery in Jartypory, Węgrów County, feature 5 (J. Andrzejewski, A. Żórawska 2002, p. 43). They are, however, very common in the Baltic region where they are present throughout the entire late Roman period (see W. Nowakowski 1996, p. 57; 1998, p. 53; P. Szymański 2001, p. 185). Fibulae type A.167 first appear in the phase B₂/C₁–C_{1a}, become common in the phase C_{1b}–C₂ and are clearly dominant in the younger phase of the late Roman period (K. Godłowski 1974, p. 39, fig. II:5; R. Wołągiewicz 1974, p. 151; J. Okulicz-Kozaryn 1992, p. 143).

Additionally, small fragments of a brooch, possibly also of series 2, group VI were found in feature 17 (pl. XI/17:6, 18). Fragments of a brooch of group VI were also possibly discovered in feature 20 (pl. XV/20:4).

Egzemplarze nieokreślone

W obiektach 17 (Tabl. XI/17:18), 24 (Tabl. XVIII/24:3), 42 (Tabl. XXXIV/42:3), 47 (Tabl. XXXIX/47:6) i 65A (Tabl. XLIX/65A:1) znaleziono fragmenty fibul, których ze względu na szczątkowy stan zachowania, nie można określić typologicznie.

Szpila

W obiekcie 24, przynależnym kulturze wielbarskiej, znaleziony został fragment rogowej szpili (Tabl. XVIII/24:4). Zachowała się jedynie lekko pogrubiona główka, zdobiona delikatnymi, gęsto rozmieszczonymi, ukośnie biegnącymi liniami rytymi. W typologii szpil kultury przeworskiej Agnieszki Dulciewicz (2009) egzemplarz z Kuczborka-Osady odpowiada typowi IE, znanemu z kilku stanowisk z Kujaw i Wielkopolski (A. Dulciewicz 2009, s. 224, tabl. II:25, 31). Rogowe czy też kościane szpile należą do znalezisk stosunkowo rzadko spotykanych na terenie kultury wielbarskiej (J. Andrzejowski, A. Żórawska 2002, s. 46–47). Co prawda, według ostatniego zestawienia Marcina Woźniaka (2017, ryc. 4) mają one pochodzić z przynajmniej 40 stanowisk tej kultury, jednak w dalszym ciągu praktycznie nie są znajdowane na obszarze Mazowsza i na terenach ościenionych. Z Mazowsza znane są tylko pojedyncze zabytki, pochodzące ze stanowisk w Litwinkach, pow. nidzicki, grób. 27 (M. Woźniak 2017, s. 202, ryc. 4), Pałukach, pow. ciechanowski, grób 13 (W. La Baume 1943, s. 3–4, ryc. 3:d) i Turzy Wielkiej, pow. działdowski (J. Andrzejowski, A. Żórawska 2002, s. 47). Brak ich zupełnie na dużym cmentarzysku w Niedanowie (W. Ziemińska-Odojowa 1999b) czy w Cecelach, pow. siemiatycki (J. Jaskanis 1996). Na największej mazowieckiej, przeworsko-wielbarskiej nekropoli w Brudnicach, w grobach wielbarskich znaleziono tylko jedną szpilę, która pochodziła z grobu 158 (A. Szela 2013, s. 89, tabl. XCIII/158:2). Znamienne jest przy tym, że fragmenty szpil pochodzą z kilkunastu zespołów kultury przeworskiej z tegoż stanowiska. Może to dowodzić, że pojawienie się szpil w najstarszych zespołach wielbarskich, datowanych na fazę B₂/C₁, związane jest z przejściem przez nowych mieszkańców północnego Mazowsza, utożsamianych z kulturą wielbarską tradycji kulturowych ludności przeworskiej. Zespół z Kuczborka-Osady datowany jest zapinką A.41 na początek młodszego okresu wpływów rzymskich – na fazę B₂/C₁.

Unidentified specimens

Fragments of fibulae whose typology cannot be established due to their poor condition were found in features: 17 (pl. XI/17:18), 24 (pl. XVIII/24:3), 42 (pl. XXXIV/42:3), 47 (pl. XXXIX/47:6) and 65A (pl. XLIX/65A:1).

Pin

A fragment of a pin made of horn was found in feature 24 (pl. XVIII/24:4) attributed to the Wielbark culture. Only the head, slightly thickened and decorated with delicate diagonal and densely engraved lines was preserved. According to the typology of Przeworsk culture pins by Agnieszka Dulciewicz (2009), the specimen from Kuczbork-Osada corresponds to type IE known from several sites in Kuyavia and Greater Poland (A. Dulciewicz 2009, p. 224, pl. II:25, 31). Pins made either of horn or bone are relatively rare finds in the territory of the Wielbark culture (J. Andrzejowski, A. Żórawska 2002, pp. 46–47). Admittedly, according to the latest compilation by Marcin Woźniak (2017, fig. 4), they were supposedly present at at least 40 sites associated with this culture, yet they are still practically not found in Masovia and the neighbouring areas. Individual artefacts of this kind are known from the sites in Masovia in Litwinki, Nidzica County, grave 27 (M. Woźniak 2017, p. 202, fig. 4), Pałuki, Ciechanów County, grave 13 (W. La Baume 1943, pp. 3–4, fig. 3:d), and Turza Wielka, Działdowo County (J. Andrzejowski, A. Żórawska 2002, p. 47); they are not present at all at the big cemeteries in Niedanowo (W. Ziemińska-Odojowa 1999b) or Ceccele, Siemiatycze County (J. Jaskanis 1996). Only one pin was found in a feature attributed to the Wielbark culture – grave 158, at the largest Masovian Przeworsk-Wielbark cemetery in Brudnice (A. Szela 2013, p. 89, pl. XCIII/158:2). What is significant is that pin fragments were found in over a dozen Przeworsk culture assemblages from the same site. This may prove that the presence of pins in the oldest Wielbark culture assemblages dating to the phase B₂/C₁ is related to the adoption of cultural traditions of the Przeworsk people by the newly arrived Wielbark inhabitants of Northern Masovia. The assemblage from Kuczbork-Osada is dated to the beginning of the late Roman period, namely phase B₂/C₁, based on a fibula type A.41.

Guzki typu Bernašivka

W obiekcie 20 odkryto cztery gliniane guzki (Tabl. XV/20:5) zwane guzkami typu Bernašivka – od nazwy stanowiska, przy omawianiu którego po raz pierwszy poświęcono im nieco więcej uwagi (A. Kokowski 2000, ryc. 3). Ostatnio zabytki te doczekały się znaczenie szerszego omówienia i podziału na kilka typów uzależnionych od kształtów (B. Niezabitowska-Wiśniewska 2015). Zabytki z Kuczborka-Osady zostały przez autorkę owego opracowania zaliczone do typu 1b, czyli do guzków smukłych, (B. Niezabitowska-Wiśniewska 2015, s. 516). Do typu tego B. Niezabitowska-Wiśniewska zaliczyła również zabytki ze stanowisk w: Zeńboku (J. Dąbrowski 1958, s. 158, ryc. 2), KozłóWKu, pow. nidzicki (M. Woźniak 2011, ryc. 9:15), Niedanowie, groby 520 i 550 (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, s. 91, 96, tabl. CLXXXVIII/520:8, CXCIII/550:3), Węgrowie, pow. grudziądzki (M. Kurzyńska 2013, s. 496, 498), Nowym Targu, pow. sztumski (E. Fudzińska, P. Fudziński 2013, s. 87, 206, tabl. XLV:5), Szpakach, pow. bielski (K. Rusin 2008, s. 300, 304, ryc. 5:13) i Maślomęczu, pow. hrubieszowski, grób 133 (A. Kokowski 2000, s. 66). Warto zauważyć, że większość z wymienionych stanowisk położona jest stosunkowo blisko siebie. Może to sugerować, że przedmioty te wykonane zostały przez jednego rzemieślnika i mogły pełnić identyczną funkcję. Równie ograniczony zasięg mają płaskie guzki typu 5 wg B. Niezabitowskiej-Wiśniewskiej, których występowanie ogranicza się niemal wyłącznie do stanowisk z obszaru Mazowsza (B. Niezabitowska-Wiśniewska 2015, ryc. 4A, lista 2). Kwestia przeznaczenia omawianych zabytków nie została ostatecznie rozstrzygnięta. Wydaje się jednak, że zbyt łatwo odrzucać jest ich uznanie za „przodków” współczesnych guzików. Taką rolę omawianych guzków może potwierdzać ich rozmieszczenie w grobie szkieletowym z Lubieszewa, pow. nowodworski (M. Jonakowski 2001, s. 187, 188, ryc. 1, 3:9). Na możliwość takiego zastosowania zwróciła również uwagę B. Niezabitowska-Wiśniewska (2015, s. 513, ryc. 8B).

Wisiorki wiaderkowate

Fragmentarycznie zachowany wisiorek wiaderkowaty, wykonany z żelaza, znaleziony został w obiekcie 17 (Tabl. XI/17:10). Należy on do naj-

Nubs type Bernašivka

Four clay nubs were found in feature 20 (pl. XV/20:5). They are known as “Bernašivka” after the same-named site, where they first gained some more recognition (A. Kokowski 2000, fig. 3). Recently, these artefacts have been studied in greater detail and have been categorised into several types according to their shape (B. Niezabitowska-Wiśniewska 2015). Artefacts from Kuczbork-Osada have been classified by the author of the said study as type 1b, which consists of slender monoconical exemplars (B. Niezabitowska-Wiśniewska 2015, p. 516). According to B. Niezabitowska-Wiśniewska, the sites where artefacts of the same type were found also include: Zeńbok (J. Dąbrowski 1958, p. 158, fig. 2), KozłóWko, Nidzica County (M. Woźniak 2011, fig. 9:15), Niedanowo, graves 520 and 550 (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, pp. 91, 96, pl. CLXXXVIII/520:8, CXCIII/550:3), Węgrowo, Grudziądz County (M. Kurzyńska 2013, pp. 496, 498), Nowy Targ, Sztum County (E. Fudzińska, P. Fudziński 2013, pp. 87, 206, pl. XLV:5), Szpaki, Bielsk County (K. Rusin 2008, pp. 300, 304, fig. 5:13) and Maślomęcz, Hrubieszów County, grave 133 (A. Kokowski 2000, p. 66). It is worth noting that the majority of the aforementioned sites is located in close proximity to each other. It may suggest that all these objects were made by one craftsman and for the same purpose.

Flat nubs type 5 after B. Niezabitowska-Wiśniewska have a similarly limited range. They appear almost exclusively at sites located in the area of Masovia (B. Niezabitowska-Wiśniewska 2015, fig. 4A, list 2). The purpose of these artefacts has not been fully established as of yet. It seems, however, that the possibility that they served the same function as present-day buttons is too easily dismissed. This kind of use seems to be supported by the arrangement of nubs found in an inhumation grave in Lubieszewo, Nowy Dwór County (M. Jonakowski 2001, pp. 187, 188, fig. 1, 3:9). B. Niezabitowska-Wiśniewska has also pointed this out as one possible use of these artefacts (2015, p. 513, fig. 8B).

Bucket-shaped pendants

A partially preserved bucket-shaped pendant, made of iron, was found in feature 17 (pl. XI/17:10). It represents one of the simplest forms in this category of ornaments, and lacks

prostszych form tej kategorii ozdób, pozbawionych ornamentyki. Zabytki tego typu pojawiają się na stanowiskach kultury wielbarskiej w fazie B_2/C_1-C_{1a} , a upowszechniają się w okresie późnorzymskim (P. Kaczanowski 1987, s. 70).

Paciorki

W obiekcie 24 (Tabl. XVIII/24:6) znaleziony został „paciorek melonowaty”, odpowiadający typowi TM171. Zabytki te należą do tak zwanych paciorków fajansowych, które miały większą odporność na temperaturę stosu pogrzebowego niż paciorki szklane. W odróżnieniu od egzemplarza wzorcowego, który jest niebieski (M. Tempelman-Mączyńska 1985, s. 42, tabl. 3), zabytek z Kuczborka-Osady ma barwę seledynową. Kolor ten dominuje wśród paciorków melonowatych kultury przeworskiej. Ze względu na odmienny kolor względem egzemplarza wzorcowego A. Kokowski zaproponował wydzielenie osobnego typu TM171b (2017, s. 143). Egzemplarz z Kuczborka-Osady wystąpił w grobie razem z zapinką typu A.41, która datuje cały zespół na fazę B_2/C_1 i razem z naczyniem, pozwalającym łączyć obiekt z wielbarską fazą użytkowania cmentarzyska. Z omawianego grobu pochodzi również silnie stopiony paciorek szklany barwy seledynowej, zdobiony cienkimi, białymi i czerwonymi nitkami (Tabl. XVIII/24:7). Ze względu na stan zachowania zabytku jego bliższe określenie typologiczne nie jest możliwe.

W obiekcie 17 odkryto częściowo zdeformowany w ogniu, nieprzezroczysty paciorek barwy czarnej, zdobiony dwoma przecinającymi się liniami falistymi – typu TM263a (Tabl. XI/17:14). Paciorki takie pojawiają się pod koniec fazy B_2 i występują w późnym okresie wpływów rzymskich (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 20, 52–58, tabl. 48). Z grobu 17 pochodzi również paciorek „mozaikowy”, wykonany z białego szkła opakowego, zdobiony w trzech miejscach motywem kwiatu lub rozety (Tabl. XI/17:15). Odpowiada on typowi TM362. Najwcześniejsze okazy tego typu pojawiają się w fazie C_{1b} , najmłodsze zaś występują w fazie C_2 (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 59, tabl. 11, 54).

Ułamki silnie stopionych paciorków szklanych znaleziono ponadto w obiektach 17, 24 i 47, niestety ich stan zachowania nie pozwala na bliższe określenie typologiczne, a nawet na bardziej szczegółowy opis.

any decoration. Artefacts of this type appear at the sites of the Wielbark culture in the phase B_2/C_1-C_{1a} , and become popular in the late Roman period (P. Kaczanowski 1987, p. 70).

Beads

A “melon bead” corresponding to type TM171 was found in feature 24 (pl. XVIII/24:6). Artefacts of this kind belong in the category of the so-called faience beads which were more resistant to the heat of the funeral pyre than their glass counterparts. In contrast to the model specimen, which is blue (M. Tempelman-Mączyńska 1985, p. 42, pl. 3), the artefact from Kuczbork-Osada is celadon, which is the dominant colour of the melon beads associated with the Przeworsk culture. Because of the colour, different from the model specimen, A. Kokowski proposed to separate them into another type TM171 (A. Kokowski 2017, s. 143). The specimen from Kuczbork-Osada was accompanied by a fibula type A.41 which dates the whole grave to the phase B_2/C_1 , and a vessel which connects it with the Wielbark culture stage of activity at the cemetery. Also, a heavily melted celadon glass bead decorated with thin, white and red threads was found in the same grave (pl. XVIII/24:7). Due to the condition of the artefact, any more precise typological identification is impossible.

An opaque black bead type TM263a, partially deformed by the fire and decorated with two intersecting wavy lines was discovered in feature 17 (pl. XI/17:14). Beads of this type appear at the end of the phase B_2 and persist in the late Roman period (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, pp. 20, 52–58, pl. 48). A “mosaic” bead, made of opaque white glass, decorated in three places with a flower or rosette motifs was also found in grave 17 (pl. XI/17:15). It corresponds to type TM362. The earliest specimens of this type appear in the phase C_{1b} , the last ones in the phase C_2 (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, p. 59, figs. 11, 54).

Fragments of heavily melted glass beads were also found in features 17 and 47, unfortunately their condition does not allow for a more specific typological identification, or even for a more detailed description.

In addition, a bead made most probably of belemnite was found in feature 22

Ponadto w obiekcie 22 znaleziono paciorek wykonany najprawdopodobniej z belemnitu (Tabl. XVII/22:6). Kolejne dwa takie zabytki pochodzą z obiektu 46 (Tabl. XXXVIII/46:9). Dwa pierwsze są paciorkami płaskimi, trzeci rurkowatym.

Sprzączki

Najwcześniej datowaną sprzączką odkrytą na stanowisku w Kuczborku-Osady jest znaleziona w obiekcie 14 (Tabl. VIII/14:5), sprzączka typu A14. Jednodzielne sprzączki z ósemkową ramą, wykonaną z żelaza, charakterystyczne są dla kultury przeworskiej. Znacznie rzadziej spotyka się je na Pomorzu. Ich pojawienie się do niedawna wiązano z rozpowszechnianiem nowych prądów stylistycznych, powstałych pod wpływem świata markomańskiego i uważano za wyznacznik fazy B₁. Z ostatniego opracowania wynika jednak, że na terenie kultury przeworskiej omawiane sprzączki pojawiły się jeszcze przed rozpowszechnieniem stylu wczesnorzymskiego – już na przełomie faz A₃ i B₁ (R. Madyda-Legutko 1999, s. 250, ryc. 1). Żelazne sprzączki z jednodzielną ramą spotykane są w zespołach przeworskich i oksywskich, datowanych na schyłek późnego okresu przedrzymskiego i występują w grobach z elementami zarówno z okresu przedrzymskiego, jak i rzymskiego. Tak wczesne ich datowanie sugeruje, że nie mogły być one efektem adaptacji sprzączek z Kotliny Czeskiej, a powstały zapewne niezależnie. Tereny markomańskie stały się natomiast bodźcem do rozprzestrzenienia się sprzączek ze stopu miedzi na pozostałych terenach *Barbaricum* (R. Madyda-Legutko 1999, s. 250).

Najbliższe terytorialnie analogie do egzemplarza z Kuczborka-Osady pochodzą ze stanowiska w Modle, gdzie znaleziono aż trzy sprzączki typu A14 (J. Andrzejowski 2009, tabl. 3.5 grób 19; tabl. 3.7 grób 23; tabl. 3.59 grób 130). Kolejną sprzączkę odkryto w Wesółkach, pow. kaliski, st. 1, grób 20A (I. K. Dąbrowscy 1967, s. 29, ryc. 25). Towarzyszyły jej: zapinka typu O wg Józefa Kostrzewskiego (1919), obosieczny miecz typu I wg Marcina Biborskiego (1978), imacz typu 5 wg Martina Jahna (1916), ostroga krzesłowa, klamra pierścieniowa oraz klamra norycko-pannońska, typu G1c wg Jochena Garbscha (1965). W Ciecierzynie, pow. kluczborski sprzączka typu A14 wystąpiła z umbem typu 7

(pl. XVII/22:6). Two more such artefacts were discovered in feature 46 (pl. XXXVIII/46: 8.9). One of the beads is flat, the other one is tubular.

Buckles

A buckle type A14 from feature 14 (pl. VIII/14:5) is the earliest dating artefact of this kind found in Kuczbork-Osada. One-part buckles with an eight-shaped frame made of iron are typical of the Przeworsk culture. They appear much more rarely in Pomerania. Until recently, their appearance was attributed to the spread of new stylistic trends influenced by the Marcomannic world, and their presence was considered to be the chronological marker of the phase B₁. The latest study has shown, however, that the buckles described here had appeared even before the early Roman style became widespread – at the end of the phase A₃ and the beginning of the phase B₁ (R. Madyda-Legutko 1999, p. 250, fig. 1). Iron buckles with a single frame are found in assemblages of the Przeworsk and Oksywie cultures dating to the end of the late pre-Roman period and are encountered in graves containing elements from both the pre-Roman and Roman periods. Such an early dating suggests that these could not have been adapted forms of buckles from the Bohemian Basin, but were probably created independently. On the other hand, it was from the Marcomannic territory that copper-alloy buckles spread to the other areas of *Barbaricum* (R. Madyda-Legutko 1999, p. 250).

The nearest area where analogous artefacts were found is the archaeological site in Modła from which three buckles type A14 were recovered (J. Andrzejowski 2009, pl. 3.5 grave 19; pl. 3.7 grave 23; pl. 3.59 grave 130). Another buckle was found in Wesółki, Kalisz County, site 1, grave 20A (I. K. Dąbrowscy 1967, p. 29 fig. 25). It was accompanied by a fibula type O after Józef Kostrzewski (1919), double-edged sword type I after Marcin Biborski (1978), shield handle type 5 after Martin Jahn (1916), “chair-shaped” spur, ring-shaped buckle and Noric-Pannonian buckle type G1c after Jochen Garbsch (1965). In Ciecierzyn, Kluczbork County, a buckle type A14 was found together with a shield boss type 7 after Dietrich Bohnsack (1938), and probably also with brooches type M after J. Kostrze-

wg Dietricha Bohnsacka (1938) oraz najprawdopodobniej z zapinkami typu M wg J. Kostrzewskiego i A.67 (G. Martyniak, R. Pastwiński, R. Pazda 1997, s. 24, tabl. LXXXIX). Natomiast nieco dalej, na Pomorzu – w Gołębiewie Wielkim, pow. gdański, w grobie 2 sprzączka typu A14 została znaleziona razem z zapinką typu O wg J. Kostrzewskiego oraz z grotem z zadziorami, o wciętej krawędzi liścia (M. Pietrzak, L. J. Łuka 1974, s. 305–306, ryc. 2a–e). Niestety sprzączka z Kuczborka-Osady wystąpiła w zespole pozbawionym innych precyzyjnych datowników. Jej chronologię można zatem określić jedynie ogólnie, na schyłek okresu przedrzymskiego lub na początek okresu wpływów rzymskich.

W grobie 50 (Tabl. XL/50:7) została znaleziona sprzączka z kolcem przedłużonym w skuwkę. Skuwka jest krótka, o długości 2,1 cm, a kolec delikatnie profilowany, zdobiony kilkoma pionowymi nacięciami. Omawiana sprzączka przypomina egzemplarze typu C3 wg Renaty Madydy-Legutko (1987, s. 17, tabl. 6). Według zaproponowanej ostatnio typologii sprzączek z kolcem przedłużonym w skuwkę, autorstwa Piotra Iwanickiego, egzemplarz z Kuczborka-Osady odpowiada typowi IIa, który obejmuje sprzączki o skuwkach zbliżonych kształtem do trapezu (P. Iwanicki 2015, s. 187).

Według R. Madydy-Legutko najstarsze egzemplarze sprzączek z kolcem przedłużonym w skuwkę pochodzą ze schyłku okresu przedrzymskiego – z przełomu faz A₂ i A₃. Najmłodsze występują w fazie B_{2a}, przy czym ich występowanie w fazie B₁ jest sporadyczne (R. Madyda-Legutko 1987, tab. 7–9). Natomiast według P. Iwanickiego egzemplarze typu IIa występują w przedziale A₃/B₁–B_{1b} (P. Iwanicki 2015, s. 180). Zabytek z Kuczborka-Osady datowany jest na podstawie zapinki 67a2 wg S. Demetza na pierwsze dziesięciolecie naszej ery (por. S. Demetz 1999, s. 133).

Z obiektu 21 pochodzi nietypowa sprzączka o owalnym kształcie (Tabl. XVI/21:5), wykonana z okrągłego w przekroju drutu ze stopu miedzi. Kolec sprzączki jest płaski. Sprzączka ta nie znajduje bezpośrednich odpowiedników w typologii Madydy-Legutko, jednak najbardziej zbliżona jest do typu H13. Wydaje się również, że zarówno opisywana sprzączka jak i towarzysząca jej, równie nietypowa zapinka typu A.158, zostały wykonane z tego samego drutu. Wskazuje to ta miejscową produkcję obydwu zabytków. Wspomniana zapinka datuje zespół na fazę B₂/C₁.

wski and type A.67 (G. Martyniak, R. Pastwiński, R. Pazda 1997, p. 24, pl. LXXXIX). A bit further, in grave 2 at Gołębiewo Wielkie, Gdansk County in Pomerania, a buckle type A14 was found accompanied by a brooch type O after J. Kostrzewski and a barbed spearhead with an indented edge of the blade (M. Pietrzak, L. J. Łuka 1974, pp. 305–306, fig. 2a–e). Unfortunately, the buckle from Kuczbork-Osada was found in an assemblage with no other precise chronological markers. Its dating can be only broadly indicated as the end of the pre-Roman period or the beginning of the Roman period.

A buckle with a prong extended into a ferrule was found in feature 50 (pl. XL/50:7). The ferrule is short, 2.1 cm in length, and the prong is gently profiled and decorated with several vertical incisions. This buckle resembles examples of type C3 after Renata Madyda-Legutko (1987, p. 17, fig. 6). According to the recently proposed typology of buckles with a prong extended into a ferrule authored by Piotr Iwanicki, the specimen from Kuczbork-Osada is parallel to type IIa, which comprises buckles with trapezoid ferrules (P. Iwanicki 2015, p. 187).

According to R. Madyda-Legutko, the oldest examples of buckles with a prong extended into a ferrule come from the turn of the pre-Roman period – the end of the phase A₂ and the beginning of the phase A₃. They are rarely present in the phase B₁, and last specimens appear in the phase B_{2a} (R. Madyda-Legutko 1987, table 7–9). On the other hand, according to P. Iwanicki, buckles type IIa occur throughout the phases A₃/B₁–B_{1b} (P. Iwanicki 2015, p. 180). The specimen from Kuczbork-Osada is dated to the first decades AD based on a fibula type 67a2 after S. Demetz (see S. Demetz 1999, p. 133).

An unusual oval buckle was found in feature 21 (pl. XVI/21:5). It was made from a copper alloy wire with circular cross-section. Its prong is flat. This buckle has no equivalents in Madyda-Legutko typology. It seems that both the buckle as well as the accompanying, equally atypical, fibula A.158 were made from the same wire. It indicates that the two artefacts were produced locally. The aforementioned fibula dates the assemblage to the phase B₂/C₁.

Two, partially preserved, two part buckles made of copper alloy were found in grave 17 pl. XI/17:7.8). Unfortunately, their condition

Z grobu 17 (Tabl. XI/17:7.8) pochodzą dwie, zachowane fragmentarycznie, dwudzielne sprzączki ze stopu miedzi. Niestety, stan zachowania zabytków nie pozwala na ich bliższą identyfikację typologiczną. Wystąpiły one razem z grzebieniem trójwarstwowym, co sugeruje datowanie nie wcześniej niż na fazę B₂/C₁, ale także z paciorkiem typu TM362, który pojawia się dopiero w odcinku C_{1b} – C₂ (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 59, tabl. 11, 54).

Drobne, niemożliwe do bliższego określenia typologicznego fragmenty sprzączek, ze stopu miedzi znaleziono w obiekcie 41 – był to egzemplarz o dwudzielnej konstrukcji (Tabl. XXXIV/41:4).

Pierścione/zawieszka (?)

Fragment zawiniętego kółeczka ze stopu miedzi, być może pierścionka lub zawieszki, odkryto w obiekcie 42 (Tabl. XXXIV/42:4). Szczątkowy stan zachowania zabytku nie pozwala na jego bliższą identyfikację.

Łańcuszek/kolczuga (?)

W obiekcie 24 znaleziono fragment żelaznego łańcuszka składający się z trzech ogniów o średnicy 0,8 cm. Jest to bardzo nietypowy zabytek dla kultury wielbarskiej, zarówno przez wygląd na surowiec jak i możliwą funkcję. Wkładanie wyrobów żelaznych do grobów wielbarskich jest niezwykle rzadkie. W przypadku Mazowsza jest to tym bardziej zadziwiające, ponieważ nawet w zespołach kultury przeworskiej ozdoby z tego surowca niemal nie są spotykane. Może to zatem świadczyć o dużej wartości opisywanego przedmiotu. Możliwe, że jest to fragment kolczugi, wykorzystany wtórnie w nieco inny sposób – np. jako ozdoba. Na podstawie zachowanego fragmentu nie sposób rozstrzygnąć czy jest to wyrób miejscowy, czy też jest to import z obszaru imperium rzymskiego.

Narzędzia

Grzebienie

Na stanowisku w Kuczborku-Osadle większe fragmenty grzebieni znaleziono w dwóch zespołach grobowych. Z obiektu 43 pochodzą fragmenty grzebienia typu I.2 (Tabl. XXXV/43:3). W obiekcie 24 (Tabl. XVII/24:8) odkryto natomiast fragmenty grzebienia typu II (?). Oba okazy są bogato ornamentowane. Zabytek z grobu 24 zdobiony jest wzorem delikatnej linii rytej owi-

does not allow for precise typological identification. They were accompanied by a three-layered comb which would date them to the phase B₂/C₁, but also by a bead type TM362 that appears for the first time in the phases C_{1b}–C₂ (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, p. 59, pl. 11, 54).

Small fragments of a copper alloy buckle with two part construction, impossible to identify typologically, were found in feature 41 (pl. XXXIV/41:4).

Ring/pendant (?)

A piece of a folded copper-alloy circle, perhaps from a ring or a pendant, was found in feature 42 (pl. XXXIV/42:4). The poor condition of the artefact does not allow for more precise identification.

Chain/chainmail (?)

A fragment of an iron chain consisting of three links with a diameter of 0.8 cm was found in feature 24. This artefact is very unusual for the Wielbark culture, both because of the raw material used as well as its possible function. Iron objects were placed extremely rarely in the Wielbark culture graves. This is all the more surprising in the case of Masovia, because iron ornaments are almost unheard of even in the Przeworsk culture assemblages. It can, therefore, attest to a high value placed on the object described here. It is possible that this was a piece of a chainmail, re-used in a slightly different way, for example, as an ornament. Based on the preserved fragment, it is impossible to determine whether it is a local product or an import from the area of the Roman Empire.

Tools

Combs

Several larger fragments of combs were found in two graves at the site in Kuczbork-Osada. Pieces of a comb type I.2 were discovered in feature 43 (pl. XXXV/43:3), while fragments of a comb type II (?) were recovered from feature 24 (pl. XVII/24:8). Both specimens are highly decorated. The artefact from grave 24 is adorned with a delicate engraved line wrapping around

jającej ornament rytych podwójnych „oczek”, natomiast egzemplarz z grobu 43 zdobiony jest na całej powierzchni koncentrycznymi okręgami.

Ponadto w obiektach 17, 20, 21, 22 oraz 31 znaleziono drobne fragmenty grzebieni, które, ze względu na stan zachowania, można jedynie ogólnie określić jako grzebienie trójwarstwowe (Tabl. XI/17:9, XV/20:6, XVI/21:6, XVII/22:7, XXV/31:5). Grzebienie trójwarstwowe pojawiają się w kulturze wielbarskiej w fazie B₂/C₁ i występują aż do początku okresu wędrówek ludów (K. Godłowski 1974, s. 42).

Przędliki

Z nekropoli w Kuczborku-Osadzie pochodzi jednaście przędlików glinianych. W grobach przynależnych kulturze przeworskiej zostały znalezione trzy takie zabytki – z obiektu 44 pochodzi jeden przędlik (Tabl. XXXVI/44:10), zaś z grobu 63 dwa (Tabl. XLVIII/63:4.5). Na wielbarskiej części nekropoli odkryto sześć egzemplarzy – jeden w obiekcie 24 (Tabl. XVIII/24:9), dwa w obiekcie 20 (Tabl. XV/20:7.8), trzy kolejne w obiekcie 17 (Tabl. XI/17:11–13). Dwa ostatnie przędliki zostały znalezione luźno (Tabl. LX:17.18). Niemal wszystkie przędliki z Kuczborka-Osady mają klasyczny, dwustożkowaty kształt, a tylko jeden, pochodzący z grobu 17 jest cylindryczny.

Igły

Igły znaleziono w dwóch zespołach grobowych. W obiekcie 44 odkryto częściowo uszkodzony egzemplarz, o zachowanej długości 11,3 cm (Tabl. XXXVI/44:9). Wchodził on zapewne w skład zestawu kaletniczego, do którego należały również długie szydło oraz nożyk sierpikowaty. Pochodząca z obiektu 50 igła była jeszcze dłuższa i mierzyła prawie 17 cm (Tabl. XL/50:10). Również ten zabytek był bardzo masywny, co może sugerować, że również jego używano go do ciężkich prac kaletniczych.

Szydła

Na opisywanej nekropoli wystąpił tylko jeden zabytek tej kategorii, który został znaleziony w obiekcie 44 (Tabl. XXXVI/44:8). Jest to wyjątkowo długi okaz, mierzący 14,6 cm. Jego górna część jest w przekroju czworokątna, natomiast dolna kolistą. W górnej części szydła zachowała się kościana lub rogowa okładzina. Szydło znalezione zostało razem z naczyniem nawiązującym do form odwrotnie gruszkowatych, a więc o cechach naczyń przedrzymskich.

an ornament of engraved double “rings”, while the specimen from grave 43 is decorated on its entire surface with concentric circles.

Moreover, small fragments of combs were found in features 17, 20, 21, 22 and 31. (pl. XI/17:9, XV/20:6, XVI/21:6, XVII/22:7, XXV/31:5). Due to their state of preservation, the only thing that can be determined is that they consist of three layers. Three-layered combs first appear in the Wielbark culture in the phase B₂/C₁ and last until the beginning of the Migration period (K. Godłowski 1974, p. 42).

Spindle whorls

Eleven clay spindle whorls were discovered at the cemetery in Kuczbork-Osada. Three such artefacts were found in graves attributed to the Przeworsk culture – one in feature 44 (pl. XXXVI/44:10), and two in grave 63 (pl. XLVIII/63:4.5). Six specimens were discovered in the part of the cemetery associated with the Wielbark culture – one in feature 24 (pl. XVIII/24:9), two in feature 20 (pl. XV/20:7.8), three in feature 17 (pl. XI/17:11–13). The last two whorls were loose finds (pl. LX:17.18). Almost all the whorls from Kuczbork-Osada have a classic, biconical shape, and only one, from grave 17, is cylindrical.

Needles

Needles were found in two graves. A partially damaged specimen with a preserved length of 11.3 cm was discovered in feature 44 (pl. XXXVI/44:9). It was probably a part of a leather-working kit, which also included a long awl and a sickle-shaped knife. The needle from feature 50 was even longer and measured almost 17 cm (pl. XL/50:10). This artefact was also very massive, which may suggest that it may have been used in a heavy-duty leather work.

Awls

Only one artefact of this category, found in feature 44 (pl. XXXVI/44:8), was present at the cemetery described here. It is an exceptionally long specimen, measuring 14.6 cm. Its upper part is square in cross section and the lower part is circular. Bone or horn handle was preserved on the upper part of the awl. The artefact was found together with a vessel bearing resemblance to the inverted pear-shaped forms which are characteristic of the pre-Roman period.

Krzesiwa

Na cmentarzysku w Kuczborku-Osadle znaleziono dwa takie zabytki. W obiekcie 14 odkryto krzesiwo iglicowe, tzw. typu skandynawskiego (Tabl. VIII/14:7) (por. T. Dąbrowska 1996, s. 45–46). Drugie krzesiwo pochodzące z obiektu 50 (Tabl. XL/50:8), należy do występującego wyłącznie na północnym Mazowszu typu charakteryzującego się końcem zawiniętym w uszko. Zabytek ten wystąpił razem z krzesakiem kwarcytowym, tworząc komplet narzędzi do krzesania ognia. Krzesiwa typu skandynawskiego są powszechnie spotykane na terenie Europy środkowej, gdzie datowane są głównie na fazę B₁, rzadziej na początek fazy B₂. Zdecydowanie rzadziej występują krzesiwa igłowe zakończone uszkiem (T. Dąbrowska 1996, s. 46). Analogiczne okazy wystąpiły na cmentarzyskach w: Wielkim Łęcku, pow. działdowski, grób 9 (M. Jahn 1940, tabl. 401:8), Niedanowie, grób 209 (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, s. 42, tabl. LXI/209:5), Gródkach, pow. działdowski, grób 13A (J. Okulicz 1983, s. 100, 171, ryc. 21:c), Kamieńczuku, grób 312 (T. Dąbrowska 1997, s. 64, tabl. CXLII/312:10) oraz w Wymysłowie, pow. gostyński (S. Jasnosz 1952, s. 211, 259, ryc. 327:5). Także te krzesiwa występują wyłącznie w fazie B₁.

Krzesaki

Z obiektu 14 (Tabl. VIII/14:6) pochodzi kwarcytowy krzesak o prostopadłościennym kształcie, z zaokrąglonymi bokami. W części centralnej widoczne jest wyraźne wgłębienie, będące śladem po krzesiwie. Kolejny, zachowany fragmentarycznie okaz, znaleziony został w obiekcie 50 (Tabl. XL/50:9).

Noże

W obiekcie 14 odkryto mały, żelazny nożyk o prostym ostrzu i długim, obustronnie wyodrębnionym trzpieniu i lekko ściętym końcu ostrza (Tabl. CIII/14:8). W grobie 44 znaleziono zaś mały, żelazny nożyk sierpikowaty z silnie wygiętym ostrzem i zwężającym się, podniesionym do góry końcem (Tabl. XXXVI/44:7). Nożyk ten ma kwadratowy w przekroju trzpień, który został zagięty w uszko. Klasyczne nożyki sierpikowate, oprócz półksiężycowatego ostrza, mają również długą, niekiedy tordowaną rękojeść, zakończoną kółkiem. Nożyki takie charakterystyczne są wyłącznie dla grobów kobiecych, datowanych przede wszystkim na

Fire-steels

Two such artefacts were found at the cemetery in Kuczbork-Osada. A needle-shaped fire striker of the so-called Scandinavian type was discovered in feature 14 (pl. VIII/14:7) (see T. Dąbrowska 1996, pp. 45–46). The other fire-steel with its end folded into a ring was found in feature 50 (pl. XL/50:8). This type appears exclusively in the area of Northern Masovia. This artefact was accompanied by a quartz fire-flint completing a fire starter kit. Fire strikers of the Scandinavian type, usually dating to the phase B₁, and more rarely to the beginning of the phase B₂, are common in the area of Central Europe. Needle-shaped fire strikers with a ring are much more scarce (T. Dąbrowska 1996, p. 46). Parallel specimens were found at the cemeteries in: Wielki Łęck, Działdowo County, grave 9 (M. Jahn 1940, pl. 401:8), Niedanowo, grave 209 (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, p. 42, pl. LXI/209:5), Gródki, Działdowo County, grave 13A (J. Okulicz 1983, pp. 100, 171, fig. 21:c), Kamieńczyk, grave 312 (T. Dąbrowska 1997, p. 64, pl. CXLII/312:10) and Wymysłowo, Gostyń County (S. Jasnosz 1952, pp. 211, 259, fig. 327:5). These fire-steels appear in the phase B₁ only.

Fire-flints

A quartz fire-flint, cuboid in shape and with rounded sides was found in feature 14 (pl. VIII/14:6). There is a visible hollow in the central part left by a fire striker. Another, fragmentarily preserved, specimen, was found in feature 50 (pl. XL/50:9).

Knives

A small iron knife with a straight blade with a slightly beveled tip and a long two-sided tang was found in feature 14 (pl. CIII/14:8). In addition, a small iron sickle-shaped knife with a strongly curved blade and a tapered raised-up tip was found in grave 44 (pl. XXXVI/44:7). The tang of the knife which was folded at the end into a ring has a square cross-section. Apart from the crescent-shaped blade, classic examples of sickle-shaped knives also have a long handle, sometimes twisted along its axis, and ended with a ring. Such knives are exclusive to female graves dating mostly to the phase A₂. Knives with straight tangs are characteristic of graves

fazę A₂. Nożyki zakończone prostym trzpieniem są typowe dla grobów z bronią i występują od fazy A₃ (T. Dąbrowska 2008, s. 62). W przypadku zabytku z Kuczborka-Osady mamy do czynienia z bardzo nietypową sytuacją, w której nożyk z trzpieniem charakterystycznym dla grobów męskich został wywinięty w uszko, typowe dla nożyków sierpikowatych znajdowanych w grobach kobiecych. Doszło tu zatem do zaadaptowania nożyka „męskiego” – brzytwy – do formy odpowiadającej kobiecym zapotrzebowaniom czy może raczej gustom. Grób z Kuczborka-Osady zawierał szczątki dwóch lub trzech dorosłych osób, w tym jednej kobiety (płeć drugiego osobnika była niemożliwa do ustalenia). Tym samym pozostaje kwestia nierozstrzygniętą czy nożyk ten należał do kobiety, czy też do mężczyzny. Niemniej, warto nadmienić, że wystąpił on w zespole razem z długą igłą i szydłem, co przemawia za tym, że jest to zestaw narzędzi kuśnierskich znajdowanych w grobach kobiecych.

Okładziny

Fragmenty kościanych okładzin znajdowane są niezwykle rzadko na terenach przeworsko-wieblarskich. Sytuacja ta może mieć ścisły związek z obrządkiem pogrzebowym, którego forma mogła skutecznie eliminować, a przynajmniej ograniczać ilość tego typu wyposażenia w grobach. Na stanowisku w Kuczborku-Osady kościana okładzina zachowała się na żelaznym szydle znalezionym w obiekcie 44 (Tabl. XXXVI/44:8). Idealny stan zachowania szydła, a także innych żelaznych przedmiotów pochodzących z tego grobu, świadczy o ich obecności na stosie pogrzebowym. Mimo to, wykonana z materiału organicznego okładzina zachowała się w niemal nienaruszonym stanie, a jedyne ślad destrukcji stanowi podłużne pęknięcie, które zapewne jest wynikiem kurczenia się substancji organicznej pod wpływem wysokiej temperatury.

Elementy szkatułek

Na nekropoli w Kuczborku-Osady znaleziono nieliczne pozostałości szkatułek. Składają się na nie dwa fragmenty okucia zamka pochodzące z obiektu 25 (Tabl. XIX/25:3), dwa kolejne z obiektu 14 (VIII/14:9) oraz sprężynka zamka z obiektu 47 (Tabl. XXXIX/47:3). Ponadto, w obiektach 47 i 50 odkryto u-kształtne okucia, które również mogły być elementami szkatułek (Tabl. XXIX/47:4; XL/50:11). W przypadku obiektu 47 załączeniem

with weapons, and are present since the phase A₃ (T. Dąbrowska 2008, p. 62). In the case of the artefact from Kuczbork-Osada, we encounter a very unusual situation in which a knife with a tang characteristic of male graves had been folded into a ring typical of sickle-shaped knives found in female graves. What happened in this case is that a “male” knife – a razor – was adapted to a form more suitable for needs, or rather tastes, of a woman. The grave from Kuczbork-Osada contained the remains of two adults, including one female (the sex of the second individual is impossible to identify). Therefore, it is still undetermined if the knife belonged to a man or a woman. Nevertheless, it is worth mentioning that it was deposited together with a long needle and an awl, which suggests that it was a part of a set of leather-working tools usually found in women’s graves.

Handles

Fragments of bone handles are found extremely rarely in the territories of the Przeworsk and Wielbark cultures. This may be closely related to the funeral rite, the form of which could effectively eliminate, or at least limit, the presence of this kind of elements in the graves. At the site in Kuczbork-Osada, bone handle was preserved on an iron awl found in feature 44 (pl. XXXVI/44:8). The perfect condition of the awl and other metal artefacts found in this grave indicates that they had been placed on a funeral pyre. Despite this fact, the handle made of an organic material was preserved almost intact. The only trace of damage is a long crack, probably the result of the organic matter shrinking under the effect of high temperature.

Casket elements

Only a few remains of caskets were found at the cemetery in Kuczbork-Osada. These include two fragments of a lock fitting from feature 25 (pl. XIX/25:3), two more from feature 14 (pl. VIII/14:9), and a spring from a lock found in feature 47 (pl. XXXIX/47:3). Moreover, u-shaped fittings that could also have been parts of caskets were discovered in features 47 and 50 (pl. XXIX/47:4; XL/50:11). In the case of feature

zabytku ze szkatułką przemawia towarzysząca mu wspomniana sprężynka oraz długie nity, będące najprawdopodobniej fragmentami okucia zamka (Tabl. XXIX/47:5). Pewności tej nie można jednak mieć w przypadku okucia z obiektu 50 – w zespole brak jest bowiem innych elementów szkatułki. Ponadto, całość datowana jest zapinką A.67 na fazę B_{1a}. Byłby to więc jeden z wcześniejszych zespołów na terenie *Barbaricum* zawierających elementy szkatułki (por. A. Kokowski 1997, s. 37–38, 40).

Nity

Z warstwy zasypiskowej obiektu 60 pochodzą trzy żelazne nity z dużymi główkami (Tabl. XLVII/60:9)¹⁴. Nity takie stosowane były wyłącznie do mocowania umb lub imaczy tarcz. Zabytki te są jedynym dowodem na obecność na stanowisku w Kuczborku-Osady elementów uzbrojenia w zespołach grobowych. W obiekcie 60 znaleziono również kolejny nit, jednak z dwoma małymi główkami umieszczonymi po przeciwnych stronach trzpienia (Tabl. XLVII/60:10). Nit ten najpewniej pierwotnie mocował organiczną (drewnianą/kościąną?) okładzinę noża do trzpienia. Długość nitu wskazuje, że szerokość trzpienia wynosiła 1,1 cm.

Fragmenty niezidentyfikowanych przedmiotów ze stopu miedzi

W obiektach 17 (Tabl. XI/17:19) i 72 (Tabl. LII/72:9.10) znaleziono drobne fragmenty silnie stopionych przedmiotów, wykonanych ze stopu miedzi. Stan ich zachowania nie pozwala na bliższą identyfikację i opis.

Kamień

Z obiektu 43 (Tabl. XXXV/43:4) pochodzi mały, owalny kamyk – otoczak, barwy ciemnobrązowej, którego wielkość pokrywa się z wielkością wylewu miniaturowego naczynia pochodzącego z tego samego obiektu. Kamień ów prawdopodobnie służył jako przykrywka.

47, connecting said artefact with a casket is supported by the aforementioned spring and long rivets which probably constituted elements of lock fitting and were all found together in the same grave (pl. XXIX/47:5). The same cannot be established with certainty for feature 50 – there were no other casket elements found there. Furthermore, the entire feature is dated to the phase B_{1a} based on a fibula type A.67, which would make this one of the earliest assemblages in the area of *Barbaricum* to contain elements of a casket (por. A. Kokowski 1997, pp. 37–38, 40).

Rivets

Three iron rivets with large heads were found in the backfill of feature 60 (pl. XLVII/60:9)¹⁴. Such rivets were used exclusively for fastening shield bosses and handles. These artefacts are the only proof of the presence of weapons in graves at the site in Kuczbork-Osada. Another rivet was found in feature 60 (pl. XLVII/60:10), but this one had two small heads placed on the opposite sides of the shank. The rivet was probably originally used to attach an organic (wooden / bone?) handle to the tang of a knife. The length of the rivet indicates that the width of the tang was 1.1 cm.

Fragments of unidentified objects made of copper alloy

Small fragments of heavily melted objects made of copper alloy were found in features 17 (pl. XI/17:19) and 72 (pl. LII/72:9.10). Their state of preservation does not allow for further description and identification.

Stone

A small oval dark brown pebble was found in feature 43 (pl. XXXV/43:4). Its size coincides with the size of the rim of a miniature vessel discovered in the same grave. The pebble was probably used to cover the mouth of the vessel.

¹⁴ Pierwotnie zabytki pochodziły ze zniszczonego grobu kultury przeworskiej – obiektu 60A

¹⁴ Artefacts were originally deposited in feature 60A – destroyed Przeworsk culture grave.

Ceramika

Ceramika kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego¹⁵

Naczynia kultury przeworskiej znalezione na stanowisku w Kuczborku-Osady reprezentują bardzo zróżnicowane formy. Obecne są tu zarówno naczynia nawiązujące do stylistyki młodszego okresu przedrzymskiego, jak i prostsze formy, charakterystyczne dla okresu wpływów rzymskich.

Do najstarszych form ceramicznych, odkrytych na nekropoli w Kuczborku-Osady, zaliczyć należy naczynia o formach zbliżonych do gruszkowatych lub odwrotnie gruszkowatych, odpowiadające pierwszej fazie ceramicznej (T. Dąbrowska 2008, s. 63–64). Naczynie reprezentujące pierwszą formę znalezione zostało w obiekcie 30B–C (Tabl. XXIV/30B–C:1). Omawiany okaz ma baniasty brzusek, umieszczony mniej więcej w połowie wysokości naczynia. Jego górna część zdobiona jest rozbudowanym ornamentem geometrycznym, tworzącym pola zakreskowanych trójkątów oraz ornamentem jodełkowym. Szyjka naczynia jest lekko podkreślona, a jego wylew nosi ślady facetowania typu b wg T. Dąbrowskiej (1988, s. 15) oraz ślad po jednym, prawdopodobnie iksowatym uchu. Niestety, owo naczynie zachowane jest fragmentarycznie. Drugie naczynie, uznane za formę odwrotnie gruszkowatą znalezione zostało w obiekcie 60A (Tabl. XLVII/60A:1). Ma ono duży, baniasty brzusek, umieszczony nieco powyżej połowy wysokości naczynia, wysoką, niemal pionową szyjkę oraz ostro facetowany wylew. Jest pozbawione ornamentu. Facetowany wylew ma również inne naczynie z obiektu 60A (Tabl. XLVII/60A:5). Ma ono trójdzielną formę i zachowane jest fragmentarycznie.

Formy naczyń odkrytych w obiektach 30B–C i 60A oraz ich facetowane wylewy wska-

Pottery

Przeworsk culture pottery from the pre-Roman period¹⁵

Przeworsk culture pottery from the archaeological site in Kuczbork-Osada comes in a variety of forms. Vessels with stylistic characteristics of the younger pre-Roman period as well as simpler forms typical of the Roman period are both present.

The oldest forms uncovered at the cemetery in Kuczbork-Osada are vessels resembling pear-shaped or inverted pear-shaped pottery attributed to first ceramic phase (T. Dąbrowska 2008, pp. 63–64). One such vessel was found in feature 30B–C (pl. XXIV/30B–C:1). It has globular belly at approximately the mid-height of the vessel. Its upper part is decorated with herringbone and an elaborate geometric pattern of fields of crosshatched triangles. Its neck is slightly marked and the rim bears traces of faceting type b after T. Dąbrowska (1988, p. 15) as well as a mark of one, probably X-shaped, handle. Unfortunately, the vessel was incomplete. Another example of inverted pear shaped pottery was found in feature 60A (pl. XLVII/60A:1). It has a large body globular slightly above the mid-height of the vessel, a tall, almost vertical neck and a sharply faceted rim. It is not decorated. A tripartite vessel also found in feature 60A (pl. XLVII/60A:5) has a similarly faceted rim. It was only partially preserved.

Pottery from features 30B–C and 60A with faceted rims exhibits features characteristics of forms from the pre-Roman period. Additionally, three large-headed rivets were found in the latter feature. They are mostly typical of the same chronological period, but can also sporadically appear at the beginning of the Roman period. The second vessel from feature 30B–C (pl. XXIV/30B–C:2) should probably also be included among the forms associated with the pre-Roman pottery. While it has a much sharper transition between body and shoulder than ves-

¹⁵ Przy klasyfikacji ceramiki kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego oparto się na podziale typologicznym T. Dąbrowskiej (1973) dla stanowiska w Karczewcu, pow. węgrowski oraz na jej późniejszych opracowaniach materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego (T. Dąbrowska 1988; 2008). Dla materiałów ceramicznych z okresu wpływów rzymskich klasyfikację oparto na podziale typologicznym opracowanym dla nekropoli w Niedanowie (W. Ziemińska-Odojowa 1999b), autorstwa T. Dąbrowskiej (por. W. Ziemińska-Odojowa 1999a, s. 407).

¹⁵ The classification of the Przeworsk culture pottery from the younger pre-Roman period was based on the typology by T. Dąbrowska (1973) for the site in Karczewiec, Węgrów County, and her later studies of the material from the younger pre-Roman period (T. Dąbrowska 1988; 2008). Ceramic material from the Roman period was classified based on the typology established for the site in Niedanowo (W. Ziemińska-Odojowa 1999b), also by T. Dąbrowska (see W. Ziemińska-Odojowa 1999a, p. 407).

zują na cechy form z okresu przedrzymskiego. W drugim ze wspomnianych obiektów znaleziono również trzy nity z dużymi główkami, charakterystycznymi przede wszystkim dla tego okresu chronologicznego, choć sporadycznie występującymi również w początkach okresu wpływów rzymskich. Do form nawiązujących do ceramiki przedrzymskiej najpewniej zaliczyć należy również drugie naczynie z obiektu 30B–C (Tabl. XXIV/30B–C:2). Ma ono jednak zdecydowanie ostrzejszy załom brzuśca niż naczynie nr 1, oba są jednak zdobione analogicznie. Niestety, górna część naczynia nr 2 nie zachowała się, więc nie mamy pewności czy jego wylew również był facetowany. Opisane powyżej formy ceramiczne należy datować na fazę A₂ (T. Dąbrowska 2008, s. 64).

Naczynia kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich

Grupa A

Pozostałe naczynia z Kuczborka-Osady są typowe dla okresu wpływów rzymskich¹⁶. Pierwszą grupę stanowią formy trójdzielne z wyraźnie wyodrębnioną lub oddzieloną liniami rytmami szyjką oraz z załomem brzuśca mniej lub bardziej zaokrąglonym. Typ A.1 charakteryzuje się pionowymi lub skośnie uformowanymi szyjkami, przeważnie lekko wypukłymi w części środkowej. Do typu tego zaliczono naczynia z obiektów: A, 9, 42, 44, 46, 50, 60A, 65B i 75 (Tabl. I/A:1.2, III/9:1, XXXIV/42:1, XXXVII/44:5, XXXVIII/46:1, XL/50:2, XLVII/60A:5, XLIX/65B:4, LV/75:1). Ornamentyka tej grupy naczyń ogranicza się zazwyczaj do linii rytmów podkreślających miejsca przejścia brzuśca w szyjkę oraz szyjki w wylew. Wyjątkiem jest tutaj naczynie z obiektu A, zdobione na największej wydętości brzuśca ornamentem meandrowym (Tabl. I/A:1). Spośród wymienionych obiektów jedynie obiekt 50 zawierał precyzyjny datownik metalowy w postaci zapinki typu A.67, która określa jego chronologię na fazę B_{1a}. Nieco szerszą chronologię będzie miał obiekt 44 w którym naczynie typu A.1 wystąpiło razem

sel number 1, both are decorated in a similar manner. Unfortunately, the upper part of vessel number 2 was not preserved, so we cannot be certain if its rim was also faceted. The forms described above should be dated to the phase A₂ (T. Dąbrowska 2008, p. 64).

Przeworsk culture pottery from the Roman period

Group A

The rest of the pottery from Kuczbork-Osada is typical of the Roman period¹⁶. First group consists of tripartite forms with clearly marked necks, sometimes separated from the rest of the vessel with grooved lines, and with more or less rounded transition between body and shoulder. Type A.1 is characterized by straight or off-set necks, usually slightly convex in the middle. Vessels from features: A, 9, 42, 44, 46, 50, 60A, 65B and 75 (pl. I/A:1.2, III/9:1, XXXIV/42:1, XXXVII/44:5, XXXVIII/46:1, XL/50:2, XLVII/60A:5, XLIX/65B:4, LV/75:1) belong to this type. The ornamentation is usually limited to grooved lines which mark the transition between the shoulder and the neck or the neck and the rim. A vessel from feature A decorated with a meander ornament around the largest circumference of the body is an exception here (pl. I/A:1). Out of the features listed above, only feature 50 contained precise metal chronological marker – fibula type A.67 – which places it in the phase B_{1a}. Features 44 and 65B are dated in a slightly broader range. Feature 44 contained a vessel type A.1 together with

¹⁶ Jako analogie do ceramiki przeworskiej z okresu wpływów rzymskich podano naczynia z pobliskiej nekropoli w Brudnicach, która dostarczyła bardzo dużego zbioru form ceramicznych tej kultury występującego z zabytkami metalowymi o ustalonej chronologii (A. Szela 2013) lub z nieco dalej położonej nekropoli w Niedanowie (W. Ziemińska-Odojowa 1999b).

¹⁶ Vessels from the nearby cemetery in Brudnice (A. Szela 2013) and from the slightly further located necropolis in Niedanowo (W. Ziemińska-Odojowa 1999b) were used as analogues for the Przeworsk culture pottery from the Roman period. The cemetery in Brudnice in particular provided a very large collection of ceramic forms that were found together with metal artefacts with well-established chronology.

z ceramiką nawiązującą do form odwrotnie gruszkowatych oraz z nożykiem sierpikowatym (Tabl. XXXVI/44:1.7), a także obiekt 65B, w którym znaleziono misę z facetowanym wylewem (Tabl. XLIX/65B:1). Obiekty te datować należy na fazy A₃ i B_{1a}.

W obiektach 14 (Tabl. VIII/14:1), 73 (Tabl. LVI/73:3) i zapewne 49 (Tabl. XXXIX/49:1) znalezione zostały naczynia typu A.2, obejmującego baniaste misy z oddzieloną szyjką i z zaokrąglonym załomem brzuśca. Pierwsze ze wspomnianych naczyń, w górnej części brzuśca zdobione jest ornamentem krokwiowym, drugie – ornamentem rytych trójkątów oraz umieszczonym powyżej pasmem jodełkowym, trzecie – ornamentem zakreskowanego meandra. Obiekty 14 i 73 datowane są na schyłek okresu przedrzymskiego lub na początek okresu wpływów rzymskich. Chronologię obiektu 49 można określić jedynie ogólnie, na wczesny okres wpływów rzymskich. Nieco inaczej zbliżone naczynia datowane są na nekropoli w Brudnicach, gdzie wystąpiły w grobach z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej oraz z zapinkami typu A.38–39.

Z obiektu 14 pochodzi jedno (Tabl. VIII/14:3), a z obiektu 50 dwa (Tabl. XL/30:3.4) miniaturowe naczynia z szyjką wyraźnie oddzieloną od brzuśca i z ostrym załomem brzuśca, zaliczone do typu A.3. Obiekt 50 datowany jest zapinką A.67 na początek fazy B_{1a}, chronologia drugiego obiektu, datowanego sprzączką ósemkowatą jest nieco szersza i sięga fazy A₃–B_{1b}. Analogiczne naczynia bardzo licznie występowały na pobliskiej nekropoli w Brudnicach, skąd pochodzi ich przynajmniej 22. Większość okazów zdobiona jest ornamentem poziomych linii rytych, umieszczonych pod wylewem i w górnej części brzuśca. Zespoły, w których je znaleziono, datowane są zapinkami typów A.68, A.52, A.53, A.76 oraz fibulami oczkowatymi serii pruskiej i egzemplarzami typów A.103 i A.109–110 na fazę B_{2a}.

Z obiektów 44, 72 i 73 pochodzą naczynia z zaokrąglonym brzuścem i z listwą plastyczną umieszczoną pod pionowo lub ukośnie uformowaną szyjką, które zaliczono do typu A.4. Formy te są bardzo rzadkie na północnym Mazowszu. Naczynie z obiektu 44 (Tabl. XXXVI/44:1) ma wyraźnie zaznaczony brzusec, umieszczony w ⅔ wysokości. Ponad nim znajduje się wąska szyjka, oddzielona listwą plastyczną, zdobioną krótkimi, poziomymi nacięciami. Listwa podkre-

pottery resembling inverted pear-shaped forms, and a sickle-shaped knife (pl. XXXVI/44:1.7). In feature 65B, a bowl with a faceted rim was found (pl. XLIX/65B:1). Both features should be dated to the phases A₃ and B_{1a}.

Vessels type A.2 consisting of globular bowls with cut-off necks and rounded transition between body and shoulder were found in features 14 (pl. VIII/14:1), 73 (pl. LVI/73:3) and probably also 49 (pl. XXXIX/49:1). The first of the aforementioned vessels is decorated with a chevron ornament in the shoulder zone, the second – with a pattern of engraved triangles and a band of herring-bone above it; the third – with a cross-hatched meander. Features 14 and 73 are dated to the end of the pre-Roman period or to the beginning of the Roman period. Dating of feature 49 can be only broadly established to the early Roman period. Similar pottery from the cemetery in Brudnice is dated slightly differently as it was found in graves together with eye fibulae of Prussian series and brooches type A.38–39.

One miniature vessel with a clearly marked neck and sharp angular transition between body and shoulder comes from feature 14 (pl. VIII/14:3). Two more vessels of the same type, identified as A.3, were found in feature 50 (pl. XL/30:3.4). Feature 50 is dated to the beginning of the phase B_{1a} based on a fibula type A.67 found therein, while feature 14 can be only broadly dated to the phases A₃–B_{1b} based on an eight-shaped buckle. Analogous pottery was found in ample amount at the nearby cemetery in Brudnice, where at least 22 vessels were uncovered. Most of the specimens are decorated with an ornament of grooved horizontal lines placed under the rim and on the shoulder. They are dated to the phase B_{2a} based on the fibulae types A.68, A.52, A.53, A.76, eye fibulae of Prussian series and brooches types A.103 and A. 109–110 found in the same assemblage.

Vessels with rounded bodies and bands of clay applied under straight or slightly off-set necks, identified as type A.4, were found in features 44, 72 and 73. Such forms are rarely encountered in Northern Masovia. The vessel from feature 44 (pl. XXXVI/44:1) has a clearly marked belly at the two-thirds of the vessel's height. An applique band decorated with short horizontal incisions separates it from the thin neck.

ślona jest liniami rytymi. Nieco smuklejszą formę prezentuje drugie z naczyń (Tabl. LII/72:1). Jego profil jest bardziej zaokrąglony, a górna część brzusca zdobiona skomplikowanym ornamentem meandrowym, w całości wypełnionym krótkimi nacięciami. Ponad nim znajduje się niezdobiona listwa plastyczna, oddzielająca brzusec od wąskiej szyjki. Jeszcze łagodniejszy, niemal półkolisty profil, posiada trzecie z naczyń, pochodzące z obiektu 73 (Tabl. LVII/73:1). Ma ono słabiej zaznaczoną szyjkę, podkreśloną wyłącznie listwą plastyczną, zdobioną ornamentem jodełkowym. Wydaje się, że formy te silnie nawiązują jeszcze do naczyń gruszkowatych charakterystycznych dla młodszego okresu przedrzymskiego, jednak za ich młodszą metryką przemawia występowanie listwy plastycznej umieszczonej pomiędzy baniastym brzuścem a szyjką. Analogiczne naczynia znane są z Niedanowa (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, s. 122). Obiekty te ze względu na występujące w nich formy ceramiczne nawiązujące do ceramiki z młodszego okresu przedrzymskiego datowane są na przełom faz A_3 i B_{1a} .

Grupa B

Do grupy tej zaliczają się naczynia dwudzielne bez wyodrębnionej szyjki, które odpowiadają grupie IV/1 wg typologii Teresy Liany (1970, s. 439). Do typu B.1, charakteryzującego się wysoko załamany brzuścem, zaliczono siedem naczyń, pochodzących z obiektów: 14, 30B–C, 36, 46, 60A, 65B i 73 (Tabl. VIII/14:4, XXIII/30B–C:3, XXXI/36:2, XXXVIII/46:6, XLVII/60A:3, XLIX/65B:2, LVII/73:2). W obiektach 30B–C i 60A naczynia te wystąpiły razem z ceramiką o wyraźnych cechach przedrzymskich (por. Tabl. XXIV/30B–C:1, 2, Tabl. XLVII/60A:1), które zgodnie z zaleceniami T. Dąbrowskiej (2008, s. 64) datowana są na fazę A_2 . Wczesną chronologię obiektu 60A potwierdzają również nity z dużymi główkami (Tabl. XLVII/60A:9). Nieco szerszą chronologię, przypadającą na fazy A_3 – B_{1a} mają obiekty 65B i 73. Obiekt 14 ze sprzączką typu A14 datować należy na fazy A_3 – B_{1b} . Jedynie ogólnie na fazę B_1 datować można zespół 46, zaś obiekt 36 nie zawierał innych datowników. W Brudnicach analogiczne naczynia występowały sporadycznie i nie można ich precyzyjnie datować. Na stanowisku w Niedanowie naczynia tego typu były użytkowane przez cały okres wpływów rzymskich (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, s. 123).

The band is emphasised by grooved lines. The other vessel is slightly more slender (pl. LII/72:1). Its profile is more rounded, and the shoulder is decorated with a complex meander ornament completely filled with small incisions. An unadorned applique band is placed above it, separating the shoulder from the narrow neck. The vessel from feature 73 (pl. LVII/73:1) has an even softer, almost semi-spherical, profile. Its neck is less marked, accentuated only by an applied band with a herring-bone ornament. It appears that these forms still bear a strong resemblance to pear-shaped pottery typical of the younger pre-Roman period, however, their later provenance is indicated by the applique band placed between the globular body and the neck. Similar pottery is known from Niedanowo (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, p. 122). The three aforementioned features are dated to the end of the phase A_3 and the beginning of the phase B_{1a} based on the pottery which still bears resemblance to the forms from the younger pre-Roman period.

Group B

This group consists of bipartite vessels with unmarked necks, corresponding to group IV/1 in the typology by Teresa Liana (1970, p. 439). Seven vessels characterized by a high-placed transition between shoulder and body and classified as type B.1 were found in features: 14, 30B–C, 36, 46, 60A, 65B and 73 (pl. VIII/14:4, XXIII/30B–C:3, XXXI/36:2, XXXVIII/46:6, XLVII/60A:3, XLIX/65B:2, LVII/73:2). In features 30B–C and 60A, this type of pottery coexisted with forms with clearly visible characteristics indicative of the pre-Roman forms (see pl. XXIV/30B–C:1, 2, pl. XLVII/60A:1), and dating to the phase A_2 according to the recommendation by T. Dąbrowska (2008, p. 64). An early provenance of feature 60A is additionally supported by large-headed rivets (pl. XLVII/60A:9). Features 65B and 73 are more broadly dated to the phases A_3 – B_{1a} . Feature 14 should be dated to the phases A_3 – B_{1b} based on a buckle type A14. Feature 46 can be only broadly dated to the phase B_1 , while feature 36 did not contain any additional chronological markers. Analogous pottery appeared only sporadically in Brudnice and it cannot be precisely dated. At the site in Niedanowo, vessels of this type were in use throughout the entire Roman period (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, p. 123).

Jeszcze liczniej na cmentarzysku w Kuczborku-Osadle wystąpiły naczynia typu B.2, do którego zaliczają się łagodnie profilowane misy z wysoko umieszczonym załomem brzuśca i z podcięcią jego dolną częścią. Pochodzą one z obiektów: 38B–C, 44, 46, 65B i 72 (XXXII/38:2.4, XXXVII/44:3, XXXVIII/46:4.5, XLIX/B:1.3, LII/72:2). Obiekt 44, 65B i 72 datować należy na fazy A_3 – B_{1a} , zaś obiekt 46 ogólnie na fazę B_1 . Obiekt 38 datować można tylko ogólnie na wczesny okres wpływów rzymskich. Na nekropolii w Brudnicach odkryto aż czternaście naczyń typu B.2. Są one datowane zapinkami oczkowatymi serii pruskiej oraz fibulą typu A.103 fazę B_{2a} .

W dwóch zespołach grobowych w Kuczborku-Osadle wystąpiły misy z mocno zaokrąglonym, baniastym brzuścem i z podkreślonym wylewem, zaliczane do typu B.3. Pochodzą one z obiektów A i 44 (Tabl. I/A:3, XXXVII/44:2). Obie są ornamentowane liniami rytymi, umieszczonymi w miejscu przejścia szyjki w brzusec. Egzemplarze te datowane są na fazę B_1 , ale analogiczne naczynia z Brudnic współwystępują również z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej, a nawet z fibulami typów A.38–39 i A.120 oraz zbliżonymi do typu A.80.

Z obiektów 35 i 72 pochodzą naczynia zaliczone do typu B.4 (Tabl. XXIX/35:2, LII/72:3), obejmującego wazy o esowatym profilu. Naczynie z obiektu 35 ma gładką powierzchnię, natomiast egzemplarz z obiektu 72 zdobi prosty ornament, zbliżony do meandra wypełnionego ukośnymi nakłuciami. Obiektu 72 datowany jest na przełom faz A_3 i B_{1a} , zaś zespół 35 nie zawierał innych zabytków datujących. Na nekropolii w Brudnicach analogiczne naczynia występowały w grobach z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej.

W obiekcie 49 (Tabl. XXXIX/49:3) wystąpiło fragmentarycznie zachowane, ostro profilowane naczynie z wydzieloną szyjką, o dwustożkowatym profilu. Zaliczono je do typu B.5. Na stanowisku w Brudnicach zbliżone naczynia odkrywano w grobach razem z zapinkami typu A.38–39 oraz z fibulą typu A.103.

Z obiektu 72 pochodzi miniaturowe naczynie z łagodnym, okrągłym lub dwustożkowym załomem brzuśca (Tabl. LII/72:4), należące do typu B.8. Obiektu 72 datowany jest na przełom faz A_3 i B_{1a} .

Pottery type B.2 was found at the cemetery in Kuczbork-Osada in even larger amount. This type consists of bowls with a gentle profile, high-placed transition between shoulder and body and an undercut in the lower part of the body. They were found in features: 38B–C, 44, 46, 65B and 72 (XXXII/38:2.4, XXXVII/44:3, XXXVIII/46:4.5, XLIX/B:1.3, LII/72:2). Features 44, 65B and 72 should be dated to the phases A_3 – B_{1a} , and feature 46 more generally to the phase B_1 . Feature 38 can only be dated unspecifically to the early Roman period. Fourteen vessels type B.2 were found at the cemetery in Brudnice. They can be dated to the phase B_{2a} based on eye fibulae of Prussian series and a brooch type A.103.

Two bowls type B.3 with heavily rounded, globular bodies and marked rims were found in graves in Kuczbork-Osada, in features A and 44 (pl. I/A:3, XXXVII/44:2). Both are adorned with grooved lines on the transition between the neck and the body. They are dated to the phase B_1 , however, analogous pottery from Brudnice coexists with eye fibulae of Prussian series, and even with fibulae type A.38–39 and A.120 as well as ones resembling type A.80.

Pottery type B.4 consisting of S-profile vases was found in features 35 and 72 (pl. XXIX/35:2, LII/72:3). The vessel from feature 35 has a smooth surface while the specimen from feature 72 is decorated with a simple meander-like ornament filled with diagonally aligned punctures. Feature 72 is dated to the end of the phase A_3 and the beginning of the phase B_{1a} , while feature 35 did not contain specific chronological markers. At the cemetery in Brudnice, parallel pottery was placed in graves together with eye fibulae of Prussian series.

A biconical vessel with a sharp profile and marked neck was found in feature 49 (pl. XXXIX/49:3). It is classified as type B.5. Similar pottery was discovered in Brudnice together with brooches type A.38–39 and one fibula type A.103.

A miniature vessel type B.8 with gentle, round or biconical transition between body and shoulder was discovered in feature 72 (pl. LII/72:4). It is dated to the end of the phase A_3 and the beginning of the phase B_{1a} .

Grupa D

Kolejną grupę naczyń stanowią jajowate formy, zaliczane do typu D, odpowiadającemu odmianie III w typologii T. Liany (1970, s. 439). Naczynia, które można by zaliczyć do typu D.1 znalezione zostały jedynie w małych fragmentach. Są to okazy z obiektów 35 (Tabl. XXIX/35:1), 38B–C (Tabl. XXXII/38:1) i 57 (Tabl. XLIII/57:1).

W obiektach 46 i 72 wystąpiły miseczki o jajowatym kształcie i uformowanym pionowo lub lekko zakrzywionym wylewie, zaliczane do typu D.2 (Tabl. XXXVIII/46:2.3, LII/72:5). Ze względu na kształt do omawianego typu zaliczono również miniaturowe naczynie z obiektu A (Tabl. I/A:4), a także nieco większe naczynie z obiektu 80 (Tabl. LVIII/80:1). Naczynia typu D.2 to jedne z najpopularniejszych form z obszaru północnego Mazowsza. Na nekropoli w Brudnicach znaleziono ich przynajmniej trzydzieści osiem. Najczęściej naczynia te współwystępują z zapinkami oczkowatymi serii pruskiej, ale także i z fibulami typu A.38–39, a nawet z formami mieszanymi grup II i IV. Niemniej, naczynie z obiektu 72 z Kuczborka-Osady ze względu na występujący w nim materiał ceramiczny o cechach okresu przedrzymskiego datować należy na przełom okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich.

W obiekcie 44 wystąpił jedyny, zachowany w całości kubek, który zaliczyć należy do typu D.3.1 (Tabl. XXXVII/44:4). Fragment kolejnego kubka pochodzi z obiektu 67 (Tabl. LI/67:1), jednak nie ma tutaj możliwości określenia typologicznego. Opisywane naczynie jest raczej formą długoczasową, jednak zespół z którego pochodzi wzmiankowany zabytek datować raczej należy schyłek okresu przedrzymskiego lub sam początek okresu wpływów rzymskich, na co wskazuje odwrotnie gruszkowata forma popielnicy oraz noży sierpikowaty (Tabl. XXXVII/44:1.7).

Grupa E

W obiekcie 14 odkryto jedyne, znane z Kuczborka-Osady, naczynie o wklęsłym dnie, zaliczane do typu E.1.2 (Tabl. VIII/14:2). Zespół z którego pochodzi, datowany jest sprzączką typu A14 na schyłek fazy A₃–B_{1b}.

Formy nieokreślone

Ponadto na nekropoli w Kuczborku-Osady zarejestrowano liczne fragmenty naczyń, których ze względu na szczątkowy stan zachowania,

Group D

Next group consists of egg-shaped forms classified as type D corresponding to variant III after T. Liana (1970, p. 439). Only small pottery sherds that could be identified as type D.1. were found. They were recovered from features 35 (pl. XXIX/35:1), 38B–C (pl. XXXII/38:1) and 57 (pl. XLIII/57:1). Small egg-shaped bowls type D.2. with straight or slightly curved rims were uncovered in features 46 and 72 (pl. XXXVIII/46:2.3, LII/72:5). Due to their shape, a miniature vessel from feature A (pl. I/A:4), as well as a slightly larger vessel from feature 80 were both categorised as the same type (pl. LVIII/80:1). Pottery type D.2 is one of the most common forms in the area of Northern Masovia. At least 38 vessels of this type were found at the cemetery in Brudnice. They are most often accompanied by eye fibulae of Prussian series and brooches type A.38–39, and even forms which are a mix of groups II and IV. Nevertheless, the vessel from feature 72 from Kuczbork-Osada should be dated to the end of the pre-Roman and the beginning of the Roman period due to the ceramic material with clearly pre-Roman characteristics also recovered from the same feature.

The only completely preserved cup type D.3.1 was found in feature 44 (pl. XXXVII/44:4). A piece of another cup was found in feature 67 (pl. LI/67:1); it is impossible, however, to identify its type. The vessel itself represents long-lived forms, but the assemblage from which it comes should be dated to the end of the pre-Roman period or the very beginning of the Roman period as indicated by the presence of an inverted pear-shaped cremation urn and a sickle-shaped knife (pl. XXXVII/44:1.7).

Group E

Feature 14 contained the only vessel with a concave body of type E.1.2 (pl. VIII/14:2) known from Kuczbork-Osada. The whole assemblage is dated to the end of the phase A–B_{1b} based on a buckle type A.14.

Unidentified forms

Moreover, numerous sherds of unknown type were found at the cemetery in Kuczbork-Osada. They cannot be identified typologically as

nie można było określić typologicznie. Znalezione je w obiektach: 13 (Tabl. VIII/13:1–4), 19A (Tabl. XIV/19A:1–5), 19B (Tabl. XIV/19B:1), 19C (Tabl. XIV/19C:1), 25 (Tabl. XIX/25:1), 30A–C (Tabl. XXIII/30A–C:4–6), 35 (Tabl. XXIX/35:3), 36 (Tabl. XXXI/36:1.3), 38 (Tabl. XXXII/38:5.6), 45 (Tabl. XXXVII/45:1), 46 (Tabl. XXXVIII/46:7.8), 49 (Tabl. XXXIX/49:2.4), 54 (Tabl. XLII/54:1), 58 (Tabl. XLIV/58:1.2), 59 (Tabl. XLV/59:1), 61 (Tabl. XLV/61:1), 60A (Tabl. XLVII/60A:2.4–8), 63 (Tabl. XLVIII/63:1–3), 64 (Tabl. XLVIII/64:1), 66 (Tabl. L/66:1.2), 68 (Tabl. LIII/68:1.2), 69 (Tabl. LIV/69:1), 72 (Tabl. LII/72:6–8), 73 (Tabl. LVII/73:4), 75 (Tabl. LV/75:2), 76 (Tabl. LV/76:1–6), 81 (Tabl. LIX/81:1) i 83 (Tabl. LIX/83:1.2).

Ceramika kultury wielbarskiej¹⁷

Pomimo, że na stanowisku w Kuczborku-Osady zarejestrowano jedynie osiem grobów kultury wielbarskiej. Pochodzi z nich aż dziewiętnaście naczyń, z których większość włożona była do obiektów w całości. Fakt ten umożliwia ich precyzyjne określenia typologiczne. Omawiane naczynia prezentowały bardzo zróżnicowany pod względem typologicznym materiał.

Z grobu 17 pochodzi naczynie garnkowałe z dwoma uchami, o ostrym załomie brzuśca (Tabl. X/17:3), należące do grupy II. Egzemplarze tego typu pojawiły się już w fazie B₁, szczególnie licznie występowały w fazach B₂ oraz B₂/C₁ i przeżywały się jeszcze w fazie C_{1b} (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Na tak późną metrykę analizowanego egzemplarza wskazuje towarzyszący mu paciorek typu TM362 – forma pojawiająca się dopiero w fazie C_{1b} i trwająca w fazie C₂ (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 59, tabl. 11, 54).

Z obiektu 20 pochodzą aż trzy naczynia, które zaliczono do grupy VIA (Tabl. XV/20:1–3). Wszystkie noszą ślady deformacji pod wpływem wysokiej temperatury. Jedno z nich (Tabl. XV/20:2) w miejscu największej wydętości brzuśca zdobione jest imitacją uszka. Egzemplarze grupy VIA występowały głównie w fazie B₂/C₁, choć pojedyncze formy spotykane były w całym młodszym okresie wpływów rzymskich (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Do grupy VIB, obejmującej misy dwustożkowate o ostrym załomie brzuśca, zaliczono cztery naczynia pochodzące z trzech

they were only partially preserved. They were discovered in features: 13 (pl. VIII/13:1–4), 19A (pl. XIV/19A:1–5), 19B (pl. XIV/19B:1), 19C (pl. XIV/19C:1), 25 (pl. XIX/25:1), 30A–C (pl. XXIII/30A–C:4–6), 35 (pl. XXIX/35:3), 36 (pl. XXXI/36:1.3), 38 (pl. XXXII/38:5.6), 45 (pl. XXXVII/45:1), 46 (pl. XXXVIII/46:7.8), 49 (pl. XXXIX/49:2.4), 54 (pl. XLII/54:1), 58 (pl. XLIV/58:1.2), 59 (pl. XLV/59:1), 61 (pl. XLV/61:1), 60A (pl. XLVII/60A:2.4–8), 63 (pl. XLVIII/63:1–3), 64 (pl. XLVIII/64:1), 66 (pl. L/66:1.2), 68 (pl. LIII/68:1.2), 69 (pl. LIV/69:1), 72 (pl. LII/72:6–8), 73 (pl. LVII/73:4), 75 (pl. LV/75:2), 76 (pl. LV/76:1–6), 81 (pl. LIX/81:1) and 83 (pl. LIX/83:1.2).

Wielbark culture pottery¹⁷

Despite the fact that only eight graves attributed to the Wielbark culture were recorded at the archaeological site in Kuczbork-Osada, there were twenty two vessels found inside them, and the majority of them had been placed in the graves completely intact. Due to this fact, it is possible to precisely determine their typology. Pottery material was very varied with regards to types represented.

A pot-like vessel of group II with two handles and a sharp transition between body and shoulder was found in grave 17 (pl. X/17:3). Specimens of this type first appeared in the phase B₁, were particularly common in phases B₂ and B₂/C₁ and lasted until phase C_{1b} (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). Late chronology of the described vessel is indicated by an accompanying bead type TM362 that first appeared in the phase C_{1b} and persisted to the phase C₂ (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, p. 59, figs. 11, 54).

Three vessels classified as group VIA were discovered in feature 20 (pl. XV/20:1–3). All three bore traces of deformation after exposure to high temperatures. One of them (pl. XV/20:2) is decorated with an imitation of a small lug on the girth of the body. Pottery of group VIA mostly appeared in the phase B₂/C₁, although individual examples could be encountered throughout the entirety of the late Roman period (R. Wołągiewicz 1993, pl. 3). Four vessels from three graves were classified as group VIB consisting of biconical bowls

¹⁷ W określaniu typologii naczyń kultury wielbarskiej posłużono się systemami stworzonymi przez R. Schindlera (1940) i R. Wołągiewicza (1993).

¹⁷ Wielbark culture pottery was classified based on typological systems created by R. Schindler (1940) and R. Wołągiewicz (1993).

zespołów grobowych. Dwa wystąpiły w obiekcie 17 (Tabl. X/17:1 i 2), dwa kolejne pochodzą z obiektów 21 i 41 (Tabl. XVI/21:1, XXXIV/41:1). Naczynia z obiektów 17 i 21 zdobione są ornamentem krokwiowym, ograniczonym poziomymi liniami rytymi, umieszczonym nieco poniżej największej wydętości brzuśca. Naczynie z obiektu 21 miało pierwotnie bardzo starannie wygładzoną, delikatną, śliską powierzchnię. Naczynia grupy VIB występowały w zespołach z fazy B_2/C_1 i trwały przez cały młodszy okres wpływów rzymskich, aż do okresu wędrówek ludów (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Pokrywa się to z chronologią obiektów z Kuczborka-Osady, gdzie obiekt 21 datowany jest na fazę B_2/C_1 , obiekt 41 na fazę B_2/C_1-C_2 , a obiekt 17 na fazę C_{1b} . Z obiektu 31 pochodzi górna część naczynia grupy VIC (Tabl. XXV/31:1), obejmująca misy o ostrym załamie brzuśca, z wklęsłą linią profilu w części górnej i wypukłą w części dolnej. Szyjka omawianego naczynia została podkreślona dwoma listwami plastycznymi. Egzemplarze tej grupy występowały od fazy B_2/C_1 do fazy D (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Naczynie z obiektu 31 wystąpiło z zapinką z pełną pochewką, zdobioną pierścieniami z nacinanego drutu oraz z dwoma innymi naczyniami – grupy XaA, co określa jego chronologię na fazę $C_{1b}-C_2$.

Jedyny dzban reprezentujący naczynia grupy IXA odkryto w obiekcie 17 (Tabl. X/17:4). Naczynie ma ostro załamany, niemal spiczasty brzusiec. Jego górna część zdobiona jest ornamentem krokwiowym oraz liniami rytymi, umieszczonymi pomiędzy brzuścem a wysoką szyjką. Ucho jest lekko przekrzywione. Dzban znaleziony został razem z czterema innymi naczyniami – grup II, VIB i XVIII A oraz z fragmentarycznie zachowanymi sprzączkami i paciorkami typów TM263a i TM362. Dzbany typu IXA występowały w fazach B_2/C_1-C_2 (R. Wołągiewicz 1993, s. 26, ryc. 3). Obiekt z Kuczborka-Osady należy datować zapewne na fazę C_{1b} , za czym przemawia chronologia paciorków typu TM362, które pojawiły się dopiero w fazie $C_{1b}-C_2$ (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 59, tabl. 11, 54).

W Kuczborku-Osady znaleziono trzy misy zaliczone do grupy XaA. Dwa takie naczynia pochodzą z obiektu 31 (Tabl. XXV/31:2.3), trzecie z obiektu 41 (Tabl. XXXIV/41:2). Wszystkie zachowane są fragmentarycznie. Omawiane egzemplarze zostały znalezione razem z naczyniami grup VIB i VIC. Naczynia grupy

with sharp transition between body and shoulder. Two of them were found in feature 17 (pl. X/17: 1 and 2), and two more in features 21 and 41 (pl. XVI/21:1, XXXIV/41:1). Vessels from features 17 and 21 are decorated with a chevron ornament confined by grooved horizontal lines placed slightly below the largest diameter of the body. The surface of the vessel from feature 21 was originally carefully burnished, delicate and slick. Vessels of group VIB appear in the assemblages dating to the phase B_2/C_1 and persist through the entire late Roman period up until the Migration period (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). This corresponds with the chronology of features from Kuczbork-Osada where feature 21 is dated to the phase B_2/C_1 , feature 41 to phases B_2/C_1-C_2 , and feature 17 to the phase C_{1b} . An upper part of a vessel of group VIC was found in feature 31 (pl. XXV/31:1). This group comprises bowls with sharp transition between body and shoulder, and a profile line that is concave at the top, and convex at the bottom. The neck of the described vessel was slightly accentuated with two applied bands of clay. Pottery of this group appeared from the phase B_2/C_1 to the phase D (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). The vessel from feature 31 was found together with a fibula with a full pin-catch, decorated with rings of incised wire, and with two other vessels of group XaA which date it to the phase $C_{1b}-C_2$.

The only pitcher representing group IXA was found in feature 17 (pl. X/17:4). The vessel had a sharp, almost pointed transition between body and shoulder. Its upper part is decorated with chevron ornament and grooves placed between the body and the tall neck. The handle is slightly skewed. The pitcher was found together with four other vessels – of groups II, VIB and XVIII A, as well as with partially preserved buckles and beads type TM263a and TM362. Pitchers type IXA appear in the phases B_2/C_1-C_2 (R. Wołągiewicz 1993, p. 26, fig. 3). The feature from Kuczbork-Osada should probably be dated to the phase C_{1b} which is supported by the chronology of the beads type TM362, which make their first appearance in the phase $C_{1b}-C_2$ (M. Tempelmann-Mączyńska 1985, p. 59, pl. 11, 54).

Three bowls of group XaA were found in Kuczbork-Osada. Two such vessels were recovered from feature 31 (pl. XXV/31:2.3), and the

XaA występowały przez cały młodszy okres wpływów rzymskich i okres wędrówek ludów (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Jak już wspomniano, obiekt 31 datowany jest fazą $C_{1b}-C_2$. Chronologię obiektu 41 można podać jedynie ogólnie, na młodszy okres wpływów rzymskich.

Z obiektu 43 pochodzi częściowo przepalone naczynie grupy XIIB (Tabl. XXXV/43:1). Miało ono bardzo mały, owalny otwór, który zapewne przykrywany był specjalnie dobranym otoczakiem, znalezionym w zespole grobowym (Tabl. XXXV/43:4). Analogiczne czarki występowały przez cały czas trwania kultury wielbarskiej, z największym nasileniem przypadającym na fazę B_2/C_1 (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Naczynie z Kuczborka-Osady wystąpiło jedynie z fragmentami trójwarstwowego grzebienia. Zabytki te mają równie szerokie ramy chronologiczne (K. Godłowski 1974, s. 42).

Z obiektu 5 pochodzi misa typu XIVA (Tabl. II/5:2), która wystąpiła razem z misą o esowatym profilu, typu XIVB (Tabl. II/5:1). Kolejna miseczka typu XIVB znaleziona została w obiekcie 52 (Tabl. XLI/52:1). Oba wspomniane obiekty były paleniskami. Naczynia grupy XIVB pojawiły się już w początkach okresu wpływów rzymskich i trwały do okresu wędrówek ludów, a najliczniej występowały w fazach B_2/C_1 oraz C_2 , podczas gdy misy typu XIVA pojawiają się dopiero z początkiem młodszeo okresu wpływów rzymskich i były zdecydowanie rzadsze (R. Wołągiewicz 1993, s. 26, ryc. 3). Biorąc pod uwagę chronologię obiektów kultury wielbarskiej na stanowisku w Kuczborku-Osady, chronologię palenisk należy określić na odcinek B_2/C_1-C_2 .

Z obiektu 21 pochodzi trójdzielné naczynie wazowate, należące do grupy XVIA (Tabl. XVI/21:2). Ma ono czarną, gładką powierzchnię i zaopatrzone jest w dwa małe uszka. Po wewnętrznej stronie dna widoczny jest ślad podłużnych rowków wykonanych patykiem. Omawiany okaz wystąpił w zespole razem z misą grupy VIB oraz z miniaturowym naczyniem grupy XVIIIA. Naczynia grupy XVIA występowały w fazach B_2/C_1 i C_2 (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Zespół z Kuczborka-Osady datowany jest zapewne na fazę B_2/C_1 , w oparciu o zapinkę typu A.158.

Do miseczek o zaokrąglonym brzuścu, należących do grupy XVIIIA, zaliczyć można fragmentarycznie zachowane naczynia z obiektów 17 i 21 (Tabl. X/17:5, XVI/21:3). Naczynie

last one from feature 41 (pl. XXXIV/41:2). All of them were incomplete. The specimens described were found together with vessels of groups VIB and VIC. Pottery of group XaA appeared throughout the entire late Roman period and the Migration period (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). As mentioned before, feature 31 is dated to the phase $C_{1b}-C_2$. Feature 41 can be only broadly dated to the late Roman period.

Partially burnt vessel of group XIIB was found in feature 43 (pl. XXXV/43:1). It had a very small oval mouth which probably used to be covered with a small pebble specially selected for this purpose, which was also found in the grave (pl. XXXV/43:4). Similar bowls appeared throughout the entire existence of the Wielbark culture and were most common in the phase B_2/C_1 (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). The vessel from Kuczbork-Osada was accompanied only by pieces of a three-layered comb. Such artefacts have a very broad chronology (K. Godłowski 1974, s. 42). A bowl type XIVA (pl. II/5:2), and a bowl type XIVB (pl. II/5:1) with an S-shaped profile were found together in feature 5. Another bowl type XIVB was uncovered in feature 52 (pl. XLI/52:1). Both aforementioned features were hearths. Pottery of group XIVB first appeared at the beginning of the Roman period and persisted until the Migration period, and was most common in the phases B_2/C_1 and C_2 , while bowls type XIVA appeared for the first time only at the beginning of the late Roman period and were decidedly more rare (R. Wołągiewicz 1993, p. 26, pl. 3). Taking into account the chronology of the Wielbark culture features at the site in Kuczbork-Osada, the hearths should be dated to the phases B_2/C_1-C_2 .

A tripartite vase-like vessel of group XVIA was found in feature 21 (pl. XVI/21:2). It has a smooth burnished surface and two small lugs. Long grooved markings made with a stick are visible on the inner surface of the bottom. This specimen was a part of an assemblage consisting also of a bowl of group VIB and a miniature vessel of group XVIIIA. Pottery of group XVIA appeared in the phases B_2/C_1 and C_2 (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). The assemblage from Kuczbork-Osada probably dates to the phase B_2/C_1 based on a fibula type A.158.

Incomplete vessels from features 17 and 21 (pl. X/17:5, XVI/21:3) belong to group XVIIIA consisting of bowls with a rounded body. The vessel from feature 17 is decorated on the shoul-

z grobu 17 w górnej części brzuśca ornamentowane jest rzędem dołków umieszczonych pomiędzy liniami rytymi. Okazy grupy XVIII A występowały przez cały młodszy okres wpływów rzymskich i pojawiały się także w okresie wędrówek ludów (R. Wołągiewicz 1993, s. 26, ryc. 3). Chronologię obiektu 17 do fazy C_{1b} zawężają paciorki typów TM263a i TM362 (por. M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 59, tabl. 11, 54). Z kolei miseczki o ostrym załomie brzuśca, grupy XVIII C, pochodzą z obiektu 24 (Tabl. XVIII/24:1) i zapewne również z obiektu 22 (Tabl. XVII/22:1). Miseczki tego typu występowały od fazy B₂/C₁ do okresu wędrówek ludów (R. Wołągiewicz 1993, ryc. 3). Egzemplarze z Kuczborka-Osady datowane są zapinkami typu A.41 oraz fibulą 8 serii V grupy na początek młodszego okresu wpływów rzymskich.

Charakterystyka obiektów i obrządku pogrzebowego

Groby kultury przeworskiej

Szczątkowy stan zachowania cmentarzyska w Kuczborku-Osady praktycznie uniemożliwia głębsze obserwacje dotyczące obrządku pogrzebowego, jak i rozwoju nekropoli na podstawie analizy stratygrafii horyzontalnej, która tak dobrze uchwytna była choćby na stanowisku w nieodległych Brudnicach (A. Szela 2016). Należy pamiętać, że na zniszczenie obiektów starożytnych wpływ miało nie tylko zakrojone na dużą skalę wybieranie piasku i żwiru, lecz także nowożytnie wkopy, które naruszyły większość grobów kultury przeworskiej. W trakcie badań odsłonięto dwadzieścia dwa zachowane w różnym stopniu groby kultury przeworskiej oraz pozostałości po kolejnych dwunastu zespołach tej kultury, które znalezione zostały na złożu wtórnym. Daje to łącznie trzydzieści cztery zespoły grobowe tej kultury. Do grupy pierwszej zaliczone zostały obiekty: A, 10B, 14, 19B, 19C, 39(?), 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 61, 63, 65A–B, 66, 72, 73, 75, 76, 83. Spośród nich stropy obiektów: 14, 42, 45, 61, 63, 66, 72, 75 i 76 uległy częściowemu naruszeniu, zarówno w wyniku obsuwającego się północnego zbocza wyniesienia, na którym były ulokowane, jak również na skutek prowadzonych niegdyś na tym terenie intensywnych prac rolnych. Wypełniska obiektów A, 47 i 83 ucierpiały w wyniku eksploracji piasku. Z kolei obiekty 14, 19B, 72

der with a row of impressions placed between grooves. Group XVIII A pottery was present throughout the entire late Roman period and also in the Migration period (R. Wołągiewicz 1993, p. 26, fig. 3). Dating of feature 17 is narrowed down to the phase C_{1b} by the beads type TM263a and TM362 (por. M. Tempelmann-Mączyńska 1985, p. 59, figs. 11, 54). Moreover, bowls type XVIII C with sharp transition between body and shoulder were found in feature 24 (pl. XVIII/24:1) and possibly also in feature 22 (pl. XVII/22:1). Bowls of this type appear from the phase B₂/C₁ to the Migration period (R. Wołągiewicz 1993, fig. 3). Specimens from Kuczbork-Osada are dated based on fibulae type A.41 and the fibula of series 8, group V to the beginning of the late Roman period.

Description of features and funerary rites

Przeworsk culture graves

The devastation of the cemetery in Kuczbork-Osada practically prevents closer examination of funerary rites and the development of the necropolis on a basis of its horizontal stratigraphic sequence, unlike at the nearby site in Brudnice where it was easily captured (A. Szela 2016). It should be remembered that the destruction of the ancient features was caused not only by the large scale extraction of sand and gravel, but also by modern pits which disturbed the majority of the Przeworsk culture graves. Excavation uncovered twenty two Przeworsk culture graves in various states of preservation as well as the remains of twelve further assemblages found in the secondary deposit and associated with the same culture, which amounts to thirty four grave assemblages in total. The first group of graves consists of the following features: A, 10B, 14, 19B, 19C, 39 (?), 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 61, 63, 65A–B, 66, 72, 73, 75, 76 and 83. Out of these, the top surface of features 14, 42, 45, 61, 63, 66, 72, 75 and 76 had been partially disturbed not only by the slowly sinking slope of the high ground at which they were located, but also as the result of intensive farming in the area. The fill of features A, 47 and 83 was disturbed in the course of sand extraction. Features 14, 19B, 72 and 73 were in turn disturbed by big modern pits. Grave 14 was partially destroyed by feature

i 73 zostały dodatkowo naruszone przez duże obiekty nowożytnie. Grób 14 został częściowo zniszczony przez obiekt 13, grób 19B przez obiekt 19A, grób 72 przez obiekt 67, a grób 73 naruszył obiekt 74. Destrukcja ta spowodowała, że część materiału zabytkowego pochodzącego ze starożytnych grobów znalazła się w nowożytnych wkopach. Ponadto, oprócz wymienionych wyżej obiektów, za groby kultury przeworskiej uznać należy również obiekty 30B–C i 60A. Były to duże skupiska ceramiki oraz fragmentów przepalonych kości znalezione na złożu wtórnym. W przypadku obiektu 30B–C jednorodny materiał został umieszczony w dwóch bocznych niszach jamy obiektu 30A. Natomiast w przypadku obiektu 60A materiał ceramiczny znajdował się w specjalnie wykopanej w twardej glinie niszy, bezpośrednio pod obiektem 60. Stosunkowo liczny materiał ceramiczny kultury przeworskiej oraz fragmenty przepalonych kości znaleziono również w zasypiskach obiektów: 25, 35, 36, 38A–C, 54, 56, 59, 64, 67 oraz 68. Znajdowane one jednak były pojedynczo, w różnych częściach zasypisk wymienionych obiektów. Choć nie ulega wątpliwości, że były to pozostałości całkowicie zniszczonych grobów starożytnych, to w ich wypadku nie możemy mówić o zespołach zwartych. Jeden fragment przepalanej kości ludzkiej znaleziono również w obiekcie 80 – palenisku.

Spośród zachowanych zespołów grobowych kultury przeworskiej cztery obiekty uznać należy za groby popielnicowe: A, 44, 50 i 63. Niestety, tylko pochodząca z obiektu 44 popielnica zachowała się w całości (Tabl. XXXVI/44:1). W przypadku obiektu A, pozostałości popielnicy widoczne są jedynie na wykonanej dokumentacji fotograficznej (Tabl. LI/1–2, I/A:1). Naczynie to uległo całkowitemu rozpadowi podczas eksploracji. Równie silnie zniszczona była popielnica z obiektu 50 (Tabl. LXXIV/1), po której zachowały się jedynie silnie rozdrobnione i rozwarstwione, niemożliwe do wydobywania fragmenty. Nicco lepiej zachowało się naczynie z obiektu 63, (Tabl. XLVIII/63:1). Ponadto, w obiektach 30B–C, 60, 72 i 73 odkryto liczne fragmenty dużych naczyń o formach gruszkowatych lub odwrotnie gruszkowatych, wykonanych z czarnej, wyświecanej gliny (Tabl. XXIV/30B–C:1, XLVII/60A/1, LII/72:1, LVII/73:1). W przypadku wszystkich z nich, z bardzo dużym prawdopodobieństwem, można stwierdzić, że pierwotnie pełniły one funk-

13, grave 19B by feature 19A, grave 72 by feature 67, and grave 73 disturbed feature 74. Due to these disturbances, some of the archaeological material from the ancient graves was relocated to the modern deposits. Apart from the features mentioned above, also features 30B–C and 60A, comprised of large clusters of pottery and cremated bones found in the secondary deposit, can be classified as Przeworsk culture graves. In the case of feature 30B–C, homogeneous material was placed in two side niches in the cut of feature 30. In the case of feature 60A, ceramic material was placed in a niche dug specifically for that purpose in the hard clay directly under feature 60. Relatively ample ceramic material of the Przeworsk culture as well as burnt bone fragments have been found in the fill of features 25, 35, 36, 38A–C, 54, 56, 59, 64, 67 and 68. However, they have been found in separation from each other and in different parts of the fill of the features mentioned. While, doubtlessly, these were the remains of completely destroyed ancient features, we cannot attribute them to particular graves. One piece of a burnt human bone has also been found in feature 80 – a hearth.

Four features out of the preserved Przeworsk culture graves: A, 44, 50 and 63, should be considered urn burials. Unfortunately, only the urn from feature 44 has been preserved intact (pl. XXXVI/44:1). In the case of feature A, the remains of an urn are only visible in the photographic documentation (pl. LI/1.2, pl. I/A:1). The vessel itself was completely destroyed during the excavation. The urn from feature 50 was similarly destroyed (pl. XLVIII/63:1.); only heavily damaged and fragmented pieces, which proved impossible to extract, remained. The vessel from feature 63 was slightly better preserved (pl. XLVIII/63:1). Additionally, numerous sherds of large pots, pear-shaped or inverted pear-shape, made of black burnished clay, were found in features 30B–C, 60, 72 and 73 (pl. XXIV/30B–C:1, XLVII/60A/1, LII/72:1, LVII/73:1). It can be stated with high probability that all of them were originally used as cremation urns. Thus, at least eight graves of the Przeworsk culture can be classified as urn burials. Taking into account all features that can be associated with the Przeworsk culture, urn graves constitute 25% of all burials. Adding up all confined assemblages of the Przeworsk culture material the percentage increases to 40. In both cases,

cję popielnic. Tym samym, przynajmniej osiem grobów kultury przeworskiej zawierało pochówki popielnicowe. Biorąc pod uwagę wszystkie obiekty, które można przypisać kulturze przeworskiej, pochówki popielnicowe stanowią 25% wszystkich grobów. Sumując natomiast zwarte zespoły tej kultury, udział procentowy wynosi aż 40%. W obu przypadkach wskaźnik grobów popielnicowych w stosunku do grobów jamowych jest bardzo wysoki. Dla porównania, na najbliższej nekropoli kultury przeworskiej w Brudnicach, na 156 grobów tylko 9 stanowiło pochówki popielnicowe. Co ciekawe, w większości przypadków funkcję popielnic pełniły tam naczynia jajowate III grupy wg T. Liany (1970, s. 439) – obiekty te były datowane na fazę B_{2b}. Ludność użytkująca nekropole w Kuczborku-Osady chowała więc zmarłych w zupełnie inny sposób. Groby popielnicowe stanowią tutaj wyraźny odsetek i związane są z najstarszą fazą użytkowania nekropoli, o czym świadczą formy ceramiczne nawiązujące jeszcze do naczyń z młodszego okresu przedrzymskiego (T. Dąbrowska 2008, s. 63–64). Taki model kulturowy może wynikać ze zdecydowanie wcześniejszej chronologii opisywanych obiektów niż grobów z Brudnic. Najstarsze zespoły grobowe kultury przeworskiej na nekropoli w Brudnicach pojawiają się bowiem dopiero w fazie B_{1b}, co można stwierdzić na podstawie znajdujących w nich zapinek typu A.68. Tymczasem najstarsze obiekty sepulkralne z Kuczborka-Osady, choć z dużym zastrzeżeniem wynikającym z braku dokładnych metalowych datowników, można synchronizować już z fazą A₂ (T. Dąbrowska 2008, s. 64–65).

Analiza antropologiczna możliwa była do wykonania dla dwudziestu sześciu zachowanych lub zniszczonych zespołów grobowych kultury przeworskiej. W czternastu przypadkach możliwe było tylko ogólne określenie wieku pochowanej osoby w szerokim przedziale *adultus–maturus* (obiekty: 13, 14, 19A–B, 35, 38B–C, 42, 44, 45, 49, 59, 60, 64, 67, 75). W czterech przypadkach wiek określono jako przejściowy pomiędzy *adultus a maturus* (obiekty: 14, 44, 65A–B, 67). W sześciu zespołach wiek można było zawęzić do okresu *adultus* (obiekty: 44, 47, 54, 60A, 61, 72). Tylko w dziesięciu przypadkach możliwe okazało się określenie płci zmarłych. Obiekty A, 14, 50 i 61 były grobami męskimi, zaś obiekty 44, 60A, 63, 65, 72 i 73 grobami kobiecymi. W przypadku trzech grobów stwierdzono pochówki podwójne. W obiekcie 14 pochowano

the ratio of urn graves to pit graves is very high. In comparison, at the nearest Przeworsk culture cemetery in Brudnice only 9 out of 156 graves were urn burials. What is interesting is that in the majority of cases from Brudnice it was egg-shaped vessels of group III after T. Liana (1970, p. 439) that served as cremation urns – those features are dated to the phase B_{2b}. People utilising the cemetery in Kuczbork-Osada buried their dead in a completely different manner. Urn graves comprise a significant percentage of all burials and are associated with the oldest phase of activity at the cemetery which is evidenced by the ceramic forms with analogies to pottery from the younger pre-Roman period (T. Dąbrowska 2008, pp. 63–64). This cultural profile may be the result of a much earlier chronology of aforementioned features than the graves in Brudnice. The oldest graves attributed to the Przeworsk culture first appear in Brudnice in the phase B_{1b}, which can be identified based on the fibulae type A.68 found there. At the same time, the oldest sepulchral features from Kuczbork-Osada can be dated to the phase A₂ (T. Dąbrowska: 2008, pp. 64–65) however, some caution needs to be applied due to the lack of metal artefacts with precise dating.

Anthropologic analysis was possible only for twenty six preserved or damaged graves of the Przeworsk culture. In fourteen cases it was only possible to determine the age of the deceased, and only in a broad range of *adultus–maturus* (features: 13, 14, 19A–B, 35, 38B–C, 42, 44, 45, 49, 59, 60, 64, 67, 75). In four cases the age was determined as transitory between *adultus* and *maturus* (features: 14, 44, 65A–B, 67). In six cases it was possible to narrow the age down to *adultus* (44, 47, 54, 60A, 61, 72). Only in ten cases was it possible to establish the sex of the deceased. Features A, 14, 50 and 61 were male graves, while features 44, 60A, 63, 65, 72 and 73 were female graves. Double burials were documented in three graves. A man and another adult were buried in feature 14, while young women were buried together with children in features 46 and 73. Furthermore, features 10B and 19C were also child burials. Feature 44 contained the remains of two or perhaps three adults, including a female. In the case of features 25, 30B–C, 38, 56, 68 and 83 anthropological material was too scarce for analysis, and in the case of features 36 and 76 there was no bone mate-

mężczyznę z osobą dorosłą, a w grobach 46 i 73 pochowano młode kobiety z dziećmi. Grobami dziecięcymi były także obiekty 10B i 19C. Obiekt 44 zawierał szczątki dwóch a może nawet trzech dorosłych osób w tym szczątki kobiety. W przypadku obiektów 25, 30B–C, 38, 56, 68 i 83 materiał antropologiczny był zbyt skromny do analizy, a w przypadku obiektów 36, i 76 brak było w ogóle materiału kostnego. Warto jeszcze zaznaczyć, że w przypadku obiektów 13, 19A, 35, 38B–C, 59, 60, 64, 67, materiał kostny znajdował się na złożu wtórnym. Mimo to, był on na tyle bogaty, że pozwolił na przeprowadzenie analiz antropologicznych.

Groby kultury wielbarskiej

Niestety, niewiele możemy powiedzieć o obrządku pogrzebowym ludności kultury wielbarskiej pochowanej w Kuczborku-Osady. W trakcie badań znaleziono wyłącznie pochówki ciałaopalne tej kultury. Zważywszy jednak na stan zachowania cmentarzyska, trudno odrzucić możliwość występowania na nim również grobów inhumacyjnych. W trakcie badań zadokumentowano jedynie osiem zespołów grobowych przynależnych kulturze wielbarskiej. Były to obiekty: 17, 20, 21, 22, 24, 31, 41, 43. W przeciwieństwie do grobów kultury przeworskiej, żaden z nich nie został naruszony przez późniejszy wkop. W ani jednym wkopie nowożytnym nie znaleziono materiałów kultury wielbarskiej. Może to oczywiście być jedynie kwestią przypadku, uważam jednak, że nie powinno się odrzucać hipotezy, że pochówki te były w jakiś sposób ciągle uchwytnie – na przykład poprzez oznaczenie ich stelami. O ewentualnym istnieniu jakichś konstrukcji kamiennych może pośrednio świadczyć obecność dużych kamieni w północno-wschodniej części stanowiska. Znajdują się one jednak na terenie wyrobiska, trudno więc przesądzać czy pełniły kiedyś funkcję sepulkralną. Spośród ośmiu wymienionych zespołów grobowych, w trzech (obiekty 17, 20 i 21) szczątki zmarłych złożone zostały do popielnic. W przypadku obiektu 17 do grobu włożono aż pięć naczyń – popielnicę oraz cztery przystawki, zaś w obiektach 20 i 21 odkryto po trzy naczynia. Naczynia znaleziono także w grobach jamowych kultury wielbarskiej. Obiekty 22, 24 i 43 zawierały po jednej małej miseczce, a w obiektach 31 i 41 odkryto fragmenty dwóch lub trzech przystawek. Tak duża liczba naczyń glinianych w zespołach

rial present at all. It is worth noting that in the case of features 13, 19A, 35, 38B–C, 59, 60, 64 and 67 bone material was found in the secondary deposit. Nevertheless, it was rich enough to allow for anthropological analysis.

Wielbark culture graves

Unfortunately, not much can be said about the funerary rites of the Wielbark culture people buried in Kuczbork-Osada. The archaeological excavation at the site has unearthed cremation burials only. However, considering the state of preservation of the cemetery, the possibility of inhumation burials cannot be rejected. Only eight graves attributed to the Wielbark culture have been identified during the excavation. These are features: 17, 20, 21, 22, 24, 31, 41 and 43. In contrast to the Przeworsk culture graves, none of these features had been damaged by a later cut. None of the modern pits contained any Wielbark culture material. It could be purely accidental, nevertheless, I believe that one cannot reject the hypothesis that these burials were still somewhat visible at that time, e.g., because they were marked with stelae. The existence of possible stone structures can be indirectly assumed from the presence of big stones in the north-east part of the cemetery. They are, however, located in the workings area and as such it is difficult to ascertain if they may have once had funerary purpose. Out of the eight previously listed features, three (features 17, 20 and 21) contained urns in which the remains of the dead were interred. In the case of feature 17, five vessels were placed in the grave – an urn and four accessory vessels, while features 20 and 21 contained three vessels each. Pottery has also been found in the pit graves of the Wielbark culture. Features 22, 24 and 43 contained one small bowl each, and pieces of two or three accessory vessels were found in features 31 and 41. Such a large number of clay vessels in the Wielbark

grobowych kultury wielbarskiej jest zjawiskiem bardzo nietypowym, zwłaszcza na Mazowszu. Na tym obszarze, w szczególności na początku młodszego okresu wpływów rzymskich, zespoły tej kultury zawierały symboliczne wyposażenie lub nie miały go w ogóle (T. Dąbrowska, T. Liana 1986, s. 153; J. Andrzejowski 1989, s. 104–106, 119). W przypadku najbliższej i zarazem największej w tej części Mazowsza nekropoli kultury wielbarskiej w Brudnicach, liczącej ponad 220 pochówków ceramika wystąpiła tylko w sześciu grobach popielnicowych, z których tylko jeden zawierał dodatkową przystawkę oraz w niespełna dziesięciu grobach jamowych, datowanych na młodszy okres wpływów rzymskich (A. Szela 2013, T. II, s. 111, T. III, tabl. CXIX/237:1.2). Na drugim, ważnym dla północnego Mazowsza, stanowisku w Niedanowie, z początków młodszego okresu wpływów rzymskich znanych jest 13 grobów popielnicowych. Na liczbę tę przypada tylko jeden zespół grobowy, w którym obok popielnicy wystąpiła przystawka – obiekt 133 (W. Ziemińska-Odojowa 1999b, s. 31, tabl. XXXVIII/133:1.2). Pochówków takich brak jest zupełnie w najstarszej fazie użytkowania nekropoli w Cecelach (J. Jaskanis 1996)¹⁸. Jak widać nekropola w Kuczborku-Osadle stanowi pod tym względem wyraźny fenomen. Na pierwszy rzut oka wydaje się, że taki stan rzeczy trudno wytłumaczyć. Analizując jednak obrządek pogrzebowy, jaki funkcjonował na tym terenie w okresie wpływów rzymskich, kiedy północne Mazowsze zajmowała ludność kultury przeworskiej, analogie stają się powszechne. W przypadku wzmiankowanej już wielokrotnie nekropoli w Brudnicach, większość zespołów grobowych zawierała liczne przystawki. Standardem było wkładanie do grobów dwóch, trzech czy czterech naczyń, a w skrajnych przypadkach nawet pięciu, siedmiu czy dziesięciu (A. Szela 2013, T. I, s. 164). Należy się zatem zastanowić, czy nie doszło tutaj do przejścia przez nowoprzybyłych osadników z północy praktyk pogrzebowych, od zamieszkujących wcześniej na tym terenie ludności przeworskiej. Nie można także wykluczyć, że część pochowanej w młodszym okresie wpły-

culture graves is very unusual, especially in Masovia, where, at the beginning of the late Roman period in particular, only symbolic goods or even no goods at all were found in the graves of this culture (T. Dąbrowska, T. Liana 1986, p. 153; J. Andrzejowski 1989, pp. 104–106, 119). In the case of Brudnice, the nearest as well as the largest Wielbark culture cemetery in this part of Masovia, comprised of over 220 burials, pottery could only be found in six urn graves, one of which also contained an additional accessory vessel, and in ten pit graves dating to the late Roman period (A. Szela 2013, vol. II, p. 111, vol. III, pl. CXIX/237:1.2). 13 urn graves are known from Niedanowo – another site important to the region of Masovia and dated to the beginning of the early Roman period. An accessory vessel in addition to a cremation urn was found in only one of these graves – feature 133 (W. Ziemińska-Odojowa: 1999b, p. 31, pl. XXXVIII/133:1.2). There are no such burials known from the eldest phase of activity at the cemetery in Cecel (J. Jaskanis 1996)¹⁸. As can be seen here, the cemetery in Kuczbork-Osada is clearly a unique phenomenon. At a first glance, this is difficult to explain. However, the analysis of the funerary rites in this area during the Roman period when Northern Masovia was occupied by the Przeworsk culture people shows common analogies. In the case of the cemetery in Brudnice, already mentioned here on numerous occasions, the majority of graves contained accessory vessels. It was a standard practice to place two, three or four, and in extreme cases even five, seven or ten vessels in the grave (A. Szela 2013, vol. I, p. 164). Therefore, it should be considered if the funerary practices of the Przeworsk culture people had not been adopted by the newcomers from the North. It cannot also be excluded that a part of the population buried in the late Roman period consisted of the descendants of the Przeworsk people that had assimilated with the Wielbark settlers arriving in the land.

The analysis of anthropological remains of the Wielbark culture population also leads to interesting conclusions. In the case of feature 17,

¹⁸ Dla porównania, w Wielkopolsce przeciętnie 10–20% pochówków na cmentarzyskach wielbarskich to groby popielnicowe (por. A. Gałęzowska 2007, s. 166). Groby najczęściej zawierały jedną, rzadko dwie lub trzy przystawki (A. Gałęzowska 2007, s. 172)

¹⁸ In comparison, 10–20% of the Wielbark culture graves in Greater Poland were urn burials (see A. Gałęzowska 2007, p. 166). Graves usually contained one, and very rarely two or three accessory vessels (A. Gałęzowska: 2007, p. 172)

wów rzymskich ludności wywodziła się od ludności kultury przeworskiej, która zasymilowała się z nowo przybyłymi osadnikami wielbarskimi.

Do ciekawych spostrzeżeń dochodzimy również przy analizie antropologicznej szczątków kostnych ludności kultury wielbarskiej. W przypadku obiektu 17, zawierającego aż pięć całych naczyń, okazuje się, że zawierały one szczątki dwóch osób – jednej dorosłej i dziecka w wieku *infans*. Szczątki pochowanej osoby dorosłej znajdowane były zarówno w wypełniku jamy grobowej, jak i w naczyniach, zaś szczątki dziecka zalegały w dwóch różnych naczyniach. W trzecim naczyniu zidentyfikowano ponadto szczątki dwóch ptaków, bydła i małego ssaka. Pod względem analizy antropologicznej najciekawiej przedstawia się zespół 21. W tym przypadku, w jamie grobowej zalegały kości mężczyzny, w jednym naczyniu umieszczone były najprawdopodobniej szczątki kobiety, w drugim szczątki dziecka w wieku *infans I*. Możliwe, że w obiekcie tym znajdowały się szczątki jeszcze jednej osoby dorosłej. Jest to niezwykle ciekawy i rzadki przypadek grobu rodzinnego. Pozostałe obiekty: 20, 22, 24, 43 zawierały szczątki kobiet w wieku *adultus*, przy czym pochówek 43 zawierał również szczątki małego dziecka. Osoba dorosła została również pochowana w obiekcie 41. W tym przypadku nie udało się jednak określić płci zmarłego. Nieliczne szczątki kostne z obiektu 31 nie pozwoliły na przeprowadzenie analizy antropologicznej, zważywszy jednak, że były to miniaturowe fragmenty, rozsmazujące się w trakcie prób ich wydobycia, przypuszczać można, że były to szczątki dziecka. Ponadto, wielbarskie zespoły grobowe zawierały pojedyncze fragmenty kości owcy-kozy, bydła i ptaków.

Pozostałe obiekty z okresu wpływów rzymskich

Na nekropoli w Kuczborku-Osadle odkryto cztery paleniska (obiekty 5, 23 (?), 52 i 80). Obiekty 5 i 52 zawierały materiał ceramiczny kultury wielbarskiej. W obiekcie 80 znaleziono fragmentarycznie zachowane naczynie, które pod względem formy odpowiada bardziej ceramice kultury przeworskiej niż wielbarskiej. Obiekt 23 zawierał pojedyncze fragmenty niecharakterystycznej ceramiki starożytnej, najprawdopodobniej kultury wielbarskiej. Obiekt ten miał słabo czytelny zarys w stropie oraz bardzo nieregularny kształt w profilu, za co odpowiadały najprawdopodobniej korzenie drze-

which comprised five complete vessels, it shows that they contained the remains of two people – one adult and one child in the *infans* stage. The remains of the adult were found in the fill of the grave pit as well as in the vessels, while the remains of the infant were placed in two different vessels. The remains of two birds, cattle and a small mammal were identified in the third vessel. Feature 21 is the most interesting one with regards to the anthropological analysis. In this case, the pit contained the remains of a man; remains of, possibly, a female were placed in one vessel, while another held the remains of a child in the *infans 1* stage. It is a very interesting and rare example of a family grave. The remaining features 20, 22, 24, 43 contained the remains of *adultus* women while child remains were also interred in feature 43. An adult was buried in feature 41. In this case, however, it was impossible to determine the sex of the deceased. Scarce bone fragments from feature 31 did not allow for anthropological analysis, however, based on the miniature size of the pieces, disintegrating during any attempt to extract them, it can be assumed that they belonged to a child. Moreover, assemblages from Wielbark culture graves contained individual bone fragments belonging to sheep/goat, cattle and birds.

Other features from the Roman period

Four hearths have been found at the cemetery in Kuczbork-Osada (features 5, 23 (?), 52 and 80). Features 5 and 52 contained ceramic material attributed to the Wielbark culture. Fragments of a pot, whose form bears more resemblance to Przeworsk culture rather than Wielbark culture forms, have been found in feature 80. Feature 23 contained scarce sherds of non-characteristic ancient pottery, probably of the Wielbark culture. The top outline of the feature was poorly visible and the cross section showed a very irregular shape – possibly caused by tree roots. Moreover, two features – 9 and 81

wa. Ponadto na nekropoli tej odsłonięto dwa obiekty nr 9 i 81, które określono jako jamy. Obiekty te nie posiadały materiału kostnego, zaś pochodząca z nich ceramika wskazuje na ich przeworskie pochodzenie. Z okresem wpływów rzymskich związane będą również silnie zniszczone obiekty 57 oraz 70. Z obiektu 57 pochodzi jeden fragment naczynia typu D.1, lub grupy III wg Teresy Liany (1970, s. 439), które bardzo często pełniły funkcję popielnic. Z kolei obiekt 70, oprócz skupiska kamieni zawierał kilka mało charakterystycznych fragmentów ceramiki kultury przeworskiej.

Obiekty z okresu wczesnego średniowiecza

Na stanowisku w Kuczborku-Osadzie zadokumentowano cztery obiekty z ceramiką z okresu wczesnego średniowiecza. Obiekty 6 i 16, 51 oraz 62 zawierały po kilka mało charakterystycznych fragmentów ceramiki wczesnośredniowiecznej. Zdecydowanie ciekawszy był obiekt 40, w którym znaleziono duży fragment górnej części naczynia zdobionego listwą plastyczną ze skośnymi nacięciami oraz złożone na kamieniu, w piasku calcowym, skrzyżowane kości konia. Charakter obiektów z tego okresu, ze względu na znikomy materiał, musi na chwilę obecną pozostać nieokreślony. Interesujące jest jednak, że u podnóża wzniesienia, na którym położone jest analizowane cmentarzysko znajduje się duża osada z licznym materiałem ceramicznym datowanym na XII–XIII wiek n.e.

Obiekty nowożytnie

Liczną grupę obiektów na stanowisku w Kuczborku-Osadzie stanowią dużych rozmiarów jamy, określone przez autora badań jako nowożytnie. Zadokumentowano ich aż trzydzieści jeden (10A, 11, 12, 13, 15, 18, 19A, 25, 26, 27, 28, 29, 30A, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38A, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 67, 68, 69, 74). Są to prostokątne obiekty o zaokrąglonych narożnikach, najczęściej o wymiarach 180–200×60–100 cm. W profilach obiekty te miały płaskie dna, najczęściej kończące się na warstwie naturalnej gliny. Ich boki były proste lub lekko skośne. Wypełniska stanowił piasek calcowy, niejednokrotnie przemieszany z humusem. Kilka jam zniszczyło groby kultury przeworskiej, o czym świadczy liczny materiał ceramiczny i kostny znajdujący się w ich zasypiskach. W dwóch przypadkach inwentarz zniszczonych grobów starożytnych został wtór-

– identified as pits have been uncovered at the cemetery. There was no bone material in the features and the pottery found therein indicated Przeworsk culture provenance. Features 57 and 70 are likewise associated with the Roman period. Feature 57 contained one sherd from a vessel type D.1 or group III after T. Liana (1970, p. 439) comprising forms which were often used as cremation urns. Feature 70 consisted of a cluster of stones and several not particularly characteristic sherds of Przeworsk culture pottery.

Early Medieval features

Four features containing early medieval pottery were recorded at the cemetery in Kuczbork-Osada. Features 6, 16, 51 and 62 contained several non-characteristic sherds of medieval pottery. Feature 40 was a lot more interesting due to a large piece of an upper part of a vessel and crossed horse bones placed on a stone in the bare soil, which were found therein. The sherd was decorated with an applique band with diagonal incisions. Due to the scarce material, the character of the features from this period has to remain unknown at this time. It is interesting, however, that a big settlement site providing ample ceramic material dated to the 11th–13th century AD is situated at the foot of the high ground at which the cemetery was located.

Modern features

Large pits, classified by the author as modern, comprise a large group of features discovered at the site in Kuczbork-Osada. Thirty one such features have been registered (10A, 11, 12, 13, 15, 18, 19A, 25, 26, 27, 28, 29, 30A, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38A, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 67, 68, 69, 74). These are rectangular in shape, with rounded corners, and usually measuring 180–200×60–100 cm. Their cross sections showed flat bottom usually ending in a layer of natural clay. Their sides were straight or slightly slanted. They were usually filled with bare sand, at times mixed with humus. Several of the pits had destroyed Przeworsk culture graves which is evidenced by ample ceramic and bone material found in their fill. In two cases, the goods from the destroyed ancient graves had been placed as secondary deposits inside these pits. In feature

nie zdeponowany w analizowanych jamach. W obiekcie 30A dwa skupiska ceramiki (obiekty 30B–C) umieszczono w bocznych ścianach jamy, z kolei obiekt 60A wkopano w warstwę gliny znajdującą się pod obiektem 60. Takie potraktowanie szczątków pochodzących ze zniszczonych grobów świadczy o świadomości naruszenia starożytnej mogiły i o szacunku do pochowanej w niej osoby. W pozostałych przypadkach (obiekty 12, 13, 15, 18, 19A, 25, 29, 35, 36, 54, 56), mniej lub bardziej liczny materiał ceramiczny kultury przeworskiej, a sporadycznie również zabytki wydzielone, znajdowany był w obrębie całych zasypisk tych jam. Oprócz wzmiankowanych materiałów przeworskich, jedynym elementem wyposażenia tych obiektów były pojedyncze fragmenty kości bydła i kozy-owcy.

Prowadzone wielokrotnie rozmowy z lokalną ludnością nie pomogły w zrozumieniu funkcji owych jam. Jedyne informacje uzyskane tą drogą wskazywały, że żwirownia w Kuczborku-Osadzie była miejscem zakopywania padłych zwierząt gospodarczych. Taki sposób traktowania wszelkich wyrobisk jest niestety powszechny na polskiej wsi. Niemniej, padłe zwierzęta porzucane są najczęściej bez zakopywania, ewentualnie przysypywane są cienką warstwą ziemi, rzadko zaś zakopywane w głębokich dołach. Gdy ma to już miejsce, rozmiary dołów odpowiadają gabarytom padłego zwierzęcia. Najczęściej przybierają one formy zbliżone do kolistych lub owalnych. W żadnym przypadku nie kopie się regularnych dołów o prostokątnym kształcie w planie i w profilu. Mało też prawdopodobne, by podczas zakopywania padłych zwierząt w tak ostrożny sposób postępowano z odkrytymi pochówkami ciało palnymi. W opisywanych jamach brak jest również większych kości, które w przypadku chowania padłych zwierząt (nawet jeśli je poćwiartowano), powinny licznie zalegać w ich wypełniskach.

Istnieje jeszcze jedna hipoteza dotycząca opisywanych jam – być może były to groby ludzkie. Takiemu charakterowi obiektów odpowiadają zarówno wymiary większości jam, jak i ich określony, zapewne zaplanowany, układ. Na podstawie planu zbiorczego stanowiska widać, że układają się one w zwarte skupiska, choć poszczególne obiekty są od siebie oddzielone obszarem całkowicie zniszczonym. W części tych skupisk rysuje się wyraźny układ. Niektóre jamy są ułożone równolegle do siebie, tworząc dwa lub trzy rzędy. Widocz-

30A, two pottery clusters (features 30B–C) had been placed in the side walls of the pit, while feature 60A had been dug into the layer of clay under feature 60. Such treatment of the remains from the destroyed graves indicates the awareness of the violation of an ancient burial as well as shows respect for the dead buried there. In the remaining cases (features 12, 13, 15, 18, 19A, 25, 29, 35, 36, 54, 56), more or less ample ceramic material, and sometimes also small finds, associated with the Przeworsk culture have been found in the entire volume of the fill of these pits. The finds from the pits, apart from the already mentioned Przeworsk culture material, also include individual bones of cattle and sheep/goat which are difficult to date.

Numerous conversations with local population have not helped with understanding the purpose of these pits. The only information obtained in this manner pointed to the instances of burying dead farm animals in the gravel extraction pit in Kuczbork-Osada. This is, unfortunately, a common practice in Polish rural areas. Nevertheless, dead animals are usually discarded without burial, or covered with a thin layer of earth, and rarely buried in deep pits. If such a burial does take place, the size of the pit usually corresponds with the size of the animal. The pits are also usually round or oval in shape, and never regularly rectangular in both plan and cross section. It is also very unlikely that such a care would be taken with cremation burials discovered while burying a dead animal. There are also no bigger bones found in pits which would be expected in a large quantity in a place used to bury dead animals (even if they had been quartered beforehand).

There is another hypothesis regarding the pits described—they might have been human graves. It would correspond with both the size of the majority of the pits as well as their placement which had probably followed a preconceived arrangement. It can be seen on the plan of the whole site that the pits form compact clusters even though particular features are separated from each other by completely destroyed areas. A clearly arranged plan can be seen in some of these clusters. Some pits are placed parallel to each other forming two or three rows. It can be seen, for example, for features: 10, 18, 15, 12 and 11 as well as 13, 25, 29, 30A, 38, 35, and perhaps also 33, 32 and 34. In turn, the

ne jest to na przykładzie obiektów: 10, 18, 15, 12 i 11 oraz 13, 25, 29, 30, 38, 35, a może także 33, 32 i 34. Z kolei skupisko jam 56, 60, 64, 55, 59, 69, 54, 68, 67 ma nieco bardziej chaotyczny układ, jednak i w tym przypadku żadna z jam nie narusza drugiej. Jedynie obiekty 25, 26, 27 i 28 pozostają w pewnym oddaleniu od pozostałych skupisk, co może być jednak wynikiem szczątkowego zachowania stanowiska. Na sepulkralny charakter analizowanych jam wskazywać może jeszcze jeden szczegół – pobliska kapliczka, umieszczona na skraju żwirowni, ale także na rozstaju starej drogi do Mławy i współczesnej drogi do Nidzgora. Znanie są przekazy, mówiące o odprowadzaniu zmarłych na rozstaje dróg. W takich właśnie miejscach często stawiano kapliczki. Przyjmując zatem sepulkralny charakter opisywanych jam, należy się zastanowić nad ich datowaniem. Bezimienne groby mogły powstawać np. w czasach epidemii lub działań wojennych, choć zwykle wówczas były to mogiły zbiorowe. Niestety, mimo podjętych starań nie udało się dotrzeć do ksiąg parafialnych, w których mogłyby znajdować się zapiski potwierdzające takie wydarzenia. Nieznane są również miejscowe przekazy ustne. Próbuąc określić datę powstania opisywanych jam, możemy kierować się jedynie przypuszczeniami. Najbardziej prawdopodobne wydaje się, że są to bezimienne mogiły z okresu powstania styczniowego. Wówczas duża część ludności północnego Mazowsza brała czynny udział w walkach. Na cmentarzu w Kuczborku-Osady znajduje się między innymi pomnik ufundowany przez „rodaków z Ameryki”, upamiętniający trzydziestu powstańców z oddziału Stanisława Zgliczyńskiego, poległych 12 lipca 1863 roku w trakcie walk z wojskami carskimi. Trudno stwierdzić czy pomnik ten postawiony został w miejscu mogiły, czy też jest tylko symbolicznym miejscem pamięci po rodakach. Zachował się również ustny przekaz mówiący, że za udział w powstaniu styczniowym Kuczbork-Osada stracił prawa miejskie. Inne źródło podaje jednak, że utracił je z bardziej prozaicznego powodu, jakim był zanik handlu i znaczenia miasta. Dziś po osadzie miejskiej zachowała się jedynie nazwa, która w odróżnieniu od położonego obok Kuczborka-Wsi przypomina o niegdysiejszej świetności tego miejsca.

Niestety, ostateczne rozstrzygnięcie kwestii pochodzenia i funkcji tajemniczych jam (mogił?) na chwilę obecną nie jest możliwe i pozostaje jedynie w sferze domysłów.

cluster of pits: 56, 60, 64, 55, 59, 69, 54, 68, 67 is more chaotic, however, also in this case none of the pits disturb any other. It is only features 25, 26, 27 and 28 that are placed at a certain distance from other concentrations, but that may be attributed to the poor state of preservation of the site. The funerary character of the analysed pits can be indicated by one more detail – a nearby chapel located at edge of the gravel pit, but also at the crossroads of the old road to Mława and the present-day road to Nidzgora. There are folk tales about leading the dead to the crossroads, and it was at places such as these that chapels were often erected. Therefore, assuming the sepulchral character of the pits, their dating needs to be considered. Nameless graves could be dug during the times of pestilence or war, however, mass graves would be more usual in such instances. Unfortunately, irrespective of the efforts made, it proved impossible to obtain parish books which could contain notes confirming such events. There is also no known local lore on the subject. In trying to determine the time of the creation of these pits, we may only speculate. The most probable hypothesis is that these are nameless graves from the times of the January Uprising. A big part of the Masovian population actively participated in the military action at that time. There is a monument at the Kuczbork-Osada cemetery founded by the “compatriots from America” commemorating 30 insurgents from the division under Stanisław Zgliczyński who died on 12 July 1863 fighting the tsarist army. It is difficult to establish if the monument was erected over a grave or if it is just a symbolic place of remembrance of the countrymen. One tale states that Kuczbork-Osada lost its city rights because of its participation in the January Uprising. Another source states though that they were lost due to a more prosaic reason – the disappearance of trade. Unfortunately, the ultimate determination of the origin of the mysterious pits (graves?) is impossible at the moment and remains in the area of pure conjecture.

Jamy i dołki postłupowe o nieustalonej funkcji i chronologii

Na analizowanym stanowisku odkryto również piętnaście obiektów, które zinterpretowano jako jamy (1, 2, 3, 4, 7, 8, 10C, 48, 51, 53, 62, 77, 78, 79, 82) oraz jeden obiekt jako pozostałość po dołku postłupowym – obiekt 71. Obiekty te nie zawierały materiału zabytkowego, dlatego nie możliwe jest określenie ich funkcji i datowania.

Chronologia stanowiska

Cmentarzysko w Kuczborku-Osadzie należy do najwcześniej datowanych stanowisk z okresu wpływów rzymskich zarejestrowanych na obszarze północnego Mazowsza. Na stanowisku odkryto naczynia kultury przeworskiej z facetowanymi wylewami typu b wg Teresy Dąbrowskiej (1988, s. 15; 2008 s. 63–65). Ceramika z tak uformowanymi krawędziami wystąpiła niemal wyłącznie w depozytach naruszonych przez obiekty nowożytnie, jednak materiał ten najpewniej pochodził ze zwartych zespołów. Ceramikę z facetowanymi wylewami zarejestrowano w obiektach 30B–C, 60A i 65B. Naczynie z obiektu 30B (Tabl. XXIV/30B:1) zbliżone jest do form gruszkowatych, choć jego wyraźnie zaznaczony brzusiec znajduje się w połowie wysokości naczynia. Szyjka została lekko podkreślona, a wylew jest ostro facetowany. Górną część naczynia ozdobił jodełka oraz motyw zakreskowanych trójkątów. Naczynie miało pierwotnie przynajmniej jedno, zapewne iksowate ucho. W omawianym zespole odkryto drugie, zbliżone formą naczynie (Tabl. XXIV/30B–C:2), zdobione w górnej części brzuśca analogicznym ornamentem. Niestety jego wylew nie zachował się. Ponadto, z obiektu 30 – nowożytnego wkopu niszczącego grób przeworski – pochodzą dalsze fragmenty ceramiki tej kultury. Należą one głównie do naczyń misowatych, jednak już pozbawionych cech typowych dla form z młodszego okresu przedrzymskiego. Równie wczesne datowanie ma naczynie z obiektu 60A nawiązujące do form odwrotnie gruszkowatych (Tabl. XLVII/60A:1). Ma ono wyraźnie zaznaczoną cylindryczną szyjkę oraz baniasty brzusiec, umieszczony powyżej połowy wysokości naczynia. Wylew jest lekko wychylony i ostro facetowany. Za przedrzymską metrykę tego zespołu przemawiają znalezione w nim trzy żelazne nity z dużymi główkami. Pozostała ceramika z obiektu 60A nawiązuje

Pits and postholes of undetermined function and chronology

Fifteen features identified as pits (1, 2, 3, 4, 7, 8, 10C, 48, 51, 53, 62, 77, 78, 79, 82) as well as one feature (71) described as remains of a post-hole were also discovered at the researched site. They did not contain any archaeological material, therefore, it is impossible to establish their function and chronology.

Chronology of the site

The cemetery in Kuczbork-Osada is one of the earliest-dating sites from the Roman period recorded in the area of Northern Masovia. Pottery with faceted rims associated with the Przeworsk culture and similar to type b after Teresa Dąbrowska (1988, p. 15; 2008 pp. 63–65) has been found at the site. This type of pottery comes almost exclusively from deposits that had been disturbed by modern features, however, material probably used to form confined assemblages. Ceramics with faceted rims were recorded in features 30B–C, 60A and 65B. A vessel from feature 30B (pl. XXIV/30B:1) is similar to pear-shaped forms, however, its clearly defined belly is located at the mid-height of the vessel. The neck is delicately marked, and the rim is strongly faceted. The upper part of the vessel is decorated with a herring-bone ornament and a pattern of crosshatched triangles. Originally, the vessel had at least one handle. Another vessel (pl. XXIV/30B–C:2), similar in form and decorated with a parallel ornament on the shoulder was found in the same assemblage. Unfortunately, the rim was not preserved. Moreover, other pottery sherds attributed to the same culture come from feature 30 – a modern pit which destroyed the Przeworsk culture grave. They mostly belong to bowl-like vessels, however, they are already devoid of features typical for forms from the younger pre-Roman period. A vessel from feature 60A likewise bears resemblance to inverted pear-shaped pottery (pl. XLVII/60A:1). It has a clearly defined cylindrical neck and globular body above the mid-height of the vessel. The rim is slightly slanted and strongly faceted. The pre-Roman provenance of this assemblage is supported by three large-headed iron rivets found therein. The remaining pottery from feature 60A has associations with the material from the end of the pre-Roman and the beginning

do materiałów z przełomu okresów przedrzymskiego i rzymskiego. Wydaje się, że oba opisane obiekty (30B–C i 60A) należy umieścić w 1 fazie ceramicznej wydzielonej przez Teresę Dąbrowską (2008, s. 63–65), a tym samym datować je na fazę A₂ okresu przedrzymskiego. Tym samym, nekropola w Kuczborku-Osada byłaby jednym z nielicznych, tak wcześnie datowanych, północnomazowieckich stanowisk (por. T. Dąbrowska 2008, s. 78–79, mapa 3). Niestety, oprócz trzech nitów z dużymi główkami, znalezionych w obiekcie 60A, brak jest datowników metalowych, które potwierdziłyby tak wczesną chronologię analizowanego cmentarzyska.

Fragmenty naczyń o facetowanych wylewach pochodzą również z obiektu 65B (Tabl. XLIX/65B:1.2). Są to misy o wysoko umieszczonych załomach brzuśca, odpowiadające już jednak naczyniom z początku okresu wpływów rzymskich. Cechy naczyń z młodszego okresu przedrzymskiego zauważyć można również na formach z obiektów: A, 44, 72 i 73. Z obiektu A (Tabl. I/A:1) pochodzi naczynie o odwrotnie gruszkowatym kształcie. Nie ma ono jednak facetowanego wylewu, a na największej wyđętości brzuśca zdobione jest ornamentem meandrowym. Zbliżone naczynie, z wyraźnie zaznaczonym baniastym brzuścem oraz z cylindryczną szyjką i wychylonym wylewem znalezione zostało w obiekcie 44 (Tabl. XXXVI/44:1). Przejście brzuśca w szyjkę zostało tu dodatkowo podkreślone listwą plastyczną, wypełnioną przerywanymi liniami rytymi. Obecność listwy plastycznej sugeruje wczesnorzymską metrykę zespołu. Egzemplarz nawiązujący do naczyń gruszkowatych pochodzi także z obiektu 72 (Tabl. LII/72:1). Ma on duży, pękaty brzusec, umieszczony na ⅔ wysokości i cylindryczną szyjkę, zaznaczoną listwą plastyczną. Górna część brzuśca zdobiona jest rozbudowanym ornamentem meandrowym. Dno i wylew nie zachowały się. Z tego samego horyzontu czasowego pochodzi naczynie wazowate z obiektu 73 (Tabl. LVII/73:1). Ma ono baniasty brzusec, zdobiony w górnej części listwą plastyczną, wypełnioną ornamentem jodełkowym oraz lekko pogrubiony wylew. Opisane formy w wyraźny sposób nawiązują do ceramiki z młodszego okresu przedrzymskiego, co koreluje ze wzrostem osadnictwa przeworskiego w tym regionie w początku fazy A₃ (T. Dąbrowska 2008, s. 79, 88, mapa 4). Ornamentyka obecna

of the Roman period. Therefore, it seems that the two features described here (30 and 60A) should be attributed to first ceramic phase after Teresa Dąbrowska (2008, pp. 63–65), and dated to the phase A₂. Consequently, the cemetery in Kuczbork-Osada would be one of the very few sites in Northern Masovia with such an early dating (see T. Dąbrowska 2008, pp. 78–79, map 3). Unfortunately, apart from the three large-headed rivets found in feature 60A there are no other metal markers which could confirm such an early chronology of this cemetery.

Fragments of vessels with faceted rims were also found in feature 65B (pl. XLIX/65B:1.2). They are bowls with high-placed transition between body and shoulder, which already correspond to the pottery from the beginning of the Roman period. The characteristics of the younger pre-Roman period pottery can also be noticed in the forms from features: A, 44, 72 and 73. An inverted pear-shaped vessel comes from feature A (pl. I/A:1). However, it does not have a faceted rim and it is decorated with a meander ornament at the maximum diameter of the body. A similar vessel with a marked globular belly, cylindrical neck and slanted rim was found in feature 44 (pl. XXXVI/44:1). The transition between the neck and the shoulder was additionally accentuated by an applique band with a decoration of grooved dashed lines. The presence of the band suggests an early Roman provenance of the assemblage. Another specimen with similarities to pear-shaped pottery comes from feature 72 (pl. LII/72:1). It has a large body globular at the two-thirds of the height of the vessel, and a cylindrical neck marked with an applique band. The shoulder is decorated with an elaborate meander ornament. The bottom and the rim were not preserved. A vase-like vessel from feature 73 (pl. LVII/73:1) can be attributed to the same chronological horizon. It has globular body, shoulder decorated with an applied band with herring-bone ornament and slightly thickened rim. The forms described have clear parallels in the younger pre-Roman period, which may be connected with the increased Przeworsk culture settlement in the region at the beginning of the phase A₃ (T. Dąbrowska 2008, pp. 79, 88, map 4). The ornaments of the vessels from Kuczbork-Osada described above – applique bands in particular – exhibit, however, characteristics of the forms

na wymienionych naczyniach z Kuczborka-Osady – zwłaszcza listwy plastyczne – wskazuje jednak na cechy charakterystyczne dla ceramiki z okresu wpływów rzymskich. Dlatego też, wymienione wyżej zespoły datować należy na przełom faz A_3 i B_{1a} . Zapewne nieco późniejszą metrykę ma obiekt 14 (Tabl. VIII/14:1–9), datowany żelazną sprzączką typu A14 na fazy A_3 – B_{1b} .

Na pewno na początek okresu wpływów rzymskich należy datować obiekt 50 (Tabl. XL:50), który jako jeden z nielicznych zawierał dobre wyznaczniki chronologiczne. Z obiektu pochodzą bowiem zapinka typu A.67 (Tabl. XL/50:6) i sprzączka z kolcem przedłużonym w skuwkę (Tabl. XL/50:7). Krótka zapinka typu A.67a2 w typologii Stefana Demetza pochodzi z pierwszych dziesięcioleci naszej ery i taką chronologię należy przyjąć dla omawianego obiektu. Na fazę B_{1a} datować należy również obiekt 19B, którego część znalazła się na złożu wtórnym – w zasypisku obiektu 19A (Tabl. XIII–XIV). W zespole tym odkryto zapinkę oczkową serii głównej – typu A.45 (Tabl. XIV/19A:6).

Na podstawie ceramiki, na fazę B_1 należy zapewne datować także obiekty 9, 42, 46 i 75. Z obiektów 9 i 42 pochodzą trójdzielna misa z wysoką, pogrubioną w części środkowej szyjką (Tabl. III/9:1, XXXIV/42:1). W obiekcie 46 znaleziono fragmenty przynajmniej sześciu naczyń, z których większość udało się zrekonstruować. Były to między innymi: trójdzielna misa (Tabl. XXXVIII/46:1) oraz misa z ornamentowanym dnem (Tabl. XXXVIII/46:5). W obiekcie 75 wystąpiła fragmentarycznie zachowana miseczek o trójdzielnej formie, z wysoką szyjką (Tabl. LV/75:1). Wymienione formy naczyń charakterystyczne są dla wczesnego odcinka okresu wpływów rzymskich (A. Szela 2016, s. 167–168). Jedynie ogólnie, na wczesny okres wpływów rzymskich, można datować obiekty: 10B, 19C, 38B–C, 39, 45, 47, 49, 61, 63, 66, 70, 76 80, 81 i 83. Podobnie datować należy również szczątkowo zachowany materiał ceramiczny znajdujący w zasypiskach nowożytnych jam: 25, 35, 36, 54, 58, 59, 64, 67, 68. Zapewne na fazę B_2 datować należy obiekt 57 z którego pochodzi fragment naczynia jajowatego typu D.1.

W fazie B_2/C_1 na cmentarzysku w Kuczborku-Osady pojawiły się pierwsze zespoły związane z kulturą wielbarską. W obiektach 22 i 24 odkryto zapinki typu A.41 (Tabl. XVII/22:2.3; XVIII/24:2). Z obiektu 22 pochodzą dwie fibule pododmiany 41 X2, wariantu *Rzyszczewo*, które

from the Roman period. As such, the above-mentioned assemblages should be dated to the end of the phase A_3 and the beginning of the phase B_{1a} . Feature 14 (pl. VIII/14:1–9) is possibly of a slightly later origin dating to the phases A_3 – B_{1b} based on an iron buckle type A14.

Feature 50 (pl. XL:50), which was one of the few to contain good chronological markers, can be dated, with certainty, to the beginning of the Roman period based on a fibula type A.67 (pl. XL/50:6) and a buckle with a prong extended into a ferrule (pl. XL/50:7) found therein. The short brooch type A.67a2 in the Stefan Demetz typology comes from the first decades AD and that is the chronology that should be assumed for this feature. Feature 19B, a part of which was moved to a secondary deposit – the fill of feature 19A – should also be dated to the phase B_{1a} (pl. XIII–XIV). A main series eye fibula type A.45 (pl. XIV/19A:6) was also found in this assemblage.

Based on the pottery, features 9, 42, 46 and 75 should also be dated to the phase B_1 . A tripartite bowl with a long neck thickened in the middle comes from features 9 and 42 (pl. III/9:1, XXXIV/42:1). The sherds of at least six vessels have been found in feature 46. It was possible to reconstruct most of them, for example, a tripartite bowl (pl. XXXVIII/46:1) and a bowl with a decorated bottom (pl. XXXVIII/46:5). Fragments of a small tripartite bowl with a tall neck (pl. LV/75:1) were found in feature 75. These forms are characteristic mostly of the early stage of the Roman period (A. Szela 2016, pp. 167–168). Features 10B, 19C, 38B–C, 39, 45, 47, 49, 61, 63, 66, 70, 76 80, 81 and 83 can only generally be dated to the Roman period, similarly to the partially preserved ceramic material found in the fill of the modern pits: 25, 35, 36, 54, 58, 59, 64, 67, 68. Feature 57, from which comes a fragment of an egg-shaped vessel type D.1, can probably be dated to the phase B_2 .

First assemblages attributed to the Wielbark culture appeared at the cemetery in Kuczbork-Osada in the phase B_2/C_1 . Fibulae type A. 41 were found in features 22 and 24 (pl. XVII/22:2.3; XVIII/24:2). Two brooches of subtype 41 X2, variant *Rzyszczewo* from feature 22 were found together with a brooch of series 8, group V. Feature 21, where a fibula type A.158 with an external spring-chord (pl. XVI/21:4) was found, can also possibly be dated to the phase B_2/C_1 . Feature 20 with a vessel type VIA, fragments of a three-lay-

znalezione zostały razem z zapinką 8 serii V grupy. Z fazy B₂/C₁ pochodzi zapewne także obiekt 21, w którym wystąpiła fibula typu A.158 z górną cięciwą (Tabl. XVI/21:4), jak również obiekt 20 z naczyniem grupy VIA oraz z fragmentami grzebienia trójwarstwowego i glinianymi guzka-
mi (Tabl. XV/20:1–4). Nieco później, bo na fazę C_{1b}, należy datować obiekt 17, z pięcioma naczyniami glinianymi. Większość obecnych w nim form ma bardzo szeroką chronologię, przypadającą na fazy B₂/C₁–D. Niemniej zespół należy datować dopiero na fazę C_{1b}, na co wskazuje obecność paciorka typu TM362 (por. M. Tempelmann-Mączyńska 1985, s. 59, tabl. 11, 54).

Z fazy C_{1b}–C₂ pochodzi zespół 31 w którym wystąpiła zapinka z pełną pochewką, zdobiona pierścieniami z nacinanego drutu (Tabl. XXV/31:4). Jedynie ogólnie, na młodszy okres wpływów rzymskich, datować można obiekty 41 i 43. W obiekcie 41 wystąpiły dwa naczynia grup VIB i XaA oraz fragment dwudzielnej, brązowej sprzączki (Tabl. XXXIV/41:1.2). W obiekcie 43 znaleziono trójwarstwowy, półokrągło wygięty, bogato ornamentowany grzebień oraz naczynko grupy XIIB (Tabl. XXXV/43:1.3).

Z kulturą wielbarską związane są również dwa paleniska – obiekty 5 i 52. Z obiektu 5 pochodzą dwa naczynia grup XIVA i XIVB (Tabl. II/5:1.2), natomiast z obiektu 52 jedno naczynie grupy XIVB (Tabl. XLI/52:1).

Na stanowisku w Kuczborku-Osadle zarejestrowano również kilka obiektów z okresu wczesnego średniowiecza. Są to obiekty: 6, 16, 40, 51, 62 (Tabl. V/16:1, XXXIII/40:1.2, XLI/51:1, XLVIII/62:1). Niestety skromna ilość materiału pozwala jedynie na ogólne datowanie zespołów na okres XII–XIII wieka n.e.

Jeszcze mniej można powiedzieć o chronologii licznych obiektów nowożytnych, które nie zawierały żadnego materiału datującego (obiekty: 10A, 11, 12, 13, 15, 18, 19A, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38A, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 67, 68, 69, 74). Trudna do interpretacji jest również ich funkcja.

ered comb and clay nubs (pl. XV/20:1–4) can also possibly be assigned to the same phase. Feature 17 containing five clay vessels is of a slightly later origin and should be dated to the phase C_{1b}. The majority of the forms found within have a very long range, they appeared in the phases B₂/C₁–D. Nevertheless, the assemblage should be dated to the beginning of the phase C_{1b} based on the presence of a bead type TM362 (see M. Tempelmann-Mączyńska 1985, p. 59, tables 11, 54).

Feature 31, which contained a brooch with a full pin-catch decorated with rings of incised wire, comes from the phase C_{1b}–C₂ (pl. XXV/31:4). Features 41 and 43 can be only broadly dated to the late Roman period. Two vessels of groups VIB and XaA as well as a part of a two-part bronze buckle (pl. XXXIV/41:1.2) were found in feature 41. Three-layered, semi-circular and richly ornamented comb and a small vessel type XIIB were found in feature 43 (pl. XXXV/43:1.3).

Two hearths – features 5 and 52 – are also attributed to the Wielbark culture. Two vessels of groups XIVA and XIVB (pl. II/5:1.2), come from feature 5, and one vessel of group XIVB (pl. XLI/52:1) was found in feature 52.

Several early medieval features were also recorded at the site in Kuczbork-Osada: 16, 40, 51, 62 (pl. V/16:1, XXXIII/40:1.2, XLI/51:1, XLVIII/62:1). Unfortunately, the scarcity of material does not allow for closer identification.

Even less can be said about the chronology of the modern features which did not contain any chronological markers (features: 10A, 11, 12, 13, 15, 18, 19A, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38A, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 67, 68, 69, 74). Their purpose is also difficult to interpret.

Podsumowanie

Stanowisko w Kuczborku-Osadle, jak to już zostało omówione szczegółowo we wstępie, zachowane było w stanie szczątkowym. Przyستępując zatem do wyciągania wniosków końcowych, należy pamiętać, że opierają się one na bardzo ograniczonym zbiorze informacji. Dla kultury przeworskiej tworzą go 34 zespoły grobowe, z czego 22 obiekty zachowane były w stanie niemal nienaruszonym, dla kultury wielbarskiej jest to dziesięć obiektów – osiem grobów i dwa paleniska. Pomimo niemal całkowitego zniszczenia stanowisko w Kuczborku dostarczyło wielu bezcennych danych dotyczących osadnictwa z pierwszych wieków naszej ery na północnym Mazowszu. Cmentarzysko to położone jest bowiem – podobnie jak nekropola w Brudnicach (A. Szela 2015; 2016) – w samym środku obszaru uważanego przez badaczy okresu wpływów rzymskich za teren pustki osadniczej mającej oddzielać od siebie dwa „wielkie starożytne światy” (por. K. Godłowski 1985, s. 65; T. Liana, T. Dąbrowska 1986, s. 150) (Ryc. 13). Obszar ten miałby być pasem wzajemnej trwogi pomiędzy, jakże odmiennymi, strefami kulturowymi – przeworską i wielbarską. Już sam fakt odkrycia kolejnej nekropoli na terenie północnego Mazowsza dowodzi, że wbrew wcześniejszym ustaleniom, obszar ten musiał się cieszyć dużym zainteresowaniem w pierwszych wiekach naszej ery. Materiały z nekropoli w Kuczborku nie tylko uzupełniają informacje o sytuacji osadniczej w tej części Mazowsza, ale również dostarczają nowych danych o jego przebiegu.

W przeciwieństwie do wielokrotnie wspomnianego stanowiska w Brudnicach, które rozpoczęło swoje funkcjonowanie w rozwiniętym odcinku fazy B₁, nekropola w Kuczborku była użytkowana już w okresie przedrzymskim. Najstarsze formy ceramiczne – naczynia odwrotnie gruszkowate z profilowaniem krawędzi wylewów (Tabl. XXIV/30B–C, XLVII/60A:1), odpowiadającemu 1. fazie stylistycznej ceramiki kultury przeworskiej (por. T. Dąbrowska 2006, s. 65) – pozwalają datować stanowisko na fazę A₂. Niestety tak wczesną chronologię cmentarzyska potwierdzają tylko nieliczne zabytki metalowe, a mianowicie nity z dużymi główkami (Tabl. XLVII/60A:9). Tym samym stanowisko w Kuczborku-Osadle należy, obok nekropoli w: Dąbku, st. 5, Gołębiewie i Niedanowie, do najwcześniej datowanych stanowisk

Conclusion

The archaeological site in Kuczbork-Osada, as has already been mentioned in detail in the Introduction, has been severely devastated. It should then be taken into account that any conclusions are by necessity based on a very limited set of information. The Przeworsk culture is represented by 34 graves, out of which 22 were preserved almost intact, while the Wielbark culture material was found in ten features – eight graves and two hearths. Despite its almost complete destruction, the archaeological site in Kuczbork-Osada has provided multiple priceless data regarding the settlement in Northern Masovia in the first centuries AD. The cemetery, similarly to the burial site in Brudnice, is located right in the centre of the area presumed by many scholars researching the Roman period to have been devoid of settlement, thus separating two “great ancient worlds” (see K. Godłowski 1985, p. 65; T. Liana, T. Dąbrowska 1986, p. 150) (Fig. 13). This area was supposed to be a territory of mutual dread between two, so very different, zones of influence – these of the Przeworsk and Wielbark cultures. The very fact of discovering another cemetery in the territory of Northern Masovia proves that, contrary to earlier findings, people must have shown great interest in this area in the first centuries AD. Material from the cemetery in Kuczbork-Osada not only supplements the information about the state of settlement in this part of Masovia, but also provides new data about its development.

In contrast to the often mentioned archaeological site in Brudnice where activity first started in the well-developed stage of the phase B₁, the cemetery in Kuczbork-Osada was already in use in the pre-Roman period. The oldest ceramic forms – inverted pear shaped vessels with profiled edges of the rim (pl. XXIV/30B–C, XLVII/60A:1) corresponding to the first stylistic horizon of the Przeworsk culture pottery (see T. Dąbrowska 2006, s. 65) – allow for dating the site to the phase A₂. Unfortunately, such an early chronology of the cemetery is supported by only a few metal artefacts, such as large-headed rivets (pl. XLVII/60A:9). Therefore, the cemetery in Kuczbork-Osada together with the necropolises in Dąbek, site 5, Gołębiewo and Niedanowo is one of the earliest dating sites attributed to the Przeworsk culture in Northern Masovia (see T. Dąbrowska 2008, p. 79).

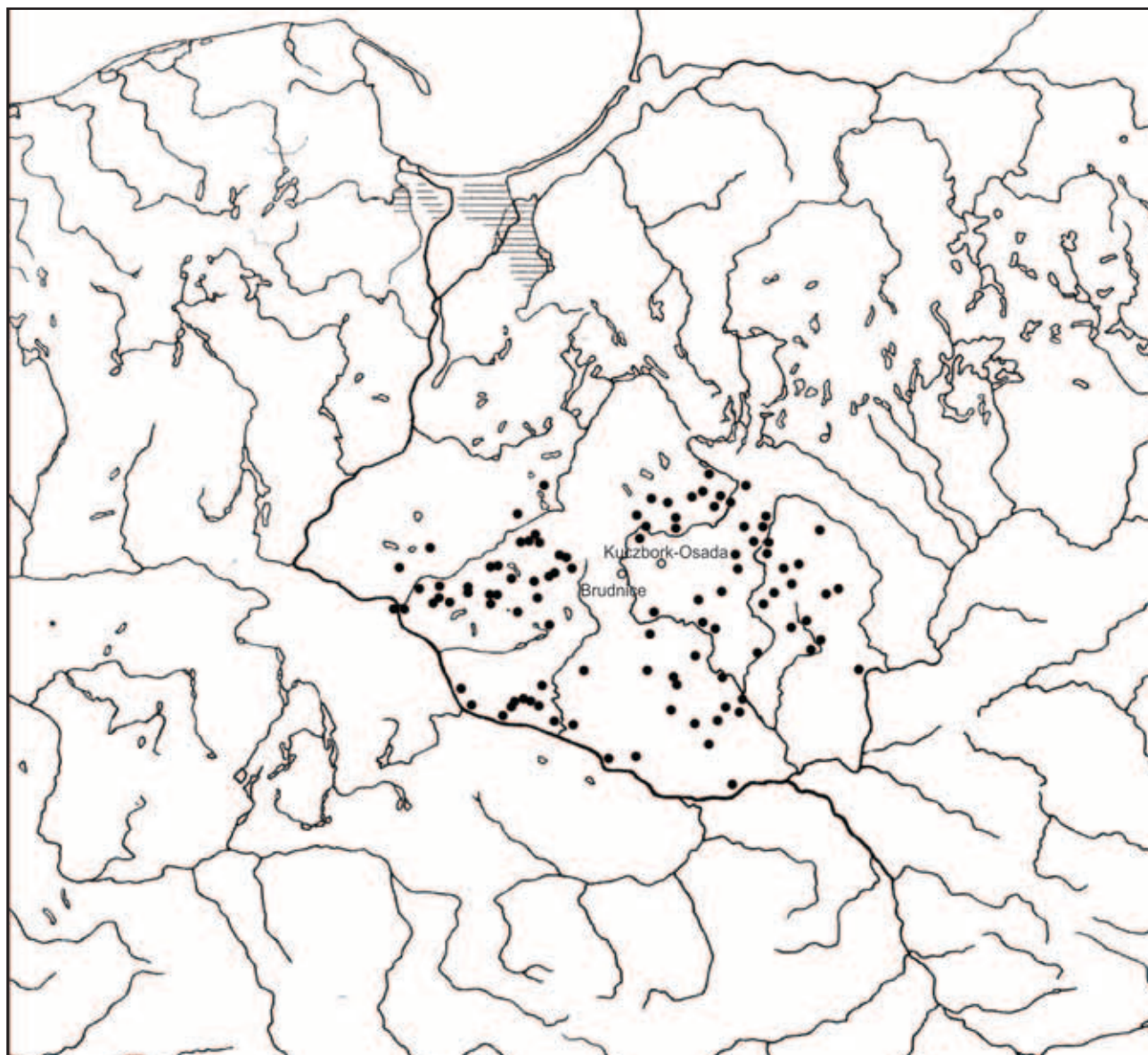
kultury przeworskiej na północnym Mazowszu (por. T. Dąbrowska 2008, s. 79).

O silnych przedrzymskich korzeniach omawianej nekropoli świadczą liczne formy ceramiczne odnajdywane w zespołach grobowych z wczesnego okresu wpływów rzymskich. Naczynia te łączą w sobie cechy ceramiki z młodszego okresu przedrzymskiego z ornamentyką charakterystyczną już dla początku okresu wpływów rzymskich (por. Tabl. I/A:1, XXXVI/44:1, LII/72:1, LVII/73:1). Odkrycie na tak silnie zniszczonym stanowisku aż czterech takich naczyń skłania do wysnucia wniosków o rozkwicie nekropoli na przełomie faz A_3 i B_1 . Jest to zresztą zgodne z rozwojem osadnictwa, który potwierdzają powstające w tym samym odcinku czasu nowe cmentarzyska: w Bartkach, pow. nidzicki, Gródkach i Księżym Dworze pow. działdowski oraz Modle, pow. mławski (T. Dąbrowska 2008, s. 79). Dalszy rozwój stanowiska w Kuczborku przypada na wczesny okres wpływów rzymskich. Pojawiają się wówczas zespoły grobowe liczniej wyposażone w przedmioty metalowe, w tym w rzadkie dla wschodniej strefy kultury przeworskiej zapinki typów A.45 i A.67. W jednym obiekcie odkryto również sprzączkę typu A14 (Tabl. VIII/14:5, XIV/19A:6, XL/50:6.7). Ze względu na zły stan zachowania stanowiska, niewiele można powiedzieć o jego dalszym rozwoju w fazie B_2 i tym samym, o schyłku osadnictwa kultury przeworskiej w tym regionie. Z tego okresu pochodzi tylko jeden, szczątkowo zachowany zespół grobowy (Tabl. XLIII/57:1).

Niezwykle ciekawych informacji dostarczają nam natomiast, niestety nieliczne, zespoły grobowe związane z kulturą wielbarską. Zdokumentowano ich jedynie 8. Obiekty te charakteryzują się jednak niespotykanym dla tej kultury bogactwem inwentarza ceramicznego. Odkryto aż 19 naczyń, które przeważnie zdeponowane były w całości. Zwyczaj wkładania do grobów dużej liczby naczyń jest zupełnie sprzeczny z dotychczasową wiedzą o ludności kultury wielbarskiej osiadłej na północnym Mazowszu. Dotąd uważano bowiem, że w szczególności najstarsze zespoły związane z tą kulturą, charakteryzowały się całkowitym brakiem wyposażenia (T. Dąbrowska, T. Liana 1986, s. 153; J. Andrzejowski 1989, s. 104–106, 119). Sytuacja zaobserwowana w Kuczborku zdecydowanie bardziej przypomina zwyczaje pogrzebowe, jakie funkcjonowały na północnym Mazowszu, gdy zamiesz-

Strong pre-Roman roots of the described cemetery are attested by numerous pottery forms uncovered in graves from the early Roman period. These forms combine features characteristic of the younger pre-Roman period with ornamentation typical of the beginning of the Roman period (see pl. I/1; XXXVI/44:1, LII/72:1, LVII/73:1). The discovery of four such vessels at the cemetery in such a state of devastation leads to a conclusion that the activity at the site was in bloom at the end of the phase A_3 and the beginning of the phase B_1 . This corresponds with the development of settlement in this region evidenced by new cemeteries that appeared in the same time period: in Bartki, Nidzica County, Gródki and Księży Dwór, Działdowo County and Modła, Mława County (T. Dąbrowska 2008, p. 79). Further development of the site in Kuczbork-Osada coincides with the early Roman period. This is when graves more often furnished with metal objects, including brooches types A.45 and A.67, rare in the eastern zone of the Przeworsk culture, start to appear. Additionally, a buckle type A14 was found in one of the features (pl. VIII/14:5, XIV/19A:6, XL/50:6.7). Due to the poor state of preservation of the site, not much can be said about its further development in the phase B_2 and, consequently, about the end of the Przeworsk culture settlement in this region. Only one, severely damaged, grave can be attributed to this time period (pl. XLIII/57:1).

Features attributed to the Wielbark culture, although scarce, provide many very interesting pieces of information. Only eight of them were recorded, but they provided a very rich pottery assemblage that is quite unique for this cultural unit. 19 vessels, most of them preserved intact, were found. The custom of depositing a large number of vessels in graves completely contradicts previous knowledge about the rites of the Wielbark culture people settled in Northern Masovia. It has been believed so far that the oldest graves associated with this culture were completely devoid of any kind of grave goods (T. Dąbrowska, T. Liana 1986, p. 153; J. Andrzejowski 1989, pp. 104–106, 119). What has been observed in Kuczbork-Osada bears a much greater resemblance to funerary rites that were practiced in Northern Masovia at the time where it was inhabited by the people of the Przeworsk culture (see A. Szela 2013; 2016). This unusual form of burial visible in the graves from Kucz-

Ryc. 13. Stanowiska w Kuczborku-Osadle i Brudnicach na tle osadnictwa z pierwszych wieków naszej ery na obszarze północnego Mazowsza i terenach sąsiednich.

Fig. 13. Sites in Kuczbork-Osada and Brudnice against the background of the settlement in the first centuries AD in Northern Masovia and neighbouring areas.

kiwała je ludność kultury przeworskiej (por. A. Szela 2013; 2016). Ta nietypowa forma obrządku pogrzebowego skłania do zastanowienia się, czy w przypadku zespołów grobowych z Kuczborka nie mamy do czynienia z przejęciem panujących wcześniej na tym obszarze zwyczajów, a może nawet, co wydaje się bardziej prawdopodobne, z pozostaniem na ojczystej ziemi w młodszym okresie wpływów rzymskich pewnych grup ludności kultury przeworskiej. Choć nie jesteśmy w stanie w chwili obecnej, rozstrzygnąć, z którym zjawiskiem mamy do czynienia, fakt bezpośredniego kontaktu i silnych oddziaływań przedstawicieli obydwu kultur wydaje się bezsporny. Obserwacje te są tym istotniejsze, że o ile znamy liczne dowody przejmowania elementów kultury

bork-Osada leads one to consider if the earlier customs from this area had not been adopted by the later culture, or even if some groups of the Przeworsk culture people had not stayed in their native land in the late Roman period. The latter possibility seems more probable. Even though we are incapable at the moment to determine with certainty which of the two possibilities took place, direct contact between agents of the two cultures and strong mutual influence seems undeniable. These observations are all the more important due to the fact that, while we have copious evidence of the Przeworsk people adopting many elements of material and spiritual culture from the Wielbark people (see J. Andrzejowski 2001, p. 82), the spread of influ-

materialnej, jak i duchowej przez ludność przeworską od ludności wielbarskiej (por. J. Andrzejowski 2001, s. 82), to oddziaływania płynące w drugą stronę są zdecydowanie trudniejsze do uchwycenia.

Warto na końcu podkreślić, że nawet tak szczątkowo zachowana nekropola, jak odkryta w Kuczborku, może dostarczyć nowych, ważnych, a nawet unikatowych informacji dotyczących zmian osadniczych na tym niezwykle interesującym, ale ciągle słabo rozpoznanym obszarze pogranicza świata przeworskiego i wielbarskiego

ence in the opposite direction is much more difficult to capture.

At the end, it is worth emphasizing that even such a badly preserved cemetery, as the one discovered in Kuczbork-Osada, can provide new, important and even unique information on changes in settlement in this extremely interesting but still poorly recognized area of the borderland between the worlds of the Przeworsk and Wielbark cultures.

Bibliografia:

- Almgren O.
1923 *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen*, Mannus-Bibliothek 32, Leipzig.
- Andrzejowski J.
1989 *Zagadnienie kontynuacji cmentarzysk we wschodniej strefie kultury przeworskiej*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski (red.), *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim 2*, Lublin, s. 103–125.
- 1998 *Nadkole 2. A Cemetery of the Przeworsk Culture in Eastern Poland*, Monumenta Archaeologica Barbarica V, Kraków.
- 2001 *Wschodnia strefa kultury przeworskiej*, Wiadomości Archeologiczne LIV (1995–98), s. 59–87.
- 2009 *Nekropola w Modle a późna faza kultury przeworskiej na północnym Mazowszu*, niepublikowana dysertacja doktorska w bibliotece Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Andrzejowski J., Cieśliński A.
2007 *Germanie i Bałtowie u schyłku starożytności. Przyjazne związki czy wrogie sąsiedztwo?* (w:), A. Bitner-Wróblewska (red.), *Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji*, Warszawa, 26–27 marca 2003, Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa, s. 279–319.
- Andrzejowski J., Żórawska A.
2002 *Cmentarzysko kultury wielbarskiej na stan. I w Nadkolu, woj. mazowieckie*, [w:] J. Andrzejowski, R. Prochowicz, A. Żórawska (red.), *Varia Barbarica Zenoni Woźniak ab amicis dicata*, Monumenta Archaeologica Barbarica, Seriae Gemina 1, Warszawa–Lublin, s. 29–80.
- La Baume W.
1943 *Ostgermanische Grabfunde aus Paluki, Kreis Zichenau, Alt-Preußen 8/1*, s. 2–8.
- Biborski M.
1978 *Miecze z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej*, Materiały Archeologiczne XVIII, s. 53–162.
- Bohnsack D.
1938 *Die Burgunden in Ostdeutschland und Polen während des letzten Jahrhunderts v. Ch.*, Leipzig.
- Dąbrowska T.
1973 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Karczewu, pow. Węgrów*, Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne II, s. 383–527.
- 1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania*, Warszawa.
- 1996 *Krzesiwa typu skandynawskiego z Kamieńczyka, woj. Ostrołęka*, [w:] W. Nowakowski (red.), *Concordia. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 45–49.
- 1997 *Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica III, Kraków.
- 2008 *Młodszy okres przedrzymski na Mazowszu i zachodnim Podlasiu. Zarys kulturowo-chronologiczny*, Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne VII, Warszawa.
- Dąbrowska T., Liana T.
1986 *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich na Mazowszu*, [w:] *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich w Polsce*, Materiały z konferencji, Kraków, 14–16 listopad 1984, Kraków, s. 147–166.
- Dąbrowscy I., K.
1967 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich w Wesółkach, pow. Kalisz, Wrocław–Warszawa–Kraków*.
- Dąbrowski J.
1958 *Groby z okresu rzymskiego z miejscowości Zeńbok, pow. Ciechanów*, Wiadomości Archeologiczne XXV/1–2, s. 158–159.
- Demetz S.
1999 *Fibeln der spätlatène- und frühen römischen Kaiserzeit in den Alpenländern, Frühgeschichtliche und Provinzialrömische Archäologie*, Materialien und Forschungen 4, Rahden.
- Domański G.
1982 *Cmentarzysko w Luboszytach (II–IV w.)*, Wrocław.
- Dulkiewicz A.
2009 *Szpile kościane i rogowe kultury przeworskiej na terenie Polski: typologia, chronologia, rozprzestrzenienie*, Folia Praehistorica Posnaniensia XV, s. 209–235.
- Fudzińska E., Fudziński P. (red.)
2013 *Wielokulturowe cmentarzysko w Nowym Targu, stan. 6, gm. Stary Targ, Malbork*.
- Gałęzowska A.
2007 *Obrządek pogrzebowy kultury wielbarskiej w Wielkopolsce*, [w:] L. Kaizer, M. Mączyńska, A. Andrzejewska (red.), *Okres rzymski i wędrówek ludów w północnej Polsce i materiały z konferencji „Cmentarzyska z okresu rzymskiego jako miejsca kultu” Białe Błota, 17–19 maja 2000*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Archaeologica 25, s. 155–234.
- Godłowski K.
1974 *Chronologia okresu późnorzymskiego i wczesnego okresu wędrówek ludów w Polsce północno-wschodniej*, Rocznik Białostocki 12, s. 9–109.

- 1977 *Materiały kultury przeworskiej z obszaru Górnego Śląska (część 2)*, *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* IV, s. 7–237.
- 1985 *Przemiany kulturowe i osadnicze w południowej i środkowej Polsce w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim*. Prace Komisji Archeologicznej 23, Wrocław.
- Garbsch J.
- 1965 *Die norisch-pannonische Frauentracht in 1. und 2. Jahrhundert*, *Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* 11, München.
- Grzybowski M.
- 1984 *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII wieku* 3, Płock.
- Grzymkowski A.
- 1996 *Ziemia Zakrzeńska w pierwszych wiekach naszej ery*, *Studia i Materiały do Dziejów Ziemi Zakrzeńskiej* 2, Mława, s. 152–208.
- Iwanicki P.
- 2015 *Sprzączki z kolcem przedłużonym w skuwkę w kulturze przeworskiej*, [w:] B. Kontny (red.), *Ubi tribus faucibus fluente Vistulae fluminis ebibuntur. Jerzy Okulicz-Kozaryn in memoriam*, Światowit, Supplement Series B: Barbaricum 11, Warszawa, s. 175–193.
- Jahn M.
- 1916 *Die Bewaffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n. Chr.*, *Mannus-Bibliothek* 16, Würzburg.
- 1940 *Die Wandalen*, [w:] H. Revinerth (red.), *Vorgeschichte der deutschen Stämme* 3, Leipzig, s. 943–1032.
- Jakimowicz R.
- 1929 *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych z okręgu warszawskiego za lata 1924–1926*, *Wiadomości Archeologiczne* X, s. 278.
- Jaskanis J.
- 1996 *Cecel. Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Ostpolen*, *Monumenta Archaeologica Barbarica* II, Kraków.
- Jasnosz S.
- 1952 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Wymysłowie, pow. Gostyń*, *Fontes Archaeologici Posnanienses* II, (1951), s. 1–284.
- Jonakowski M.
- 2001 *Grób szkieletowy kultury wielbarskiej z cmentarzyska w Lubieszewie, pow. Nowy Dwór Gdański, stanowisko 2*, *Wiadomości Archeologiczne* LIV (1995–1998), s. 185–188.
- Kaczanowski P.
- 1987 *Drochlin. Ciałopalne cmentarzysko kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich*, *Zeszyty*
- Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DCCCXXVIII – *Prace Archeologiczne* 40, Kraków.
- Kokowski A. (Коковский А.)
- 1997 *Schlossbeschläge und Schlüssel im Barbaricum in der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit*, *Klasyfikacje Zabytków Archeologicznych* 2, Lublin.
- 2000 *Geheimnisvollen Tonknöpfen von Typ „Bernašivka”*, *Sborník Národního Muzea v Praze* LIV/1–4, s. 65–69.
- 2004 *Przyczynek do historii kontaktów Germanów i Sarmatów w świetle badań archeologicznych*, [w:] A. Kokowski (red.), *Sarmaci i Germanie. Studia Sarmatica I*, Lublin, s. 11–69.
- 2017 *O rebristych busach (typ TM-171) w centralno-i severoeuropejskom Barbarikymie*, [w:] V. E. Rodinkova, O. S. Rumanceva (red.), *Evropa ot Latena do Crednevekov’â: varvarkij mir i roždenie slavânskikh kul’tur. K 60-letiu A. M. Oblomckogo*, *Ranneslavânskij Mir* 19, Moskwa, s. 142–148.
- Kostrzewski J.
- 1919 *Die ostgermanische Kultur der Spätlatènezeit*, *Mannus-Bibliothek* 18, Leipzig–Würzburg.
- Kunow J.
- 1998 *Die Hauptserie der Augenfibeln: Gruppe III, Fig. 45–54*, [w:] J. Kunow (red.), *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren. Internationale Arbeitstagung 25.–28. Mai 1997 in Klein Machnow, Land Brandenburg*, *Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg* 5 (2002), Wünsdorf, s. 93–118.
- Kurzyńska M.
- 2013 *Węgrowo, stan. 11. Cmentarzysko z późnego okresu rzymskiego i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów na ziemi chełmińskiej*, *Grudziądz*.
- Liana T.
- 1970 *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, *Wiadomości Archeologiczne* XXXV/4, s. 429–491.
- 1976 *Kształtowanie się stylu B1 w kulturze przeworskiej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* CCCCXXII – *Prace Archeologiczne* 22, Kraków, s. 139–151.
- Łuczkiwicz P.
- 2010 *Rzadki okaz fibuli oczkowatej typu A.45 z Lubelszczyzny: Drążgów, pow. Ryki, woj. lubelskie*, [w:] A. Urbaniak, R. Prochowicz, I. Jakubczyk, M. Levada, J. Schuster (red.), *Terra Barbarica*, *Monumenta Archaeologica Barbarica, Series Gemina* II, Łódź–Warszawa, s. 347–356.
- Machajewski H.
- 1998 *Die Fibeln der Gruppe V, Serie 8, im östlichen Teil Mitteleuropas*, [w:] J. Kunow (red.), *100 Jahre*

- Fibelformen nach Oscar Almgren. Internationale Arbeitstagung 25.–28. Mai 1997 in Klein Machnow, Land Brandenburg*, Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5 (2002), Wünsdorf, s. 187–196.
- Madyda-Legutko R.
- 1987 *Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der Frühen Völkerwanderungszeit im Mitteleuropäischen Barbaricum*, BAR International Series 360 (1986), Oxford.
- 1999 Żelazne sprzączki o ramach ósemkowatych na ziemiach polskich. Naśladownictwo markomańskie czy wyrób miejscowy?, [w:] J. Andrzejowski (red.), *Comhlan. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 247–258.
- Martyniak G., Pastwiński R., Pazda R.
- 1997 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Ciecierzynie, gm. Byczna, woj. opolskie*, Wrocław.
- Mączyńska M. (Tempelmann-Mączyńska M.)
- 1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Römisch-Germanische Forschungen 43, Mainz.
- 2009 *Der frühvölkerwanderungszeitliche Hortfund aus Łubiana, Kreis Kościerzyna (Pommern)*, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 90 (2011), s. 7–481.
- Niezabitowska-Wiśniewska B.
- 2015 *Ulów (pow. tomaszowski, woj. lubelskie), stanowisko 7, obiekt 124, czyli raz jeszcze w kwestii guzków typu Bernašivka*, [w:] B. Kontny (red.), *Ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur. Jerzy Okulicz-Kozaryn in memoriam*, Światowit, Supplement Series B: Barbaricum 11, Warszawa, s. 489–524.
- Nowakowski W.
- 1996 *Das Samland in der römischen Kaiserzeit und seine Verbindungen mit dem römischen Reich und der barbarischen Welt*, Veröffentlichung des Vorgesichtlichen Seminars Marburg, Sonderband 10, Marburg–Warszawa.
- 1998 *Die Funde der römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit aus Masuren*, Museum für Vor- und Frühgeschichte – Staatliche Museen zu Berlin. Bestandskataloge 6, Berlin.
- Okulicz J. (Okulicz-Kozaryn J.)
- 1983 *Cmentarzyska z okresu rzymskiego na „Łysej Górze” i „Zwierzyńcu” w Gródkach w województwie ciechanowskim*, Rocznik Olsztyński 14/15, s. 73–189.
- 1992 *Centrum handlowe z pierwszych wieków naszej ery u ujścia Wisły*, Światowit, Series B: Barbaricum 2, Warszawa, s. 137–155.
- 2006 *Plemiona grupy nidzickiej kultury grobów jamowych (w okresie od końca II w. przed naszą erą do V w. n.e.)*, [w:] W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech światów. Kontakty kultur przeworskiej, wielbarskiej i bogaczewskiej w świetle materiałów z badań i poszukiwań archeologicznych*, Światowit, Supplement Series P: Prehistory and Middle Ages XIV (1965), Warszawa, wyd. na CD.
- Okulicz J., Okulicz Ł.
- 1970 *Pradzieje Ziemi Zawkrzeńskiej*, Studia i materiały z do dziejów Ziemi Zawkrzeńskiej 1, Mława, s. 9–35.
- Okulicz Ł.
- 1973 *Z badań sondażowych grodzisk mazowieckich*, Sprawozdania Archeologiczne 25, s. 205–212.
- Ostaszewski J.
- 1934 *Z dziejów mławskiego Mazowsza. Rys historyczny*, Mława.
- Pietrzak M., Łuka L. J.
- 1974 *Cmentarzysko ze starszego okresu rzymskiego w Gołębiewie Wielkim, pow. Gdańsk, Pomerania Antiqua V*, s. 299–327.
- Rauhut, L.
- 1971 *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska w obudowie kamiennej na Mazowszu i Podlasiu*, Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne I.
- Rusin K.
- 2008 *Grave of the Wielbark culture from the Younger Roman Period under barrow no 1 in Szpaki, Wyszki commune, Bielsk Podlaski district, Podlasie voivodship*, [w:] B. Niezabitowska-Wiśniewska, M. Juściński, P. Łuczkiwicz, S. Sadowski (red.), *The Turbulent Epoch. New materials from the Late Roman Period and the Migration Period*, Monumenta Studia Gothica 5, Lublin, s. 113–131.
- Schuster J.
- 2006 *O późnych zapinkach kapturkowych (A II 41)*, Wiadomości Archeologiczne LVIII, s. 101–120.
- Szela A.
- 2013 *Okres wpływów rzymskich w dorzeczu środkowej Wkry*, niepublikowana dysertacja doktorska w bibliotece Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- 2016 *Stratygrafia horyzontalna zarejestrowana na przeworskiej części nekropoli w Brudnicach st. V z I i II wieku naszej ery*, [w:] A. Jarzec, W. Nowakowski, A. Szela (red.), *Pogranicze trzech światów – Mazowsze u schyłku starożytności*, Światowit, Supplement Series P: Prehistory and Middle Age XVII, Warszawa, s. 165–188.

- w druku/a *Weryfikacja znalezisk monetarnych z północnego Mazowsza. Skarb monet z Wiadrowa, pow. żurawiński, prawda czy mit?*
- w druku/b Zgliczyn Pobodzy. Zapomniana nekropola z północnego Mazowsza.
- Szymański P.
- 2001 *Dwie zapinki z znalezione w okolicach Mrągowa, woj. warmińsko-mazurskie*, Wiadomości Archeologiczne LIV, s. 183–185.
- Szymański W.
- 1958 *Inwentaryzacja grodzisk na Mazowszu w 1957 roku, Z Otchłani Wieków 24/6*, s. 422–423.
- Thomas S.
- 1960 *Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*, Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege 8, s. 54–215.
- Tuszyńska M.
- 1999 *Wybrane zespoły z zapinkami oczkowatymi typu Almgren 45 z cmentarzysk kultury wielbarskiej nad dolną Wisłą*, [w:] J. Andrzejowski (red.), COMHLAN. *Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 369–378.
- Wołągiewicz R.
- 1970 *Napływ importów rzymskich do Europy na północ od środkowego Dunaju*, Archeologia Polski 15, s. 207–252.
- 1974 *Zagadnienie stylu wczesnorzymskiego w kulturze wielbarskiej*, [w:] F. J. Lachowicz (red.), *Studia Archaeologica Pomeranica*, Koszalin, s. 129–152.
- 1981 *Kultury oksywska i wielbarska (faza lubowidzka)*, [w:] J. Wielowiejski (red.), *Prahistoria Ziemi Polskiej 5: Późny okres lateński i okres rzymski*, Wrocław, s. 135–178.
- 1993 *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*, Szczecin.
- Woźniak M.
- 2011 *Cmentarzysko kultury wielbarskiej w KozłóWKu, pow. Nidzicki (d. Klein Koslau, Kreis Niedenburg) w świetle publikacji i materiałów archiwalnych*, Wiadomości Archeologiczne LXII, s. 169–208.
- 2017 *Cmentarzysko kultury wielbarskiej w Litwinkach, pow. nidzicki*, Wiadomości Archeologiczne LXVII, s. 195–226.
- Ziemlińska-Odojowa W.
- 1999a *Materiały kultury przeworskiej z cmentarzyska w Dłutowie, stan. 3, pow. Działdowo*, [w:] J. Andrzejowski (red.), COMHLAN. *Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa, s. 401–422.
- 1999b *Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Nordmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica 7, Kraków.

Aneks I

Beata Balukiewicz-Ryszkovska

Analiza antropologiczna grobów ciałopalnych ze stanowiska w Kuczborku-Osadle

Materiał kostny, będący przedmiotem analizy antropologicznej, pochodzi z badań wykopaliskowych prowadzonych na stanowisku nr 7 w Kuczborku-Osadle, które miały miejsce w latach 2006–2008. Analiza antropologiczna objęła 50 obiektów.

Ustalenie płci i wieku w chwili śmierci dokonano na podstawie analizy cech dystyngujących kości czaszki oraz szkieletu postkranialnego (J. Piontek 1999; J. Strzałko, M. Henneberg 1975). Określenia płci są obarczone większym błędem niż określenia wieku zmarłych, ponieważ nie zawsze cechy odpowiednio męskie lub żeńskie są wyrażone z jednakową siłą. Związane jest to najczęściej z zaburzeniami hormonalnymi (A. Malinowski, J. Strzałko 1985). W związku z tym w niektórych przypadkach oznaczenia płci u analizowanych osobników posiadają mniejsze prawdopodobieństwa (wynik ze znakiem zapytania).

Należy też pamiętać, że dokładną analizę grobów ciałopalnych utrudnia bardzo często stan zachowania, który jest wynikiem szeregu działań, zachodzących przed włożeniem szczątków do popielnicy lub jamy, oraz długiego okresu przybywania w ziemi.

Trudności w badaniu szczątków ciałopalnych wynikają nie tylko stąd, że są one bardzo rozdrobnione lub źle zachowane, ale również są czasami pozbawione fragmentów najszybciej ulegających zniszczeniu na stosie, a bardzo istotnych podczas analiz. Swój wpływ na wynik badań mają również zmiany termiczne – deformacje, jakim ulegają kości podczas długotrwałego przybywania w ogniu (J. Piontek 1999; J. Strzałko, J. Piontek 1974; J. Strzałko i in. 1973).

Barwa kości pozwala na określenie stopnia przepalenia. Oznaczenia stopnia przepalenia przyjęłam słowne: słabo przepalone (barwa szaro-czarna, spalona okostna); średnio przepalone (barwa szara); silnie przepalone (barwa jasnożółta, biała).

Podczas badań grobów ciałopalnych oraz później podczas analizy wyników korzystałam ze wskazówek metodycznych, zawartych w pra-

Annex I

Beata Balukiewicz-Ryszkovska

Anthropological analysis of cremation burials from the site in Kuczbork-Osada

Osteological material used for anthropological analysis was obtained from site 7 in Kuczbork-Osada during the excavations conducted in the years 2006-2008. 50 features were included in the analysis. Sex and age at the time of death were determined based on the analysis of distinguishing features of skull and postcranial skeleton (J. Piontek 1999; J. Strzałko, J. Henneberg 1975). Determination of sex carries larger possibility of error than that of age, because male and female features are not always expressed with the same intensity, which is usually connected with hormonal disorders (A. Malinowski, J. Strzałko 1985). That is why in some cases sex of the analysed individuals is determined with a lesser probability (results with question marks). It should also be remembered that a thorough analysis of cremation burials is very often hindered by their state of preservation, which is the result of a series of activities that had taken place before the remains were placed in a cremation urn or pit, as well as due to a long period of interment.

Difficulties in studying cremation remains arise not only from the fact that the bones tend to be very fragmented or badly preserved, but they are also sometimes devoid of fragments that are very important for analyses and yet the most easily destroyed on a pyre. Thermal alterations – bone deformations caused by a long-lasting exposure to fire also have an impact on the results of the research (J. Piontek 1999; J. Strzałko, J. Piontek 1974; J. Strzałko et al. 1973). The colouring of the bone allows for the determination of the degree to which they were burnt. I refer to it in a descriptive manner as follows: lightly burnt (gray-black colour, burnt periosteum); medium burnt (gray colour); heavily burnt (light yellow, white colour).

During the examination of the cremation burials and later, during the analysis of the results, I referred to methodology guidelines from the works of J. Gładykowska-Rzeczycka (1971b, 1974); P. Lewicki (1975); J. Piontek (1999); J. Strzałko J. Henneberg (1975); J. Strzałko, J. Piontek (1974); J. Strzałko, J. Piontek and A. Malinowski (1973) and J. Szydlowski (1974). In some

cach J. Gładykowskiej-Rzeczyckiej (1971b, 1974); P. Lewickiego (1975); J. Piontki (1999); J. Strzałki, M. Henneberga (1975); J. Strzałki, J. Piontki (1974); J. Strzałki, J. Piontki i A. Malinowskiego (1973) oraz J. Szydlowskiego (1974). W niektórych przypadkach udało się zmierzyć średnicy główek kości, co umożliwiło oszacować wzrost osobników.

Znaleziony materiał kostny pochodził z 50 obiektów, których znajdowały się szczątki co najmniej 55 osobników. Ze względu na stan zachowania wiek udało się określić 46 przypadkach, natomiast płeć jedynie w 17 przypadkach. Otrzymano 5 kategorie wiekowych: *infans*, *iuvēnis*, *adultus*, *adultus/maturus*, *maturus* oraz ogólną grupę dorosłych *adultus-maturus* (tab. 1).

Spośród 49 obiektów 6 grobów zawierały szczątki więcej niż jednej osoby (nr 14, 17, 21, 43 i 44, 73). Groby 14, 17, 43 i 73 były grobami prawdopodobnie podwójnymi (w pierwszym znajdowały się szczątki dwóch dorosłych osób, w tym mężczyzny; w pozostałych został pochowany dorosły z dzieckiem, w tym w grobach 43 i 72 była to kobieta z dzieckiem). Grób 44 zawierał szczątki trzech dorosłych osób, natomiast grób 21 – aż czterech (mężczyzny, kobiety, dziecka oraz szczątki jeszcze jednej dorosłej osoby).

Kategoria wiekowa Age category	K F	M M	Płeć nieokreślona Sex undetermined	Suma: Sum:
<i>Infans I/II</i>	-	-	7	7
<i>Iuvenis</i>	1	-	1	2
<i>Adultus</i>	7	1	1	9
<i>Adultus/maturus</i>	3	1	3	7
<i>Adultus-maturus</i>	-	1	18	19
<i>Maturus</i>	2	2	-	4
nieokreślona undetermined	-	-	9	9
	13	5	39	57

Tabela 1. Kategorie wiekowe

Table 1. Age categories

W badanej serii osobniki niedorośle, zmarłe w wieku *infans* stanowiły 12,3% ogółu (ryc. 1). Płeć osobników niedorośli, ze względu na słabo

of the cases, it was possible to measure the diameter of the heads of the bones which made it possible to estimate the height of the individuals.

Osteological material was recovered from 50 features which contained the remains of at least 55 individuals. Due to their state of preservation, it was possible to determine age of the deceased in 46 cases, and sex in 17 cases only. Five age categories were recognized: *infans*, *iuvēnis*, *adultus*, *adultus/maturus*, *maturus* as well as a group of adult individuals described in general terms as *adultus-maturus* (table 1).

Out of the 49 features, 6 graves contained remains of more than one person (no. 14, 17, 21, 43 and 44, 73). Graves 14, 17, 43 and 73 were probably double burials (remains of two adults, one of them a man, were placed in the first grave, while adults accompanied by children were buried in the other ones; in the case of graves 43 and 72 it was possible to identify the adults as female). Grave 44 contained the remains of three adults, while grave 21 - four (male, female, child and the remains of another adult).

In the examined sample, immature individuals, deceased in the *infans* stage accounted for 12.3% of the total (fig.1). Sex of the non-mature individuals was impossible to determine due to the still poorly developed sexual characteristics. There were only two individuals of a relatively young age (*iuvēnis*). Adults (*adultus-maturus*) constitute the remaining 69%.

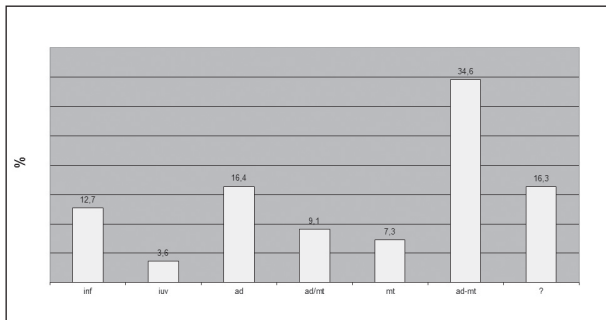
12 women and 5 men (table 1) were identified among the individuals for whom sex determination was possible. Because of the small total number of individuals of known sex, I do not provide the percentage ratio. In total, the percentage of individuals of unknown sex was almost 71%.

The degree of cremation is practically the same in all burials. Bones are heavily burnt with light yellow or yellowish gray colouring. In some cases, gray or black-gray colouring is the result of burning.

It was also possible to obtain measurements of several elements of skeleton (features 20, 43, 72). Thanks to these measurements, it was possible to determine approximate height of selected individuals (J. Strzałko, J. Piontek 1974). Femoral head from feature 20 belonged to a very short woman (less than 145 cm tall). Tall women (ca. 165 cm) were buried in graves 43 and 72.

Due to the insufficient state of preservation

ukształtowane jeszcze cechy płciowe nie była możliwa do określenia. Osobników w wieku stosunkowo młodym (*iuvenis*) było tylko dwóch. Pozostałe prawie 69% to osobnicy dorośli (*adultus-maturus*).

Ryc. 1. Struktura wieku osobników.

Fig. 1. Age structure of individuals.

Wśród oznaczonych według płci osobników było 12 kobiet i 5 mężczyzn (tab. 1). Nie podaję stosunku procentowego ze względu na niewielką liczbę osób określonych. Ponieważ w sumie odsetek osobników o nieustalonej płci wynosił prawie 71 %.

Stopień przepalenia jest praktycznie jednakowy we wszystkich pochówkach. Są to silnie przepalone kości o barwie jasnożółtej bądź żółto szarej. W niektórych barwa szara lub czarno-szara jest wynikiem spalenizny.

Udało się też wykonać pomiary kilku elementom szkieletu (obiekt nr 20, 43, 72). Dzięki tym pomiarom można było w przybliżeniu stwierdzić wzrost osobników (J. Strzałko, J. Piontek 1974). W grobie nr 20 zmierzona główka kości udowej należała do kobiety o wzroście bardzo niskim (poniżej 145 cm). Natomiast w grobie 43 i 72 spoczywały szczątki wysokich kobiet (ok. 165 cm).

Ze względu na niedostateczny stan zachowania materiału kostnego (niewielka ich ilość w poszczególnych grobach) obraz danej populacji jest zasadniczo bardzo niewyraźny. Wyniki jakie udało się uzyskać bardzo niewiele nam mówią o cechach fizycznych ludzi zamieszkujących te tereny.

of osteological material (a small number of bones in individual graves), the overall image of the given population is generally very vague. The results we managed to obtain do not tell us much about the physical characteristics of people living in this area.

Bibliografia:

Gładykowska-Rzeczycka J.

1971 *Historia, rozwój i wyniki badań materiałów kostnych z cmentarzysk ciałopalnych ze szczególnym uwzględnieniem Polski*, Pomerania Antiqua 4, s. 21–67.

1974 *Antropologiczna interpretacja cmentarzysk ciałopalnych*, Pomerania Antiqua 5, 27–149.

Lewicki P.

1975 *Zróżnicowanie grubości kości sklepienia czaszki*, Przegląd Antropologiczny 41/ 2, s. 389–399.

Malinowski A., Strzałko J.

1985 *Antropologia*, Warszawa-Poznań.

Piontek, J.

1999 *Biologia populacji pradziejowych. Zarys metodyczny*, Poznań.

Strzałko J., Henneberg M.

1975 *Określanie płci na podstawie morfologii szkieletu*, Przegląd Antropologiczny 41/1, s. 105–126.

Strzałko J., Piontek J.

1974 *Wpływ spalania w warunkach zbliżonych do kremacji pradziejowych na morfologię kości*, Przegląd Antropologiczny 40/2, s. 315–325.

Strzałko J., Piontek J., Malinowski A.

1973 *Teoretyczno-metodyczne podstawy badań kości z grobów ciałopalnych*, Materiały i Prace Antropologiczne 85, s. 179–201.

Szydlowski J.

1974 *Z badań kremacji w pradziejach, Materiały z sympozjum, „Metody, wyniki i konsekwencje badań kości z grobów ciałopalnych”*, Seria Antropologia 2, s. 71–76.

Aneks II

Anna Gręzak

Analiza zwierzęcych szczątków kostnych ze stanowiska w Kuczborku Osadzie

Analizie poddano materiał osteologiczny składający się z 99 fragmentów kości i zębów zwierzęcych znalezionych w wypełniskach 30 obiektów odkrytych podczas badania wielokulturowej nekropoli w Kuczborku-Osadzie. Połowa z nich to groby kultur przeworskiej (8, ewentualnie 9 obiektów) i wielbarskiej (6 obiektów). Pozostałe obiekty zostały wydатовane na okres wczesnego średniowiecza (obiekt 40) oraz czasy nowożytne (13 obiektów). Chronologia jednego obiektu, nr 77, nie jest znana.

Zwierzęce szczątki kostne zidentyfikowano pod względem taksonomicznym i anatomicznym. Przy szacowaniu wieku zwierząt korzystano z kryteriów ustalonych przez Koldę (1936). Wykonano pomiary kości stosując zasady zunifikowane przez A. von den Driesch (1976). Ustalono wysokość w kłębie konia korzystając ze współczynników Kiesewaltera (Driesch A, Boessneck J 1974). Ponadto opisano występujące na niektórych kościach ślady antropogeniczne oraz ślady powstałe w wyniku działania czynników tafonomicznych (katalog szczątków).

Wszystkie (lub niemal wszystkie) fragmenty kości znalezione w obiektach kultury przeworskiej i wielbarskiej nosiły ślady przepalenia. Fragmentacja kości, rodzaj spękań, odkształcenia, porowatość oraz biała (ewentualnie biało-szara) barwa wskazują na podanie ich działaniu wysokiej temperatury, w granicach 900–1000°C (J. Wahl 1981). Jedynie w przypadku fragmentu zęba bydła odkrytego w wypełnisku obiektu 72 nie można stwierdzić jednoznacznie czy został on przepalony. Stan zachowania szczątków wpłynął na możliwości identyfikacji poszczególnych elementów. Nie udało się rozpoznać 12 z 49 fragmentów przekazanych do analizy, a pozostałe fragmenty zostały oznaczone z różną dozą prawdopodobieństwa. Część zidentyfikowano bez żadnych wątpliwości, a niektóre oznaczenia są mniej pewne, co odnotowano w zestawieniu zespołów z poszczególnych obiektów sepulkralnych (tab. 1). Największe wątpliwości dotyczą sześciu szczątków, które mogły pochodzić od ptaków. Były to niewielkie fragmenty trzonów

Annex II

Anna Gręzak

Analysis of animal skeletal remains from the site in Kuczbork-Osada

The analysis was conducted on osteological material comprising 99 fragments of animal bone and teeth found in the fill of 30 features uncovered during the excavations at the multicultural cemetery in Kuczbork-Osada, half of which were graves associated with the Przeworsk (8, or possibly 9 features) and Wielbark (6 features) cultures. The remaining features are dated to either the early Middle Ages (feature 40) or the modern times (13 features). The chronology of feature 77 is unknown.

Animal skeletal remains were identified with regards to their anatomy and taxonomy. Age of the animals was determined based on the criteria established by Kolda (1936). Bone measurements were carried out utilising rules unified by A. von den Driesch (1976). Height at the withers for horses was estimated using Kiesewalter's method (A. Driesch, J. Boessneck 1974). Moreover, anthropogenic marks and taphonomic traces present on some of the bones were described (catalogue of remains).

All (or almost all) animal bone fragments found in the features attributed to the Przeworsk and Wielbark cultures bear the marks of cremation. Fragmentation of the bones, type of fractures, deformation, porosity and white (alternatively grey-white) colour indicate they were exposed to high temperatures in the range of 900-1000 °C (J. Wahl 1981). Only in the case of a bovine tooth found in the fill of feature 72 it cannot be unequivocally determined if it had been burnt. The state of preservation of the remains affected the possibility of identifying particular elements. 12 out of 49 analysed fragments could not be identified, and the remaining ones were identified with a varying degree of probability. Some could be identified with no doubts, other determinations are not as certain, which has been noted in the tally of the remains from each sepulchral feature (table 1). The largest uncertainty concerns six fragments, possibly bird remains, comprising small pieces of long bone shafts with no diagnostical features.

Oznaczenie zoologiczne Zoological identification	Kultura przeworska Przeworsk culture									Kultura wielbarska Wielbark culture					
	Ob. F. 14	Ob. F. 44	Ob. F. 46B	Ob. F. 47	Ob. F. 50	Ob. F. 65A	Ob. F. 65B	Ob. F. 72	Ob. F. 38B*	Ob. F. 17	Ob. F. 20	Ob. F. 21	Ob. F. 24	Ob. F. 31	Ob. F. 43
Ptak? Bird?		1	1							3					1
Bydło Cattle								1						2	1
Owca-koza Sheep-goat	1			1	1	11	3			1	3	1	1		2
Mały ssak Small mammal										2					
Nieokreślone Unidentified	3		1						1				4	1	2
Razem Total	4	1	2	1	1	11	3	1	1	4	3	1	5	3	6

Tabela 1. Występowanie szczątków zwierzęcych w obiektach kultury przeworskiej i wielbarskiej (*obiekt prawdopodobnie związany z kulturą przeworską; kursywą oznaczono szczątki przepalone).

Table 1. Presence of animal remains in features associated with the Przeworsk and Wielbark cultures (*Feature probably associated with the Przeworsk culture; cremated remains are italicised)

Oznaczenie zoologiczne Zoological identification	średnio-wieczne Middle Age	czasy nowożytne Modern times													Nie-określony Unidentified
	Ob. F. 40	Ob. F. 12	Ob. F. 13	Ob. F. 19 A	Ob. F. 26A	Ob. F. 36A	Ob. F. 38	Ob. F. 38A	Ob. F. 54	Ob. F. 56	Ob. F. 58	Ob. F. 60	Ob. F. 64	Ob. F. 68	Ob. F. 77
Bydło Cattle		1	1				1		1	15				1	1
Owca-koza Sheep-goat				1	1	2							2		
Świnia Pig											1	1		1	
Koń Horse	4					8		1							
Nieokreślone Unidentified			1			1		1		1	3				
Razem Total	4	1	2	1	1	11	1	2	1	16	4	1	2	2	1

Tabela 2. Występowanie szczątków zwierząt w obiektach datowanych na okres średniowiecza i czasy nowożytne.

Table 2. Presence of animal remains in features dated to the Middle Ages and modern times.

kości długich nie posiadające cech diagnostycznych. Trzy znaleziono w grobie kultury wielbarskiej (obiekt 17) wraz z dwoma fragmentami kości, które mogły należeć do drobnego ssaka. Obecność we wzmiankowanym zespole szczątków zwierząt nieokreślonego gatunku z dwóch gromad zasugerowano na podstawie obserwacji różnic w wyglądzie istoty zbitej, widocznych

Three was found in a Wielbark culture grave (feature 17) together with two other bone fragments, possibly from a small mammal. The presence of animal remains of unidentified species from two different classes in the same grave was suggested based on the differences observed in the appearance of cortical bone examined under the microscope. However,

w obrazie mikroskopowym. Nie można jednak wykluczyć, iż były one efektem odmiennego stopnia przepalenia poszczególnych fragmentów (jedna z domniemyanych kość ptasich była przepalona na szaro).

W grobach kultury przeworskiej, poza dwoma zespołami z kośćmi należącymi prawdopodobnie do ptaków (obiekt 44 i 46B), znaleziono wyłącznie szczątki ssaków. W pięciu obiektach odnotowano kości owcy lub kozy, przy czym nie dało się rozpoznawać jednoznacznie elementów szkieletu pochodzących od konkretnego gatunku, a w jednym okryto fragment zęba bydła. We wszystkich grobach znaleziono pozostałości szkieletów jednego gatunku zwierząt, zazwyczaj były to pojedyncze kości, niemal wyłącznie elementy szkieletu kończyn. Tylko z obiektów 65A i 65B pochodzą fragmenty kilku kości. W pierwszym z nich odkryto pozostałości czterech kości: ramiennej, promieniowej, łokciowej oraz piszczelowej małego przeżuwacza. W drugim zespole oznaczono trzy fragmenty kości, z których dwa pochodziły z jednej kości promieniowej, a jeden z kości promieniowej lub piszczelowego. Kontekst archeologiczny pozwala wysunąć przypuszczenie, że wszystkie pozostałości kostne znalezione w obiektach 65A i 65B pochodzą ze spalonych części tuszy jednej owcy lub kozy. Nie wiele wiadomo o wieku zwierząt, których szczątki zdeponowano w omawianych obiektach. Ustalono jedynie, że kość udowa odkryta w grobie nr 47 należała do młodej morfologicznie owcy lub kozy, czyli osobnika, który w chwili śmierci miał mniej niż 3,5 roku.

W materiale osteologicznym pozyskanym z obiektów kultury wielbarskiej także odnotowano szczątki należące przypuszczalnie do ptaków oraz kości bydła i owcy lub/i kozy. Najczęstszym znaleziskiem były pozostałości kostne małych przeżuwaczy. Znaleziono je w 5 z 6 badanych obiektów, przy czym trzykrotnie były to pojedyncze kości owcy lub kozy, w jednym przypadku występowały wspólnie z kośćmi bydła i ptaka (obiekt 43), a w obiekcie 17 przypuszczalnie razem z kośćmi małego ssaka i ptaka. W obiekcie 31 znaleziono wyłącznie fragmenty kości bydła. Wśród szczątków małych przeżuwaczy rozpoznano elementy szkieletu reprezentujące odcinek bliższy kończyny piersiowej, odcinek bliższy miednicznej oraz tułów. Do bydła należały pojedyncze kości z części bliższych kończyny piersiowej i miednicznej oraz szkieletu głowy.

it cannot be excluded that this was the result of a different degree of cremation of particular fragments (one of the alleged bird bones was burnt grey).

Apart from two features (44 and 46B), which probably contained bird bones, only mammal remains were found in the graves of the Przeworsk culture. Remains of sheep or goat were recovered from five features; it was impossible to identify skeletal elements with either of the two species explicitly. A fragment of a bovine tooth was found in one feature. In all the cases, each grave contained remains of one animal species. Usually, it was a single bone, almost exclusively skeletal elements of the limbs. Several bone fragments were recovered only from features 65A and 65B. Remnants of four bones: humerus, radius, ulna and tibia from a small ruminant were found in the former. In the latter, three bone fragments were found - two from one radial bone and one from either radius or tibia. Archaeological context allows for a speculation that all skeletal remains in features 65A and 65B came from a cremated carcass of one sheep or goat. Not much is known about the age of the animals whose remains were deposited in the features described. It could only be established that a femur recovered from grave 47 belonged to a morphologically young sheep or goat, i.e., a specimen that was less than 3.5 years old at the time of death.

Remains of cattle, sheep and/or goat and also possibly birds were likewise found in the osteological material from the Wielbark culture features. Skeletal remains of small ruminants were the most frequent. They were recovered from 5 out of 6 excavated features; in three cases these were single bones of sheep or goat; in one case they were found together with cattle and bird bones (feature 43), and in the case of feature 17 probably together with the remains of a small mammal and a bird. Only bovine bones were found in feature 31. Skeletal elements representing proximal forelimb, proximal hindlimb and torso were identified among the remains of small ruminants. Single bones from the proximal fore- and hindlimbs and skull belonged to cattle.

Elements of forelimb skeleton (radius, ulna and third metacarpal) of a horse were recovered from one of the medieval features (table 2). Anatomical composition and morphology of the bones suggest that they may have belonged to

W jedynym obiekcie z okresu średniowiecza (tab. 2) znaleziono elementy kośćca kończyny piersiowej konia (kość promieniowa, kość łokciowa i kość śródręcza III). Skład anatomiczny kości oraz ich morfologia sugerują, że mogły one pochodzić od jednego dorosłego osobnika o wysokości w kłębie w granicach 136-139 cm. Na żadnej z kości nie zaobserwowano śladów antropogenicznych.

W materiale osteologicznym z obiektów powstałych w czasach nowożytnych odnotowano 10 fragmentów przepalonych kości oraz 40 szczątków nie poddanych działaniu ognia (tab. 2). W drugiej grupie znalazły się fragmenty kości i zębów ssaków hodowlanych: bydła, owcy i kozy, świni oraz konia. Na nielicznych kościach odnotowano ślady cięcia (człon palcowy bliższy konia, obiekt 36) lub rąbania (kość piszczelowa bydła, obiekt 38). W przypadku kości noszących ślady oddziaływania wysokich temperatur istnieje możliwość, iż są to redeponowane szczątki z naruszonych w czasach nowożytnych obiektów sepulkralnych z okresu wpływów rzymskich. Większość z nich nie nadawała się do identyfikacji anatomicznej i gatunkowej, ale oznaczono dwa fragmenty kości metapodialnej owcy lub kozy (obiekt 64) i kość nadgarstka świni (obiekt 60). Istnieje zatem prawdopodobieństwo, iż w jednym ze zniszczonych obiektów kultury przeworskiej lub wielbarskiej złożono szczątki świni, a kości tego gatunku nie zostały znalezione w żadnych z obiektów przypisanych do tych kultur.

Wyniki opracowania dość skromnego zbioru szczątków zwierzęcych ze stanowiska 7 w miejscowości Kuczborku-Osady datowanych na okres wpływów rzymskich wskazują na pewne jego podobieństwo do innych materiałów osteologicznych z cmentarzysk kultury przeworskiej i wielbarskiej. Według danych zebranych przez T. Wegrzynowicz (1982, s. 94–97, 226) wśród szczątków zwierzęcych odkrytych w grobach ludzkich kultury przeworskiej najczęstsze były kości ptaków, a wśród ssaków przeważały szczątki owcy i kozy oraz bydła. Przewaga pozostałości ssaków domowych i znaczący odsetek kości ptaków, głównie kury domowej, cechuje także zespoły zwierzęcych szczątków kostnych z opublikowanych później nekropoli kultury przeworskiej, jak: Kamieńczyk (T. Dąbrowska 1997, 112–114), Chmielów Piaskowy (K. Godłowski,

one individual with height at the withers of 136–139 cm. No anthropogenic marks were observed on any of the bones.

Osteological material from modern features comprised 10 fragments of cremated bone, and 40 animal remains that had not been exposed to fire (table 2). The latter group included bone and teeth fragments from domesticated mammals: cattle, sheep-goat, pig and horse. Traces of cutting (proximal phalanx of a horse, feature 36) or chopping (bovine tibia, feature 38) were detected on a few bones. In the case of bones with traces of having been exposed to high temperatures, it is possible that they were re-deposited from the graves from the Roman period that had been disturbed by modern features. Most of them could not be identified anatomically and taxonomically, but two fragments of metapodial bone of either a sheep or a goat (feature 64) and carpal bone of a pig (feature 60) have been noted. Therefore, it is probable that one of the destroyed graves of either the Przeworsk or Wielbark culture contained remains of a pig. No bones of this species were found in any of the surviving features attributed to these two cultures.

The results of the analysis of a rather limited assemblage of animal remains dated to the Roman period from site 7 in Kuczbork-Osada show certain similarity to osteological material from other sites associated with the Przeworsk and Wielbark cultures. According to the data gathered by T. Wegrzynowicz (1982, pp. 94–97, 226), bird bones were the most commonly encountered among animal remains found in Przeworsk culture graves, while sheep-goat and cattle dominated among mammal remains. The prevalence of remains of domesticated mammals and the prominent percentage of bird bones, mostly chicken, is also characteristic of animal bone assemblages from other Przeworsk culture cemeteries such as: Kamieńczyk (T. Dąbrowska 1997, pp. 112–114), Chmielów Piaskowy (K. Godłowski, T. Wichman 1998, pp. 47–49), Nadkole site 2 (J. Andrzejowski 1998, pp. 119–124), Grzybów (K. Garbacz 2000, pp. 107–109), Dąbek (A. Mistewicz 2005, pp. 227–228), Krupice (J. Jaskanis 2005, p. 118), Oblin (K. Czarnecka 2007, pp. 125–127), Ciełkowice Duże (D. Makowiecki p. 2008), Modła (J. Andrzejowski 2009, catalogue of graves), Gulin-Młyn (A. Lasota-Moskalewska 2013, pp. 133–134), Opatów (D. Poliszot-

T. Wichman 1998, 47–49), Nadkole, stan. 2 (J. Andrzejowski 1998, 119–124), Grzybów (K. Garbacz 2000, 107–109), Dąbek, (A. Miste-wicz 2005, 227–228), Krupice (J. Jaskanis 2005, 118), Oblin (K. Czarnecka 2007, 125–127), Cieślówice Duże (D. Makowiecki 2008), Modła (J. Andrzejowski 2009, katalog grobów), Gulin-Młyn (A. Lasota-Moskalewska 2013, 133–134), Opatów (D. Poliszot-Makowicz 2015, 91–92) i Karczyn/Witowy stan. 21/22 (D. Makowiecki, M. Makowiecka, M. Wijacka 2015, 199) i Siemiechów (A. Gręzak, K. Wertz 2017). Wśród wzmiankowanych stanowisk można wydzielić dwie grupy, pierwszą z najwyższymi udziałami szczątków owcy i kozy (Kamieńczyk, Nadkole, stan. 2, Krupice, Modła, Opatów) i drugą z dominacją pozostałości kostnych świni (Cieślówice Duże, Grzybów, Chmielów Piaskowy, Oblin, Siemiechów). Na większości nekropoli wschodniej strefy kultury przeworskiej wśród szczątków ssaków najliczniej i najczęściej (w największej liczbie grobów) znajdowane były kości małych przeżuwaczy, co zostało również odnotowane w opisywanym materiale osteologicznym.

W grobach ludzkich z cmentarzysk kultury wielbarskiej także odnotowywano domieszki kości zwierzęcych (T. Wegrzynowicz 1982, 101; J. Jaskanis 1996, katalog grobów; W. Zielińska-Odojowa W., 1999, 74, 89–91, 95, 99; K. Hahula, R. Wołągiewicz, 2001, 18; J. Andrzejowski, A. Żórawska 2002, J. Jaskanis 2005, 118; J. Andrzejowski 2009, katalog grobów), choć zdecydowanie rzadziej niż na nekropolach kultury przeworskiej. Nie zawsze też udało się ustalić od jakich zwierząt pochodziły lub nie podjęto takiej próby. Dużą liczbę szczątków zwierzęcych zarejestrowano w grobach z cmentarzysk wielbarskich funkcjonujących na obszarze wschodniej strefy kultury przeworskiej, co zdaniem J. Andrzejowskiego i A. Żórawskiej (2002) może być formą kultywowania starszych, „przeworskich”, rytuałów pogrzebowych. W przypadku cmentarzyska w Kuczborku- Osadzie zwraca uwagę podobny zestaw zwierząt, których szczątki złożono ze zmarłymi przedstawicielami obu kultur i istotna w nim pozycja małych przeżuwaczy. Przewaga liczebna szczątków tych zwierząt została także odnotowana na cmentarzysku w Cecelach (J. Jaskanis 1996) oraz Nadkolu, stan. 1 (J. Andrzejowski i A. Żórawska 2002), przy czym na pierwszym z nich przepalone kości

Makowicz 2015, pp. 91–92) and Karczyn/Witowy site 21/22 (D. Makowiecki, M. Makowiecka, M. Wijacka 2015, p. 199) and Siemiechów (A. Gręzak, K. Wertz 2017). The aforementioned sites can be divided into two groups: first with the highest share of the remains of sheep-goat (Kamieńczyk, Nadkole, site 2, Krupice, Modła, Opatów); second with the dominance of pig bones (Cieślówice Duże, Grzybów, Chmielów Piaskowy, Oblin, Siemiechów). At the majority of cemeteries in the eastern zone of the Przeworsk culture, bones of small ruminants were the most numerous and commonly encountered (in the largest number of graves) among mammal remains, which has also been noted in the osteological material described here.

Animal remains intermingled with human bones have also been found in the graves at cemeteries associated with the Wielbark culture (T. Wegrzynowicz 1982, p. 101; J. Jaskanis 1996, catalogue of graves; W. Zielińska-Odojowa W., 1999, pp. 74, 89–91, 95, 99; K. Hahula, R. Wołągiewicz, 2001, p. 18; J. Andrzejowski, A. Żórawska 2002, J. Jaskanis 2005, p. 118; J. Andrzejowski 2009, catalogue of graves), however, they are decidedly more rare than in the case of burial sites of the Przeworsk culture. It has not always been possible to establish to which species they belonged, or no such attempts have been made. A large number of animal remains have been recorded in the graves at Wielbark cemeteries located in the eastern zone of influence of the Przeworsk culture, which, according to J. Andrzejowski and A. Żórawska (2002) could be a sign of continued cultivation of older, “Przeworsk-like” funerary rites. What is noteworthy in the case of the cemetery in Kuczbork-Osada is the similar composition of animal species placed in human graves of both cultures as well as the significant share of small ruminants. The preponderance of remains of ruminants has also been noted at the cemeteries in Cecele (J. Jaskanis 1996) and Nadkole site 1 (J. Andrzejowski and A. Żórawska 2002). In the first case, cremated bones of sheep and/or goat were the most commonly found in human graves, while similar number of graves containing remains of cattle (6 graves) and small mammals and pig (5 graves each) was discovered at the second of the above-mentioned sites.

owcy i/lub kozy znaleziono stanowiły najczęściej spotykaną domieszka w grobach ludzkich, a w na drugim odkryto podobną liczbę grobów z domieszka kości bydła (6 grobów) oraz małych przeżuwaczy i świni (po 5 grobów).

Dr Anna Gręzak

Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa

Bibliografia:

- Driesch von den A.
1976 *A guide to measurement of animal bones from archaeological sites*, Peabody Museum Bulletins, 1.
- Driesch von den A., Boessneck J.
1974 *Kritische Anmerkungen zur Widerristhöhenberechnung aus Längenmassen vor- und frühgeschichtlicher Tierknochen*, „Säugetierkundliche Mitteilungen“ 22, München.
- Andrzejowski J.
1998 *Nadkole 2: A Cemetery of Przeworsk-Culture in Eastern Poland*, Monumenta Archaeologica Barbarica V, Kraków.
- Andrzejowski J.
2009 *Nekropola w Modle a późna faza kultury przeworskiej na północnym Mazowszu 2*, Warszawa, maszynopis pracy doktorskiej, archiwum Instytutu Archeologii UW.
- Andrzejowski J., Żórawska A.
2002 *Cmentarzysko kultury wielbarskiej na stan. 1 w Nadkolu, woj. mazowieckie*, [w:] J. Andrzejowski, R. Prochowicz, A. Żórawska (red.) *Varia Barbarica, Zenoni Woźniak ab amicis dicata*, Monumenta Archaeologica Barbarica. Series Gemina I, Warszawa-Lublin, s. 29-80.
- Czarnecka K.
2007 *Oblin: Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Südmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica XIII, Warszawa.
- Dąbrowska T.
1997 *Kamieńczyk: Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica III, Kraków.
- Garbacz K.
2000 *Cmentarzysko ciałopalne kultury przeworskiej w Grzybowie, gm. Staszów, woj. świętokrzyskie*, Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego XXI, s. 5–170.
- Godłowski K., Wichman T.
1998 *Chmielów Piaskowy: Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur im Świętokrzyskie-Gebirge*, Monumenta Archaeologica Barbarica VI, Kraków.
- Gręzak A., Wertz K.
2017 *Szczątki zwierzęce z cmentarzyska ludności kultury przeworskiej w Siemiechowie, na stanowisku 2*, [w:] M. Jażdżewska, W. Siciński, *Siemiechów* (red.) stan. 2, woj. łódzkie. *Osada i cmentarzysko kultury przeworskiej*, Łódź 2017, s. 149–164.
- Habuła K., Wołągiewicz R.
2001 *Grzybnica: Ein Gräberfeld der Steinkreisen der Wielbark-Kultur in Pommern*, Monumenta Archaeologica Barbarica VIII, Warszawa.
- Jaskanis J.
1996 *Cecele : Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Ostpolen*, Monumenta Archaeologica Barbarica II, Kraków.
- Jaskanis J.
2005 *Krupice : Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Ostpolen*, Monumenta Archaeologica Barbarica X, Warszawa.
- Kolda J.
1936 *Srovnávači anatomie zvířat domácích se zretelem k anatomii člověka*. Studencké Organisece Veterinárních Mediků, Brno.
- Lasota-Moskalewska A.
2013 *Wyniki badań archeozoologicznych*, [w:] M. Cieślak-Kopryt, I. Miraś (red.), *Gulin-Młyn. Stanowisko 1. Cmentarzyska kultury pomorskiej i przeworskiej w rejonie radomskim*, Pędkowice-Radom, s. 133–136.
- Makowiecki D.
2008 *Analiza archeozoologiczna szczątków zwierząt*, [w:] M. Dziągiewska, M. Kulczyńska (red.), *Cieblówice Duże: Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur im südwestlichen Masowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica XIV, Warszawa, s. 85–96.
- Makowiecki D., Makowiecka M., Wiejacka M.
2015 *Analiza archeozoologiczna kości zwierzęcych i zabytków z cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich w Karczynie/Witowicach, stan. 21/22*, [w:] J. Bednarczyk, A. Romańska *Karczyn* (red.), *Witowy stan 21/22. Birytualne cmentarzysko kultury przeworskiej z Kujaw*, Poznań-Inowrocław, s. 197–217.

Mistewicz A.

- 2005 *Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej z wczesnego okresu wpływów rzymskich na stan. 29 w Dąbku, pow. mławski*, „Wiadomości Archeologiczne” LVII (2004–2005), s. 197–234.

Poliszot-Makowicz D.

- 2015 *Wyniki analizy zwierzęcego materiału kostnego z cmentarzyska ludności kultury przeworskiej w Opatowie, stan. 1, woj. śląskie*, [w:] red. R. Madyda-Legutko, J. Rodzińska-Nowak, J. Andrzejowski (red.), *Opatów, stan. 1. Cmentarzysko kultury przeworskiej*, Monumenta Archaeologica Barbarica, Series Gemina IV, 2, Warszawa-Kraków, s. 85–96.

Wahl J.

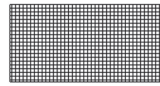
- 1981 *Beobachtungen zur Verbrennung menschlicher Leichname*, „Archäologisches Korespondenzblatt” 11, s. 271–279.

Węgrzynowicz T.

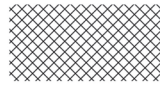
- 1982 *Szczątki zwierzęce jako wyraz wierzeń w czasie ciałopalenia zwłok*, Warszawa.

Ziemlińska-Odojowa W.

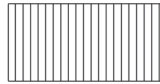
- 1999 *Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Nordmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica VII, Kraków.

czarna/black

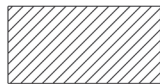
brunatno-czarna/brown and black

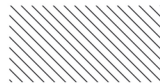
ciemnobrunatna/dark brown

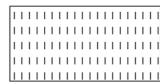
brunatna/brown

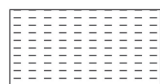
jasnobrunatna/light brown

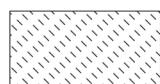
brunatno-żółta/brown and yellow

czerwona glina/red clay

czerwony żwir/red gravel

żółta/yellow

popielata glina/grey clay

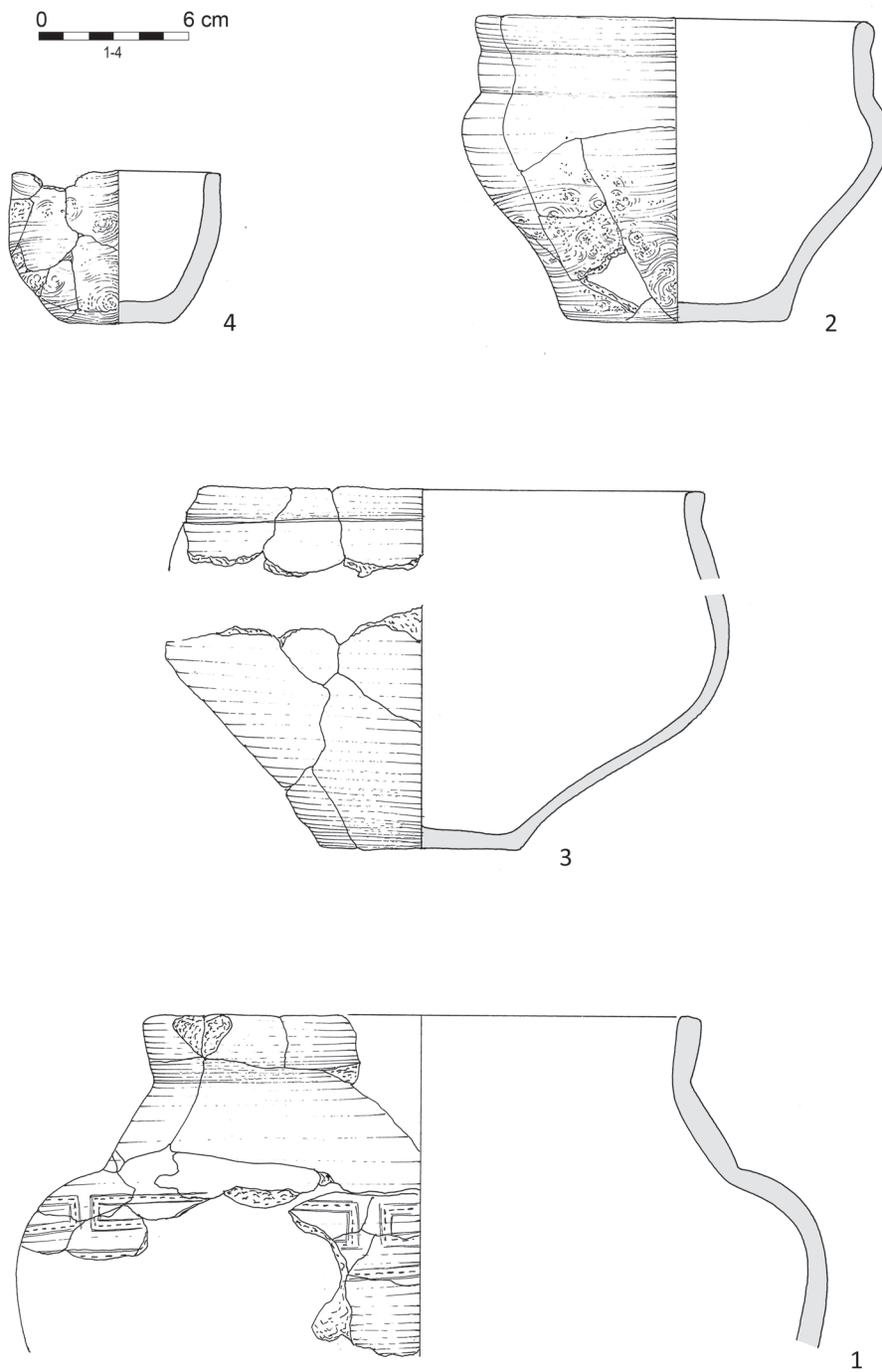

calec/virgin soil

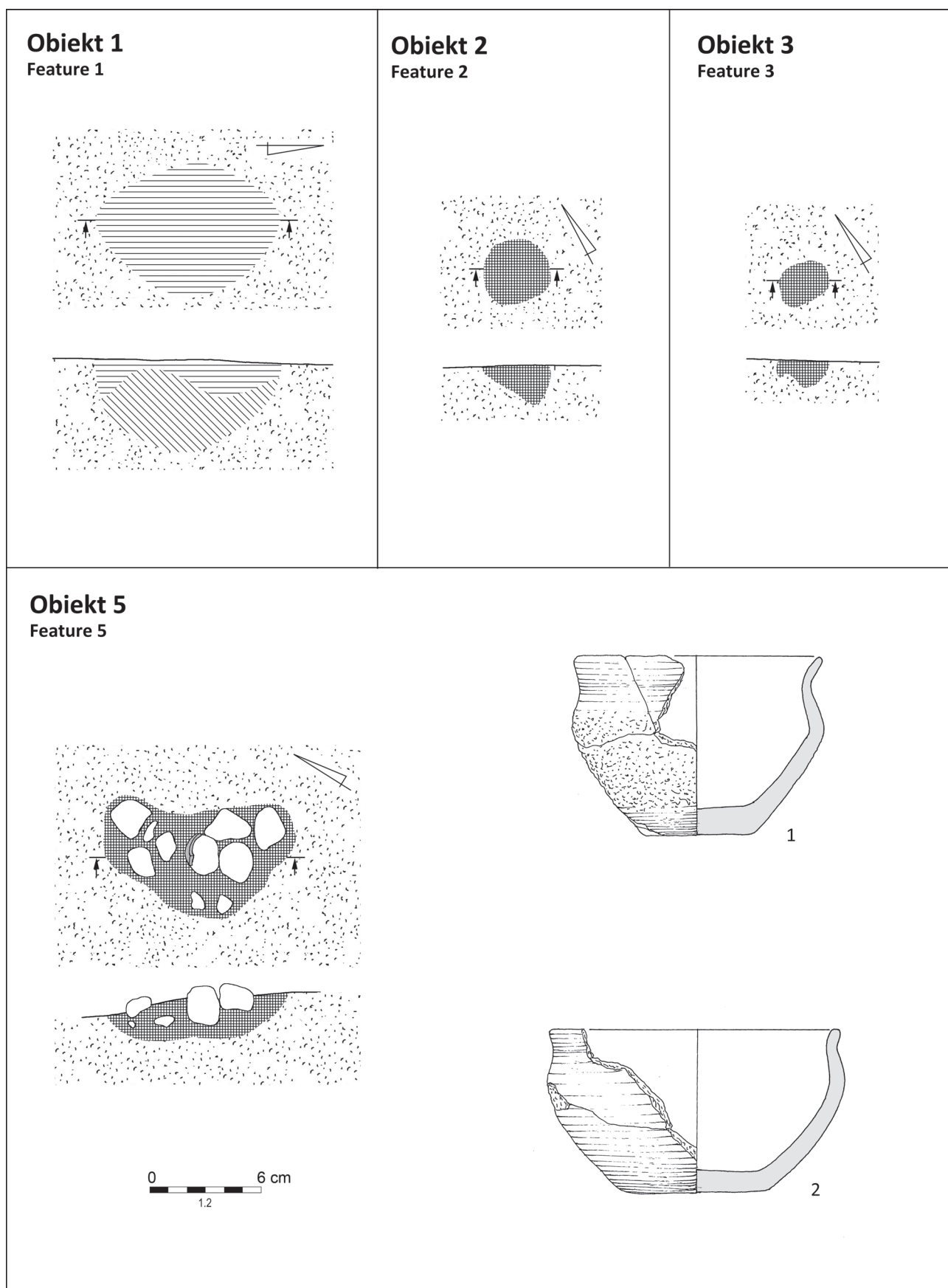

Obiekt A
Feature A

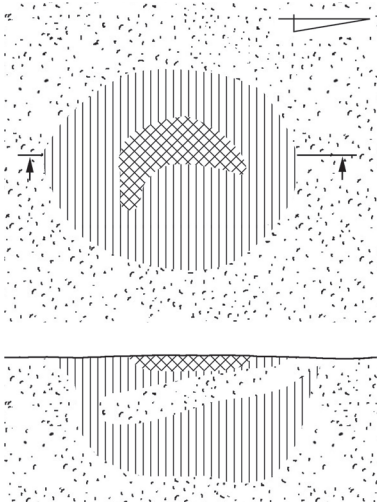
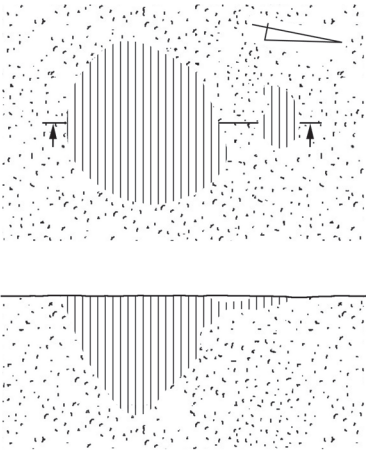
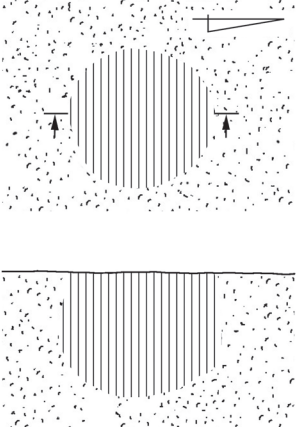
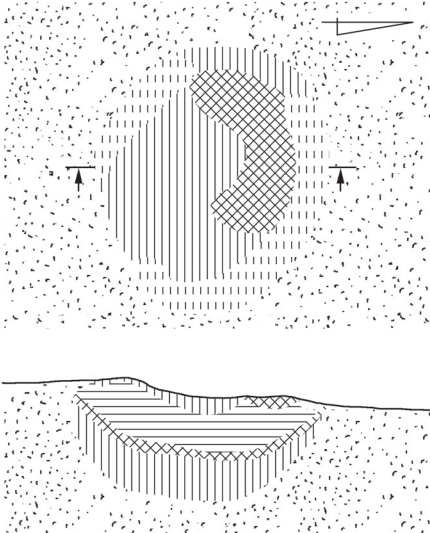
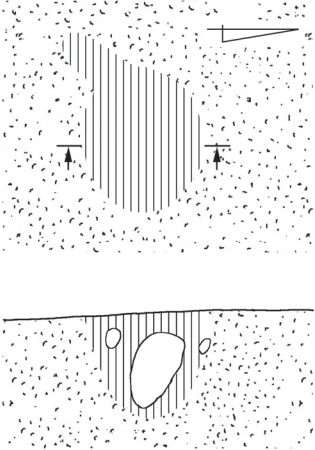
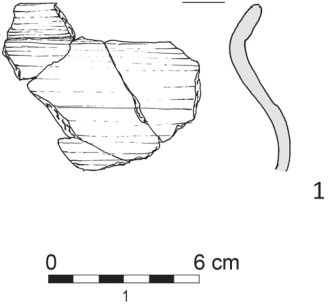
0 6 cm
1-4

Tabl. I. Obiekt A: 1 – glina.
Plate I. Feature A: 1 – clay

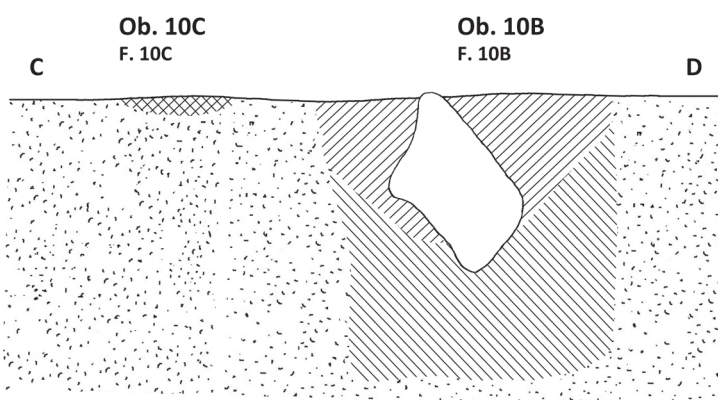
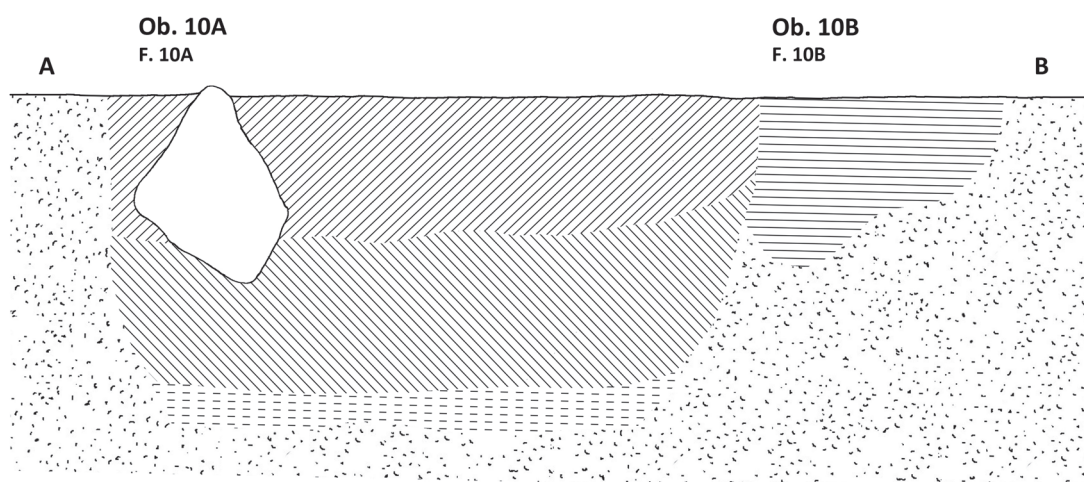
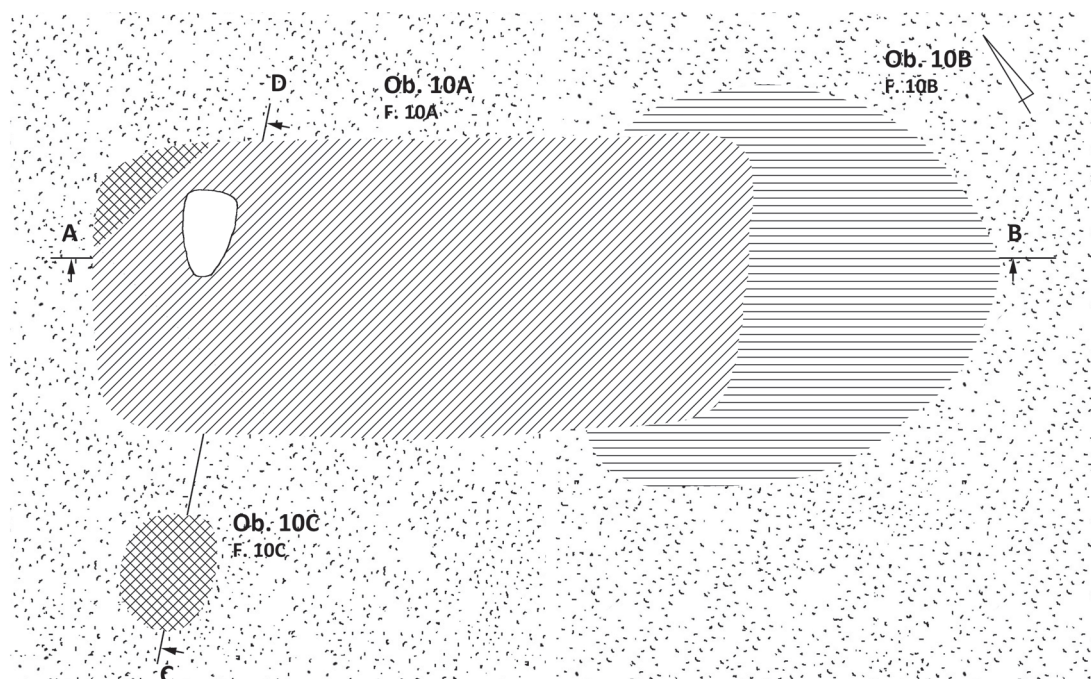

Tabl. II. Obiekty 1–3. Obiekt 5: 1, 2 – glina
Plate II. Features 1–3. Feature 5: 1, 2 – clay

Obiekt 6 Feature 6 	Obiekt 7 Feature 7
Obiekt 4 Feature 4 	Obiekt 9 Feature 9
Obiekt 8 Feature 8 	

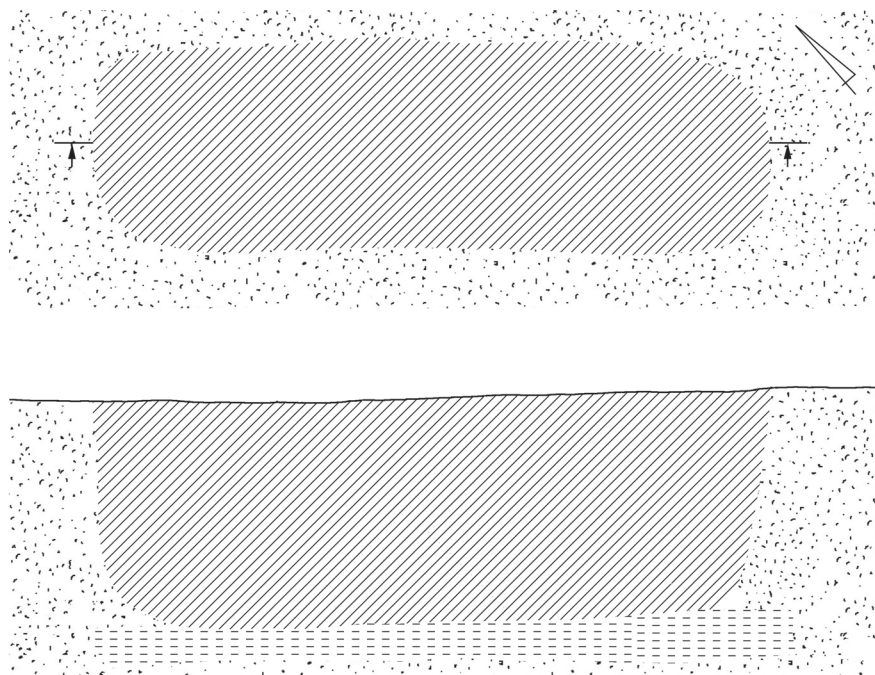
Tabl. III. Obiekty 4, 6, 8. Obiekt 9: 1 – glina
Plate III. Features 4, 6, 8. Feature 9: 1 – clay

Obiekty 10A, 10B, 10C Features 10A, 10B, 10C

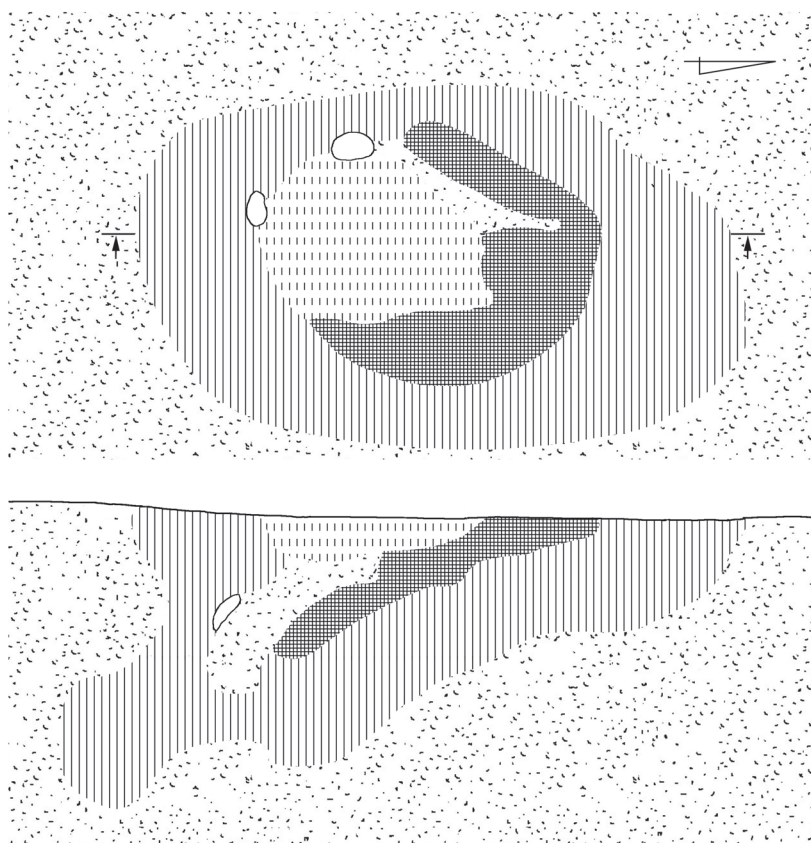
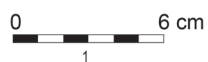
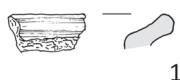

Tabl. IV. Obiekty 10A, 10B
Plate IV. Features 10A, 10B

Obiekt 11
Feature 11

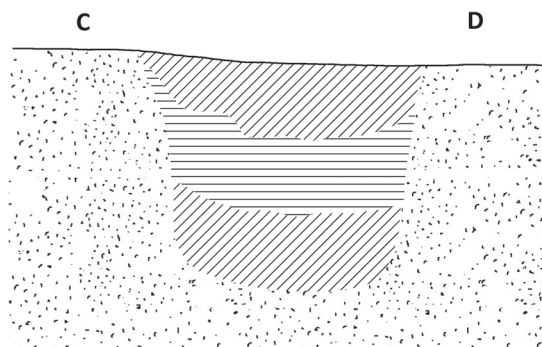
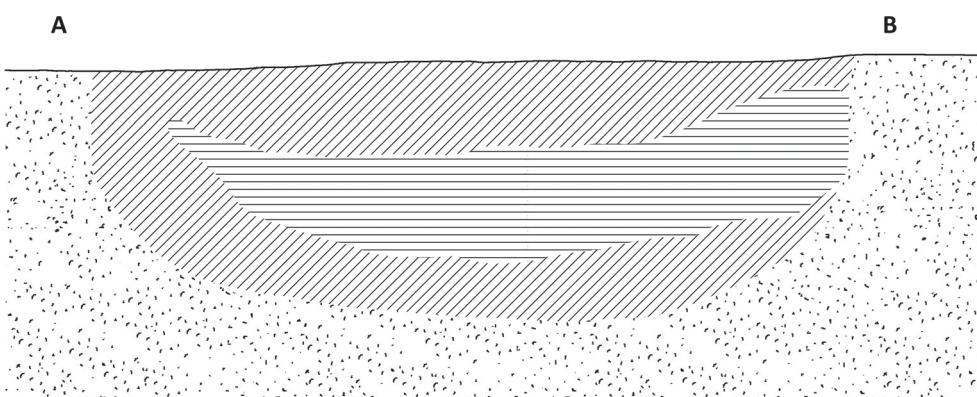
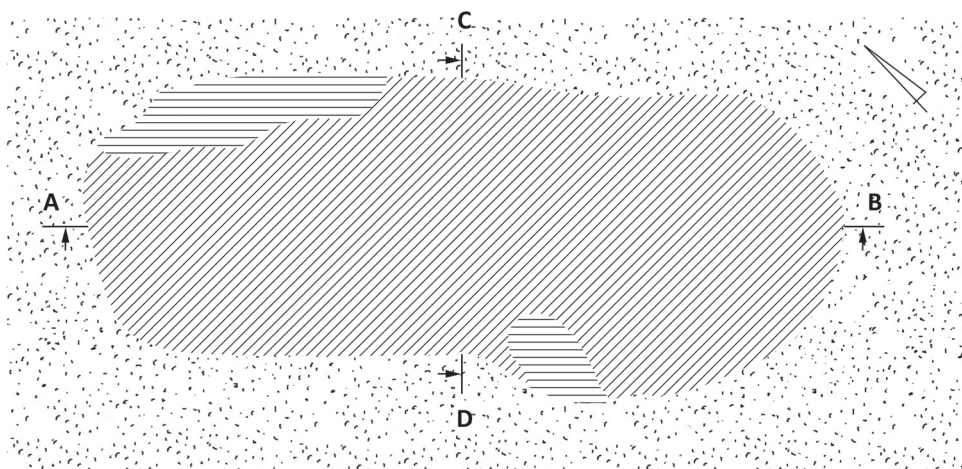

Obiekt 16
Feature 16

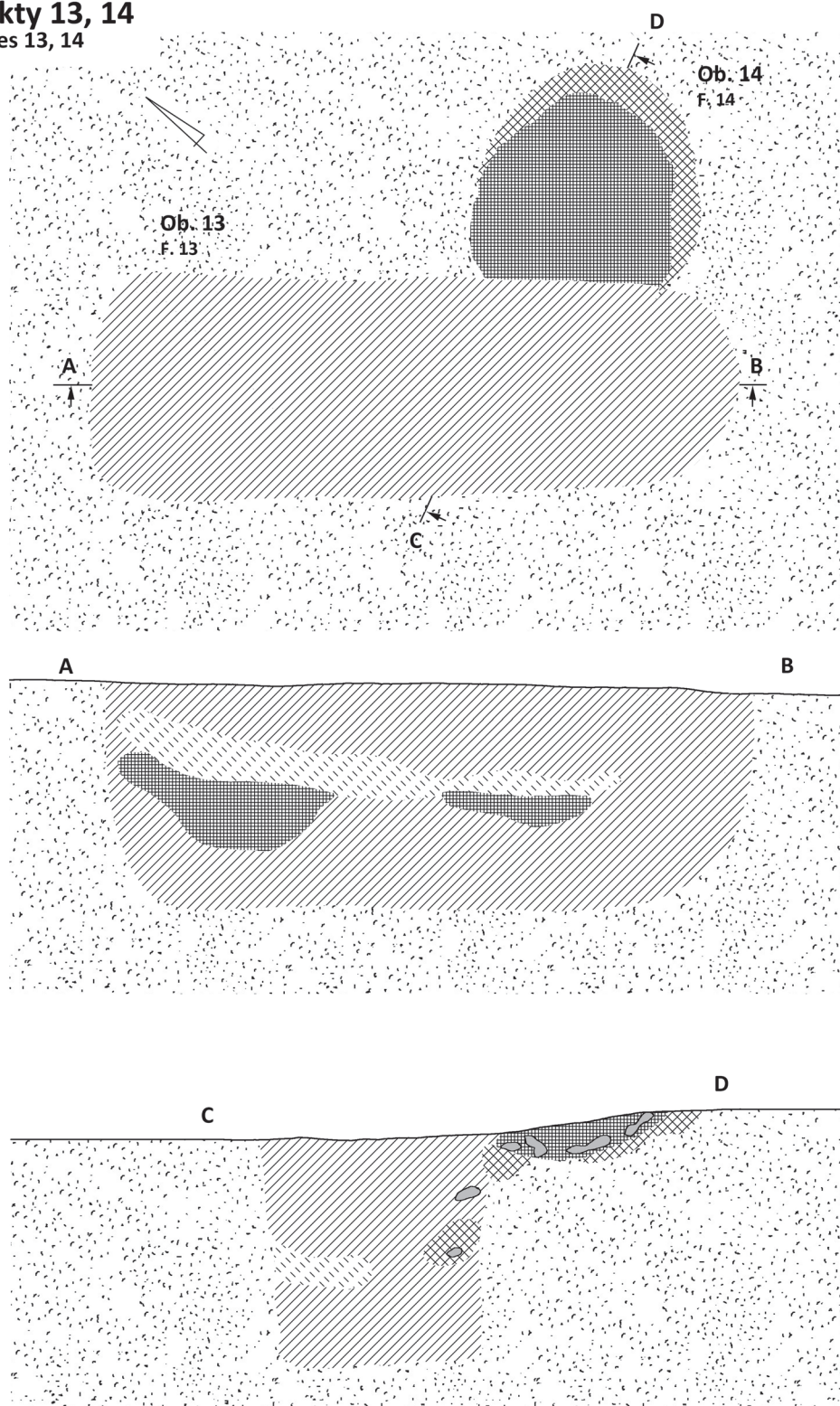
Tabl. V. Obiekty 11, 16
Plate V. Features 11, 16

Obiekt 12
Feature 12

Tabl. VI. Obiekt 12
 Plate VI. Feature 12

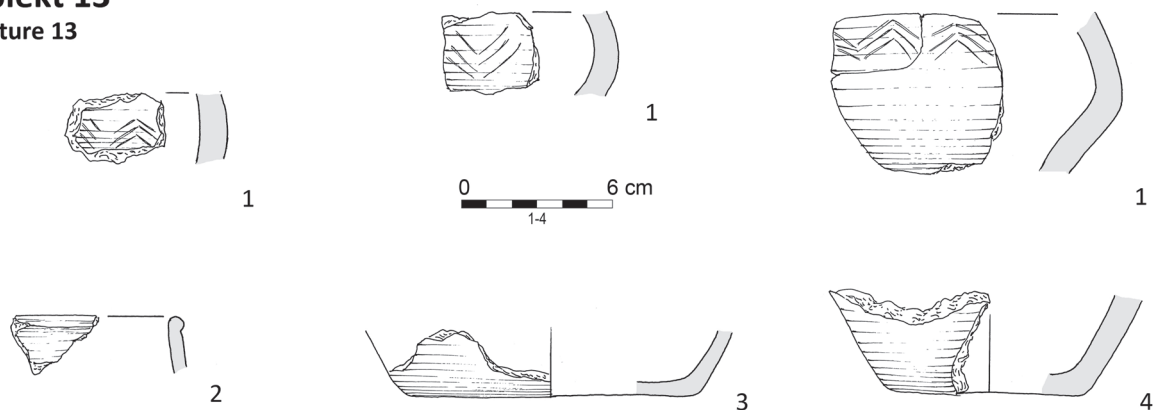
Obiekty 13, 14
Features 13, 14

Tabl. VII. Obiekty 13, 14
Plate VII. Features 13, 14

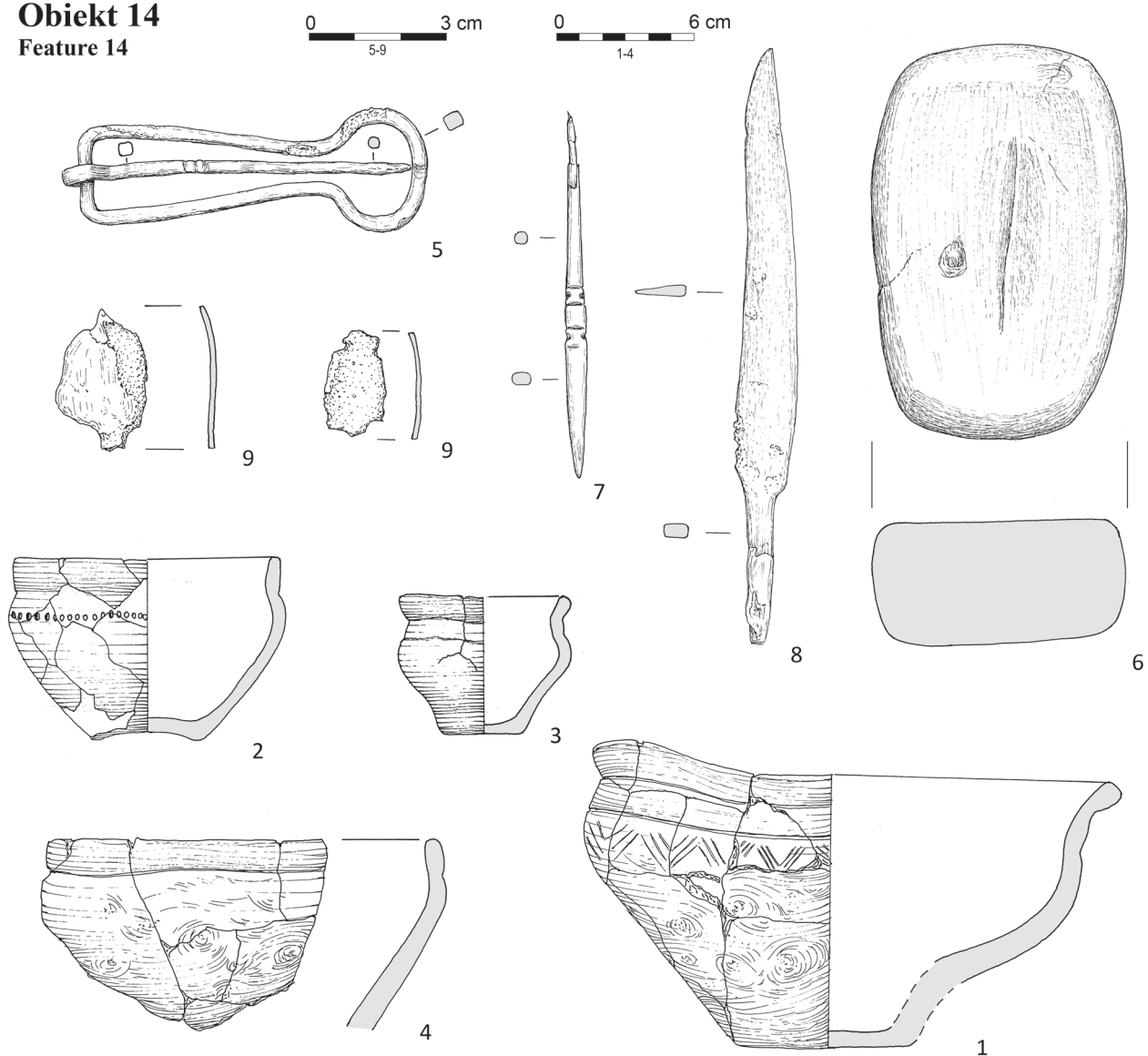
Obiekt 13

Feature 13

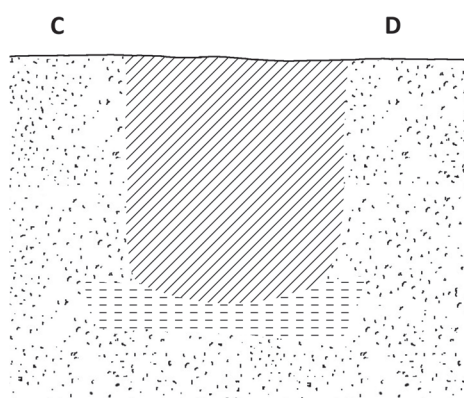
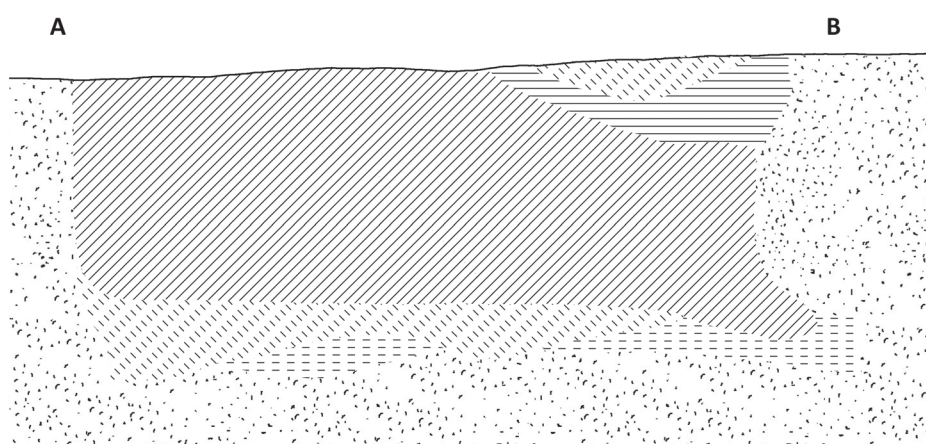
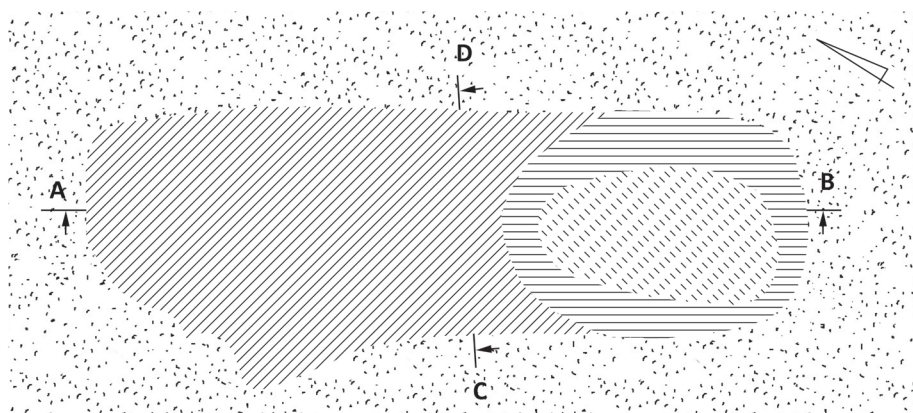
Obiekt 14

Feature 14

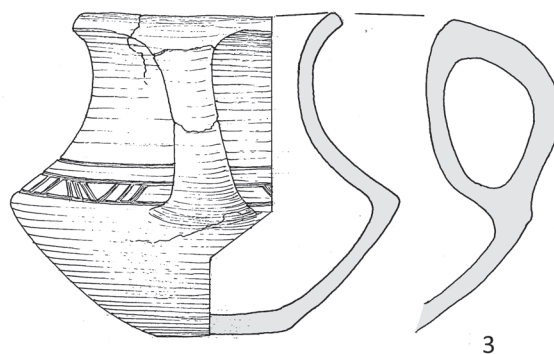
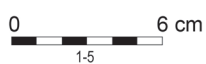
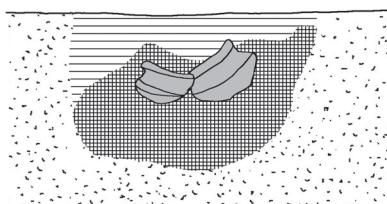
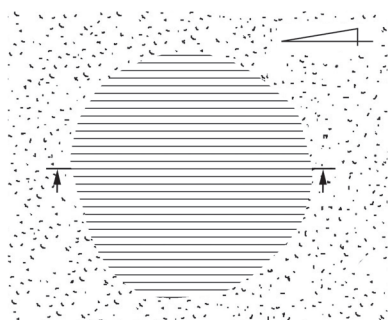
Tabl. VIII. Obiekt 13: 1–4 glina. Obiekt 14: 1–4 – glina, 5, 7–9 – żelazo, 6 – kamień
 Plate VIII. Feature 13: 1–4 clay. Feature 14: 1–4 – clay, 5, 7–9 – iron, 6 – stone

Obiekt 15
Feature 15

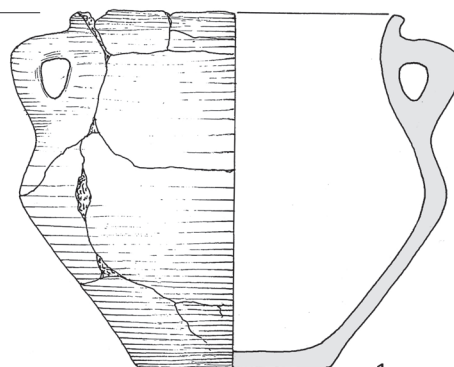
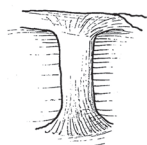

Tabl. IX. Obiekt 15
Plate IX. Feature 15

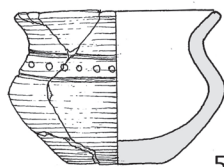
Obiekt 17
Feature 17

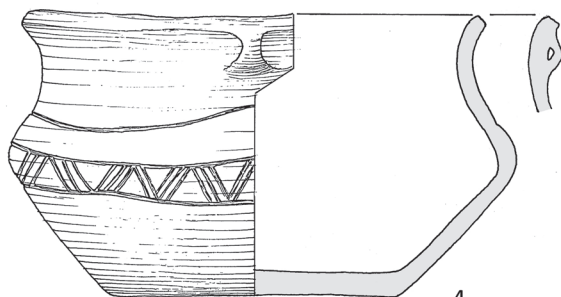
3

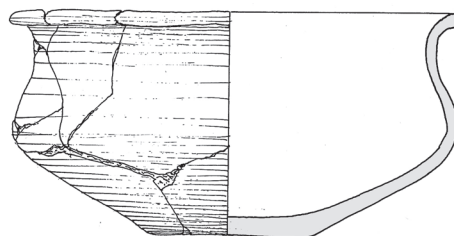
1

5

4

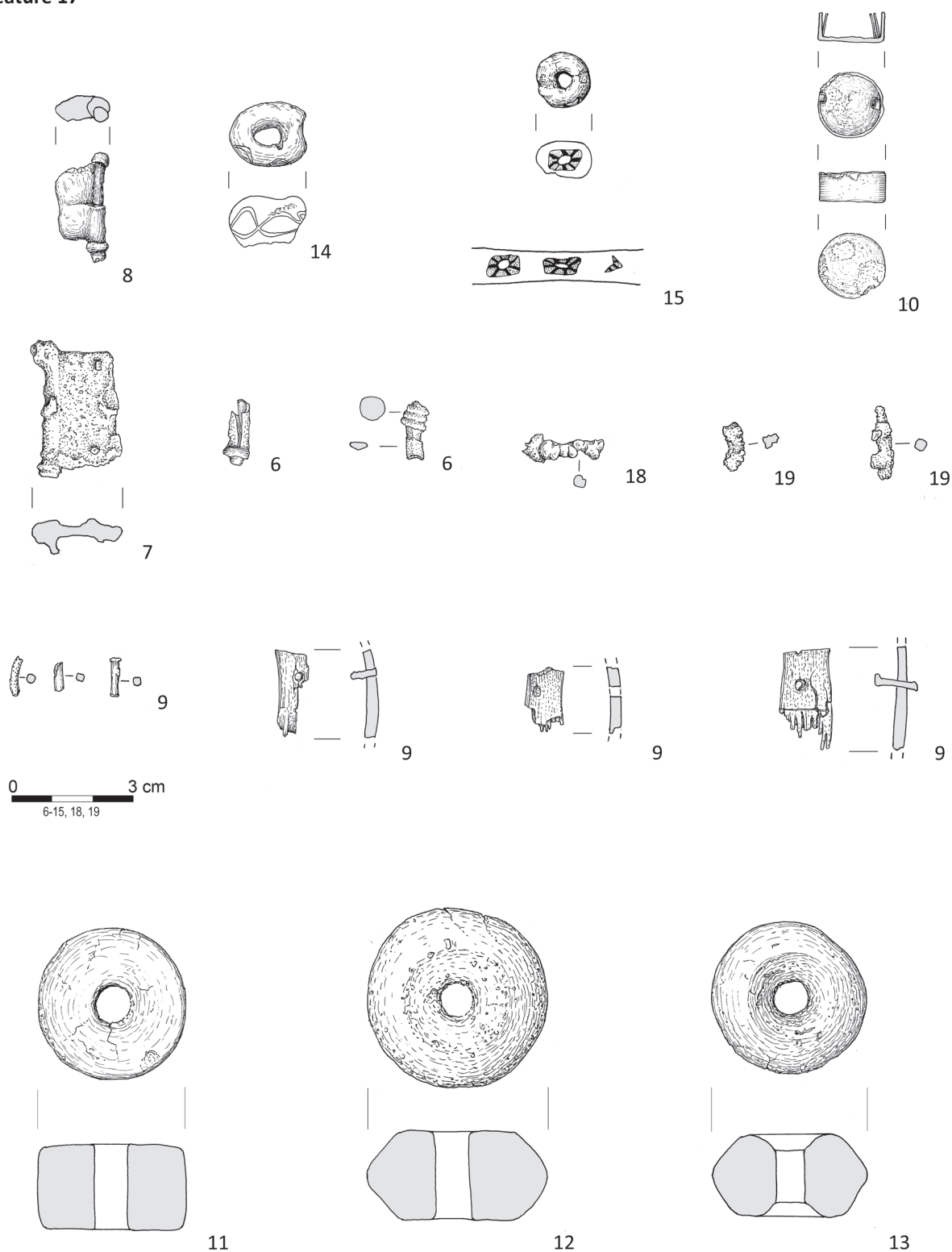

2

Tabl. X. Obiekty 17: 1–5 – glina
Plate X. Features 17: 1–5 – clay

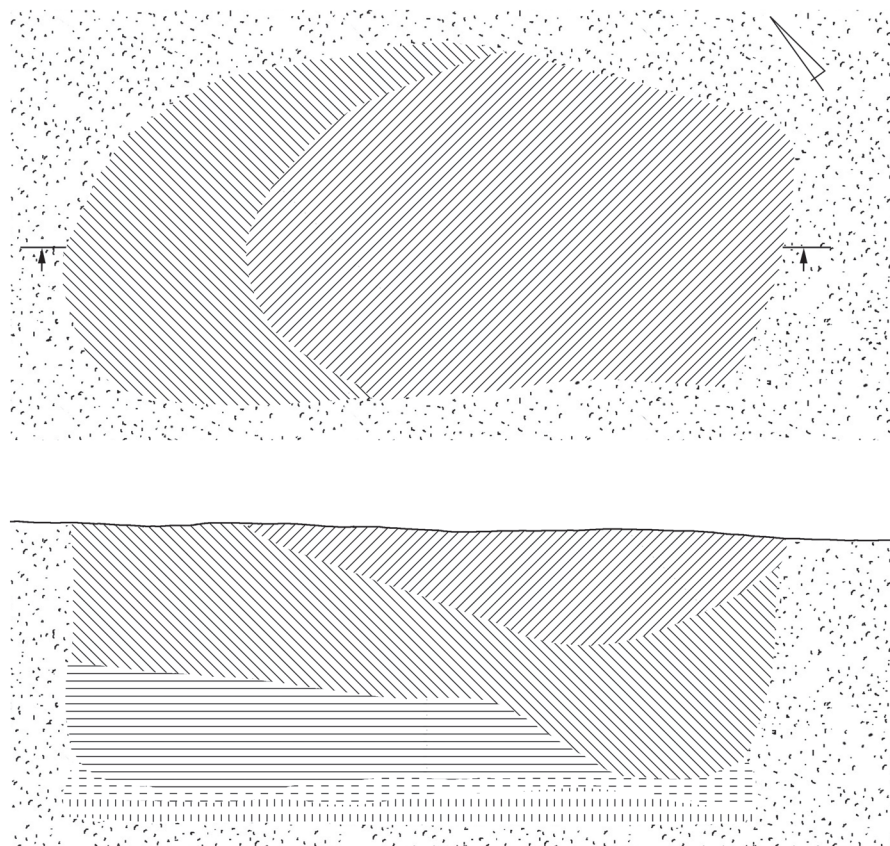
Obiekt 17

Feature 17

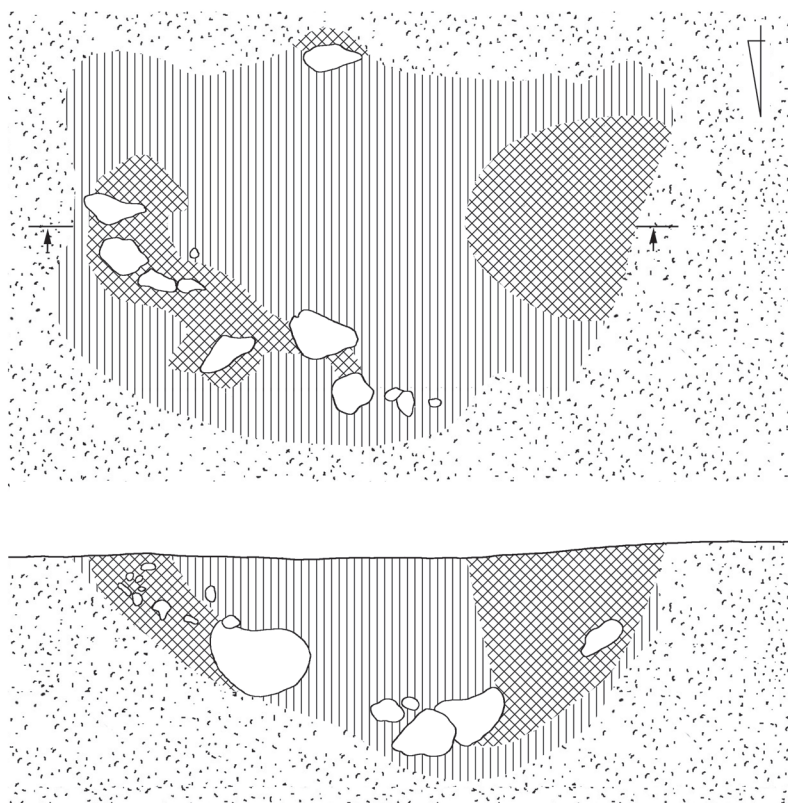

Tabl. XI. Obiekt 17: 6–8, 19 – stop miedzi, 9 – kość/poroże i stop miedzi, 10, 18 – żelazo, 11–13 – glina, 14–15 – szkło
 Plate XI. Feature 17: 6–8, 19 – copper alloy, 9 – bone/antler and copper alloy, 10, 18 – iron, 11–13 – clay, 14–15 – glass

Obiekt 18
Feature 18

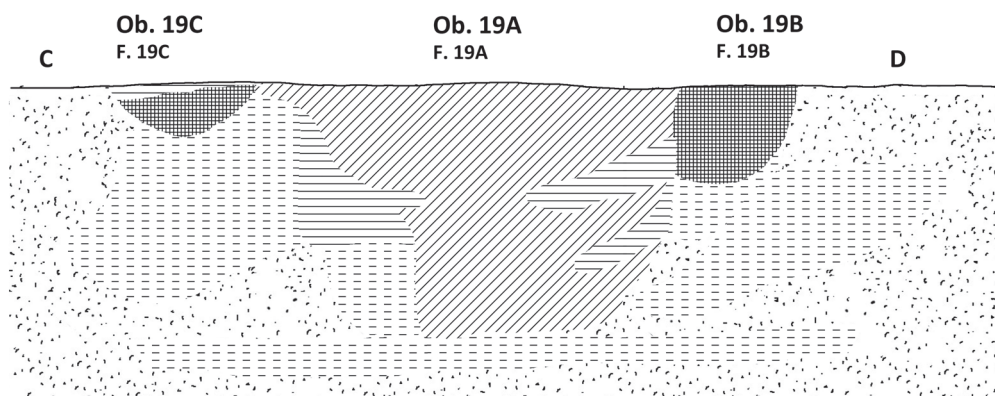
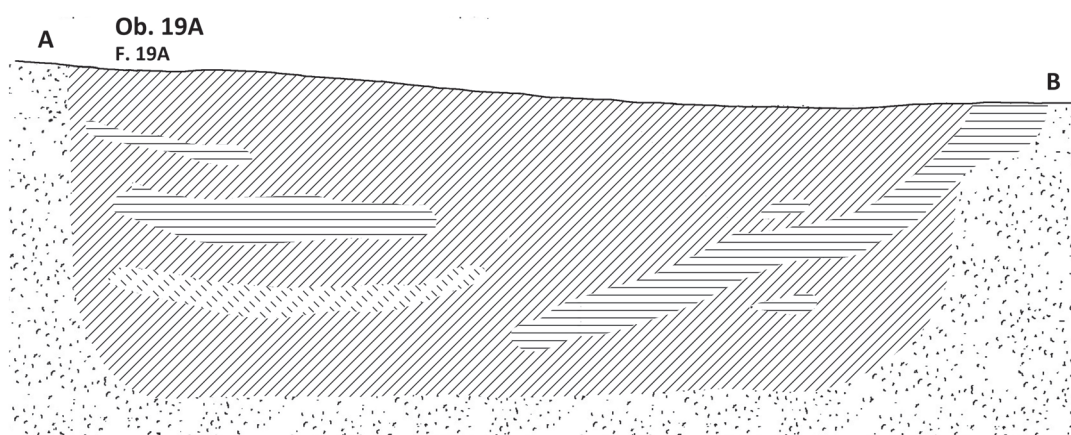
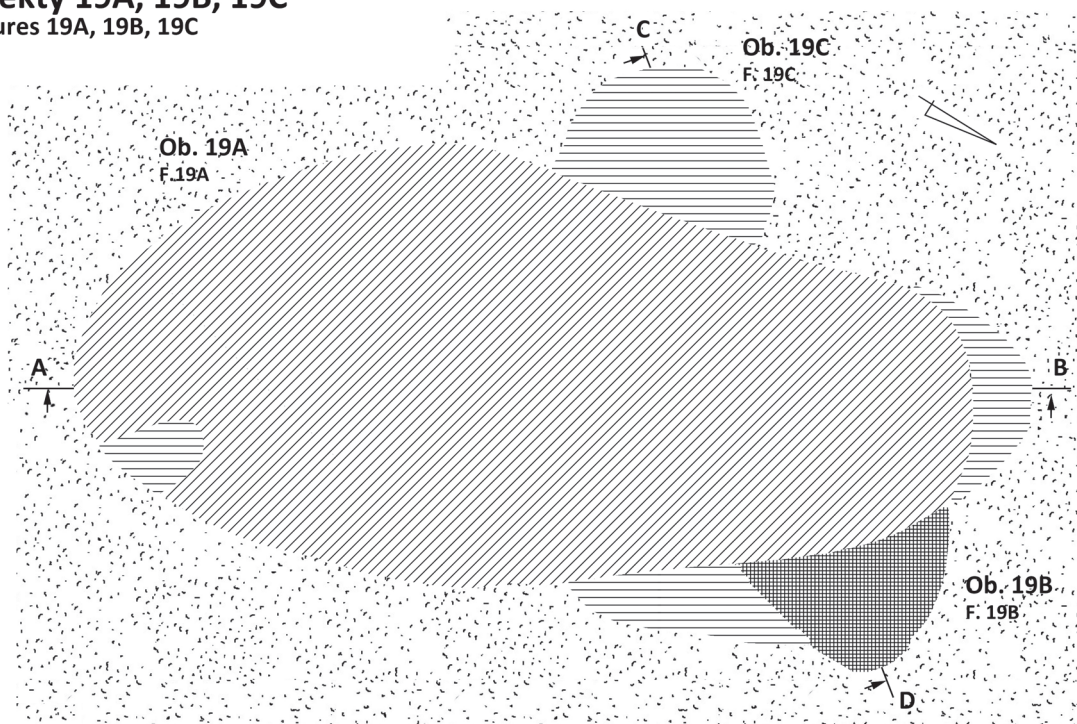

Obiekt 23
Feature 23

Tabl. XII. Obiekty 18, 23
Plate XII. Features 18, 23

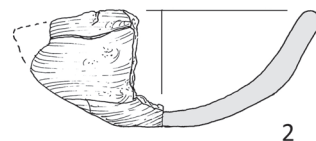
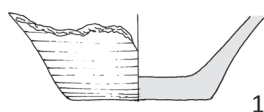
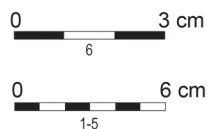
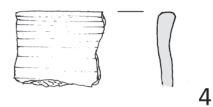
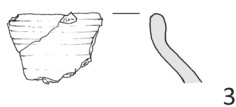
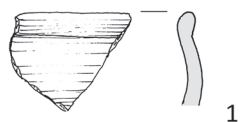
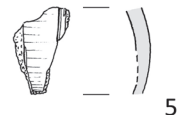
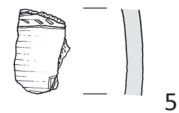
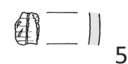
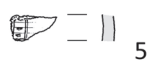
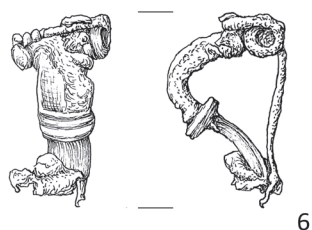
Obiekty 19A, 19B, 19C
Features 19A, 19B, 19C

Tabl. XIII. Obiekty 19A–C
Plate XIII. Features 19A–C

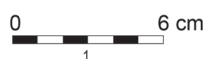
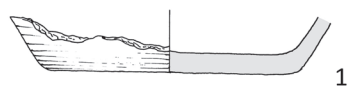
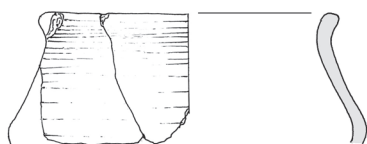
Obiekt 19A

Feature 19A

Obiekt 19B

Feature 19B

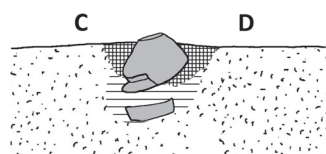
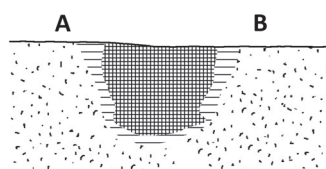
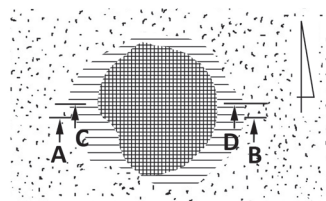
Obiekt 19C

Feature 19C

Tabl. XIV. Obiekt 19A: 1–5 – glina, 6 – stop miedzi. Obiekt 19B: 1 – glina. Obiekt 19C: 1 – glina
Plate XIV. Feature 19A: 1–5 – clay, 6 – copper alloy. Feature 19B: 1 – clay. Feature 19C: 1 – clay

Obiekt 20
Feature 20

0 3 cm
4-8

0 6 cm
1-3

5

5

5

5

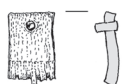
4

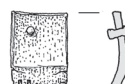
4

4

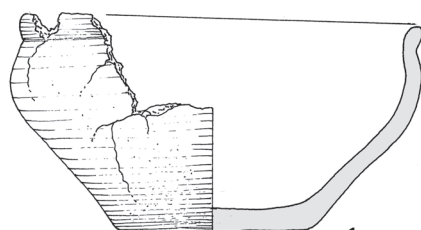
6

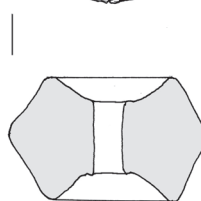
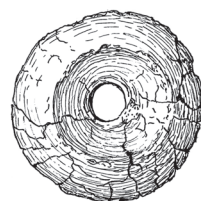
6

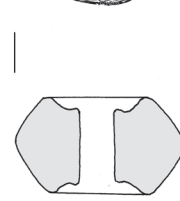
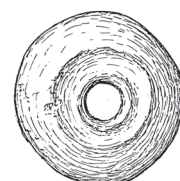
6

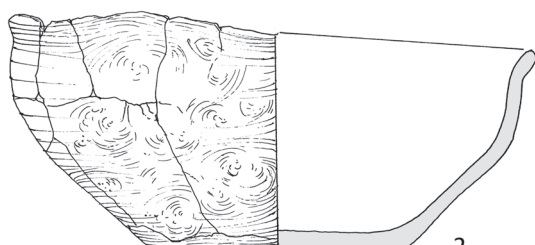
1

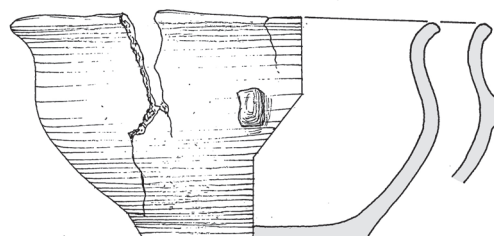
7

8

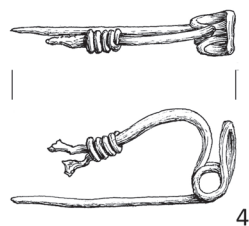
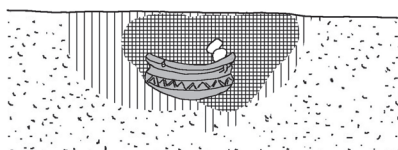
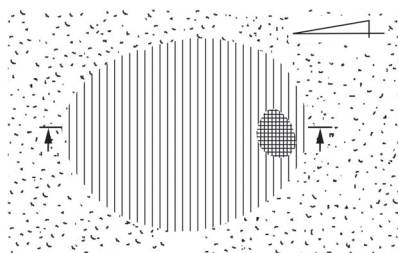
2

3

Tabl. XV. Obiekt 20: 1-3, 5, 7, 8 – glina, 4 – stop miedzi, 6 – kość/poroże i stop miedzi
Plate XV. Feature 20: 1-3, 5, 7, 8 – clay, 4 – copper alloy, 6 – bone/antler and copper alloy

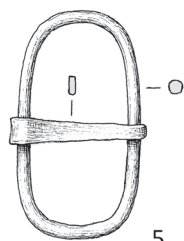
Obiekt 21
Feature 21

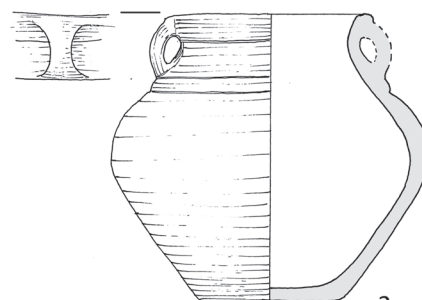
4

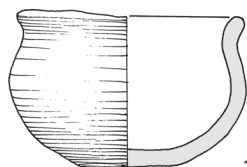
6

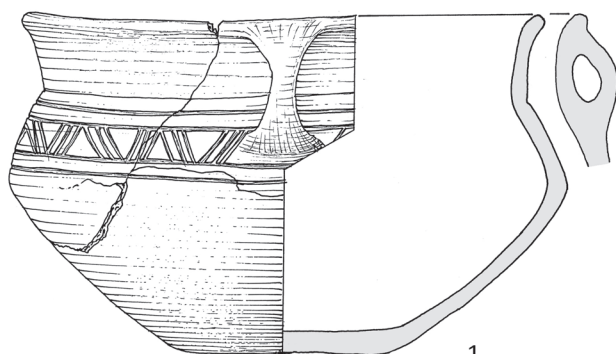
5

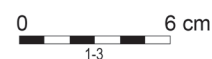
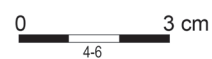
2

3

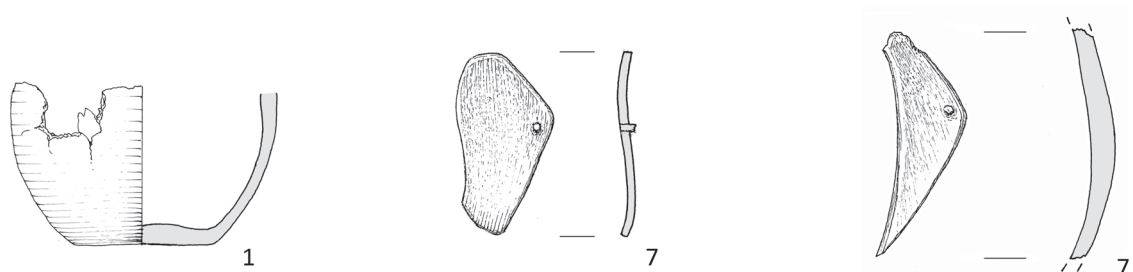
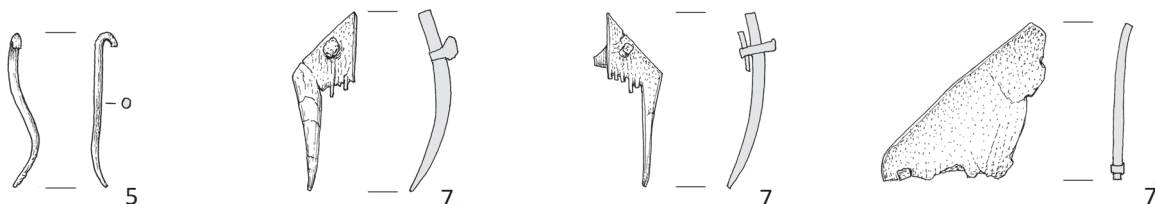
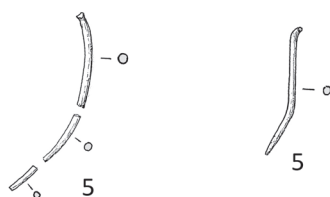
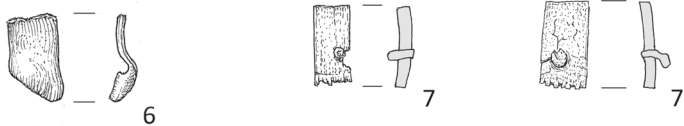
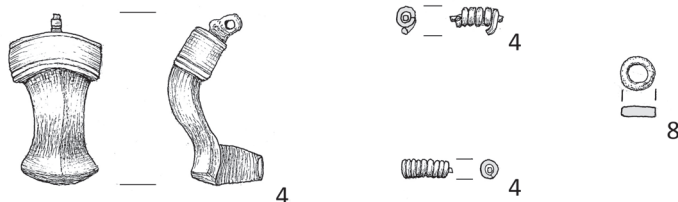
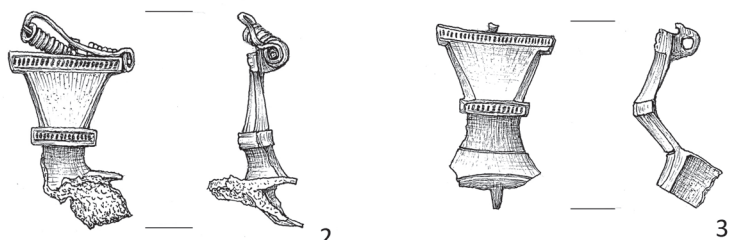
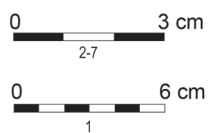
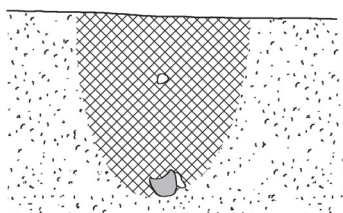
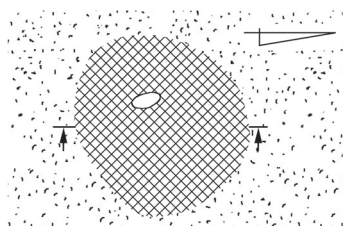

1

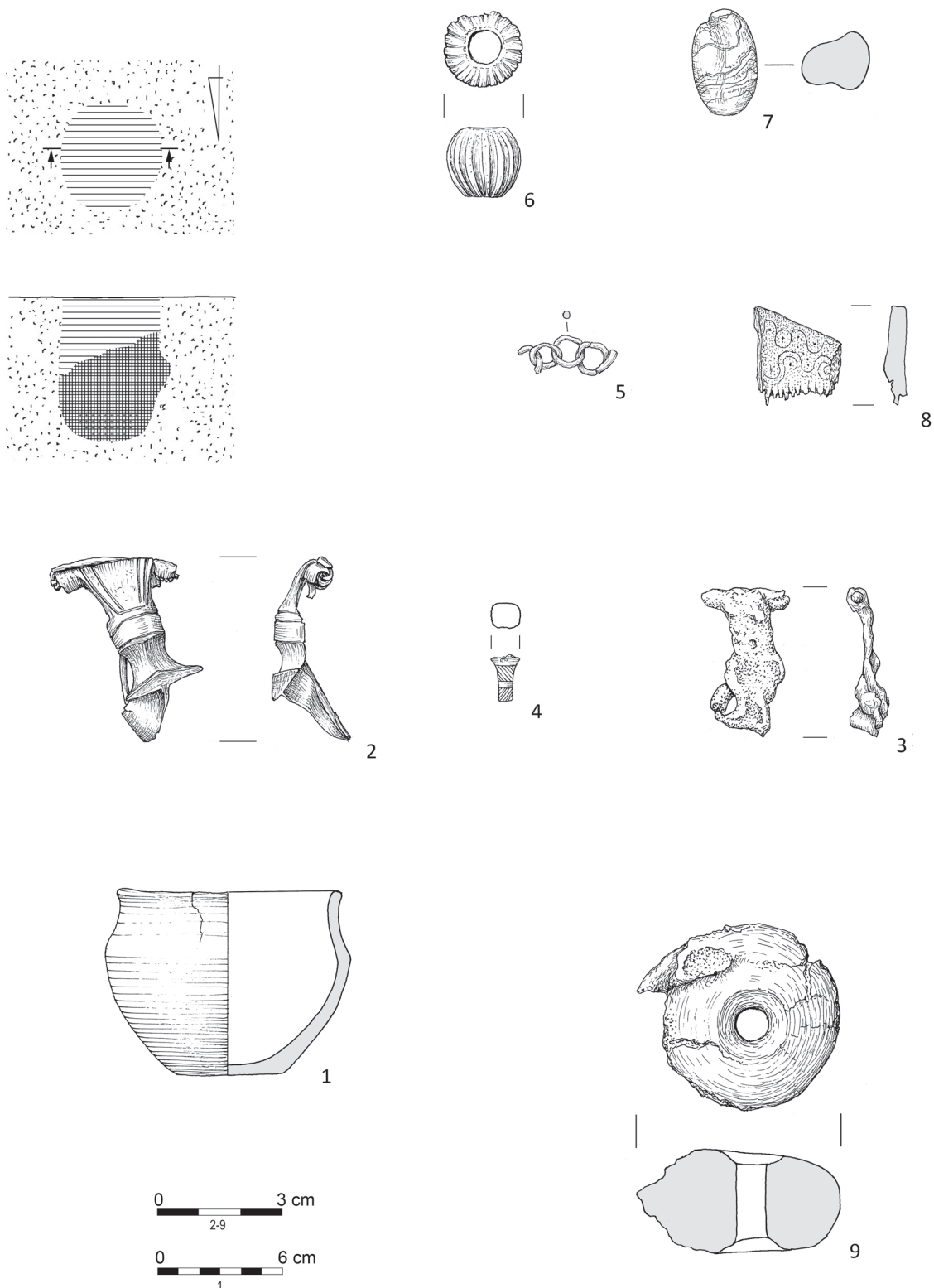
Tabl. XVI. Obiekt 21: 1–3 – glina, 4, 5 – stop miedzi, 6 kość/poroże i stop miedzi
Plate XVI. Feature 21: 1–3 – clay, 4, 5 – copper alloy, 6 bone/antler and copper alloy

Obiekt 22
Feature 22

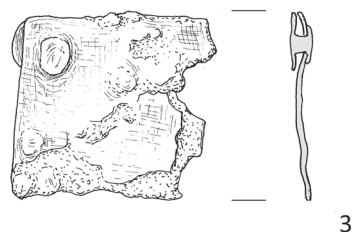
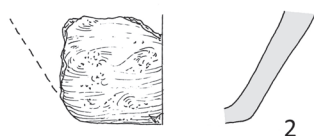
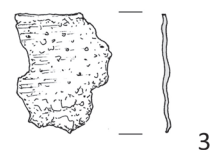
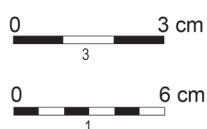
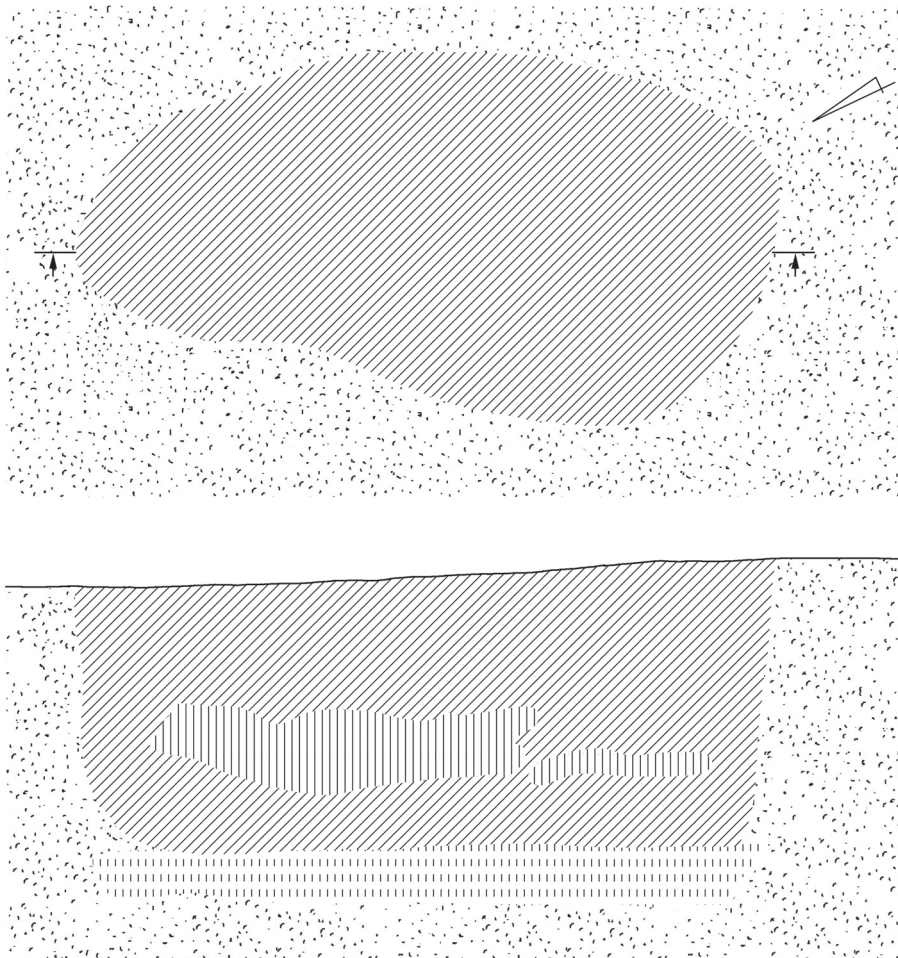
Tabl. XVII. Obiekt 22: 1 – glina, 2–6 – stop miedzi, 7 – kość/poroże i stop miedzi, 8 – belemnit?
Plate XVII. Feature 22: 1 – clay, 2–6 – copper alloy, 7 – bone/antler and copper alloy, 8 – belemnite?

Obiekt 24
Feature 24

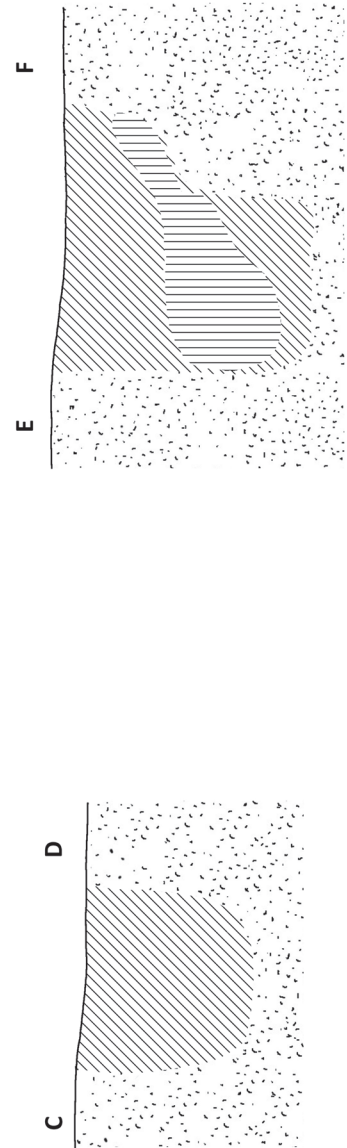
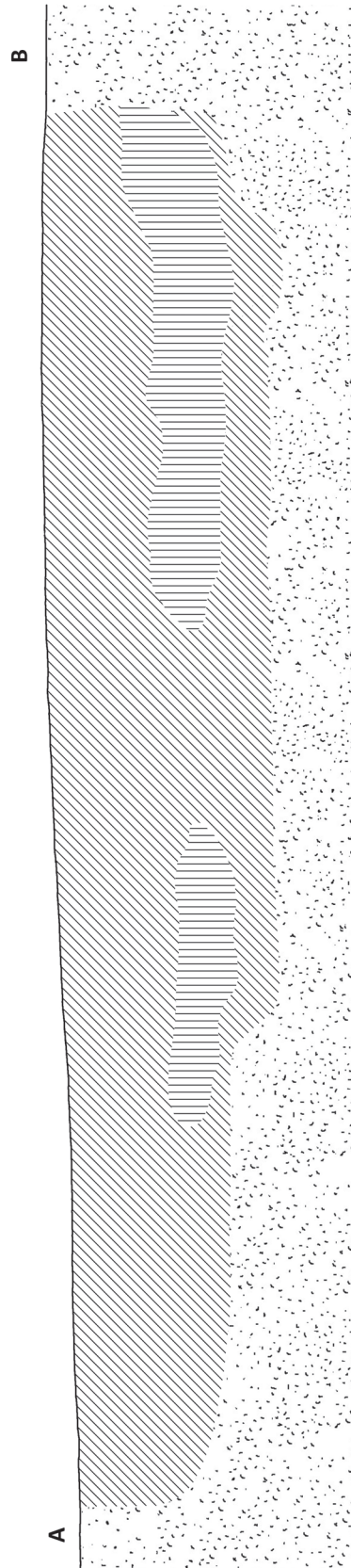
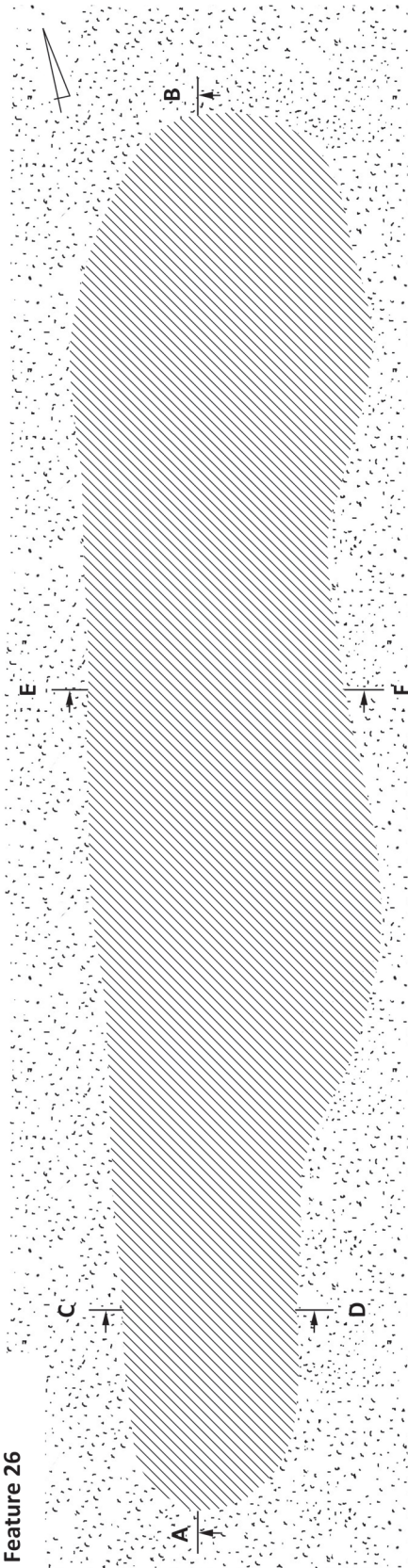
Tabl. XVIII. Obiekt 24: 1, 9 – glina, 2, 3 stop miedzi, 4 – poroże, 5 – żelazo, 6, 7 – szkło, 8 – kość/poroże i stop miedzi
Plate XVIII. Feature 24: 1, 9 – clay, 2, 3 copper alloy, 4 – antler, 5 – iron, 6, 7 – glass, 8 – bone/antler and copper alloy

Obiekt 25
Feature 25

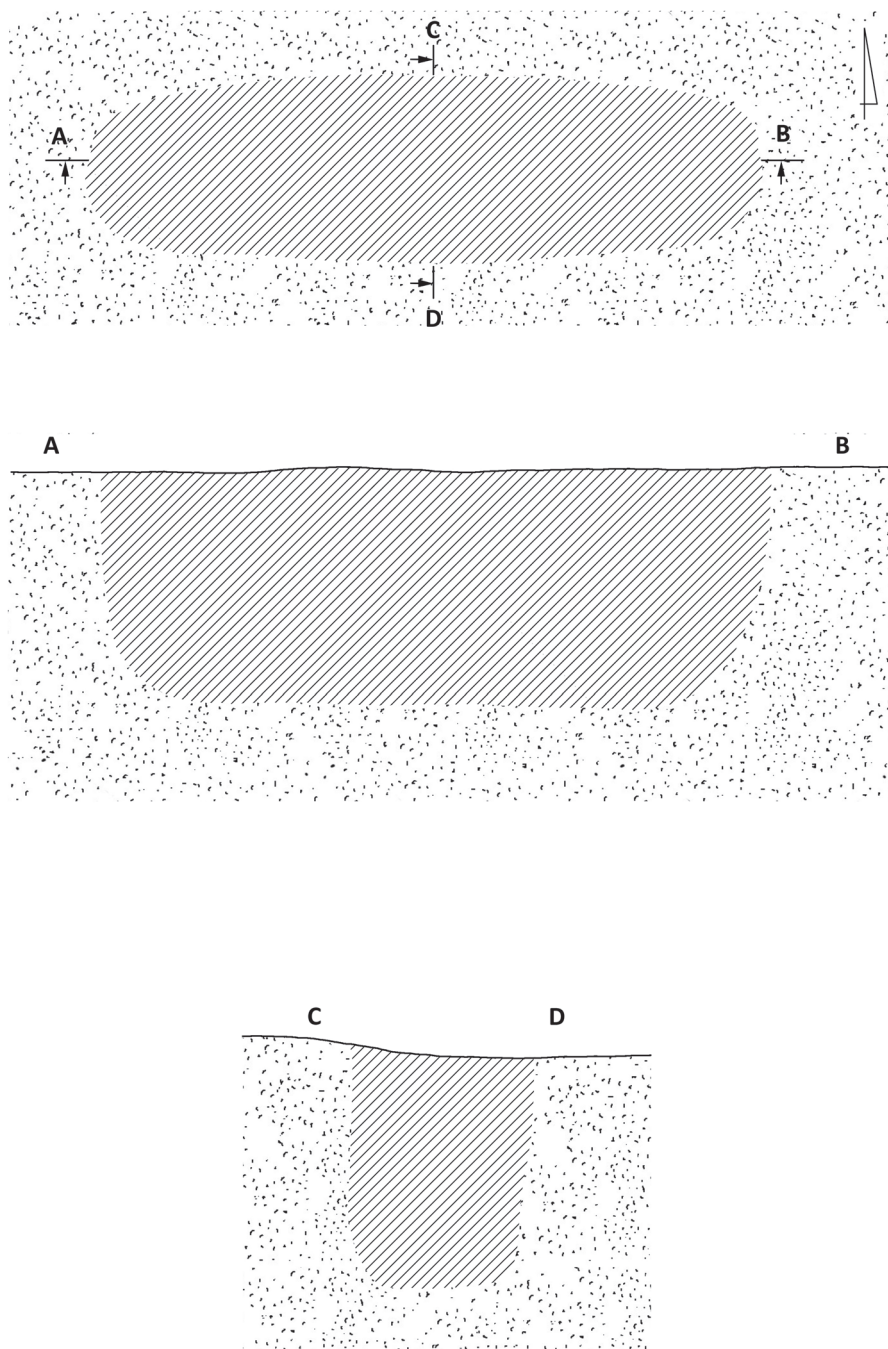
Tabl. XIX. Obiekt 25: 1, 3 – glina
Plate XIX. Feature 25: 1, 3 – clay

Obiekt 26
Feature 26

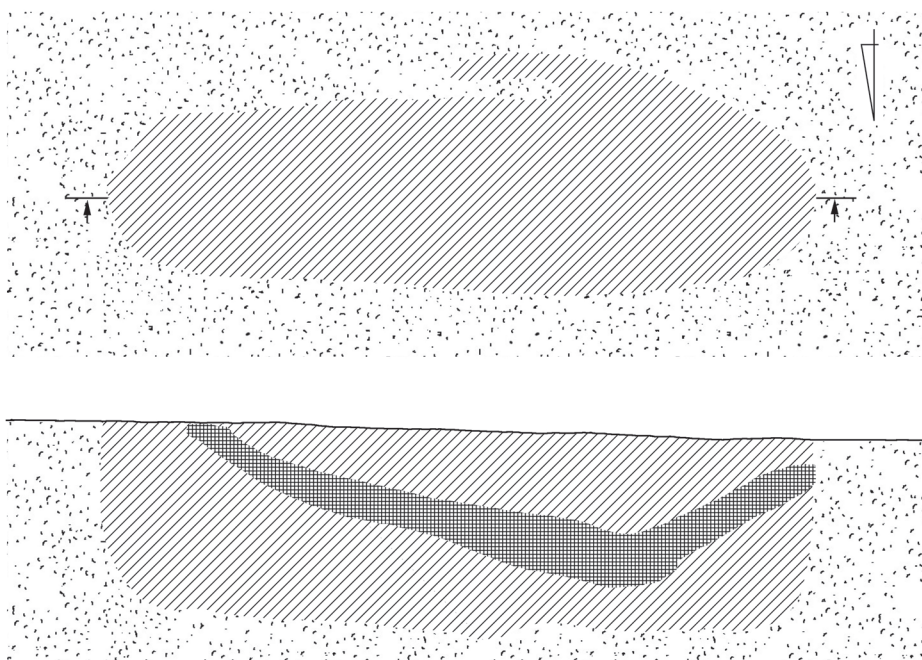
Tabl. XX. Obiekt 26
Plate XX. Feature 26

Obiekt 27
Feature 27

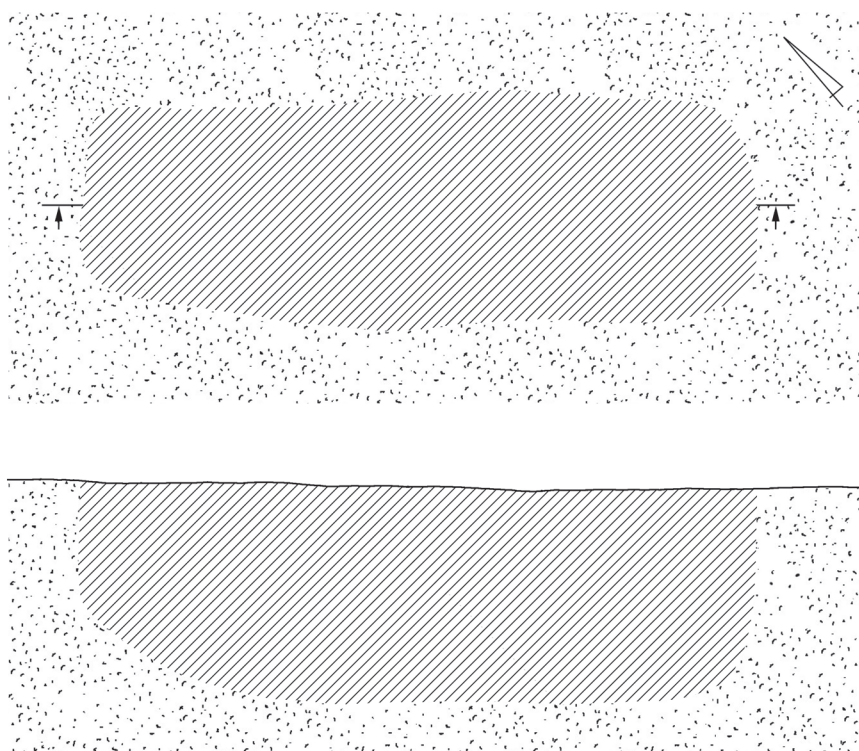

Tabl. XXI. Obiekt 27
Plate XXI. Feature 27

Obiekt 28
Feature 28

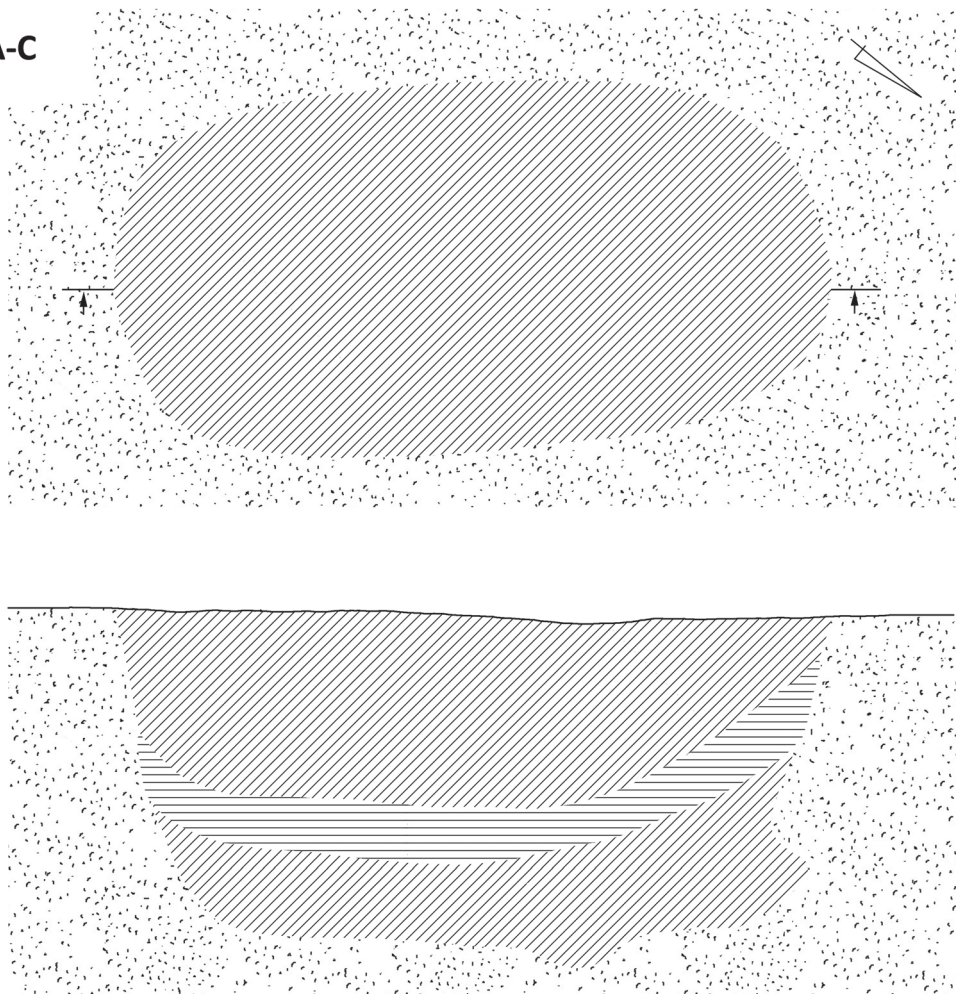

Obiekt 29
Feature 29

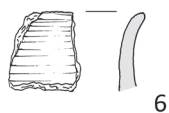

Tabl. XXII. Obiekty 28, 29
Plate XXII. Features 28, 29

Obiekty 30A-C
Features 30A-C

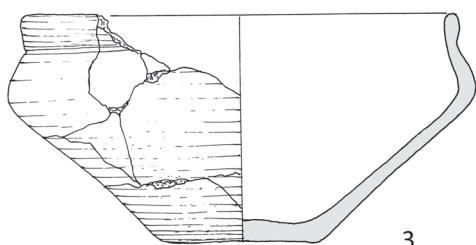
0 6 cm
3-6

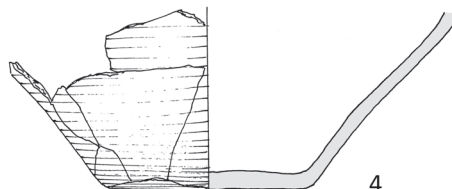
6

5

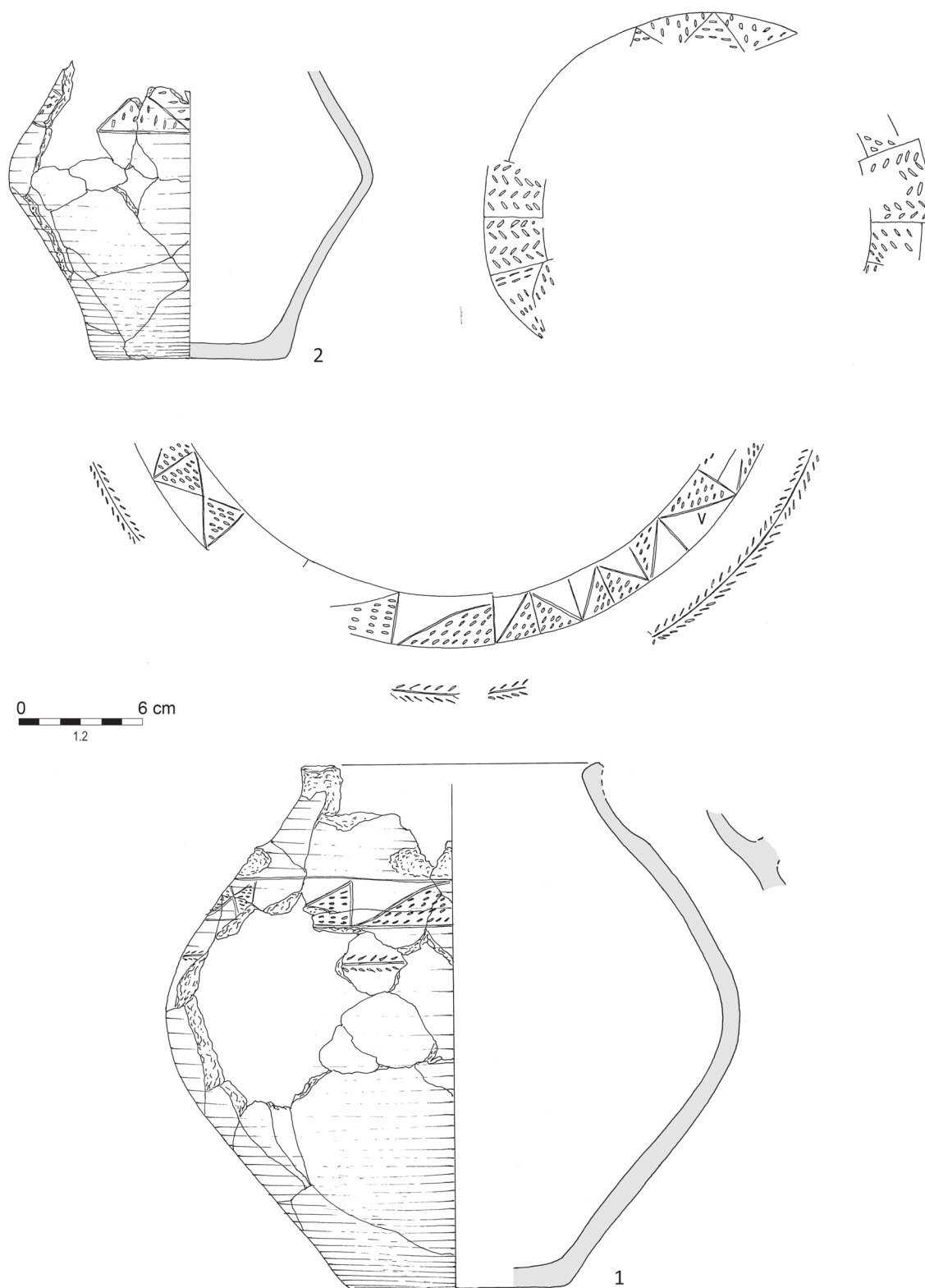
3

4

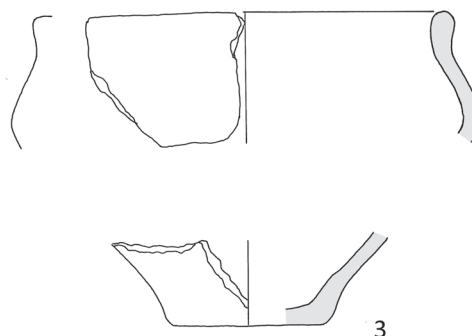
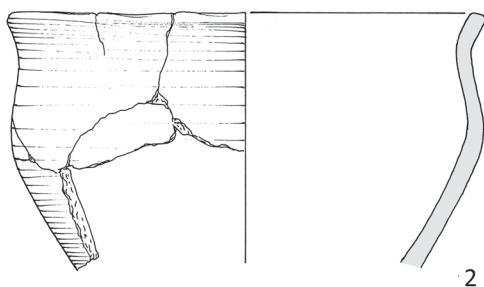
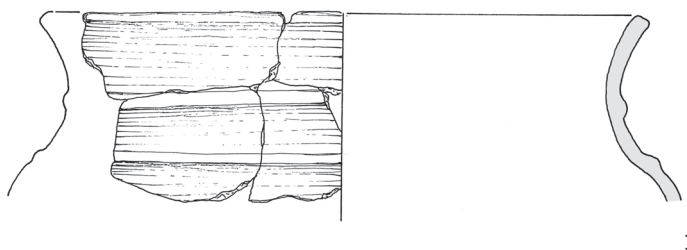
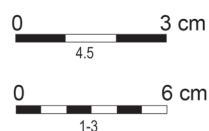
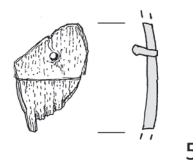
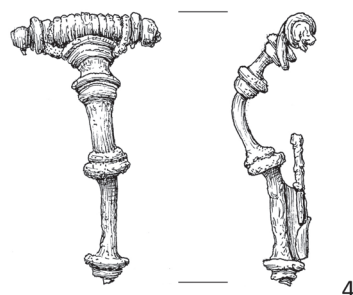
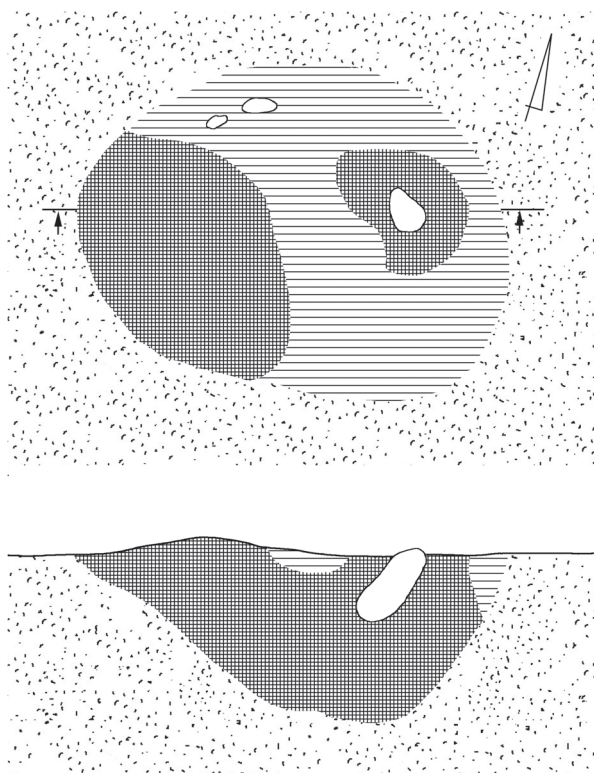
Tabl. XXIII. Obiekt 30A-C: 3-6 – glina
Plate XXIII. Feature 30A-C: 3-6 – clay

Obiekty 30B-C
Features 30B-C

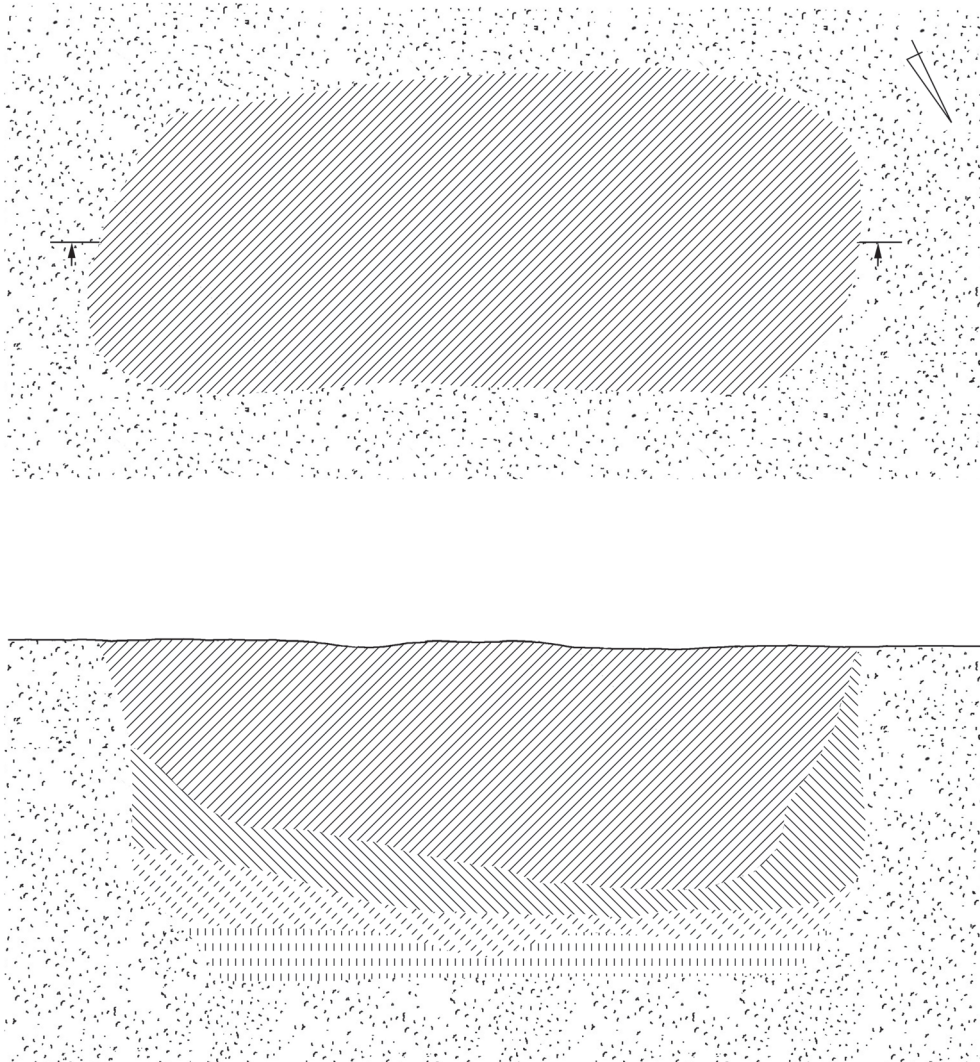
Tabl. XXIV. Obiekt 30B: 1,2 – glina
Plate XXIV. Feature 30B: 1,2 – clay

Obiekt 31
Feature 31

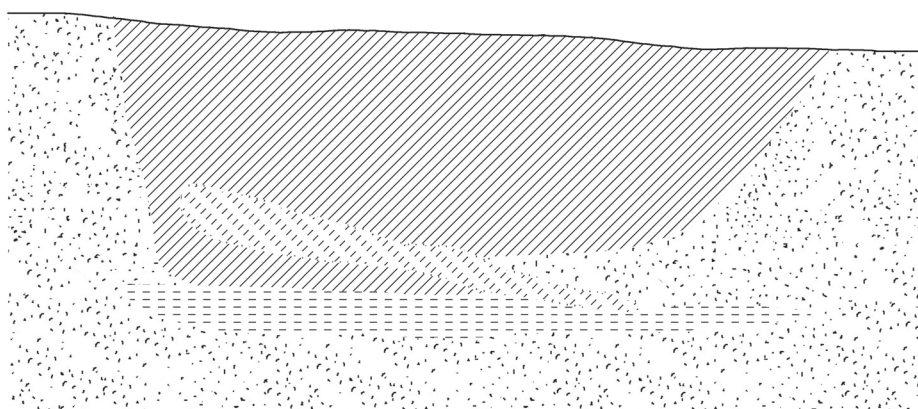
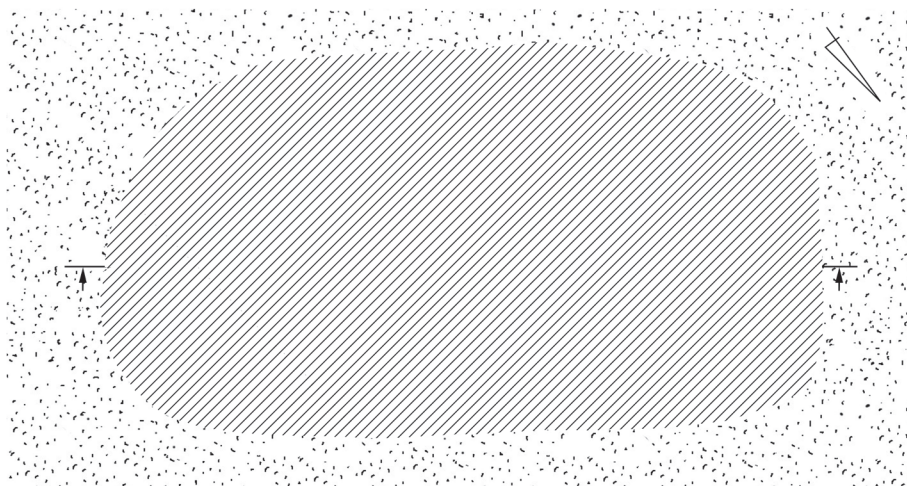
Tabl. XXV. Obiekt 31: 1–3 – glina, 4 – stop miedzi, 5 – kość/poroże i stop miedzi
Plate XXV. Feature 31: 1–3 – clay, 4 – copper alloy, 5 – bone/antler and copper alloy

Obiekt 32
Feature 32

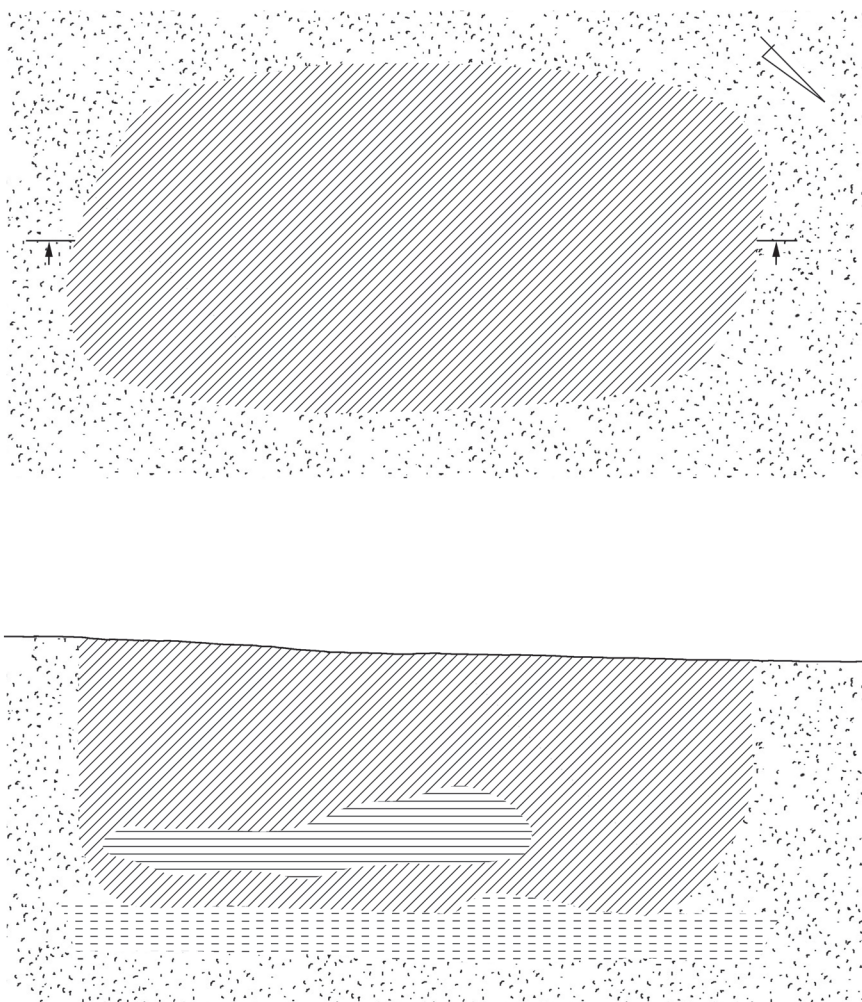
Tabl. XXVI. Obiekt 32
Plate XXVI. Feature 32

Obiekt 33
Feature 33

Tabl. XXVII. Obiekt 33
Plate XXVII. Feature 33

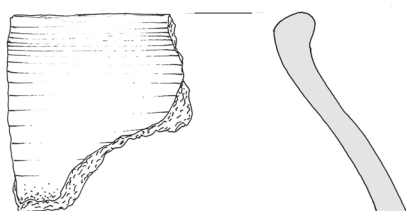
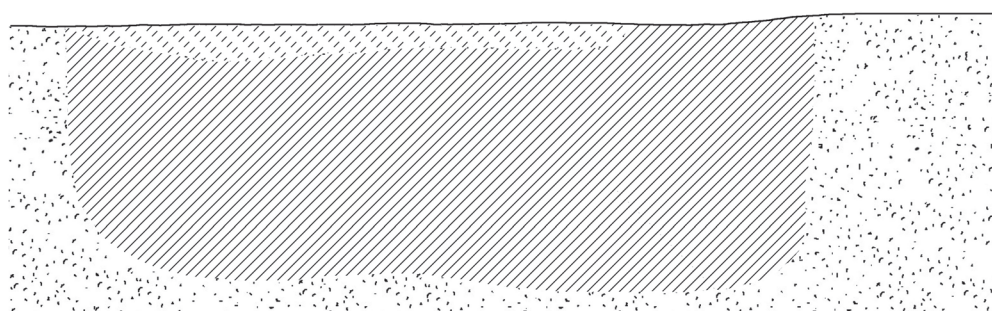
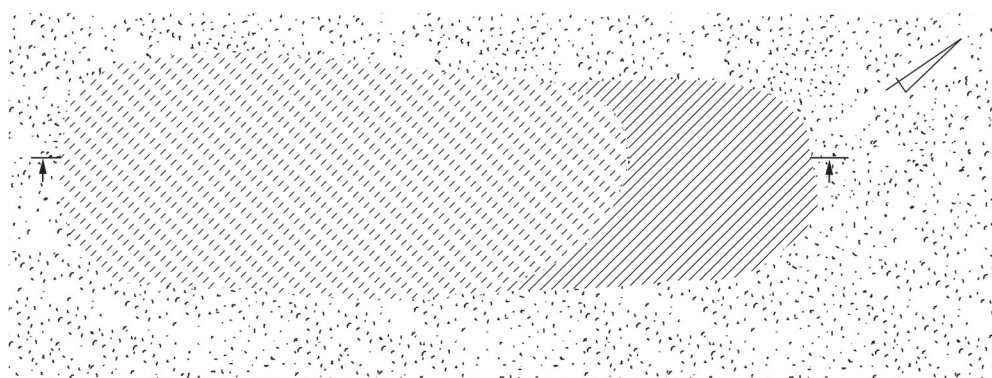
Obiekt 34
Feature 34

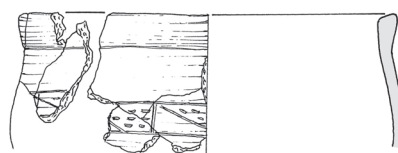
Tabl. XXVIII. Obiekt 34
Plate XXVIII. Feature 34

Obiekt 35

Feature 35

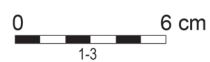
1

2

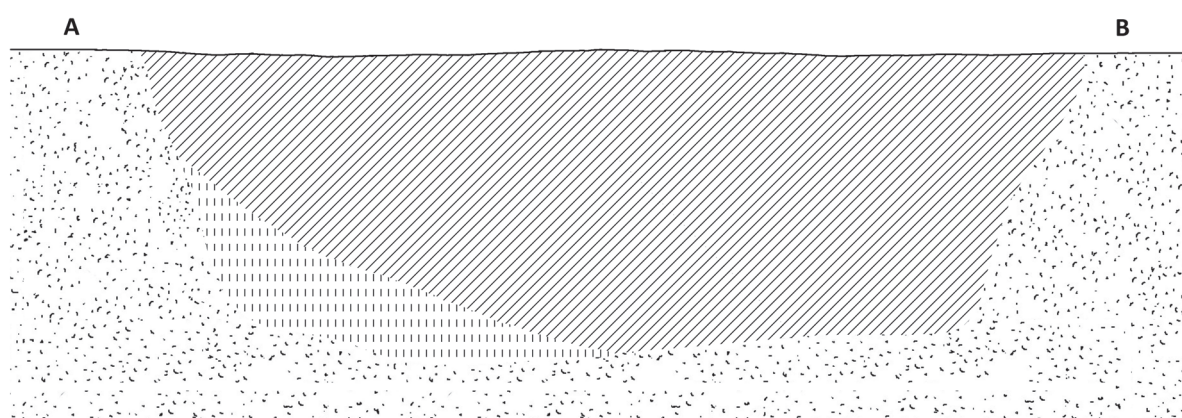
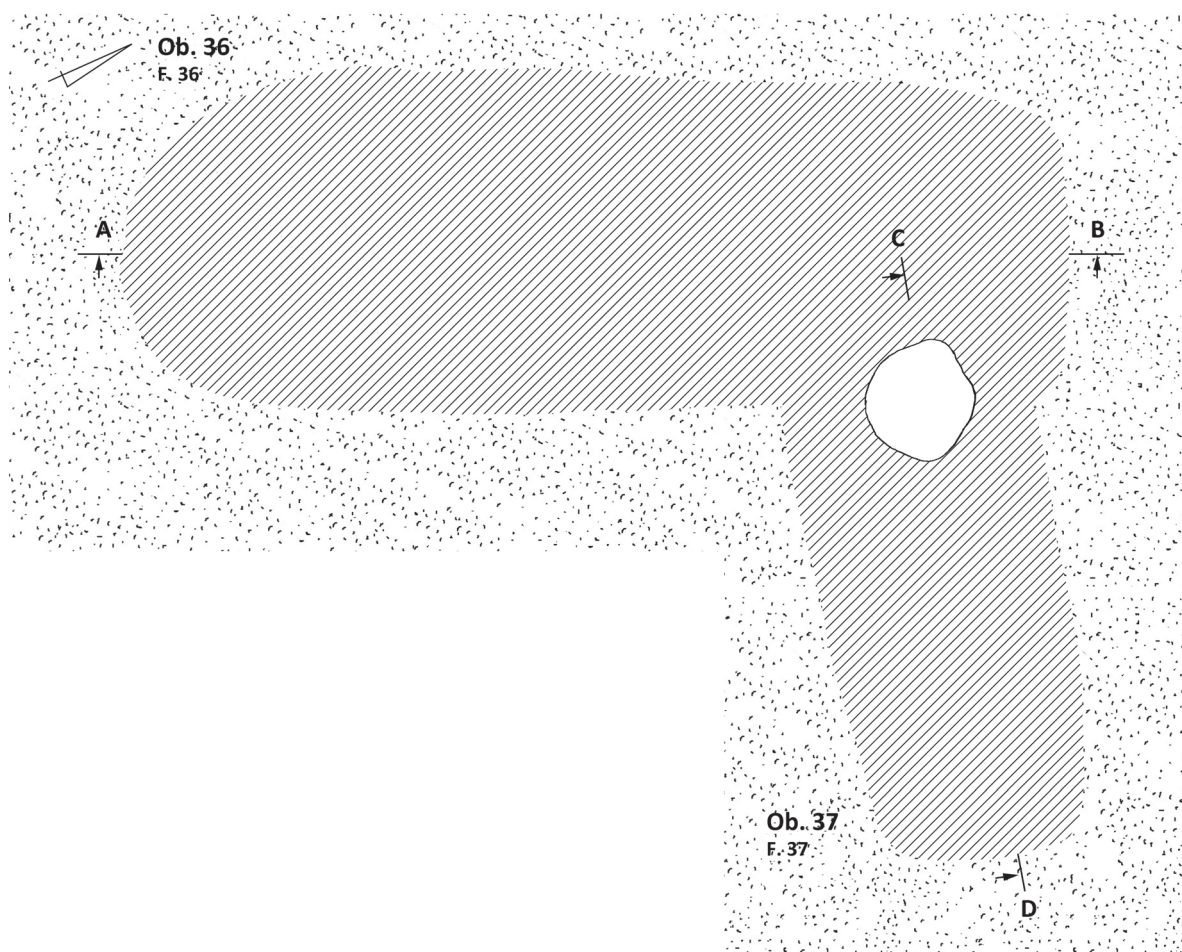

3

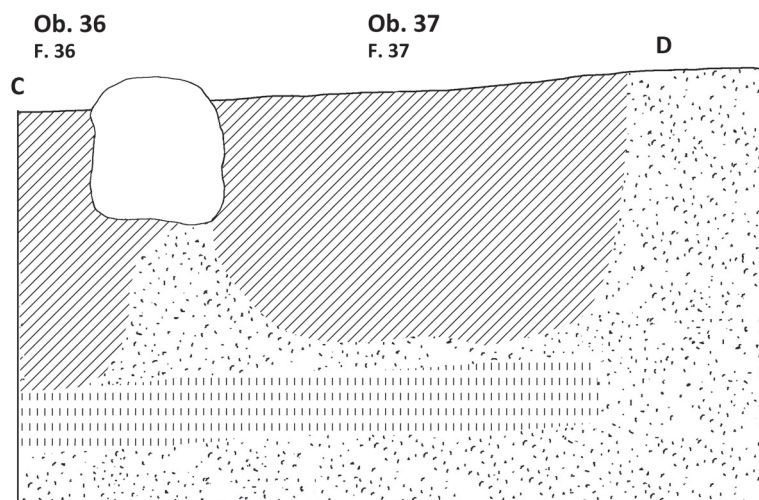
Tabl. XIX. Obiekt 35: 1–3 – glina
Plate XIX. Feature 35: 1–3 – clay

Obiekty 36, 37 **Features 36, 37**

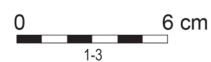
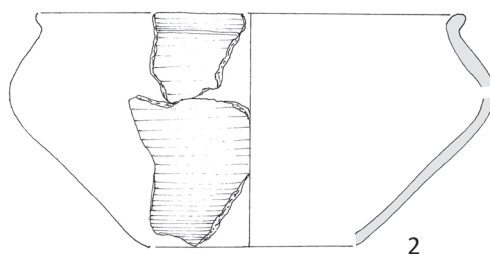
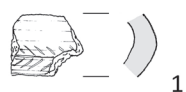

Tabl. XXX. Obiekty 36, 37
 Plate XXX. Features 36, 37

Obiekty 36, 37 Features 36, 37

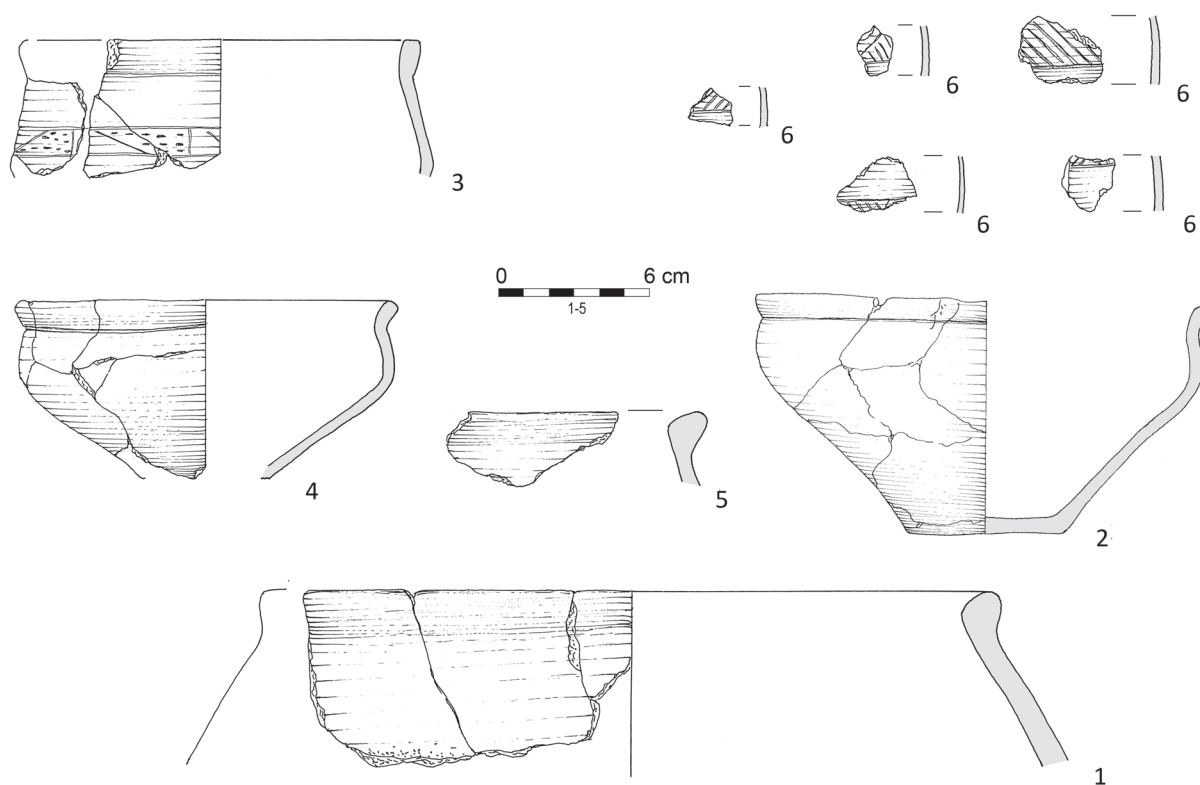
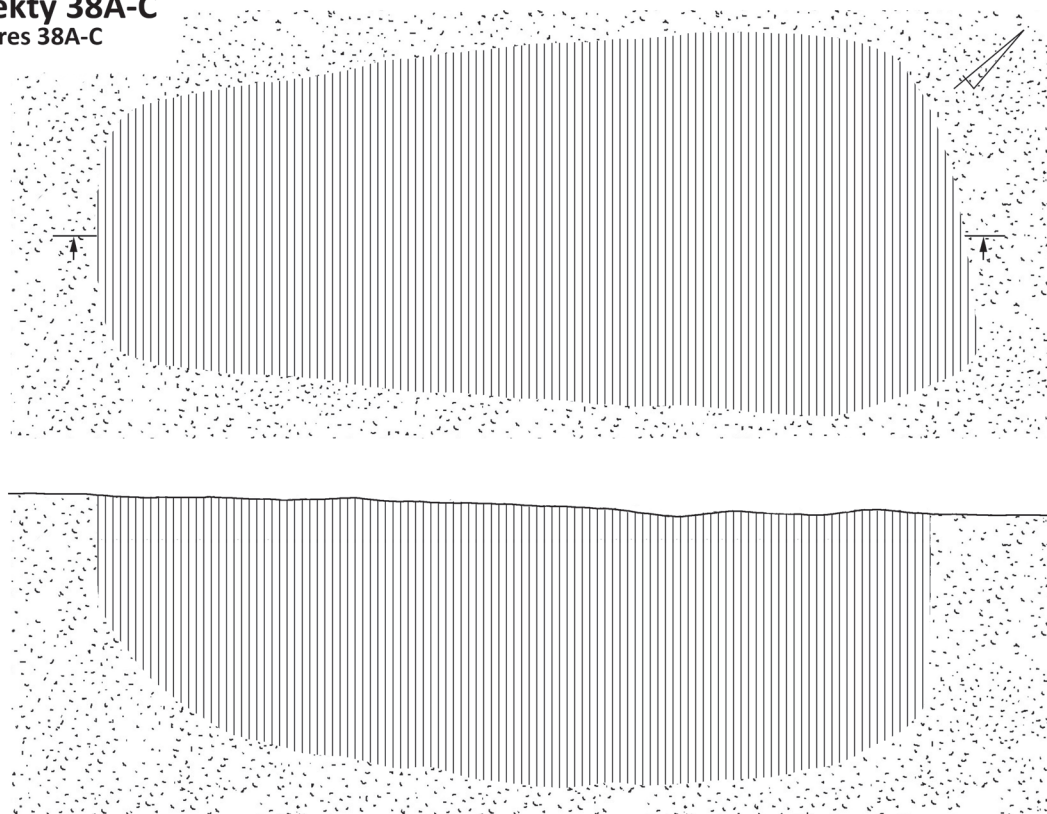

Ob. 36
F. 36

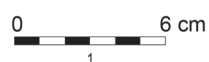
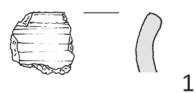
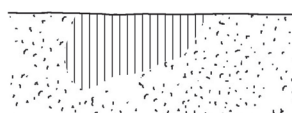
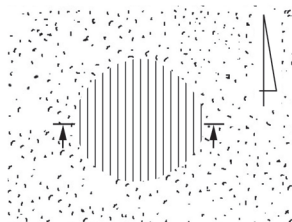
Tabl. XXXI. Obiekt 36: 1–3 – glina. Obiekt 37
Plate XXXI. Feature 36: 1–3 – clay. Feature 37

Obiekty 38A-C
Features 38A-C

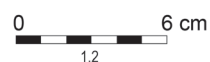
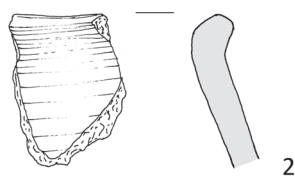
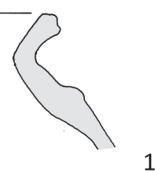
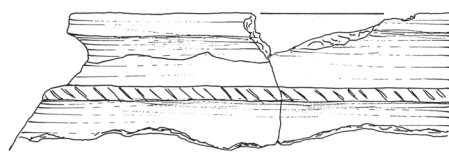

Tabl. XXXII. Obiekt 38A-C: 1-6 – glina
Plate XXXII. Feature 38A-C: 1-6 – clay

Obiekt 39
Feature 39

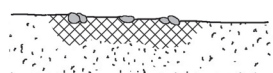
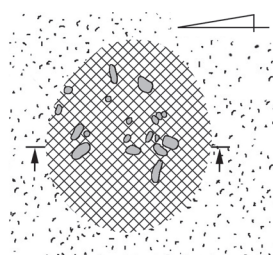

Obiekt 40
Feature 40

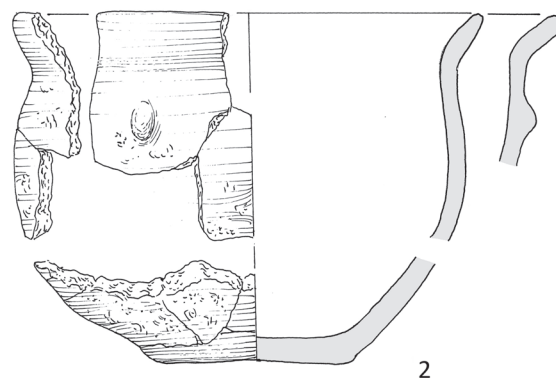
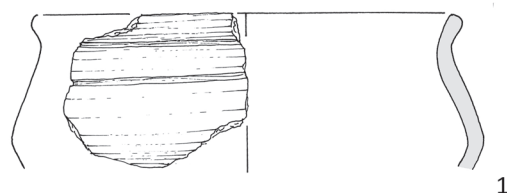
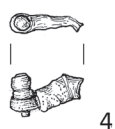
Tabl. XXXIII. Obiekt 39: 1 – glina. Obiekt 40: 1, 2 – glina
Plate XXXIII. Feature 39: 1 – clay. Feature 40: 1, 2 – clay

Obiekt 41 Feature 41

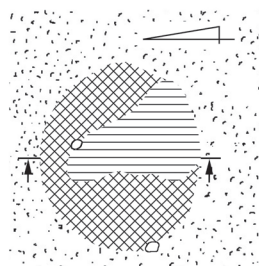

0 3 cm
4

0 6 cm
1.2

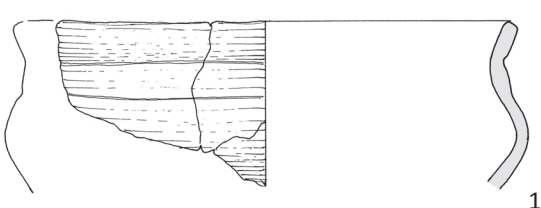

Obiekt 42 Feature 42

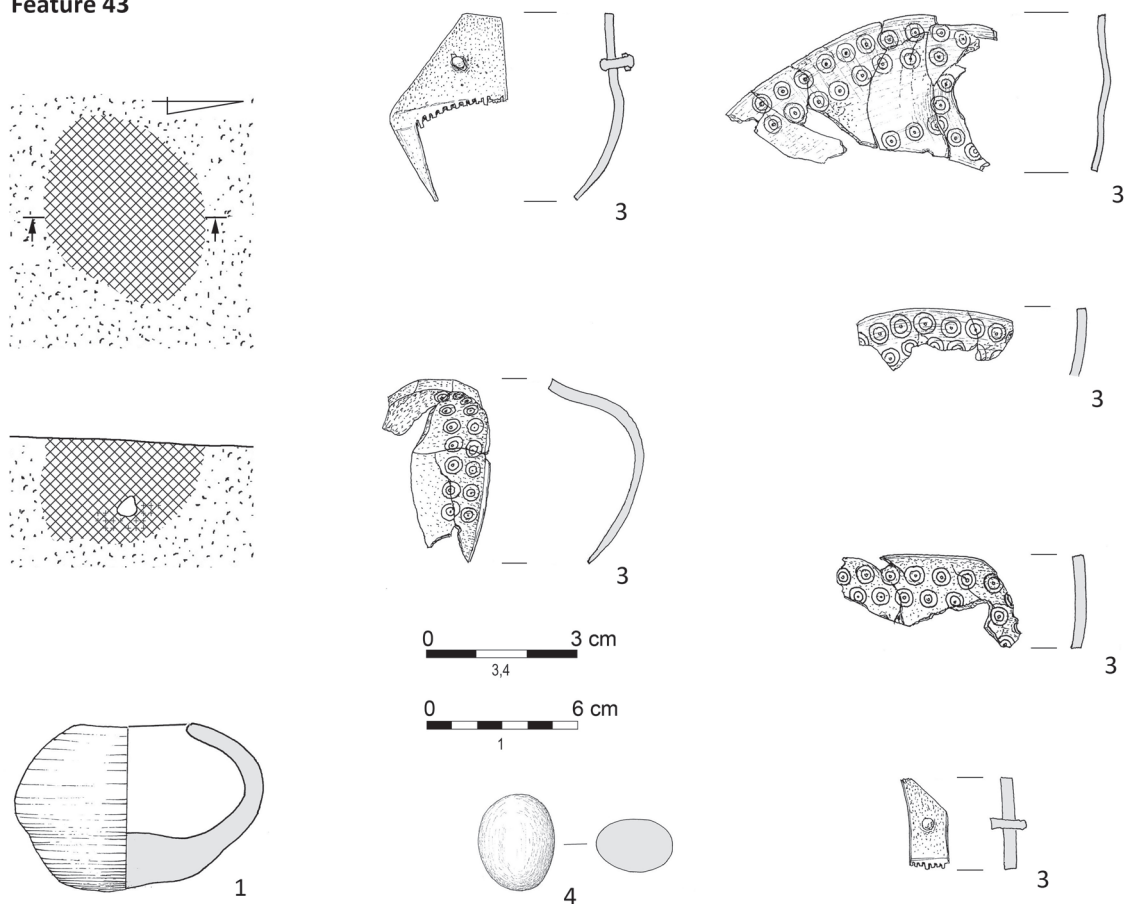
0 3 cm
3.4

0 6 cm
2

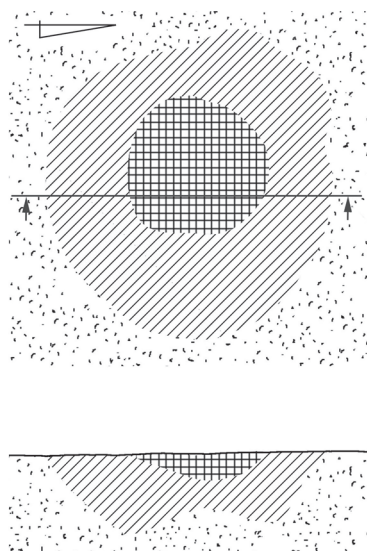

Tabl. XXXIV. Obiekt 41: 1, 2 – glina, 4 – stop miedzi. Obiekt 42: 1 – glina, 3, 4 – stop miedzi
Plate XXXIV. Feature 41: 1, 2 – clay, 4 – copper alloy. Feature 42: 1 – clay, 3, 4 – copper alloy

Obiekt 43
Feature 43

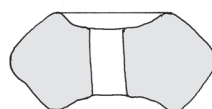
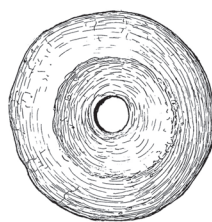
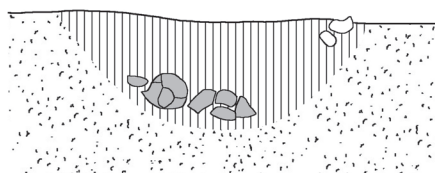
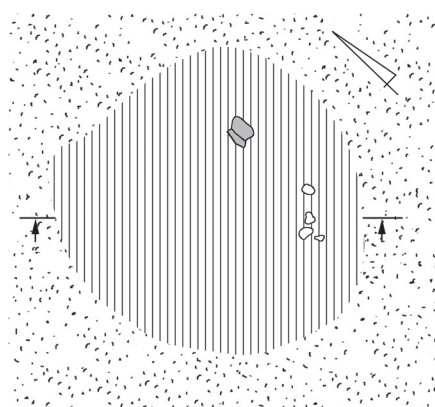

Obiekt 48
Feature 48

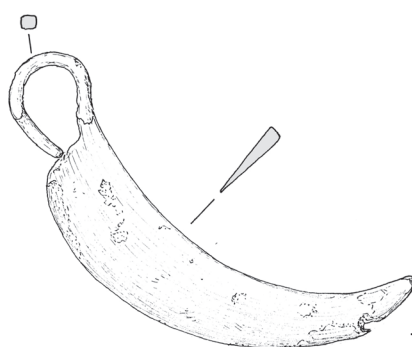

Tabl. XXXV. Obiekt 43: 1 – glina, 3 – kość/poroże i stop miedzi, 4 – kamień. Obiekt 48.
Plate XXXV. Feature 43: 1 – clay, 3 – bone/antler and copper alloy, 4 – stone. Feature 48.

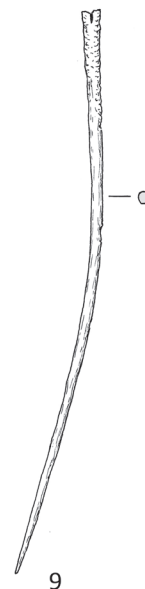
Obiekt 44
Feature 44

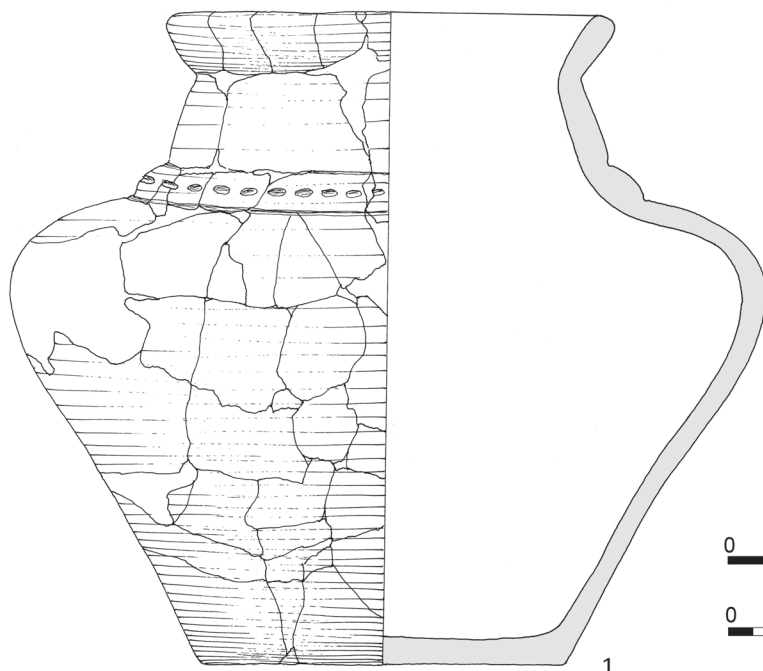
10

7

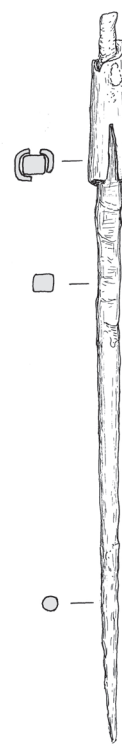
9

1

0 3 cm
7-10

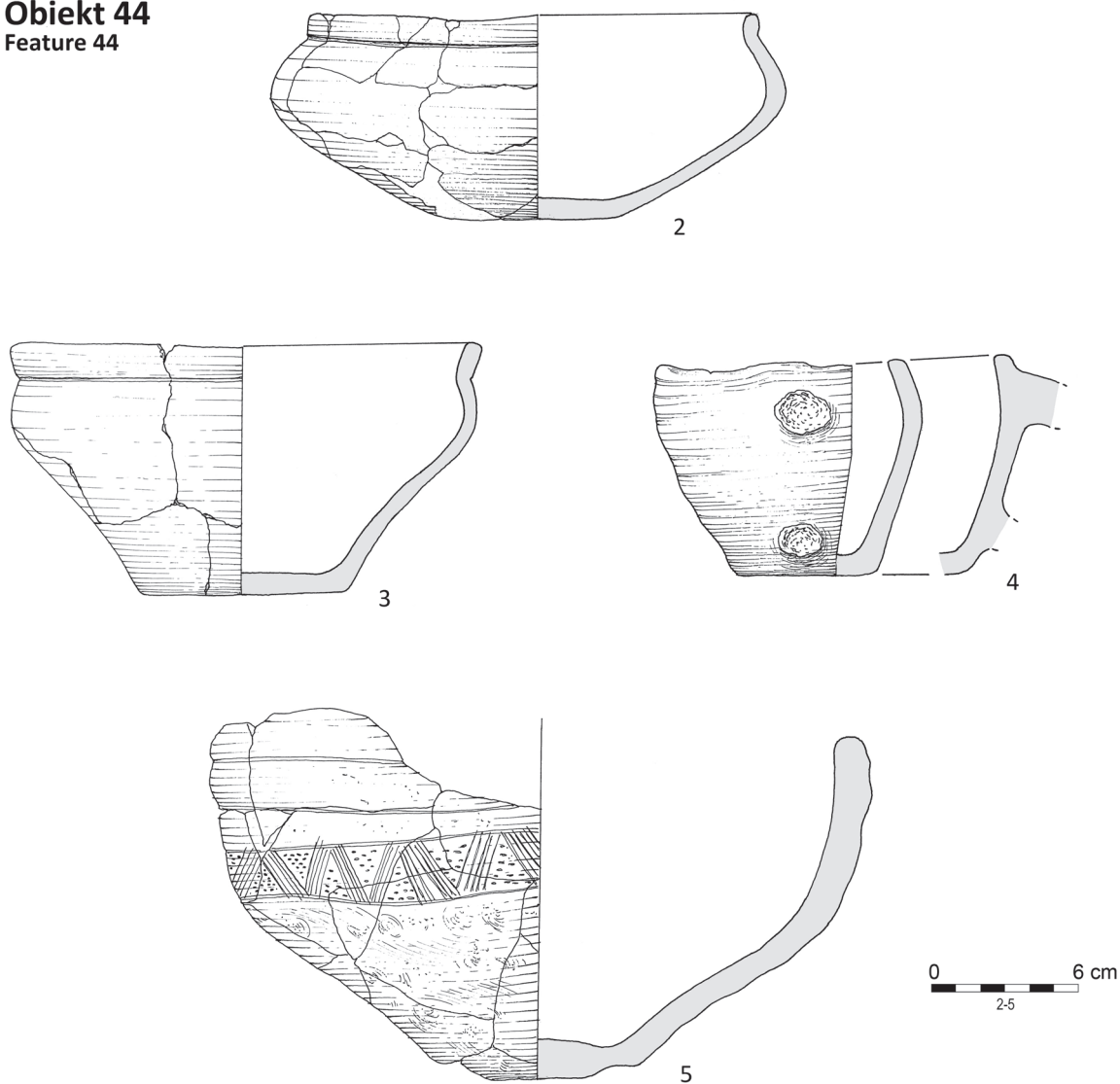
0 6 cm
1

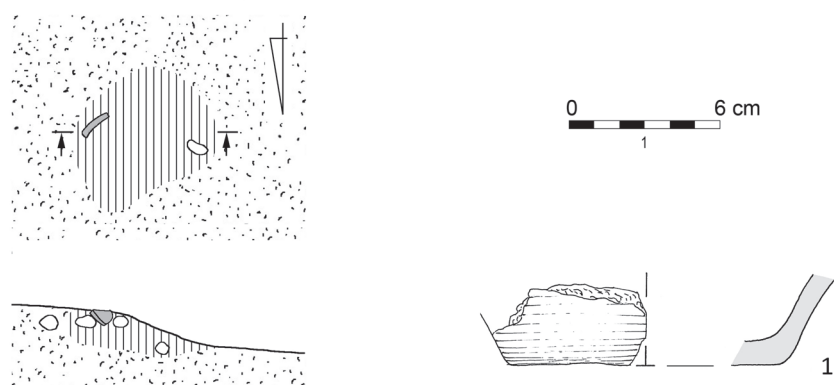
8

Tabl. XXXVI. Obiekt 44: 1, 10 – glina, 7 –9 żelazo
Plate XXXVI. Feature 44: 1, 10 – clay, 7 –9 iron

Obiekt 44
Feature 44

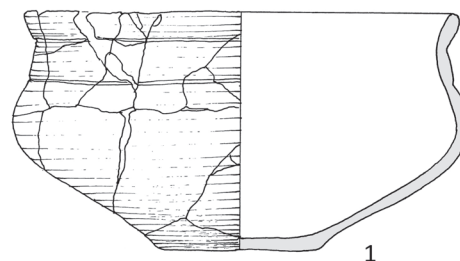
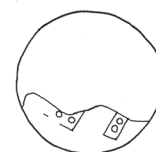
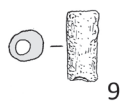
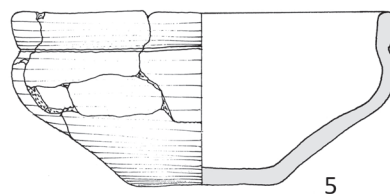
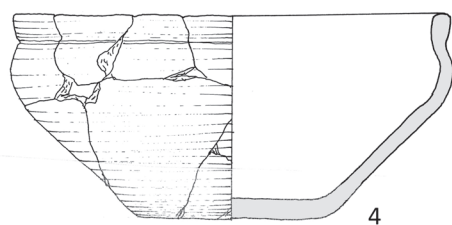
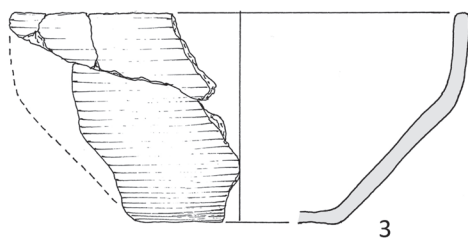
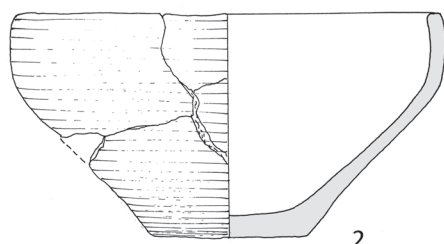
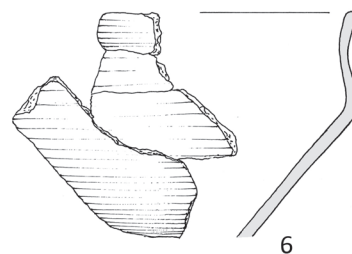
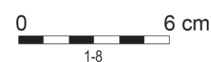
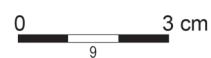
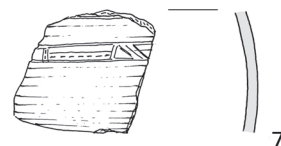
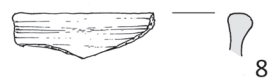
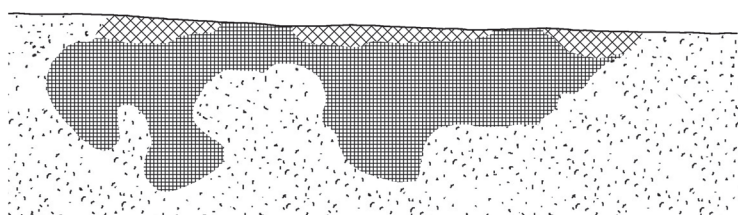
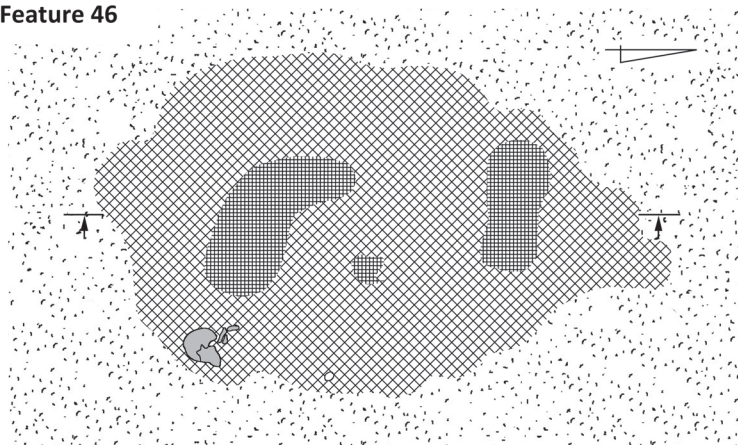
Obiekt 45
Feature 45

Tabl. XXXVII. Obiekt 44: 1-5 – glina. Obiekt 45: 1 – glina
Plate XXXVII. Feature 44: 1-5 – clay. Feature 45: 1 – clay

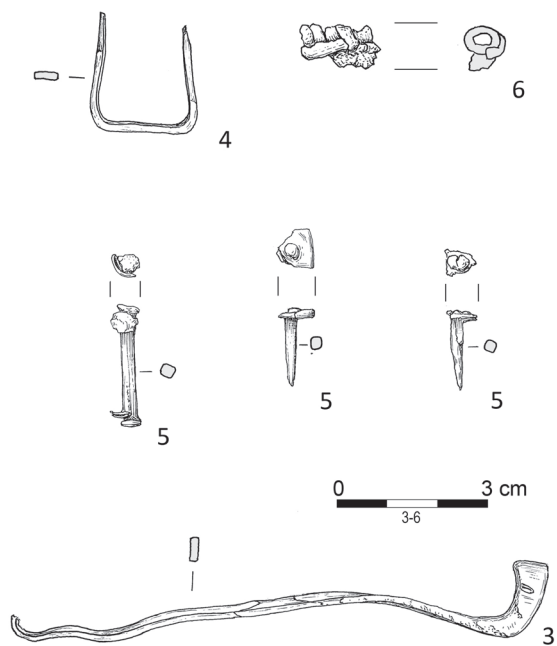
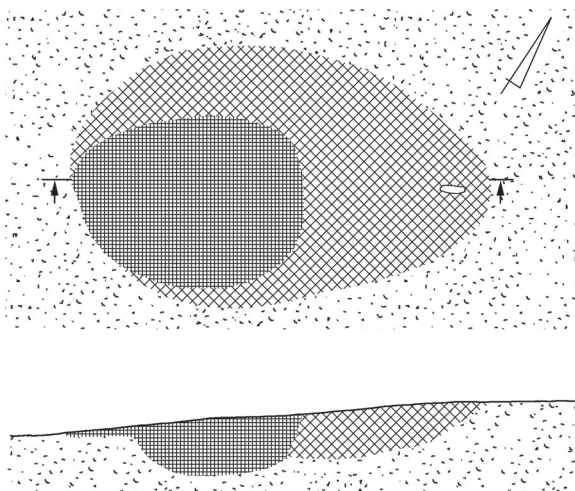
Obiekt 46

Feature 46

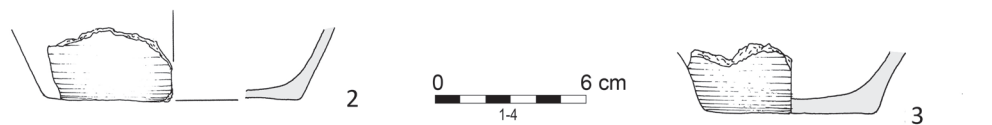
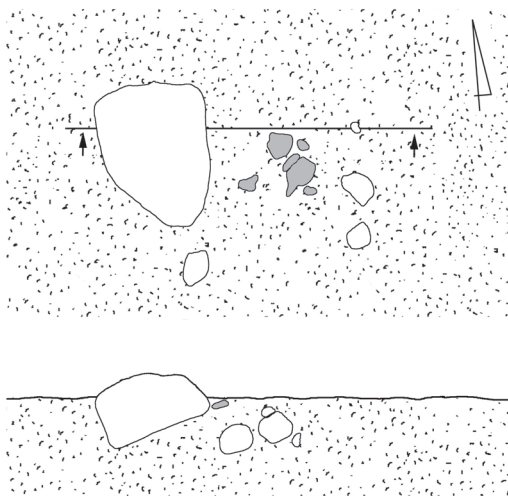

Tabl. XXXVIII. Obiekt 46: 1–8 – glina, 9 – belemnit?
Plate XXXVIII. Feature 46: 1–8 – clay, 9 – belemnite?

Obiekt 47
Feature 47

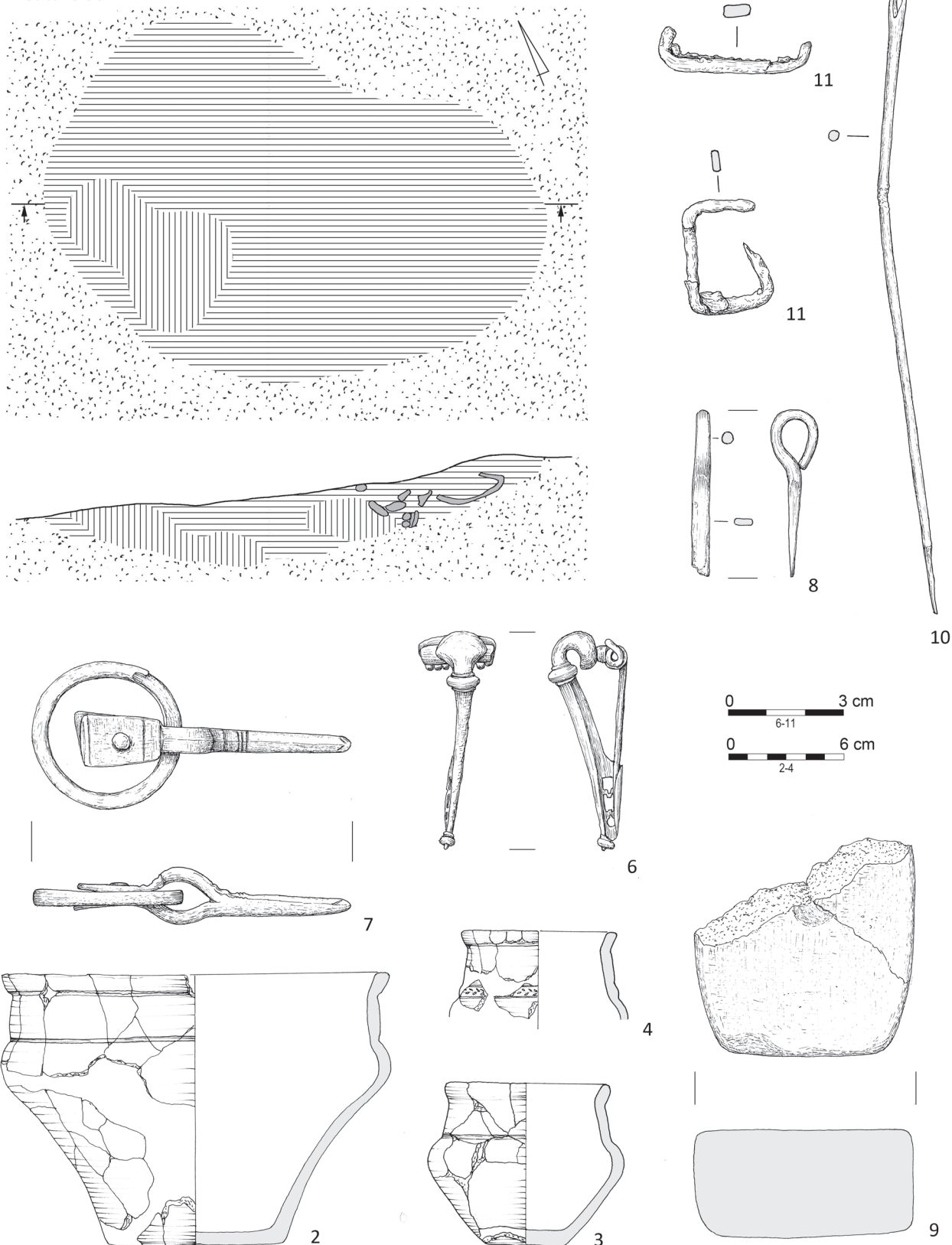

Obiekt 49
Feature 49

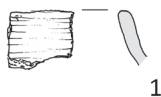
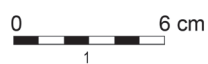
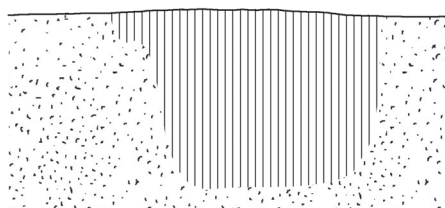
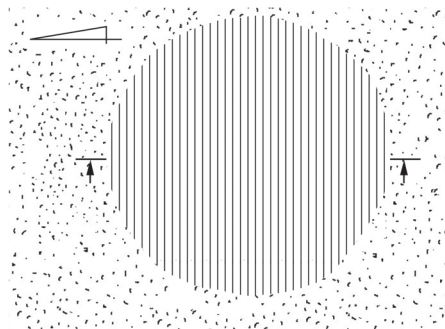
Tabl. XXXIX. Obiekt 47: 3–6 – żelazo. Obiekt 49: 1–4 – glina
Plate XXXIX. Feature 47: 3–6 – iron. Feature 49: 1–4 – clay

Obiekt 50
Feature 50

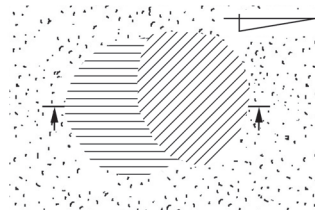

Tabl. XL. Obiekt 50: 2-4 – glina, 6 – stop miedzi, 7, 8, 10, 11 – żelazo, 9 – kamień
Plate XL. Feature 50: 2-4 – clay, 6 – copper alloy, 7, 8, 10, 11 – iron, 9 – stone

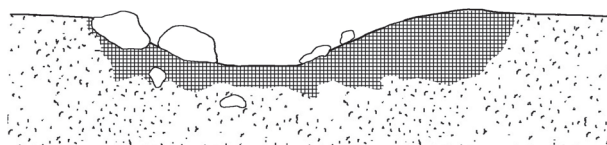
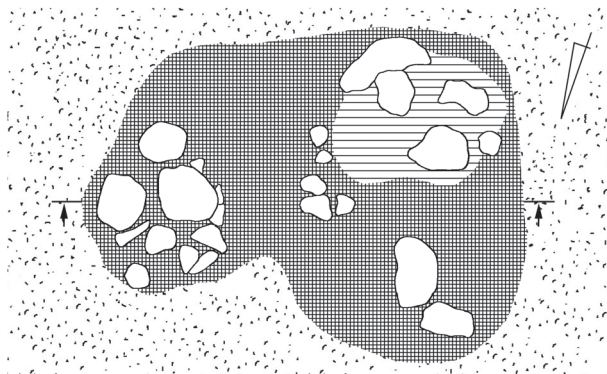
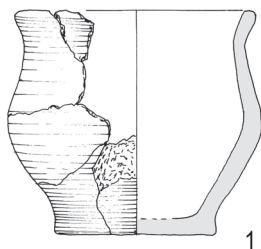
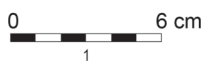
Obiekt 51
Feature 51

Obiekt 53
Feature 53

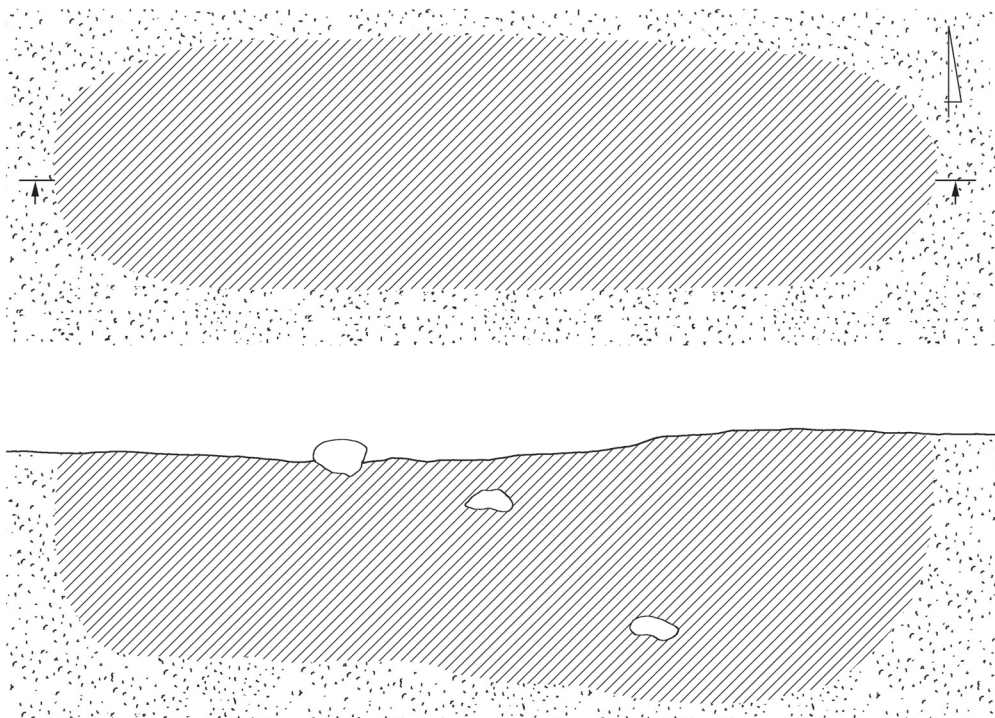
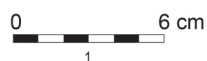
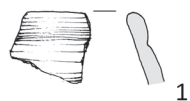

Obiekt 52
Feature 52

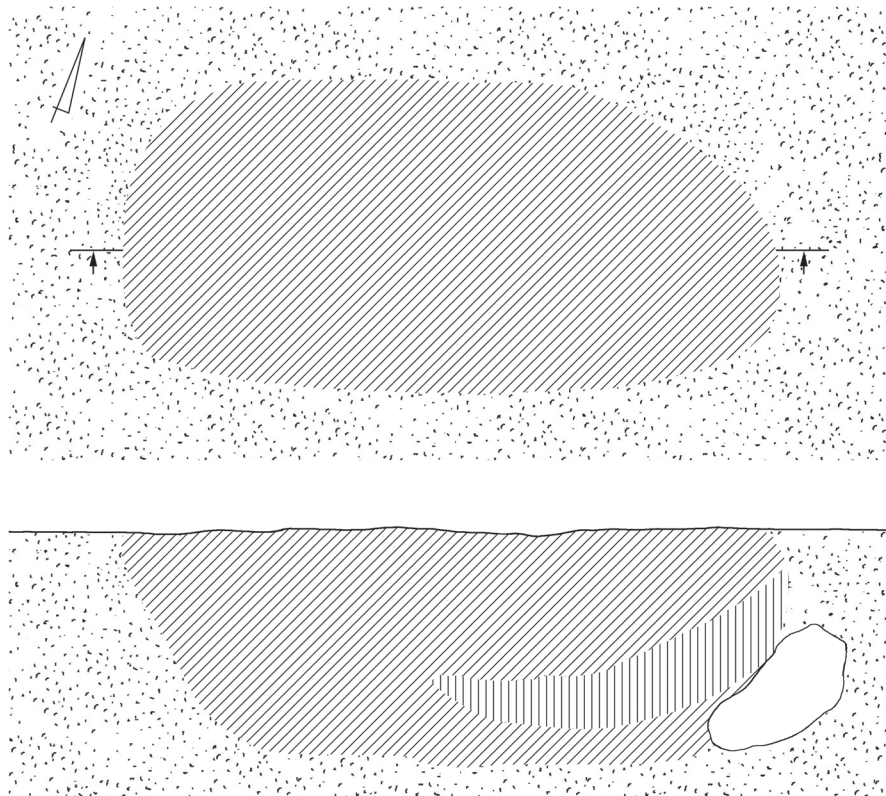

Tabl. XLI. Obiekt 51: 1 – glina. Obiekt 52: 1 – glina. Obiekt 53
Plate XLI. Feature 51: 1 – clay. Feature 52: 1 – clay. Feature 53

Obiekt 54
Feature 54

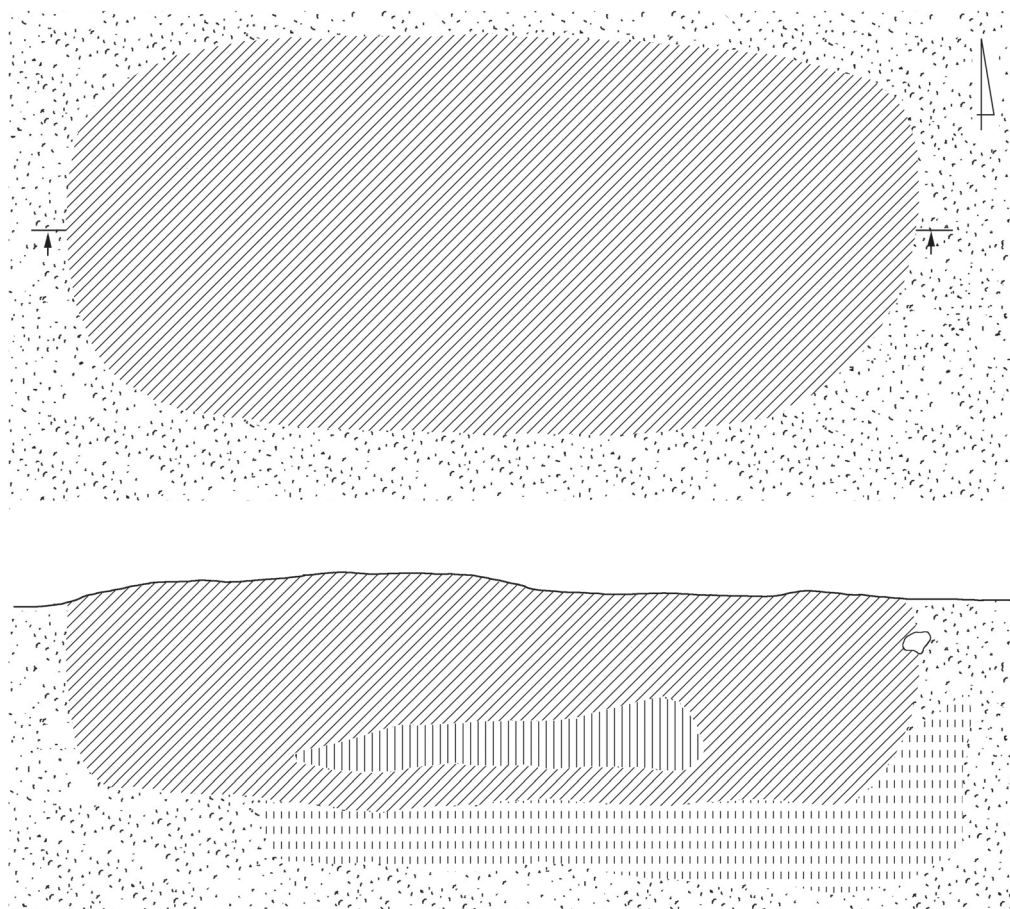

Obiekt 55
Feature 55

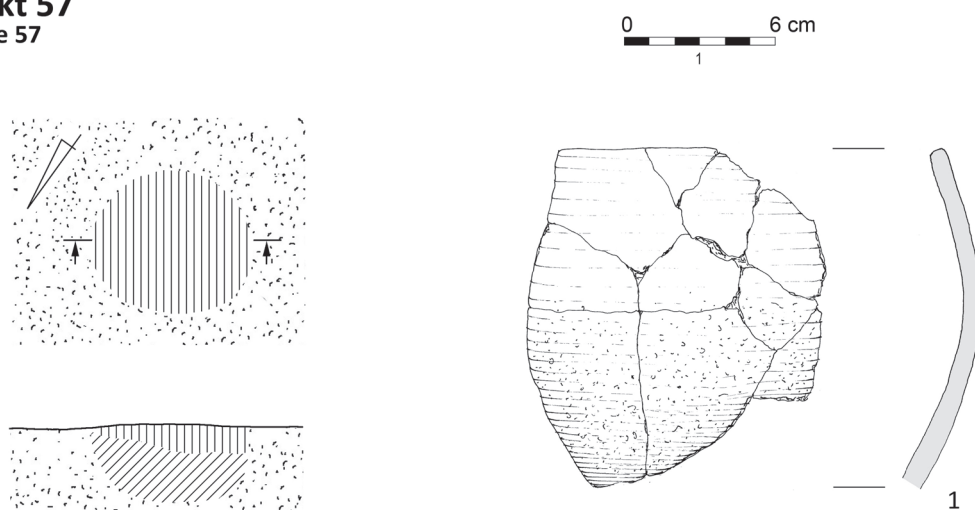

Tabl. XLII. Obiekt 54, 55
Plate XLII. Feature 54, 55

Obiekt 56
Feature 56

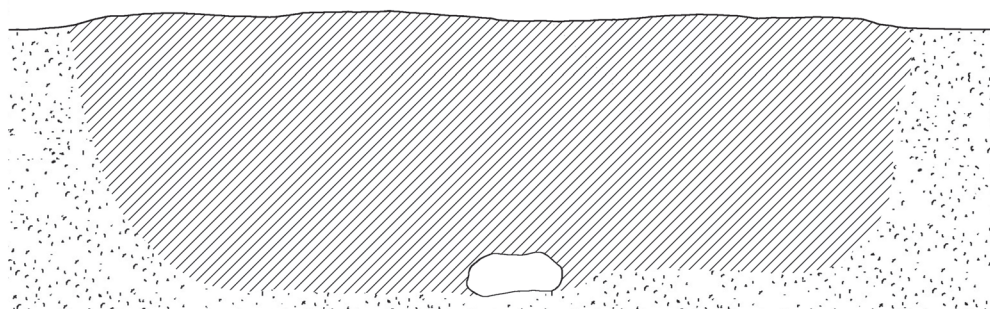
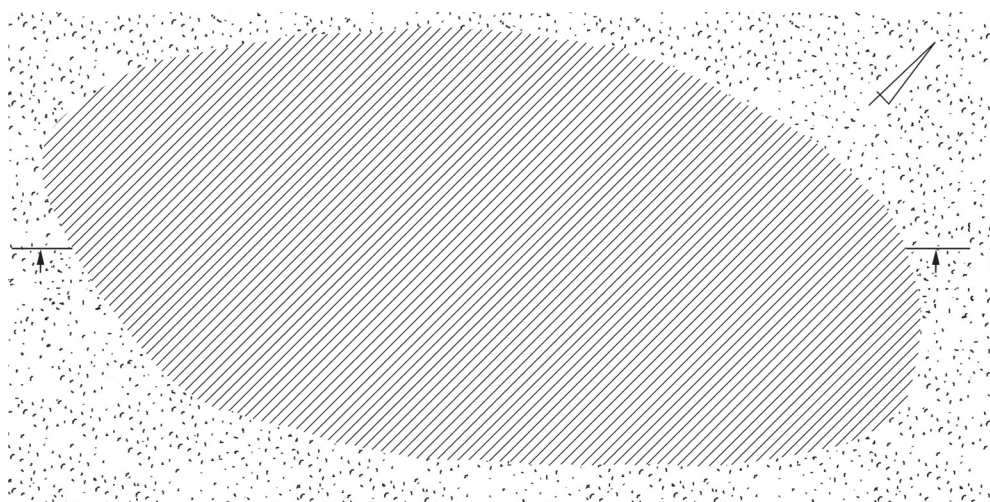

Obiekt 57
Feature 57

Tabl. XLIII. Obiekt 56. Obiekt 57: 1 – glina
Plate XLIII. Feature 56. Feature 57: 1 – clay

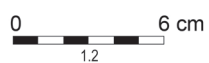
Obiekt 58
Feature 58

1

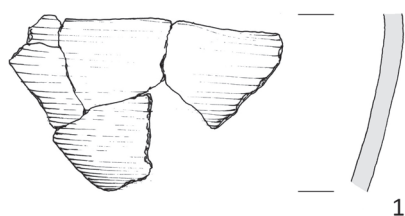
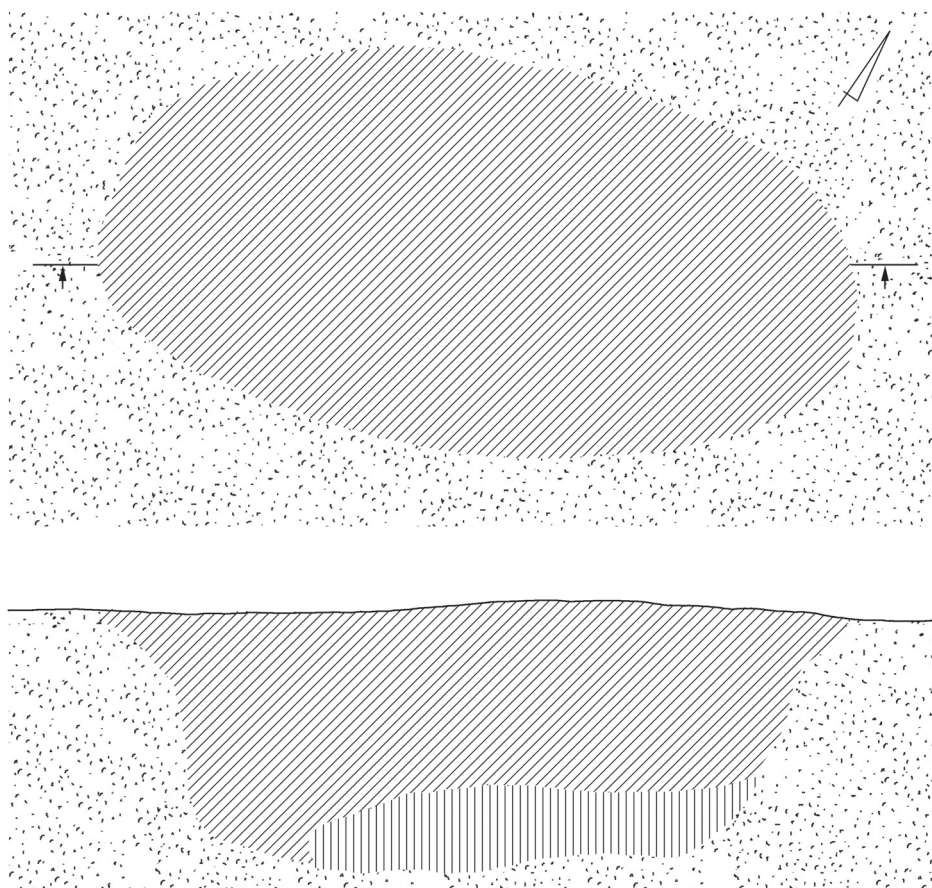

2

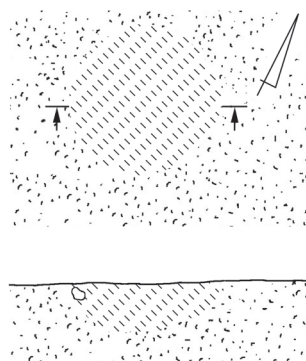
Tabl. XLIV. Obiekt 58: 1, 2 – glina
Plate XLIV. Feature 58: 1, 2 – clay

Obiekt 59
Feature 59

0 6 cm
1

Obiekt 61
Feature 61

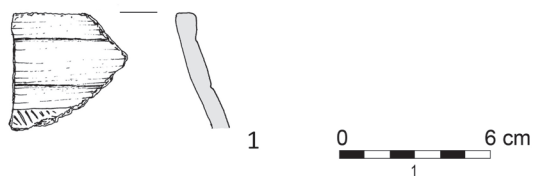
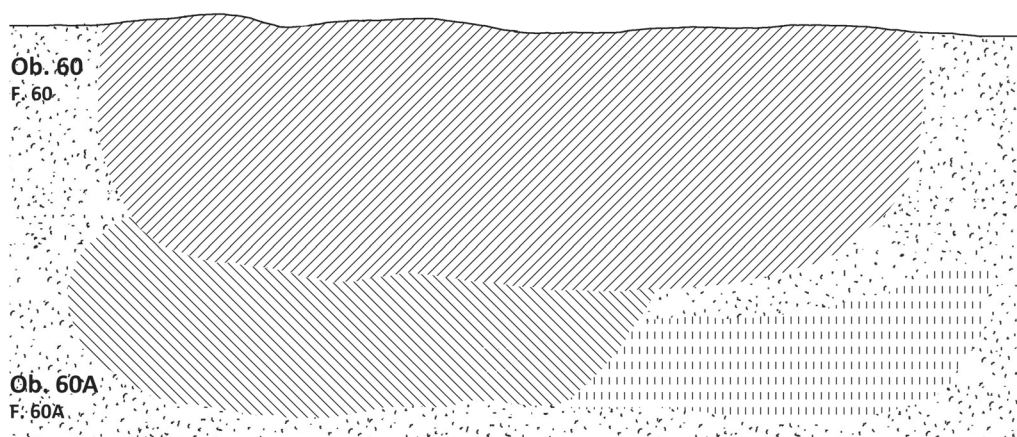
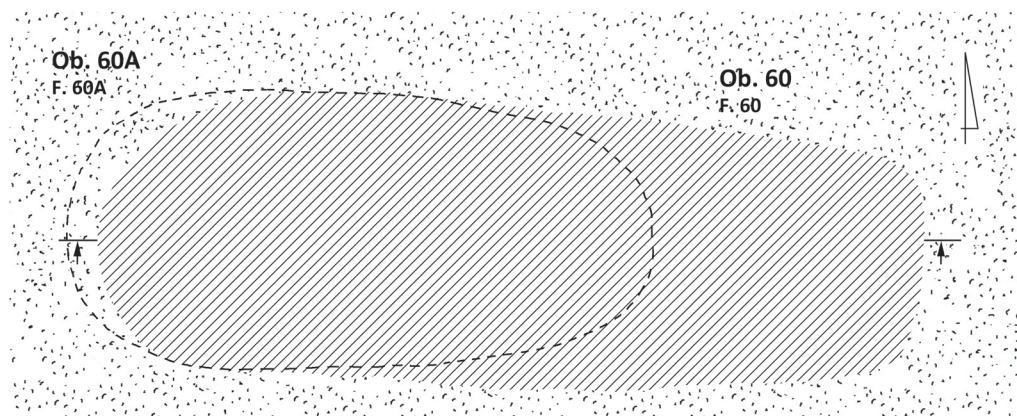

0 6 cm
1

Tabl. XLV. Obiekt 59: 1 – glina. Obiekt 61: 1 – glina
Plate XLV. Feature 59: 1 – clay. Feature 61: 1 – clay

Obiekty 60, 60A

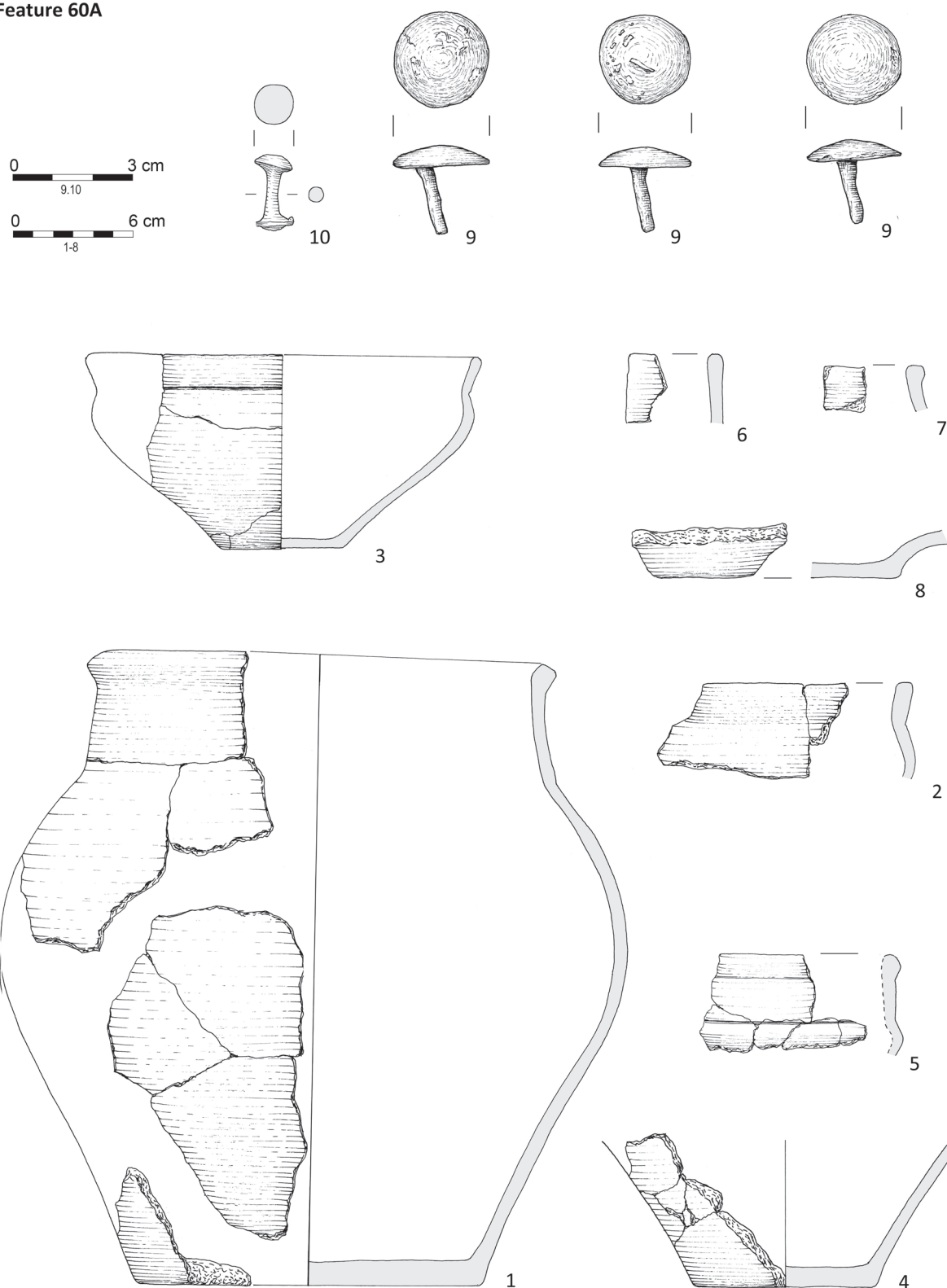
Features 60, 60A

Tabl. XLVI. Obiekt 60, 60A: 1 – glina

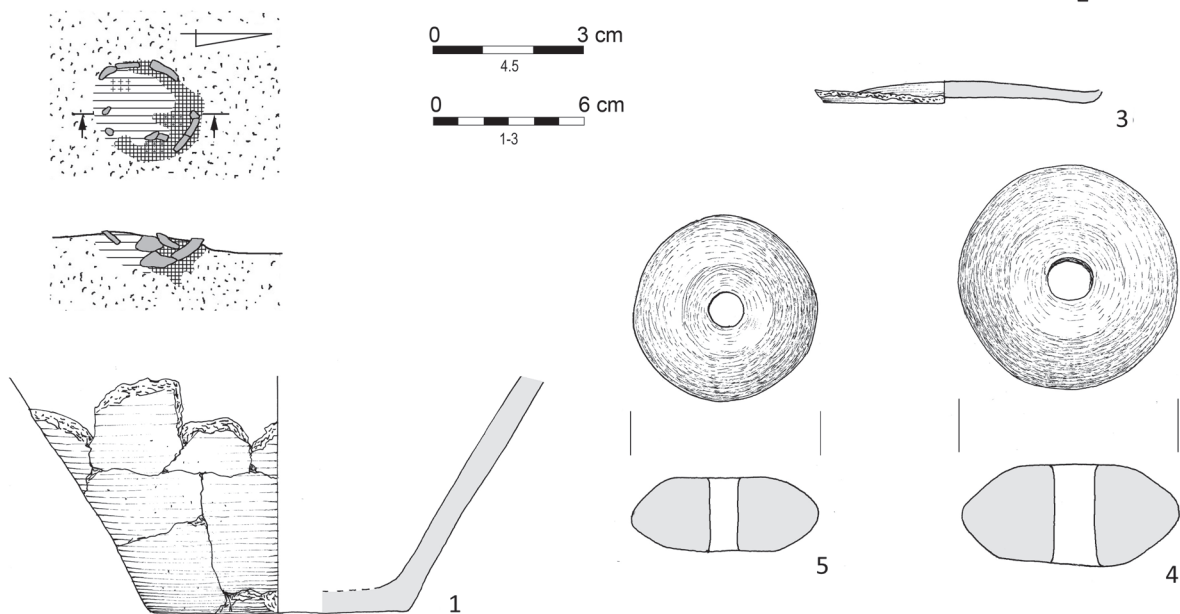
Plate XLVI. Feature 60, 60A: 1 – clay

Obiekt 60A
Feature 60A

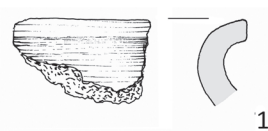
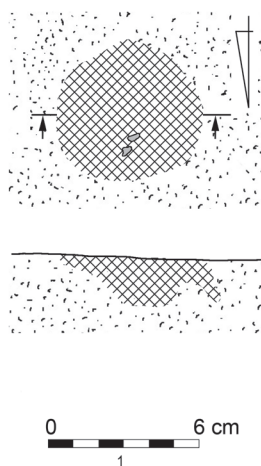

Tabl. XLVII. Obiekt 60A: 1-8 – glina, 9, 10 – żelazo
Plate XLVII. Feature 60A: 1-8 – clay, 9, 10 – iron

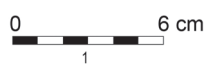
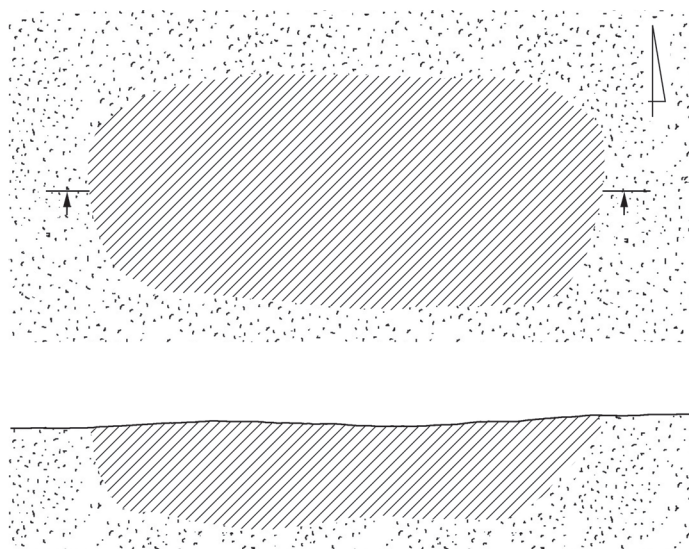
Obiekt 63
Feature 63

Obiekt 62
Feature 62

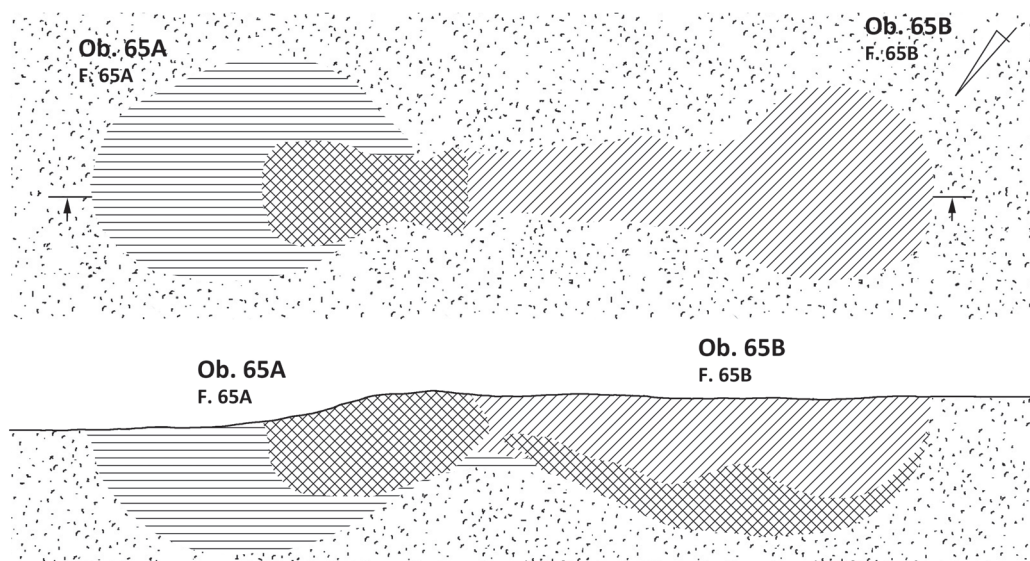
Obiekt 64
Feature 64

Tabl. XLVIII. Obiekt 63: 1–5 – glina. Obiekt 62: 1 – glina. Obiekt 64: 1 – glina
Plate XLVIII. Feature 63: 1–5 – clay. Feature 62: 1 – clay. Feature 64: 1 – clay

Obiekty 65A, 65B

Features 65A, 65B

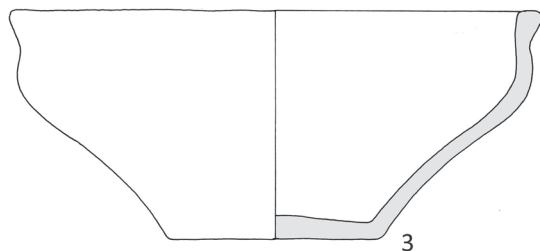
Ob. 65A
F. 65A

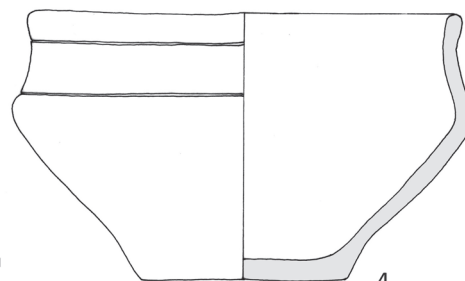
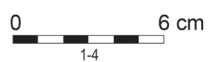
1

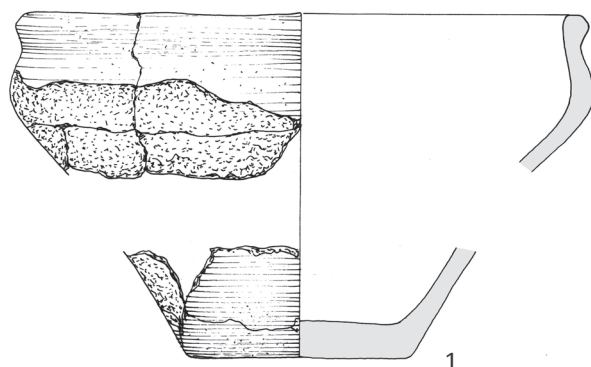
Ob. 65B
F. 65B

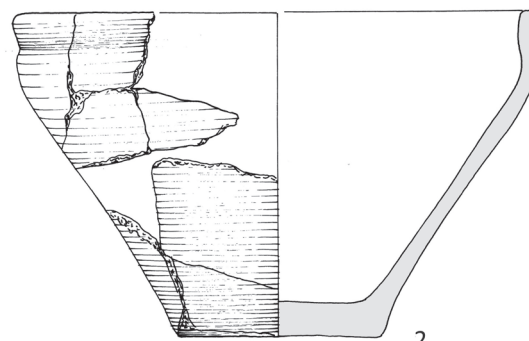
3

4

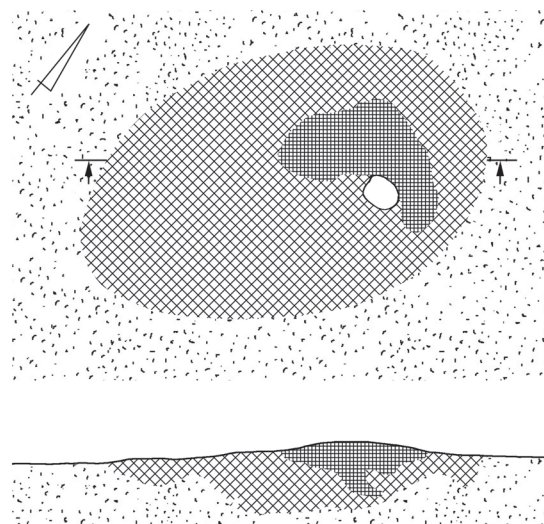
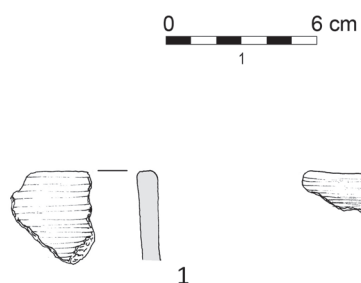
1

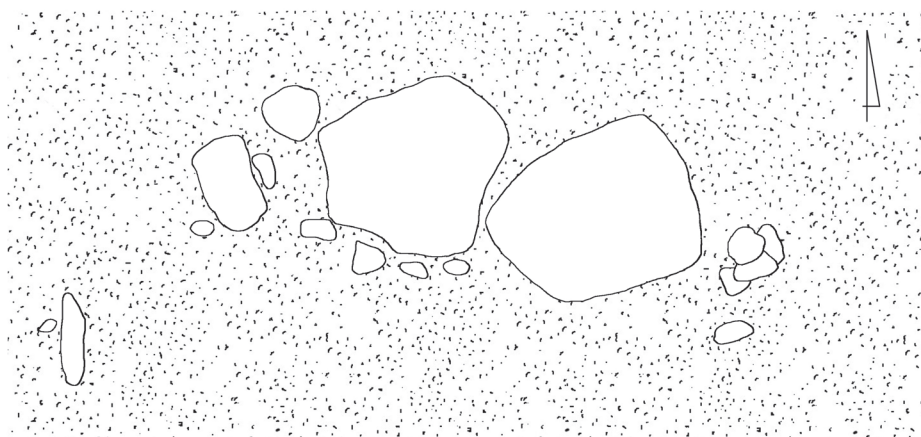
2

Tabl. XLIX. Obiekt 65A: 1 – stop miedzi. Obiekt 65B: 1–4 – glina
Plate XLIX. Feature 65A: 1 – copper alloy. Feature 65B: 1–4 – clay

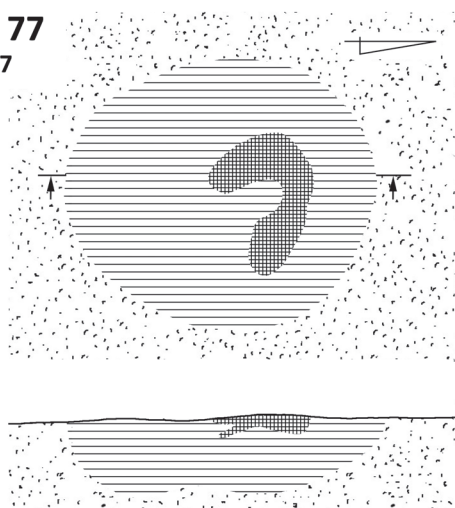
Obiekt 66
Feature 66

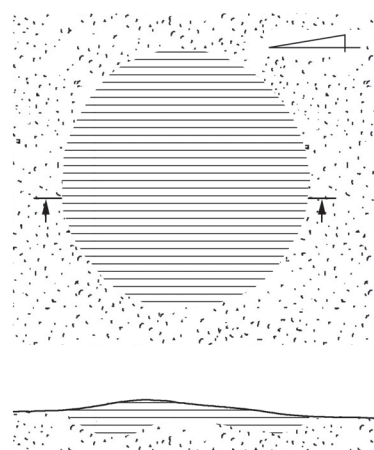
Obiekt 70
Feature 70

Obiekt 77
Feature 77

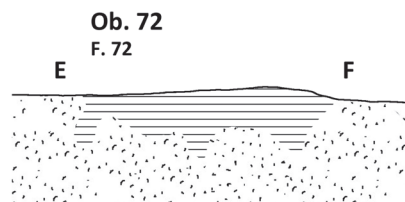
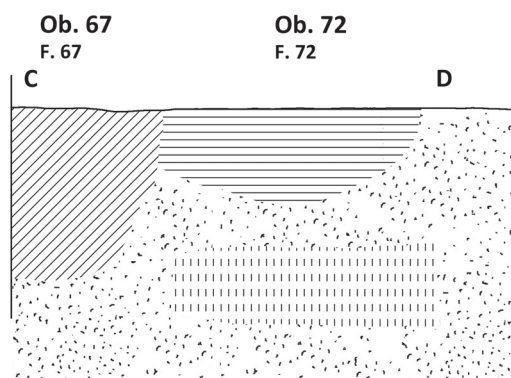
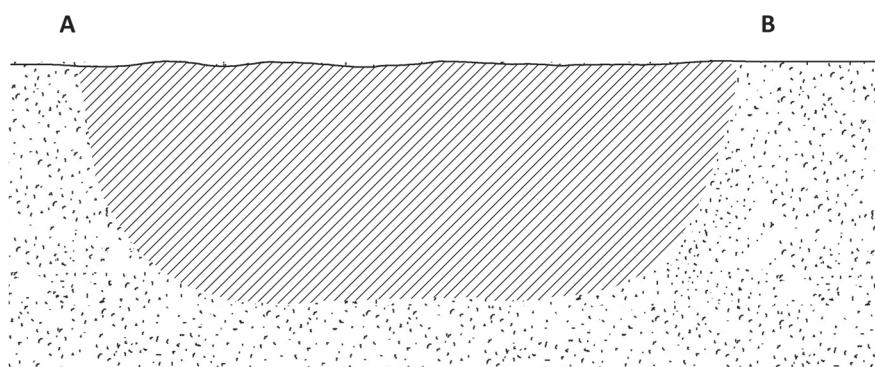
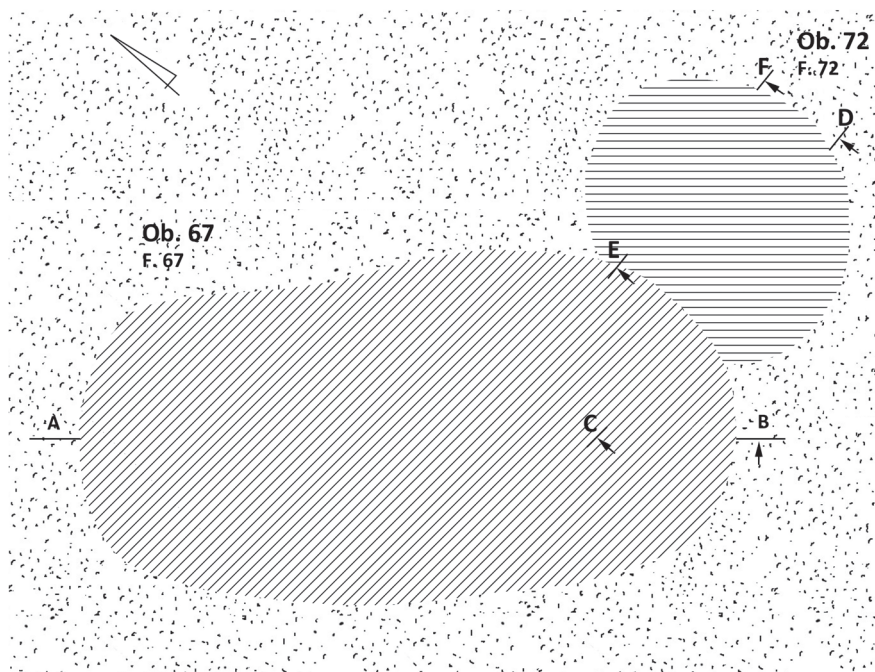
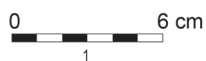
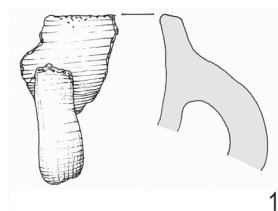

Obiekt 79
Feature 79

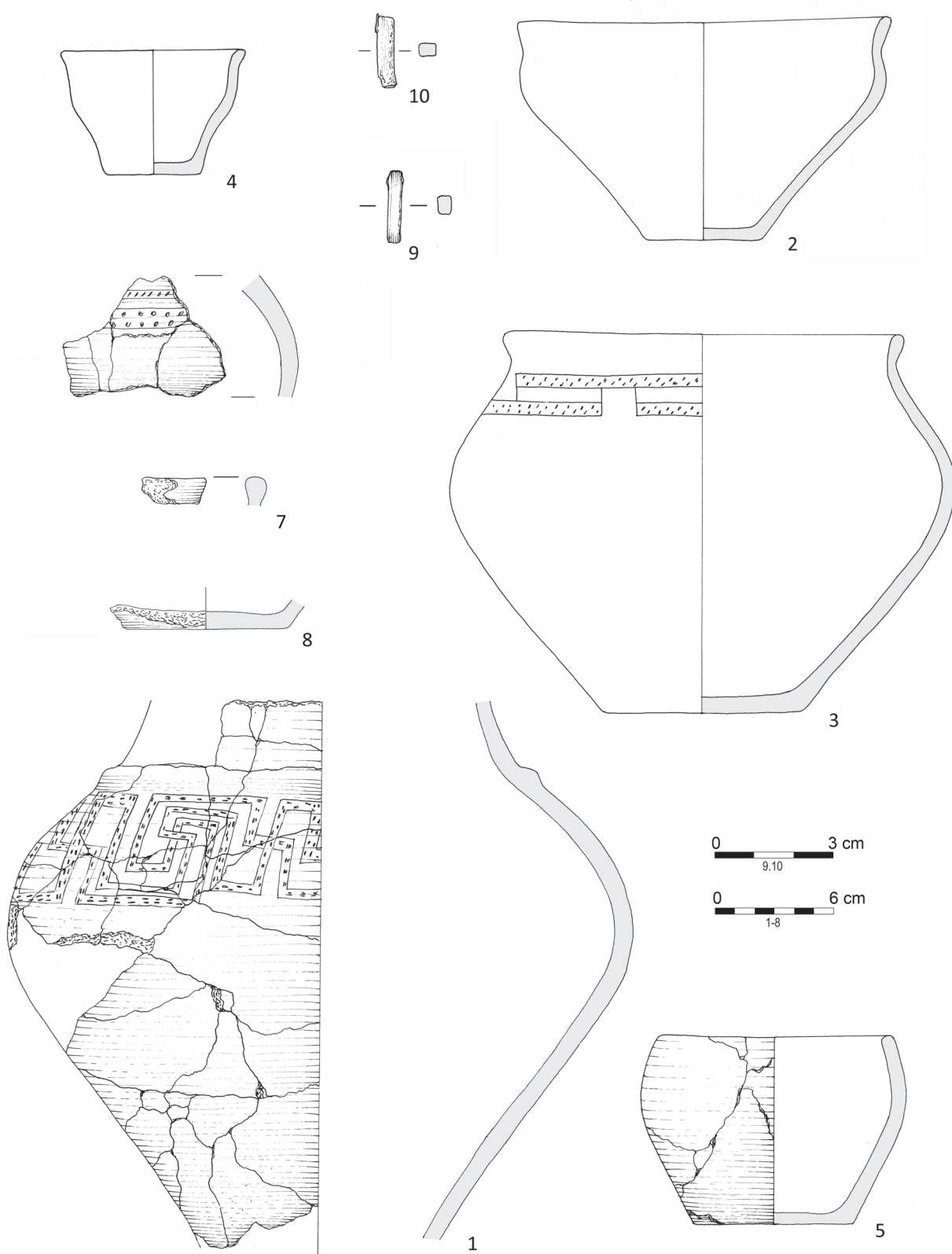
Tabl. L. Obiekt 66: 1, 2 – glina. Obiekty 70, 77, 79
Plate L. Feature 66: 1, 2 – clay. Features 70, 77, 79

Obiekty 67, 72 Features 67, 72

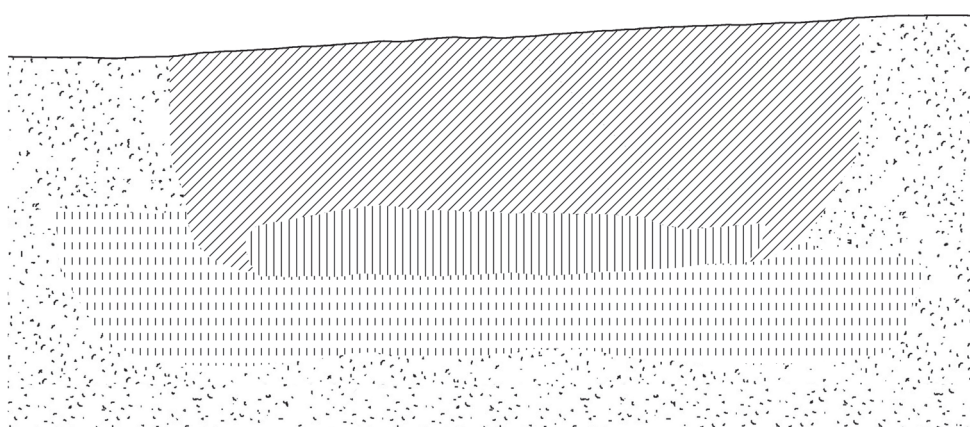
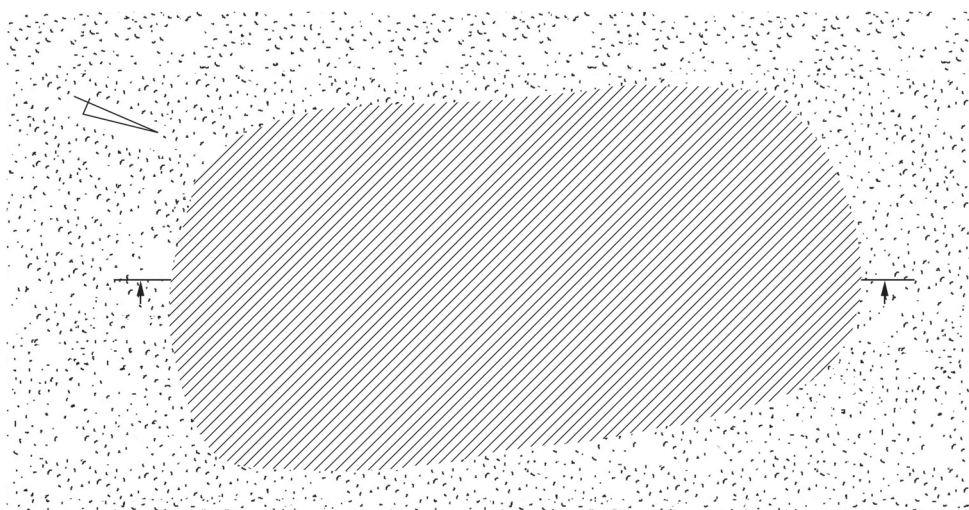
Tabl. LI. Obiekt 67: 1 – glina. Obiekt 72
Plate LI. Feature 67: 1 – clay. Feature 72

Obiekt 72
Feature 72

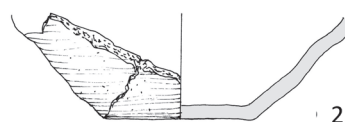
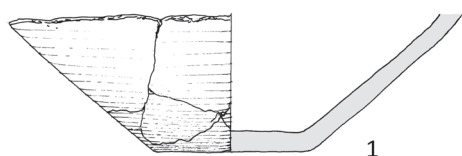

Tabl. LII. Obiekt 72: 1-8 – glina
Plate LII. Feature 72: 1-8 – clay

Obiekt 68
Feature 68

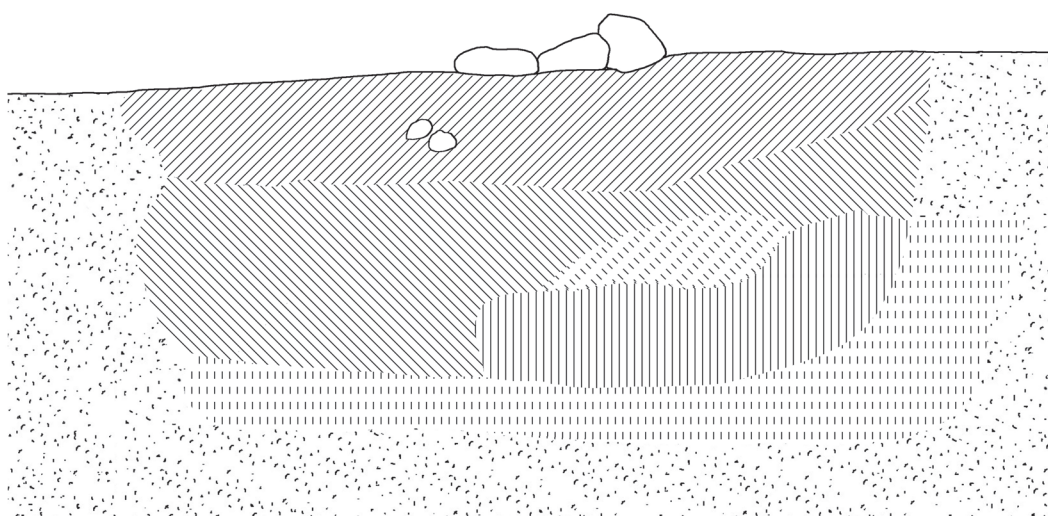
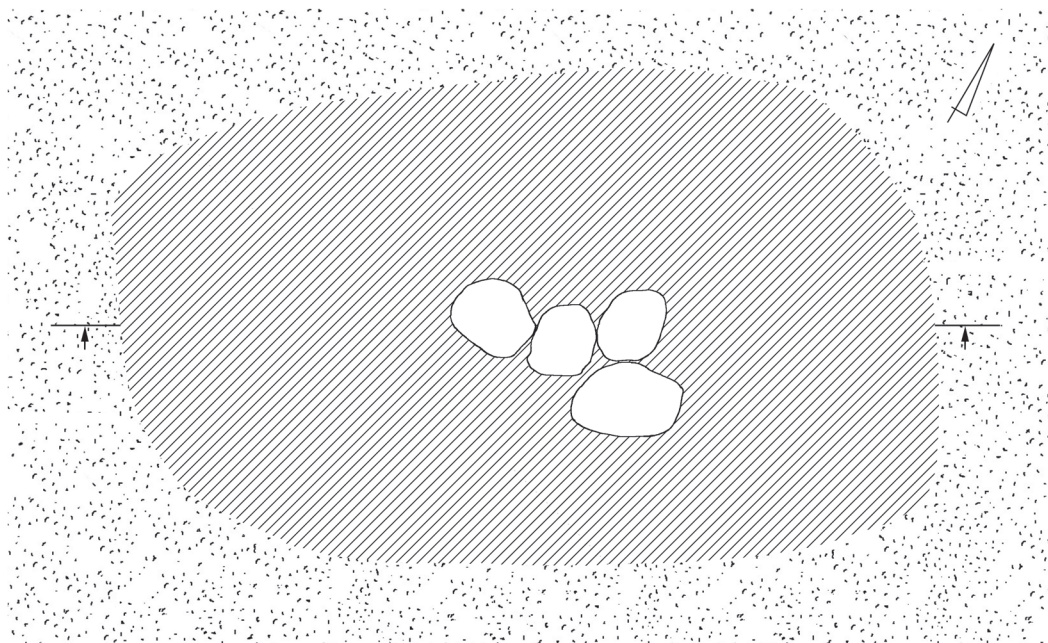

0 6 cm
1

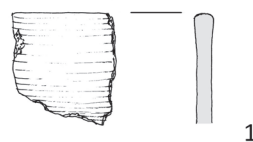

Tabl. LIII. Obiekt 68: 1, 2 – glina
Plate LIII. Feature 68: 1, 2 – clay

Obiekt 69
Feature 69

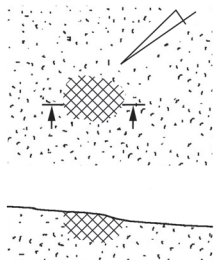

0 6 cm
1

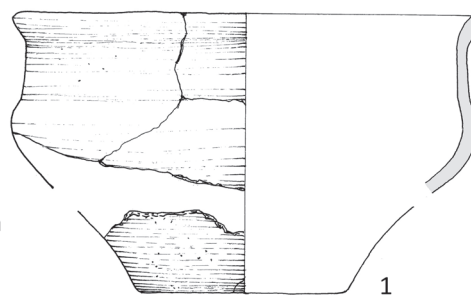
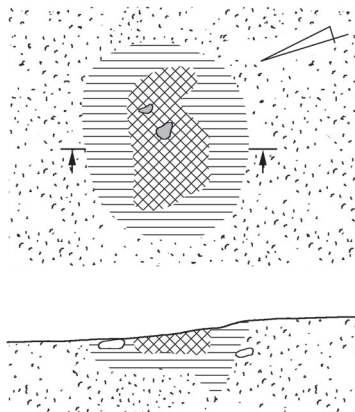

Tabl. LIV. Obiekt 69: 1 – glina
Plate LIV. Feature 69: 1 – clay

Obiekt 71
Obiekt 71

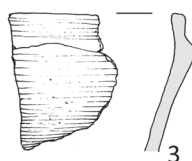
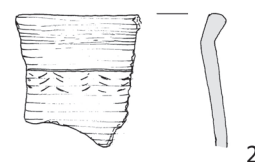
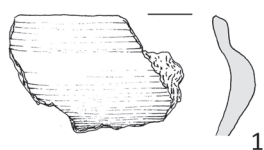
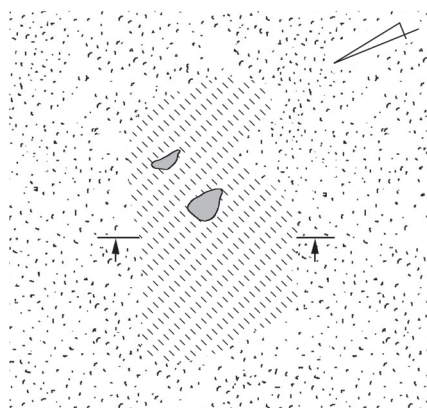

Obiekt 75
Feature 75

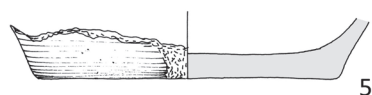

0 6 cm
1.2

Obiekt 76
Feature 76

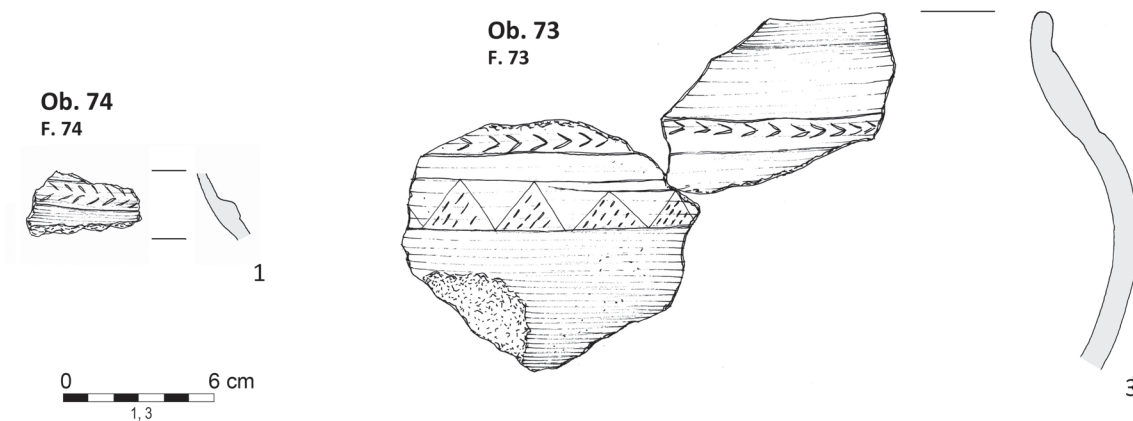
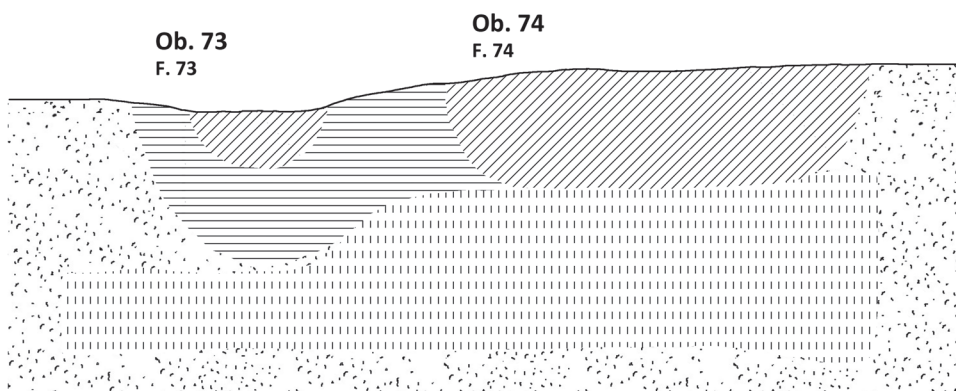
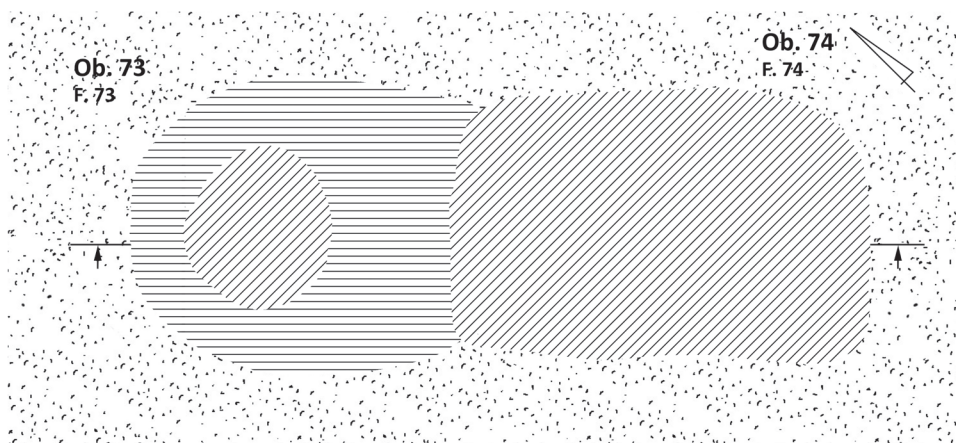

0 6 cm
1-6

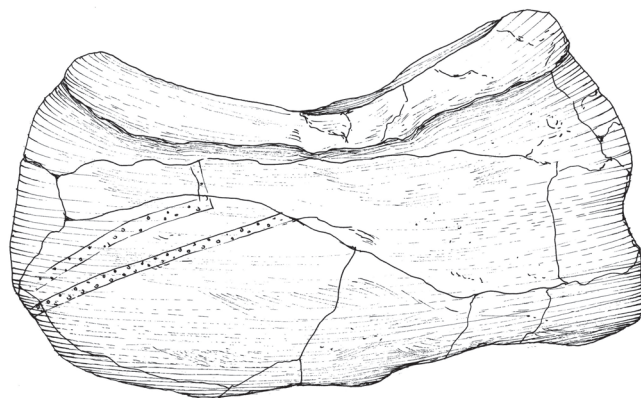
Tabl. LV. Obiekt 71. Obiekt 75: 1, 2 – glina. Obiekt 76: 1-6 – glina
Plate LV. Feature 71. Feature 75: 1, 2 – clay. Feature 76: 1-6 – clay

Obiekty 73, 74 Features 73, 74

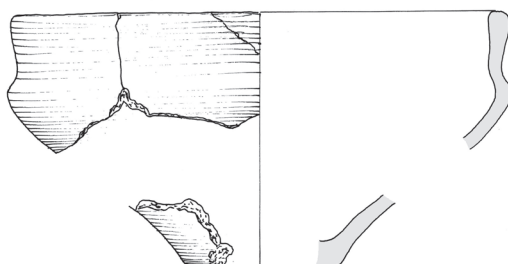

Tabl. LVI. Obiekt 73: 3 – glina. Obiekt 74: 1 – glina
Plate LVI. Feature 73: 3 – clay. Feature 74: 1 – clay

Obiekt 73
Feature 73

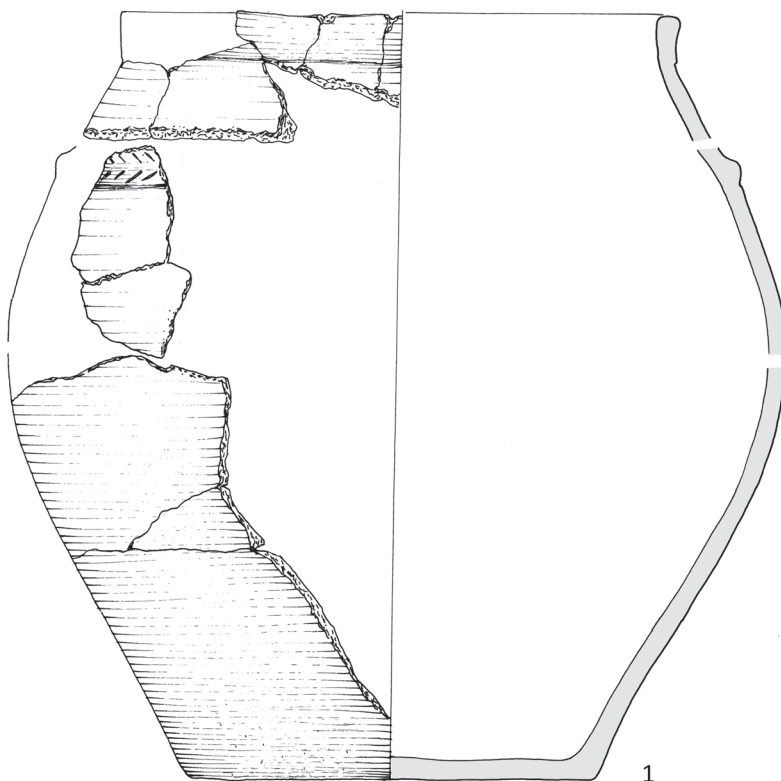

4

2

0 6 cm
1, 2, 4

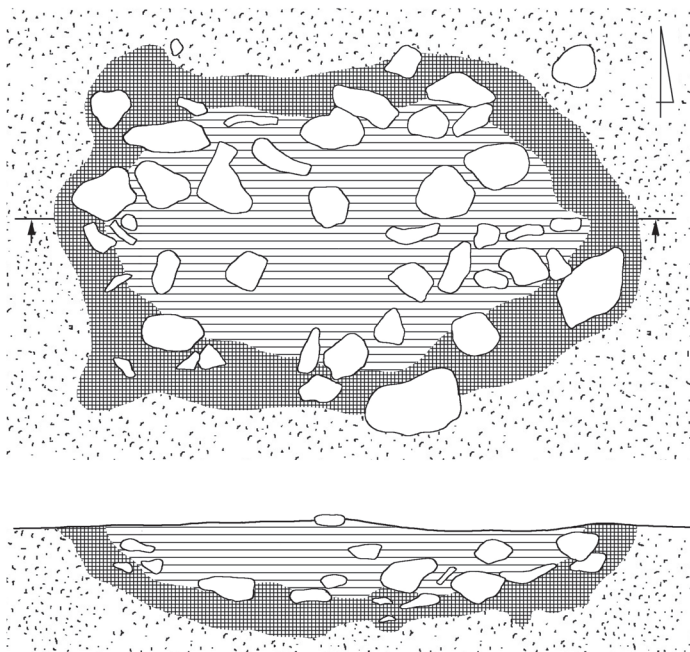

1

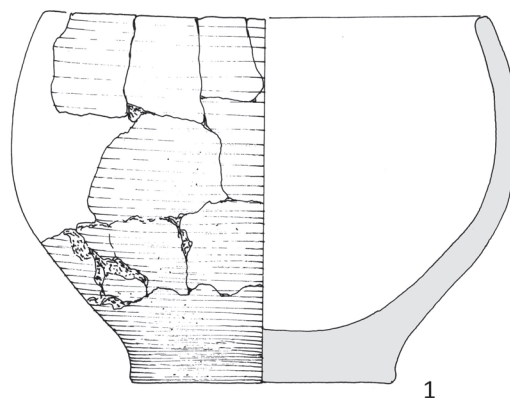
Tabl. LVII. Obiekt 73: 1, 2, 4 – glina
Plate LVII. Feature 73: 1, 2, 4 – clay

Obiekt 78

Feature 78

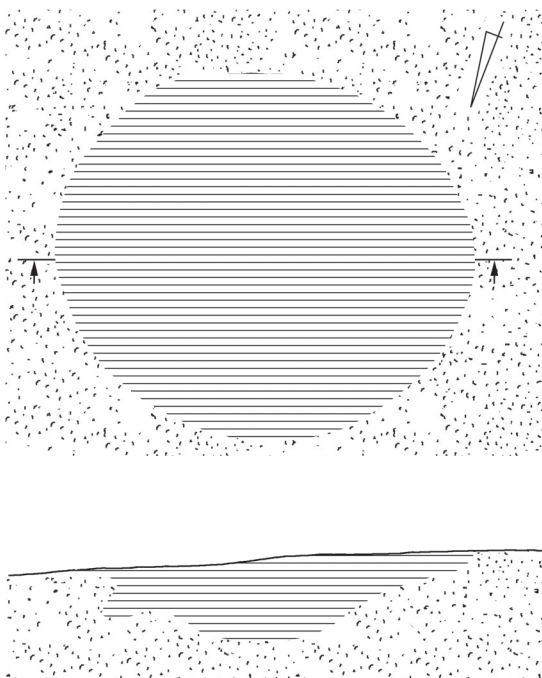

0 6 cm
1

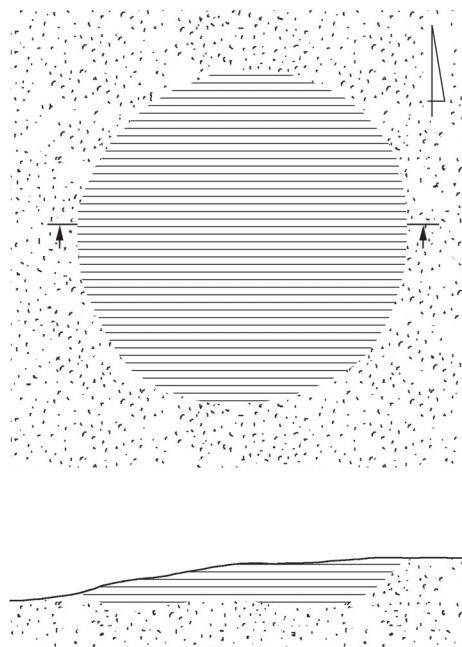
Obiekt 78

Feature 78

Obiekt 78

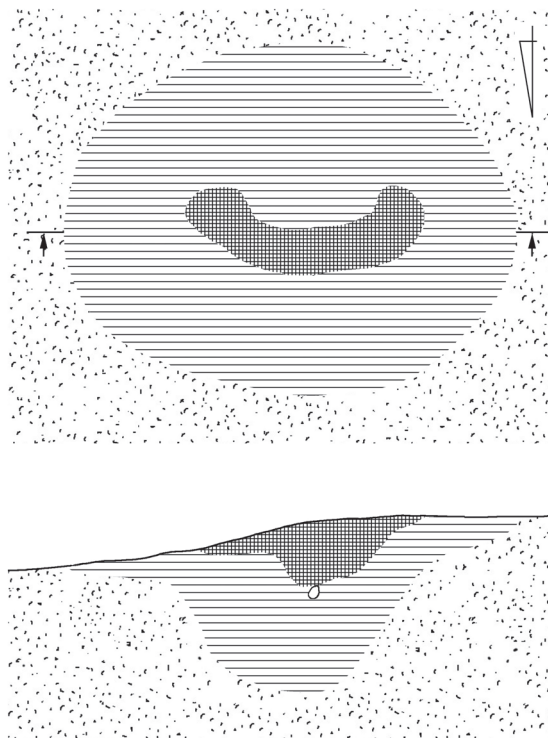
Feature 78

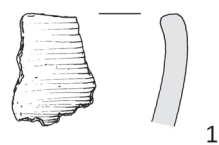
Tabl. LVIII. Obiekt 78. Obiekt 80: 1 – glina. Obiekt 82.
Plate LVIII. Feature 78. Feature 80: 1 – clay. Feature 82.

Obiekt 81

Feature 81

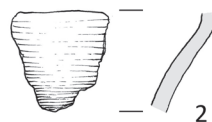
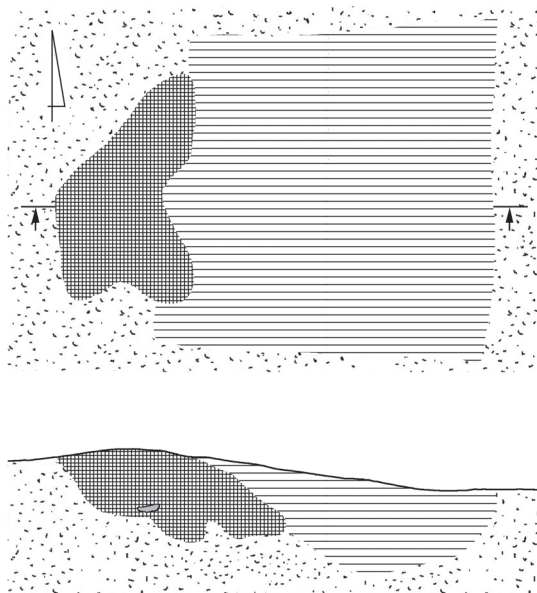

0 6 cm
1

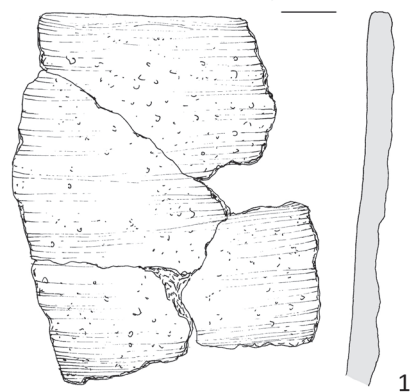

Obiekt 83

Feature 83

0 6 cm
1.2

Tabl. LIX. Obiekt 81: 1 – glina. Obiekt 83: 1, 2 – glina
Plate LIX. Feature 81: 1 – clay. Feature 83: 1, 2 – clay

Znaleziska luźne Stray finds

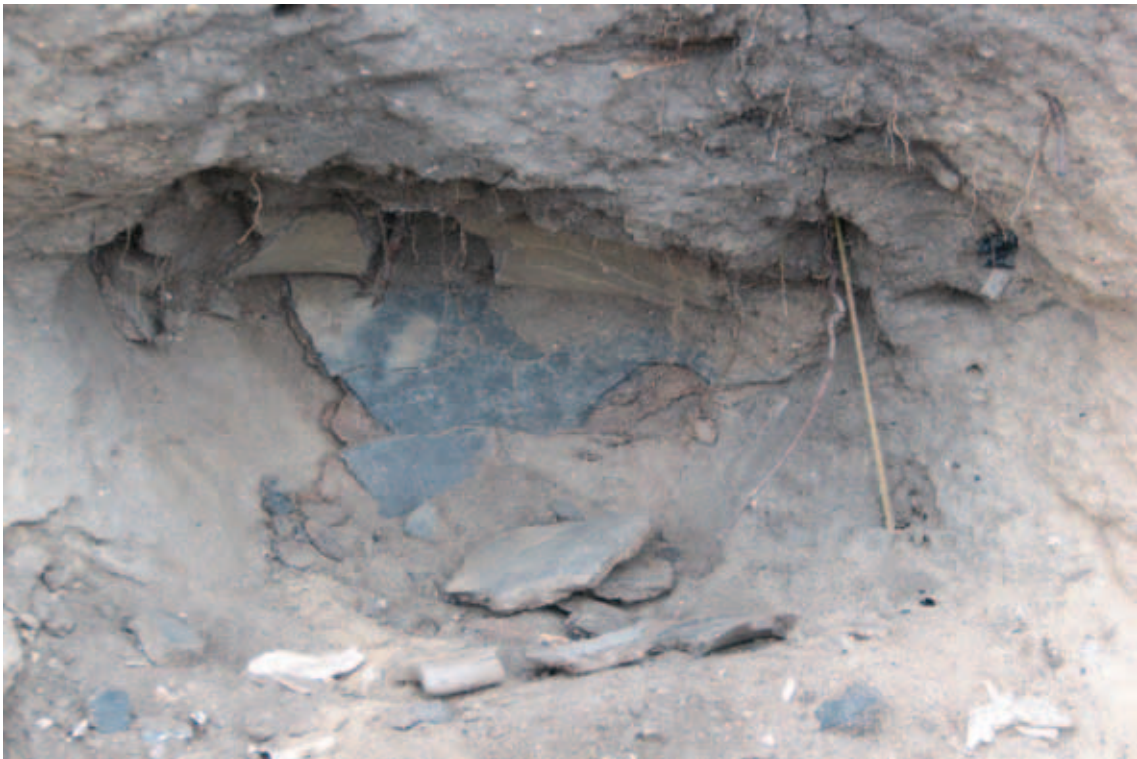

Tabl. LX. Znaleziska luźne: 1–18 – glina
Plate LX. Stray finds: 1–18 – clay

Tabl. LXI/1. Obiekt „A” widoczny w obrywie żwirowni. Fot. A. Byszewska.

Plate LXI/1. Feature „A” visible in the landslide of the gravel pit. Photo by A. Byszewska.

Tabl. LXI/2. Zbliżenie na wypełnisko obiektu „A”. Widoczna zachowana fragmentarycznie popielnica przykryta miseczką. Fot. A. Byszewska.

Plate LXI/2. Close-up of the fill of feature „A”. Visible: partially preserved urn covered with a tiny bowl. Photo by A. Byszewska.

Tabl. LXII/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 5. Fot. A. Szela.

Plate LXII/1. Photographic documentation of the top surface of feature 5. Photo A. Szela.

Tabl. LXII/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 5. Fot. A. Szela.

Plate LXII/2 Photographic documentation of the cross section of feature 5.
Photo A. Szela.

Tabl. LXIII/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektów 13 i 14. Fot. A. Szela.
 Plate LXIII/1. Photographic documentation of the top surface of features 13 and 14.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXIII/2. Dokumentacja fotograficzna profili obiektów 13 i 14. Fot. A. Szela.
 Plate LXIII/2. Photographic documentation of the cross section of features 13 and 14.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXIV/1. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 17. Fot. A. Szela.
 Plate LXIV/1. Photographic documentation of the cross section of feature 17.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXIV/2. Dokumentacja fotograficzna obiektu 17 w trakcie eksploracji. Fot. A. Szela.
 Plate LXIV/2. Photographic documentation of feature 17 during exploration.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXV/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 19. Fot. A. Szela.

Plate LXV/1. Photographic documentation of the top surface of feature 19. Photo A. Szela

Tabl. LXV/2. Dokumentacja fotograficzna profili obiektów 19A–C. Fot. A. Szela.

Plate LXV/2. Photographic documentation of the cross section of features 19A–C.
Photo A. Szela.

Tabl. LXVI/1. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 20. Fot. A. Szela.
 Plate LXVI/1. Photographic documentation of the cross section of feature 20.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXVI/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 21. Fot. A. Szela.
 Plate LXVI/2. Photographic documentation of the cross section of feature 21.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXVII/1. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 22. Fot. A. Szela.
 Plate LXVII/1. Photographic documentation of the cross section of feature 22.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXVII/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 24. Fot. A. Szela.
 Plate LXVII/2. Photographic documentation of the cross section of feature 24.
 Photo A. Szela.

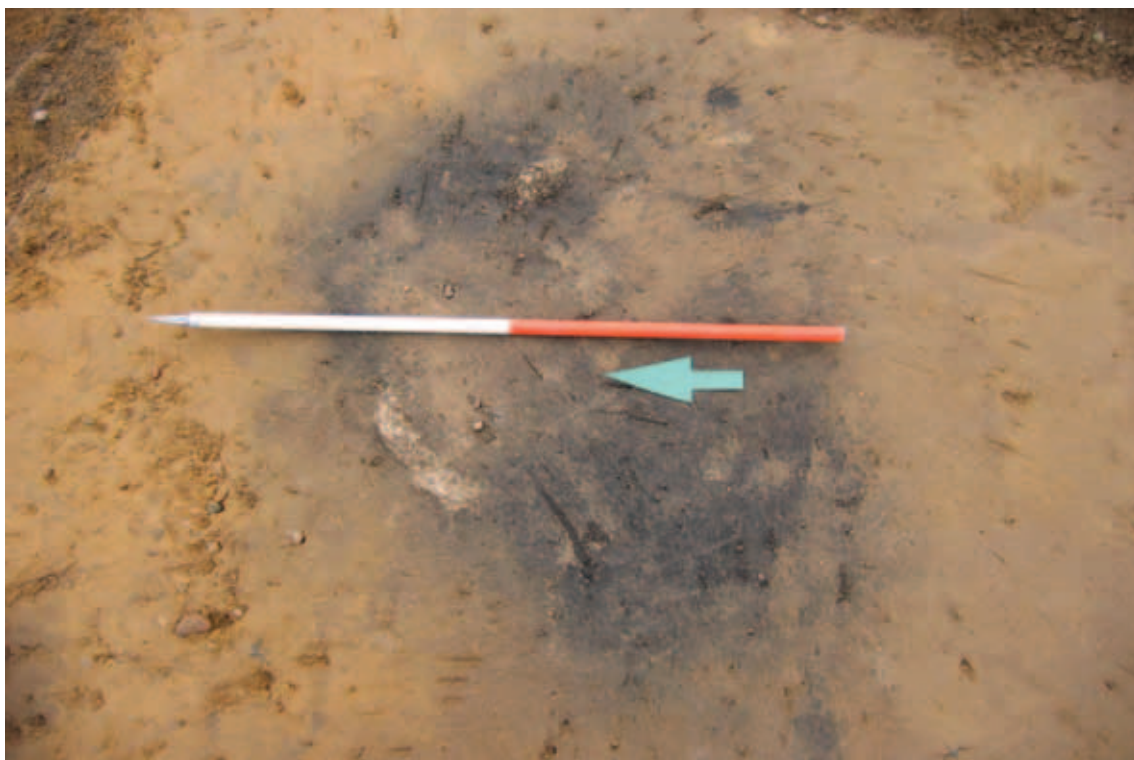
Tabl. LXVIII/1. Dokumentacja fotograficzna obiektu 30B w trakcie odsłonięcia.
Fot. A. Szela.

Plate LXVIII/1. Photographic documentation of feature 30B during unearthing.
Photo A. Szela.

Tabl. LXVIII/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 30C . Fot. A. Szela.

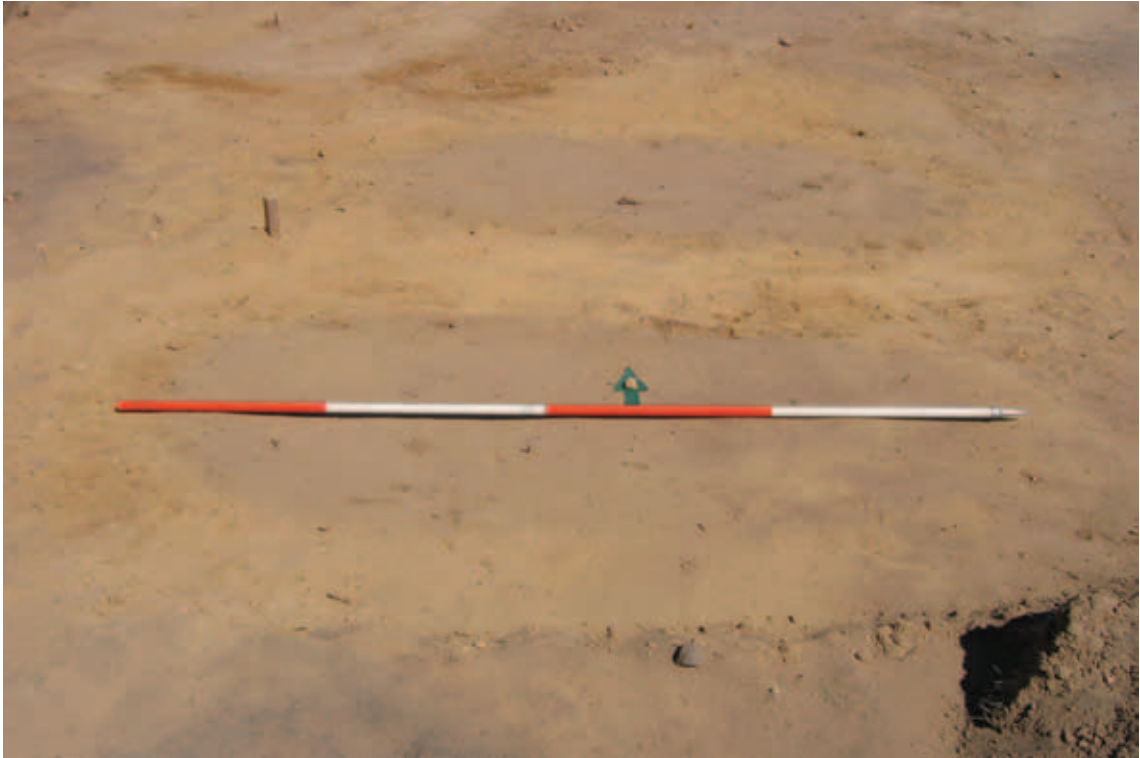
Plate LXVIII/2. Photographic documentation of the cross section of feature 30C .
Photo A. Szela.

Tabl. LXIX/1. Dokumentacja fotograficzna planu obiektu 31. Fot. A. Szela.
 Plate LXIX/1. Photographic documentation of the top surface of feature 31.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXIX/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 31. Fot. A. Szela.
 Plate LXIX/2. Photographic documentation of the cross section of feature 31.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXX/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 33. Fot. A. Szela.
Plate LXX/1. Photographic documentation of the top surface of feature 33.
Photo A. Szela.

Tabl. LXX/2. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 34. Fot. A. Szela.
Plate LXX/2. Photographic documentation of the top surface of feature 34.
Photo A. Szela.

Tabl. LXXI/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 46. Fot. A. Szela.

Plate LXXI/1. Photographic documentation of the top surface of feature 46. Photo A. Szela.

Tabl. LXXI/1. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 46. Fot. A. Szela.

Plate LXXI/1. Photographic documentation of the cross section of feature 46.
Photo A. Szela.

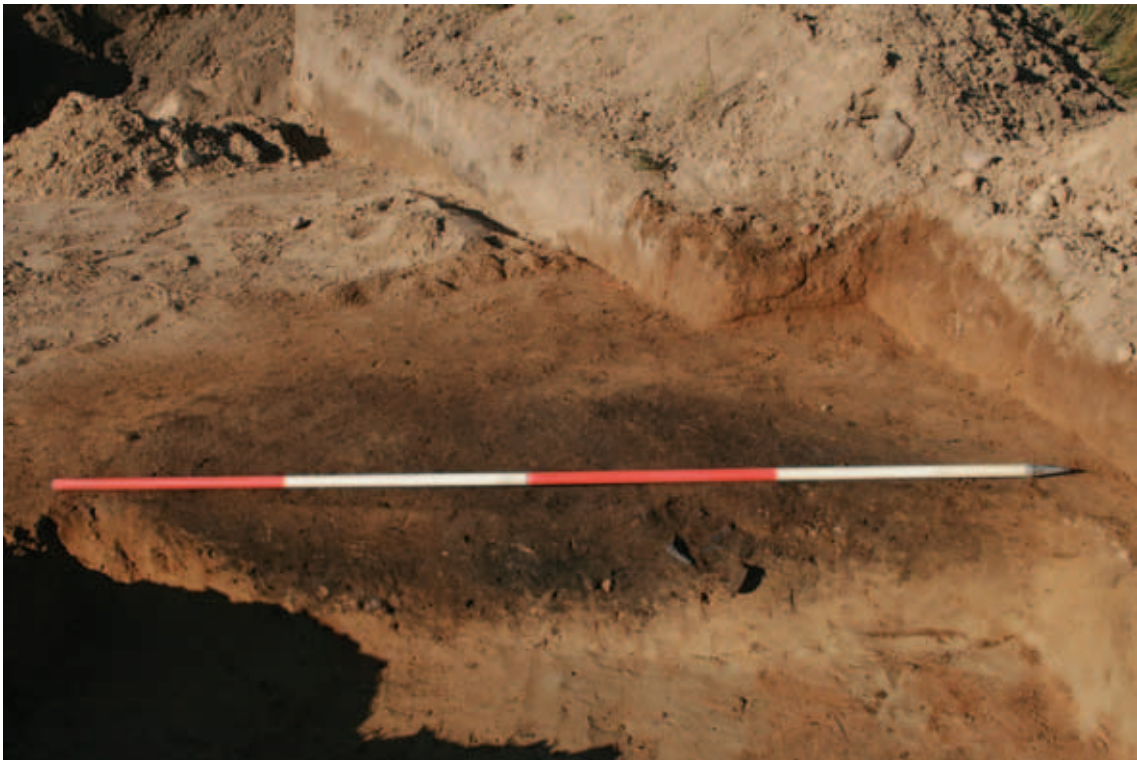
Tabl. LXXII/1. Dokumentacja fotograficzna stropu zniszczonego obiektu 47. Fot. A. Szela.
 Plate LXXII/1. Photographic documentation of the top surface of destroyed feature 47.
 Photo A. Szela.

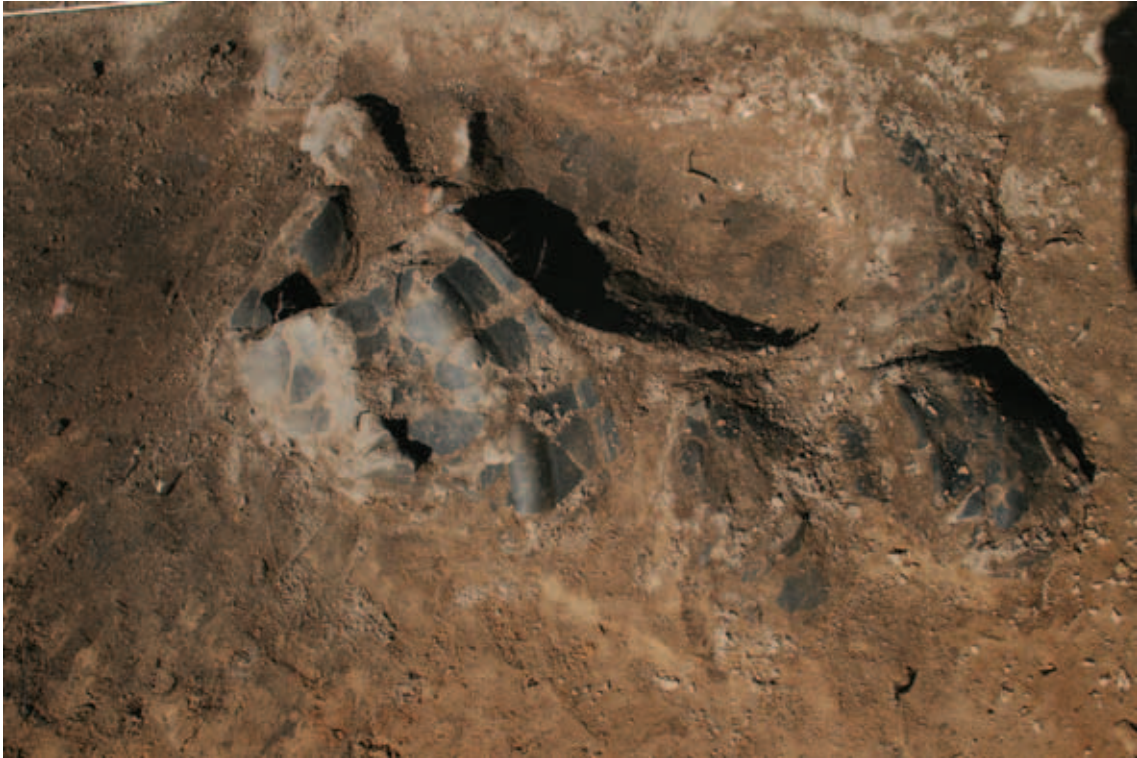
Tabl. LXXII/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 47. Fot. A. Szela.
 Plate LXXII/2. Photographic documentation of the cross section of feature 47.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXIII/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 50. Fot. A. Szela.
 Plate LXXIII/1. Photographic documentation of the top surface of feature 50.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXIII/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 50. Fot. A. Szela.
 Plate LXXIII/2. Photographic documentation of the cross section of feature 50.
 Photo A. Szela.

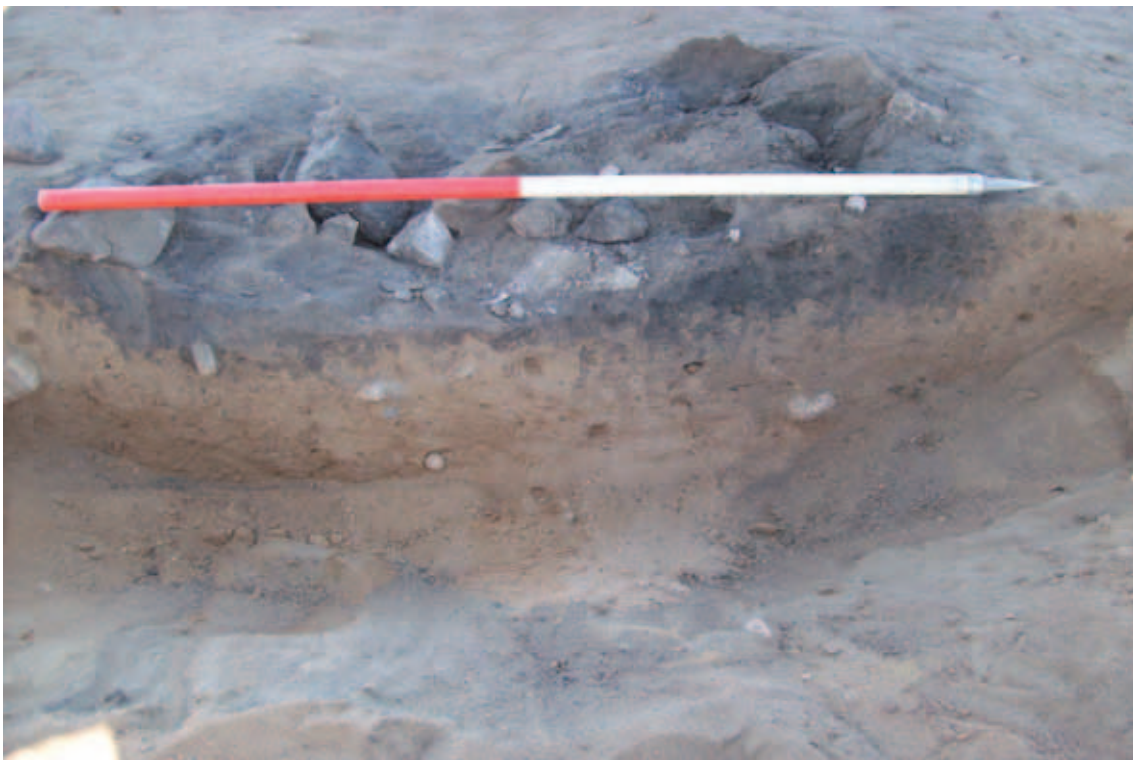
Tabl. LXXIV/1. Dokumentacja fotograficzna obiektu 50 w trakcie eksploracji. Fot. A. Szela.
 Plate LXXIV/1. Photographic documentation of feature 50 during exploration.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXIV/2. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 54. Fot. A. Szela.
 Plate LXXIV/2. Photographic documentation of the top surface of feature 54.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXV/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 52. Fot. A. Szela.
 Plate LXXV/1. Photographic documentation of the top surface of feature 52.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXV/2. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 52. Fot. A. Szela.
 Plate LXXV/2. Photographic documentation of the cross section of feature 52.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXVI/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 65. Fot. A. Szela.
 Plate LXXVI/1. Photographic documentation of the top surface of feature 65.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXVI/2. Dokumentacja fotograficzna profili obiektów 65A i 65B. Fot. A. Szela.
 Plate LXXVI/2. Photographic documentation of cross sections of features 65A i 65B.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXVII/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 72. Fot. A. Szela.
 Plate LXXVII/1. Photographic documentation of the top surface of feature 72.
 Photo A. Szela.

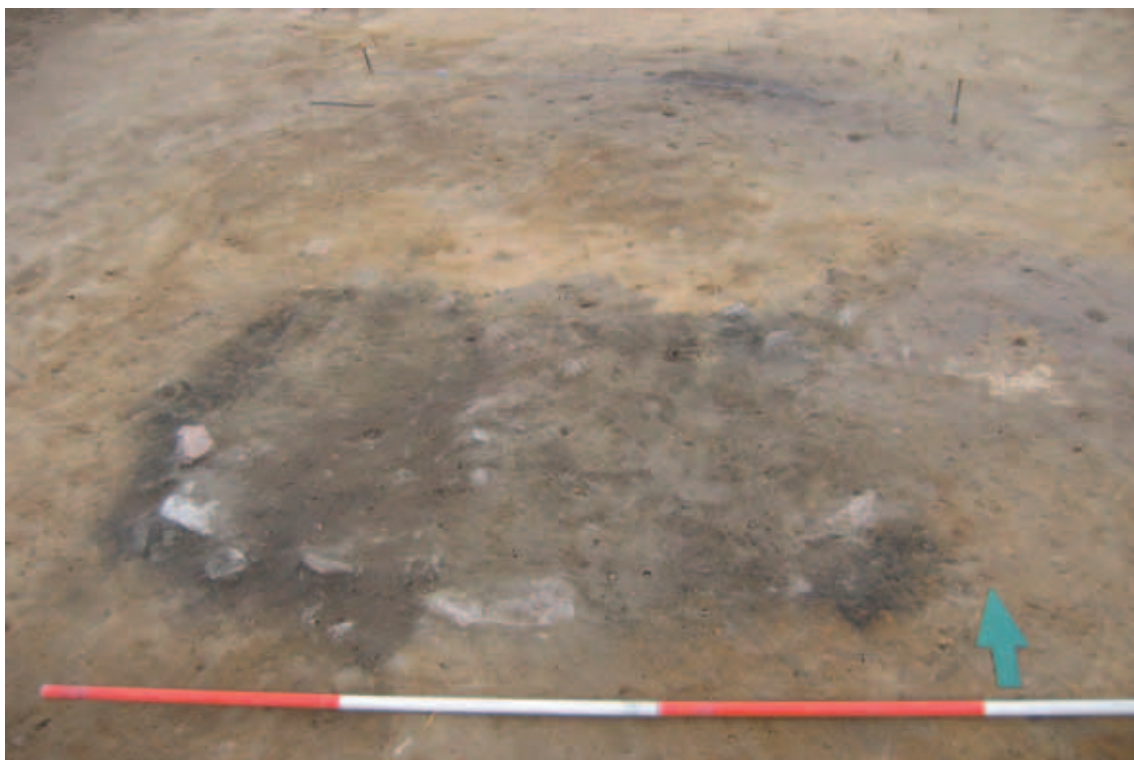
Tabl. LXXVII/2. Dokumentacja fotograficzna profili obiektów 67 i 72. Fot. A. Szela.
 Plate LXXVII/2. Photographic documentation of cross sections of features 67 i 72.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXVIII/1. Dokumentacja fotograficzna profilu obiektu 72. Fot. A. Szela.
 Plate LXXVIII/1. Photographic documentation of the cross section of feature 72.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXVIII/2. Dokumentacja fotograficzna obiektu 72 w trakcie eksploracji.
 Fot. A. Szela.
 Plate LXXVIII/2. Photographic documentation of feature 72 during exploration.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXIX/1. Dokumentacja fotograficzna stropu obiektu 80. Fot. A. Szela.
 Plate LXXIX/1. Photographic documentation of the top surface of feature 80.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXIX/2. Dokumentacja fotograficzna obiektu 80 w trakcie eksploracji. Fot. A. Szela.
 Plate LXXIX/2. Photographic documentation of feature 80 during exploration.
 Photo A. Szela.

Tabl. LXXX/1. Widok na wykop z grobami nowożytnymi. Fot. A. Szela

Plate LXXX/1. View of the excavated area with modern graves. Photo A. Szela

Tabl. LXXX/2. Widok na wykop z grobami nowożytnymi. Fot. A. Szela

Plate LXXX/2. View of the excavated area with modern graves. Photo A. Szela

Tabl. LXXXI/1. Obiekt 22. Od lewej: Dwie zapinki A.41 odmiany *Rzyszczewo*, zapinka A.V.8.
Fot. M. Bogacki

Plate LXXXI/1. Feature 22. From left: Two brooches type A.41 variant *Rzyszczewo*, brooch type A.V.8. Photo. M. Bogacki

Tabl. LXXXI/2. Od lewej: Obiekt 31, zapinka A.VI.2 (?); Obiekt 19A zapinka A.45; Obiekt 24 zapinka A.41. Fot. M. Bogacki

Plate LXXXI/2. From left: Feature 31, brooch A.VI.2 (?); Feature 19A brooch A.45; Feature 24 brooch A.41. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXII/1. Obiekt 21. Sprzączka i zapinka A.158. Fot. M. Bogacki
 Plate LXXXII/1. Feature 21. Buckle and brooch type A158. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXII/2. Obiekt 44. Szydło, igła i nożyk sierpikowaty. Fot. M. Bogacki
 Plate LXXXII/2. Feature 44. Awl, needle and sickle-shaped knife. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXIII/1. Obiekt 14. Nóż, krzesiwo, sprzączka A14 i krzesak. Fot. M. Bogacki
 Plate LXXXIII/1. Feature 14. Knife, fire-steel, buckle type A14 and fire-flint.
 Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXIV/2. Obiekt 50. Fragment krzesaka, igła, sprzączka, zapinka A.67, krzesiwo, obejmę. Fot. M. Bogacki
 Plate LXXXIV/2. Feature 50. Piece of fire-flint, needle, buckle, brooch type A.67, fire-steel, clamps. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXV/1. Obiekt 60A. Nity z dużymi główkami oraz nit od rękojści noża.

Fot. M. Bogacki

Plate LXXXV/1. Feature 60A. Large-headed rivets and rivet from a knife handle.

Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXV/1. Od lewej: Obiekt 24 paciorek seledynowy, główka szpili, paciorek melonowaty oraz fragment łańcuszka. Obiekt 20 (od prawej) gliniane guzki. Obiekt 17 (na górze) paciorek czarny i biały, fragment wisiorka wiaderkowatego. Obiekt 46: Paciorek z belemnitu(?).
Fot. M. Bogacki

Plate LXXXV/1. Feature 24 (from left): celadon bead, pinhead, melon bead and fragment of a chain. Feature 20 (from right) clay nubs. Feature 17 (at the top) black and white beads, fragment of a bucket-shaped pendant. Feature 46: Belemnite (?) bead. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXVI/1. Przędźliki z obiektów: 17, 20, 24, 63 oraz znalezione luźno. Na górze (w środku) kamień – przykrywka naczynia z obiektu 43. Fot. M. Bogacki

Plate LXXXVI/1. Spindle whorls from features: 17, 20, 24, 63 and found separately. Top (middle): stone – cover of vessel from feature 43. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXVI/2. Obiekt 47: sprężynka i okucie szkatułki. Fot. M. Bogacki

Plate LXXXVI/2. Obiekt 47: spring and casket fitting. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXVII/1-8. Ceramika: 1-5 – obiekt 17, 6-8 – obiekt 21. Fot. M. Bogacki
 Plate LXXXVII/1-8. Pottery: 1-5 – feature 17, 6-8 – feature 21. Photo M. Bogacki

Tabl. LXXXVIII/1–8. Ceramika: 1– obiekt 43, 2 – obiekt 24, 3, 4 – obiekt 44, 5 – obiekt 38B–C, 6 – obiekt 46, 7–8 – obiekt 14. Fot. M. Bogacki

Plate LXXXVIII/1–8. Pottery: 1– feature 43, 2 – feature 24, 3, 4 – feature 44, 5 – feature 38B–C, 6 – feature 46, 7–8 – feature 14. Photo. M. Bogacki